

**BASEL II DÜZENLEMELERİNİN
TÜRK VE AB BANKACILIK SEKTÖRÜ
ÜZERİNE ETKİLERİ
Hanife TOPAL
(Doktora Tezi)
Eskişehir, 2012**

**BASEL II DÜZENLEMELERİNİN
TÜRK VE AB BANKACILIK SEKTÖRÜ
ÜZERİNE ETKİLERİ**

Hanife TOPAL

**DOKTORA TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Muharrem Afşar**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ocak, 2012**

Jüri ve Enstitü Onayı

Hanife TOPAL'ın “**Basel II Düzenlemelerinin Türk ve AB Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri**” başlıklı tezi **16 Şubat 2012** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **İktisat** Anabilim dalında **Doktora** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Muharrem AFŞAR
Üye : Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Üye : Prof.Dr.C.Necat BERBEROĞLU
Üye : Doç.Dr.Metin COŞKUN
Üye : Doç.Dr.Fatih ÇELEBİOĞLU

İmza

Prof.Dr.B.Zafer ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Öz

BASEL II DÜZENLEMELERİNİN TÜRK VE AB BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ

Hanife TOPAL

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2012

Danışman: Doç. Dr. Muharrem AFŞAR

Bankacılıkta Basel uzlaşıları, 1988’den bu yana global finansal sistemi şekillendiren ve düzenleyen en önemli yapılar olmuşlardır. Uluslararası para ve finans sisteminin işleyişini regüle edecek genel kabul görmüş bir finansal düzenleme son yirmi yıldır dünyanın gelişmiş ülkelerinin ortak çabası olmuştur.

Bugüne kadar Basel Uzlaşılarının etkilerini konu alan çalışmaların tümü Basel Uzlaşısının içerisinde genellikle tek tek kriterlerin etkileri üzerinde durmuştur. Özellikle Uzlaşının etkilerini bir bütün olarak ele alan aynı zamanda karşılaştırmalı olarak inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bundan dolayı, çalışmamızda Basel II Uzlaşısının Türk Bankacılık sektörüne muhtemel etkileri bütünsel bir bakış açısıyla ele alınırken aynı zamanda Avrupa Birliği bankacılık sektörü üzerine Basel II’nin etkileri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışmada SWOT-AHP modeli kullanılmıştır. Basel II Uzlaşısının Türk Bankacılık sektörüne uygulanması esnasında izlenebilecek strateji ve politikalar önerilmeye çalışılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, Türk Bankacılık sektörü açısından Basel II’nin getirdiği en büyük fırsat “bankacılıkta profesyonel ve güçlü bir risk yönetim sistemi kurulmasına olanak sağlaması”dır. Basel II’nin en güçlü etkisi ise “sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması”dır. Basel II’nin Türk bankacılık sektörü açısından en zayıf noktaları ise “Basel II sermaye yeterliliği düzenlemelerinin tek başına risk yönetiminde yetersizliği” ve “Basel II’nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi”dir. AB bankacılık sektörü açısından en güçlü etkiler “bankaların risk pozisyonlarının şeffaflaşması” ve “üçlü yapısal bloğun bankacılık sektörü için üçlü koruma sağlaması” olarak bulunmuş; en zayıf nokta ise “Basel II’nin uygulamada bankalar arasında haksız rekabete yol açması” olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Basel II, Türk Bankacılık Sektörü, AB Bankacılık Sektörü, SWOT-AHP

Abstract

THE EFFECTS OF BASEL II ACCORD ON TURKISH AND EU BANKING SECTORS

Hanife TOPAL

Department of Economics

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, January 2012

Adviser: Ass.Prof. Muharrem AFŞAR

Basel Accords in banking have been the most important regulatory structures shaping and regulating global financial system since 1988. Making international financial standards to regulate the functioning of international money and financial systems has been the common effort of developed countries in the last 20 years.

Until today, all of the academic work on the effects of Basel II regulations has dealt with the effects of the criterias one by one on a single basis. Particularly, we have not found any work examining the effects of Basel II regulation as a whole and in a comparative way. For this reason, in this study, while the potential effects of Basel II regulations on Turkish Banking sector have been considered with a comprehensive point of view, at the same time those potential effects have been comparatively analyzed with the effects of Basel II rules on EU banking sector. In the study SWOT-AHP methodology has been used. Some policies and strategies have been suggested for the beneficial and correct implementation of Basel II to Turkish banking sector.

According to the findings of the study, the biggest opportunity that Basel II implementation will bring to the Turkish banking sector is its helping to establish a professional and strong risk management system in the sector. The strongest effect of Basel II implementation in Turkey is capital adequacy regulations are efficient in decreasing the severity and frequency of banking crises. The weakest points of Basel II effects for Turkish banking are; Basel II capital adequacy requirements are not adequate by itself for risk management and procyclical effects of Basel II. When it comes to EU banking, the strongest effects of Basel II are much more transparency of banks' risk positions and triple protection of Basel II's three pillar structure for the banking sector. The weakest point of Basel II's effects on EU banking has been found as Basel II's implementation may cause unfair competition among big scale banks and small scale banks.

Keywords: Basel II, Turkish Banking, EU Banking, SWOT-AHP

Özgeçmiş

Hanife TOPAL

İktisat Anabilim Dalı
Doktora

Eğitim

Y.Ls.	2005	Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı
Ls.	2002	Bilkent Üniversitesi, Bankacılık ve Finans Bölümü
Lise	1997	Kütahya Anadolu Öğretmen Lisesi

Kişisel Bilgiler

D. yeri/yılı: 24.10.1979/Kütahya Cinsiyet: Kadın Yabancı Dil: İngilizce/Fransızca

İçindekiler

	<u>Sayfa</u>
Jüri ve Enstitü Onayı	ii
Öz	iii
Abstract	iv
Özgeçmiş	v
Tablolar Listesi.....	xiii
Şekiller Listesi	xvi
Grafikler Listesi	xvii
Kısaltmalar Listesi	xviii
Giriş	1

Birinci Bölüm

Basel I Ve Basel II Düzenlemelerinin İçeriği

1. Bankacılık Sektörü Düzenlemelerine Genel Bakış	4
1.1. Bankacılık Düzenlemeleri ve Denetim	4
1.2. Bankacılık Düzenlemeleri ve Makroekonomik Politikalar	7
1.3. Bankacılık Sektörü İstikrarsızlıklarının Maliyetleri.....	9
1.4. BIS ve Basel Komitesi	14
1.4.1. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS).....	14
1.4.2. Basel Bankacılık Denetim Komitesi	15
2. 1988 Basel I Sermaye Yeterliliği Standartları	15
2.1. Basel I Öncesinde Yaşanan Gelişmeler	16
2.2. Basel I'e Götüren Bankacılık Krizleri ve Çıkış Nedenleri	17
2.3. Basel I Sermaye Yeterlilik Uzlaşısının Getirdiği Düzenlemeler.....	19
2.3.1. Basel I - Birinci bölüm: Sermayenin bileşenleri	21
2.3.2. Basel I - İkinci Bölüm: Risk ağırlıklandırma.....	22
2.3.3. Basel I-Üçüncü bölüm : Hedef standart rasyo	24
2.4. Basel I Uygulaması Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	24

2.5. Basel I Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Eksiklikleri ve Değişen İhtiyaçlar	25
3. Basel II: Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması.....	28
3.1. Basel II Sermaye Uzlaşısını Gerekli Kılan Koşullar.....	29
3.2. Basel II Sermaye Uzlaşısının Temel Şartları	29
3.2.1. Basel II-Birinci yapısal blok: Asgari sermaye gereği.....	30
3.2.1.1. Basel II-Birinci yapısal blokta kredi riski hesaplaması	32
3.2.1.2. Basel II-Birinci yapısal blokta operasyonel risk hesaplaması	36
3.2.1.3. Basel II-Birinci yapısal blokta alım-satım portföyüne ilişkin esaslar (Piyasa riski)	40
3.2.2. Basel II-İkinci yapısal blok: Denetim otoritesinin incelemesi	40
3.2.3. Basel II- Üçüncü yapısal blok: Piyasa disiplini	41
4. Basel II'nin Riskleri Ölçme ve Yönetme Yöntemleri Üzerine Yapılan Değerlendirmeler	42
4.1. Basel II'nin Uygulanabilirliği Tartışmaları	45
4.2. Basel II'nin Yeterliliği Tartışmaları.....	46
4.3. Basel II'ye Yöneltilen Akademik Eleştirilerin Dayandığı Temeller	47
5. Basel I ve Basel II Uzlaşılarının Karşılaştırılması.....	48
6. Bankacılıkta Risk Yönetimi	51
7. Bankalarda Sermayenin Fonksiyonu ve Önemi	54
8. Global Finansal Kriz ve Basel II Kriterlerinin Genişletilmesi.....	55
8.1. Basel II'de Piyasa Riski Hesaplaması, Modelleri ve Gözden Geçirme Süreci ile İlgili Değişiklikler	56
8.1.1. Piyasa riski hesaplamasında standart yöntem	56
8.1.2. Piyasa riski hesaplamasında içsel model yaklaşımı	57
8.2. Basel II'ye Eklenen Diğer Konular ve Değişiklikler.....	57
9. Bankalar İçin Uluslararası Düzenleyici Çerçeve “Basel III” Düzenlemeleri ve Getirdiği Yenilikler	57

İkinci Bölüm

Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü Ve Basel II Sermaye Yeterlilik Uzlaşısının Sektörde Uygulanması

1. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü ve Yapısı	62
1.1. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü	63
1.2. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı	64
1.2.1 Avrupa Birliği bankacılık kurumları türleri ve rolleri.....	68
1.2.2. Sektördeki Yoğunlaşma Oranları	69
1.3. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörünün Sermaye Yapısı	73
1.3.1. Yerli ve yabancı sermaye	73
1.3.2. Sermaye rasyoları	75
1.4. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü Bilânçosunun Genel Görünümü	79
1.4.1. Eski üye ülkeler AB-15	79
1.4.2. Yeni üye ülkeler AB-10	81
1.4.3. Genişlemeden Sonra AB-25 Bankacılık Sektörü	82
1.5. Birlik Bankacılık Düzenlemelerinin Temel Prensip ve Amaçları	84
1.6. Basel II Düzenlemelerinin AB Finansal Sektörüne Uyarlanması:	
CAD III ve Son Değişiklikler	86
1.7. Ulusal Bankacılık Sistemlerinin Çeşitliliği ve Ortak Taban Bulunması.....	92
1.8. AB Finansal Entegrasyon Süreci.....	94
2. AB Bankacılık Sektörü Düzenlemelerine Genel Bakış.....	96
2.1. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri.....	96
2.2. Finansal Hizmetler Hareket Planı (FSAP).....	99
2.3. Lamfalussy Düzenlemeleri	101
3. Üye Ülkeler Arasında Bankacılık Düzenlemelerinin Senkronizasyonu ve CAD III	105
3.1. Avrupa Birliği'nde Bankacılık Sektörü Denetleyici Çerçevesi	106

3.2. Birleştirilmiş Avrupa Bankacılık Sisteminde Maruz Kalınan Riskler ve Türleri.....	107
3.3. AB Bankacılık Sektöründe Sistem Yönetiminin Genel Hukuki Çerçevesi.....	111
3.4. Birlik İçinde Basel II'ye Tam Uyum Çalışmalarının Takibi.....	113
4. Basel II Düzenlemelerinin Avrupa Birliği Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi Açısından Yeterliliği	114
4.1. Birlik Bankacılık Sisteminin Risk Yönetimi Bazında Zayıf Yönleri	119
4.2. AB Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Fonksiyonlarının Entegrasyonu.....	121
5. Avrupa Bankacılık Sektöründe Denetim Kurumları ve CAD III'e Uyum	122
6. Ekonomik Konjonktür Değişmelerinde Basel II Doğrultusunda Sistemin Yönetilmesi.....	127
7. Basel II Düzenlemeleri Işığında Avrupa Birliği Bankacılık Sektörünün Geleceği	129

Üçüncü Bölüm

Türk Bankacılık Sektörü Ve Basel II Sermaye Yeterlilik Uzlaşısının Sektörde Uygulanması

1. Türk Bankacılık Sektörü ve Yapısı.....	132
1.1. Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü	133
1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı	135
1.2.1. Türkiye'de bankacılık kurumları, türleri ve rolleri	136
1.2.2. Sektördeki Yoğunlaşma Oranları	137
1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yapısı.....	140
1.3.1. Yerli ve yabancı sermaye	141
1.3.2. Sermaye rasyoları	143
1.4. Türk Bankacılık Sektörü Bilânçosunun Genel Görünümü.....	145
1.4.1. 2001 yılı öncesi.....	145

1.4.2. 2002 yılı yapısal düzenlemelerinden günümüze	149
2. Türk Bankacılık Sektörü Mevzuat ve Düzenlemelerine Genel Bakış	152
2.1. Türkiye’de Bankacılık Düzenlemelerinin Temel Prensip ve Amaçları	152
2.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Risk Yönetimine İlişkin Hükümleri.....	154
2.3. Basel II Düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektörüne Uyarlanması	155
2.3.1. Finansal sektör araçları arasında bütünsel risk yönetimi	157
2.3.2. Basel II’ye yönelik kurum politikalarının oluşturulması	159
2.3.3. Türkiye’de Basel II uyum sürecinde yapılanlar	160
2.3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II uygulama takvimi.....	162
2.3.5. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II’ye uyum çalışmaları ilerleme durumu.....	163
2.3.6. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II uyumuna ilişkin düzenleme ve taslak düzenlemeler	164
3. Türk Bankacılık Sektöründe Denetim ve Gözetim Çerçevesinde Risk Yönetimi Düzenlemeleri	166
3.1. Türk Bankacılık Sektörü Denetleyici Çerçevesi	167
3.2. Türk Bankacılık Sektöründe Maruz Kalınan Riskler ve Türleri	169
3.3. Türkiye’de Bireysel Bazda Bankaların Risk Yönetimi Süreçleri	172
3.4. Türkiye’de Basel II’ye Tam Uyum Çalışmalarının Takibi	174
4. Basel II Düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Açısından Yeterliliği	177
4.1. Türk Bankacılık Sektörünün Risk Yönetimi Bazında Zayıf Yönleri	181
4.2. Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Fonksiyonlarının Entegrasyonu.....	183
5. Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim ve Yapısal Çerçeve	185
6. Ekonomik Konjonktür Değişmelerinde Basel II Doğrultusunda Türkiye’de Bankacılık Sektörü	187
7. Basel II Düzenlemelerine Yapılan Güncellemeler ve Türk Bankacılık Sektörünün Geleceği.....	188

Dördüncü Bölüm

Basel II üzenlemelerinin Türk Ve Avrupa Birliği Bankacılık Sektörlerine Etkilerinin Swot-Ahp Modeli İle Karşılaştırmalı Analizi

1. Problemin Tanımı.....	190
2. Araştırmanın Amacı.....	190
3. Araştırmanın Önemi	192
4. Araştırma Yöntemi.....	194
4.1. SWOT-AHP Modeli ve Tanımlamaları	197
4.2. Literatürde SWOT-AHP Modeli.....	200
5. SWOT-AHP Modelinin Avantaj ve Dezavantajları.....	203
6. Uygulama Modelinin Çerçevesi	205
7. SWOT Analizi: Türk Bankacılık Sektörü’nde Basel II Uygulamalarının Muhtemel Etkileri.....	215
7.1. Türk Bankacılık Sektörü İçin: Güçlü Yönler (Strengths).....	215
7.2. Türk Bankacılık Sektörü İçin: Zayıf Yönler (Weaknesses).....	217
7.3. Türk Bankacılık Sektörü İçin: Fırsatlar (Opportunities)	225
7.4. Türk Bankacılık Sektörü İçin: Tehditler (Threats).....	228
8. SWOT Analizi: Avrupa Birliği Bankacılık sektörü’nde Basel II uygulamalarının etkileri.....	233
8.1. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü İçin: Güçlü Yönler (Strengths)	233
8.2. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü İçin: Zayıf Yönler (Weaknesses).....	235
8.3. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü İçin: Fırsatlar (Opportunities).....	238
8.4. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü İçin: Tehditler (Threats)	240
9. Bulguların Analizi	243
9.1. Türk Bankacılık Sektörüne Basel II’nin Muhtemel Etkileri: SWOT-AHP Çözümlemeleri.....	243

9.2. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörüne Basel II’nin Etkileri:	
SWOT-AHP Çözümlemeleri.....	250
10. Genel Değerlendirme	257
Sonuç.....	266
Ekler.....	272
Kaynakça	289

Tablolar Listesi

Sayfa

Tablo 1. Seçilmiş ülkelerde sistemik bankacılık krizleri 1980-1996.....	5
Tablo 2. Muhtemel bankacılık rejimleri, risk alma güdülerini ve bankaların franchise değerleri düşük ve banka başarısızlığının sosyal maliyetlerinin yüksek olduğu durumlarda gerekli olan düzenleyici araçlar	12
Tablo 3. Krizlerin çözümlerinin ülkelere maliyeti	13
Tablo 4. Basel II Sermaye Uzlaşısının Kronolojisi.....	17
Tablo 5. İstisnâî metinler, sayısal etki çalışmaları ve Basel II uygulamaları kronolojisi	28
Tablo 6. Standart yaklaşımda kullanılan bazı risk ağırlıkları.....	34
Tablo 7. Standart yaklaşıma göre faaliyet kollarına göre beta değerleri.....	39
Tablo 8. Spesifik risk sermaye bulundurma yükümlülüğü.....	40
Tablo 9. Basel I ve Basel II Uzlaşmalarının karşılaştırması	50
Tablo 10. Basel III düzenlemesini oluşturan dokümanlar, olaylar ve tarihleri	58
Tablo 11. Basel III yeni sermaye düzenlemesi özeti	60
Tablo 12. Ayarlamaların geçiş aşamaları.....	61
Tablo 13. Euro Alanı, ABD ve Japonya finansal yapısı	66
Tablo 14. Euro Bölgesi parasal ve finansal kurum sayıları	68
Tablo 15. Ülkelerin 1999 yılı banka yoğunlaşma düzeylerine göre sınıflandırılması	71
Tablo 16. AB Kredi kuruluşlarının HHI endeksi ve en büyük beş kredi kuruluşunun toplam varlıklar içindeki payı.....	72
Tablo 17. Yabancıların elinde bulunan bankaların bankacılık sistemi varlıklarına oranı.....	74
Tablo 18. AB-27 ülkeleri banka sermayesi / toplam varlıklar oranı	76
Tablo 19. AB Bankacılık sektörü risk tabanlı sermaye oranı ve Tier 1 risk bazlı sermaye oranları	78
Tablo 20. AB Bankacılık sektörü sermaye rasyoları.....	78
Tablo 21. AB-15 Banka zorunlu sermayesi / risk ağırlıklı varlıklar	79
Tablo 22. AB-15 ülkeler takipteki krediler / toplam krediler ve takipteki kredi karşılıkları.....	80
Tablo 23. Eski üye ülkeler aktif karlılık oranı ve öz sermaye karlılık oranı.....	80
Tablo 24. Yeni üye ülkeler AB-10 banka düzenleyici sermayesi / risk ağırlıklı varlıklar.....	81

Tablo 25. AB 10- Yeni üye ülkeler takipteki krediler/toplam krediler ve takipteki kredi karşılıkları	82
Tablo 26. Yeni üye ülkeler aktif karlılık oranı ve öz sermaye karlılık oranı	82
Tablo 27. AB 25 Ülkeleri bankacılık sektörü bilançosu ¹	83
Tablo 28. AB 27 ülkeleri GSYİH ve toplam banka varlıklarının tutarı	84
Tablo 29. AB ülkeleri toplam krediler ve toplam mevduatın GSYİH'ya oranı	84
Tablo 30. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Birliği'nde yayımlanmış olan bankacılık direktifleri	98
Tablo 31. Lamfalussy süreci seviyeleri	103
Tablo 32: Bankacılık sektörü karşılaştırmaları 2010	133
Tablo 33. Türk bankacılık sektörü banka ve şube sayısı	137
Tablo 34. Bankacılık sektöründe yoğunlaşma (yüzde)	139
Tablo 35. Türkiye'deki yabancı bankaların sektördeki payı (%)	142
Tablo 36. Sermaye yeterlilik göstergeleri ülke karşılaştırması	144
Tablo 37. Türk bankacılık sektöründe verilen krediler / kamu kağıtları portföyü	148
Tablo 38. Türk bankacılık sektörü bazı bilanço oranları	149
Tablo 39. Kredi kuruluşları toplam aktifler / GSYİH (%)	150
Tablo 40. Türk bankacılık sektörü sağlamlık göstergeleri	151
Tablo 41. Basel II kapsamında hazırlanan düzenleme taslakları	166
Tablo 42. Bankacılık sektörünün risk değerlendirmesi	171
Tablo 43. Türk bankacılık sektörü 2011 yılı İlk 9 aylık risk değerlendirmesi	172
Tablo 44. Sistem ve altyapı yeterliliği (%)	176
Tablo 45. SWOT-AHP modeli kullanan çalışmalardan örnekler	201
Tablo 46. Saaty'nin önem derece skalası	207
Tablo 47. İkili karşılaştırmalar anketinden bazı soru örnekleri	208
Tablo 48. İkili karşılaştırmaların sayısı	209
Tablo 49. Matris boyutuna göre rastgele endeks (Random Index, RI) değerleri	214
Tablo 50. Türk bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri: Güçlü yönler ve zayıflıklar	225
Tablo 51. Türk bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri: Fırsatlar ve tehditler	233
Tablo 52. AB bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri: Güçlü ve zayıf yönler	238
Tablo 53. AB bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri: Fırsatlar ve tehditler	243

Tablo 54. Türk bankacılık sektörü üzerine Basel II'nin muhtemel etkileri SWOT grupları ve SWOT faktörleri öncelik değerleri.....	249
Tablo 55. Avrupa Birliği bankacılık sektörü için SWOT faktörleri ve öncelik değerleri.....	255
Tablo 56. Global önceliklere göre Türkiye için toplam 22 SWOT faktörü arasında en yüksek öncelikli ilk beş faktör.....	257
Tablo 57. Global önceliklere göre AB için toplam 20 SWOT faktörü arasında en yüksek öncelikli ilk 5 faktör	258

Şekiller Listesi

Sayfa

Şekil 1. Basel II Sermaye Uzlaşısının genel hatları ile 3 temel bloğu.....	30
Şekil 2. Basel II Düzenlemelerinin genel çerçevesi.....	32
Şekil 3. Basel II - 1. Yapısal blok kredi riski hesaplama yöntemleri.....	33
Şekil 4. Piyasalardaki faiz, döviz ve fiyat volatilitesindeki artış	52
Şekil 5. Entegre risk yönetimi	53
Şekil 6. Sermaye gereksinimlerinin risk türlerine göre dağılımı	76
Şekil 7. Entegre piyasaların daha iyi denetimi için 5 kilit unsur	101
Şekil 8. AB Finansal denetim mimarisinin yapısı.....	126
Şekil 9. Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı şeması	147
Şekil 10. Türk bankacılık sektöründe risk yönetim biriminin süreçlere katılımı.....	174
Şekil 11. Analizin genel sürecinin tanımlanması	195
Şekil 12. Basel II'nin Türk ve AB bankacılık sektörüne etkileri hakkında yapılan SWOT-AHP analizinin genelleştirilmiş hiyerarşi çerçevesi.....	210
Şekil 13. SWOT-AHP modelinin uygulama çerçevesi.....	211
Şekil 14. İkili karşılaştırma araç modeli örneği.	212

Grafikler Listesi

Sayfa

Grafik 1. Krizlerin çözümlerinin ülkelere maliyeti.....	13
Grafik 2. AB 27 ülkeleri toplam banka varlıkları / GSYİH	84
Grafik 3. Türk bankacılık sektöründe Basel II/CRD'nin uygulamasında 2010 son 6 ay içerisinde gerçekleşen önemli gelişmeler	177
Grafik 4. Türk bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri SWOT gruplarının ağırlıkları	244
Grafik 5. Türk bankacılık sektörü için Basel II'nin muhtemel etkileri : Fırsatlar grup içi ağırlık değerleri	245
Grafik 6. Türk bankacılık sektörü için Basel II'nin muhtemel etkileri: Güçlü yönler grup içi ağırlık değerleri	246
Grafik 7. Türk bankacılık sektörü için Basel II'nin muhtemel etkileri: Zayıf yönler grup içi ağırlık değerleri	247
Grafik 8. Türk bankacılık sektörü için Basel II'nin muhtemel etkileri: Tehditler grup içi ağırlık değerleri	248
Grafik 9. AB bankacılık sektörü üzerine Basel II'nin etkileri SWOT gruplarının ağırlıkları	250
Grafik 10. AB bankacılık sektörü için Basel II'nin etkileri : Fırsatlar grup içi ağırlık değerleri	251
Grafik 11. AB bankacılık sektörü için Basel II'nin etkileri: Güçlü yönler grup içi ağırlık değerleri.....	252
Grafik 12. AB bankacılık sektörü için Basel II'nin etkileri: Tehditler grup içi ağırlık değerleri.....	253
Grafik 13. AB bankacılık sektörü için Basel II'nin etkileri: Zayıflıklar grup içi ağırlık değerleri.....	254
Grafik 14. Türk bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri SWOT-AHP özeti	259
Grafik 15. AB bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri SWOT-AHP özeti	259

Kısaltmalar Listesi

AB:	Avrupa Birliği
AHP:	Analitik Hiyerarşı Süreci
AMA:	İleri Ölçüm Yaklaşımı
BDDK:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS:	Uluslararası Ödemeler Bankası
CRD:	Sermaye yeterliliği direktifi
EBF:	Avrupa Bankalar Birliği
ECB:	Avrupa Merkez Bankası
EÜD:	Eski Üye Devletler
GSYİH:	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
IMF:	Uluslararası Para Fonu
İDD:	İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
LCFI:	Büyük Finansal Kuruluşlar
OECD:	Organization for Economic Co-operation and Development
RMD:	Riske Maruz Değer
SWOT:	Güçlü-Zayıf Yönler-Tehditler-Fırsatlar
SYR:	Sermaye yeterlilik rasyosu
TBB:	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
VAR:	Riske Maruz Değer
YÜD:	Yeni Üye Devletler

Giriş

Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde giderek karmaşılaşan mali piyasalar ve finansal enstrümanlar, bilgi teknolojilerindeki hızlı değişim, sermayenin serbest dolaşımı, mevcut düzenlemelerdeki yetersizlikler finansal sistemde kırılganlıklara neden olmuştur. Ayrıca, bir ülkede yaşanan sıkıntılar artık bulaşma etkisi (contagion effect) ile diğer ülkelere kolayca yayılabilmektedir. Bu gelişmeler krizlerin ülke sınırları içerisinde kalmasının artık mümkün olmadığını göstermiştir. Tüm bunlar, finansal sistemin ve bu sistemde yer alan kurumların işleyişinin global düzeyde yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Uluslararası işbirliğinin sağlanmasını ön plana çıkaran finansal düzenlemelerin amaçları, uluslararası finansal yapının güçlendirilmesi, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir finansal yapının oluşturulması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetimin etkinliğinin artırılması şeklinde sıralanabilir.

Basel II düzenlemeleri, Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) bünyesinde kurulan Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından 1988 yılında yayınlanan Basel I düzenlemelerinin yetersiz kalması sonrasında, 2004 yılında yine Basel Komitesi tarafından ilan edilen ve bankacılık sisteminin finansal risklere ve krizlere karşı korunmasını amaçlayan düzenlemelerdir. Dünya'daki gelişmiş üye ülkelerin Merkez Bankası başkanları tarafından uluslararası finansal piyasalardaki krizlerin önlenmesine yönelik tespitler yapıp, öneriler getirmek amacıyla oluşturulan Basel Komitesi, finansal kurumların aşırı risk iştahı ile yüksek risk üstlenmelerinin önlenmesi durumunda krizlerin de büyük ölçüde önüne geçilebileceği tespitini yapmıştır.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, ortak ve standart yaklaşımlar saptayarak, belirli bir risk yönetimi yaklaşımını dünya finansal sistemine entegre edebilmek amacındadır. Bu çerçevede, Komitenin önemli hedeflerinden birisi de uluslararası denetim sistemindeki boşlukları doldurmaktır. Bu hedef kapsamında iki önemli prensip belirlenmiştir; birinci prensip, hiçbir bankacılık kuruluşunun denetlemeden kaçmaması gerektiği, ikinci prensip ise, yapılan denetlemelerin yeterliliğidir.

Basel Komitesince herhangi bir yaptırım olmaksızın yayınlanan ve yalnızca tavsiye ve rehber niteliği taşıyan Basel Düzenlemeleri, ülke otoriteleri tarafından benimsenerek kanunlaştırılıp yasal yükümlülük haline getirilmektedir. İşte bu noktada

tüm dünyadaki bankacılık sektörlerine uygulanması önerilen Basel Uzlaşısı kurallarının her ülkenin kendi bankacılık sistemine uygunluğu ve Basel II'nin ülke bankacılık sektörlerine etkisi tartışmaları gündeme gelmektedir.

Basel II düzenlemelerinin getirdikleri, götürdükleri ve bankacılık sektörlerine etkileri tartışılmaya devam ederken, 2007 yılında Dünya oldukça uzun sürecek ve tüm dünyayı derinden etkileyecek aynı zamanda Bankacılık sektöründe kredi krizi ile başlayan bir finansal kriz sürecine girmiştir. Yaşanan bu finansal kriz, Basel II sürecinde geliştirilen ve Basel II'nin en güçlü ayağı olan kredi riski yönetimi sürecinin risk yönetimi yaklaşımlarının zayıflıklarını gözler önüne sermiştir. Krize neden olan riskler, Basel II'nin hiç de öngörmediği, piyasa likidite eksikliği, bankaların ellerinde tuttukları menkul kıymetlerin aşırı değer kaybı gibi risklerden oluşmuştur.

Global finansal kriz aynı zamanda yüksek stres dönemlerinde bankaların kendi aralarındaki ilişkilerin ya da bankaların diğer finansal kurumlar ile ilişkilerinin domino etkisiyle bütünsel bir krize dönüşebileceğini göstermiştir. Karşı taraf riskinin de düşünüldenden çok daha yüksek düzeylere çıkabileceği görülmüştür.

Tüm bu gelişmelerin de etkisi ile Basel düzenlemeleri yayınlandıkları ilk yıllardan bu yana sürekli bir revizyona tabi tutulmuşlardır. Akademik literatürde Basel II düzenlemelerinin zayıf yönleri ya da eksikleri konusunda, güçlü yönlerine kıyasla çok daha fazla çalışma bulunmasına ve Basel II'nin yoğun eleştiri almasına rağmen, konunun uzmanları ve Basel II'nin asıl uygulanmasını sağlayacak olan ülkelerin denetim otoriteleri uzlaşya ilişkin daima olumlu yaklaşım sergilemişlerdir.

Basel II'nin ülke bankacılık sektörlerine uygulanabilirliği ve uygunluğu sorularından yola çıkan bu çalışmada, Basel II Uzlaşısı'nın Türk ve AB bankacılık sektörlerine etkileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Ayrıca, Basel II'nin Türk Bankacılık sektörüne uyarlanması konusunda öneriler geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Basel I ve Basel II Uzlaşıları, bu uzlaşların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan gelişmeler ve değişen ihtiyaçlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. 2010 yılında ilan edilen Basel III kuralları ile getirilen yenilikler açıklanmıştır. Birinci bölümde ayrıca bankacılık düzenlemelerinin nedenleri ve bankacılık krizlerinin ülkelere getirdiği maliyetler de irdelenmiştir. Bunların yanında, bankacılıkta risk yönetimi için sermayenin önemi de tartışılarak bankacılıkta risk yönetimi genel hatları ile incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Avrupa Birliği Bankacılık sektörü, genel yapısı, seçilmiş finansal oranları, denetim mimarisi ve mevzuatı çerçevesinde anlatılmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği'nde bankacılık düzenlemelerinin temel prensip ve amaçlarına değinilmiştir. Avrupa Birliği'nin Basel II Uzlaşısını Birlik mevzuatına dahil etmek için yayınlamış olduğu Sermaye Gerekliği Direktifleri (CAD yada CRD) ve bunlarda yapılan güncellemeler ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Avrupa Birliği'nde tüm üye ülkelerde finansal entegrasyon için yapılan düzenleme ve uygulamalar incelenmektedir. Bunların yanında Avrupa Birliği'nde birleştirilmiş bir bankacılık sisteminde risk yönetimi ve denetim fonksiyonlarının doğru işleyebilmesi için yapılan düzenleme ve çalışmalar açıklanmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türk Bankacılık sektörü genel özellikleri, piyasa yapısı, sermaye yapısı, kurumları, türleri ve rolleri bazında anlatılmıştır. Türk bankacılık sektörü bilançosu genel görünümünün üzerinde durulmuş, Türk bankacılık sektöründeki düzenlemelerin amaçları ve Türk Bankacılık sektörü mevzuatında risk yönetimine ilişkin hükümler açıklanmıştır. Türk bankacılık sektöründe denetim, bankaların risk yönetimi süreçleri ve iç denetim konularına değinilecektir. Bunlara ek olarak Türk Bankacılık sektöründe Basel II uygulama takvimi, Basel II'ye uyum sürecinde yapılanlar ve Basel II'ye uyum çalışmalarının ilerleme durumu incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Basel II'nin Türk ve AB bankacılık sektörlerine etkileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş, Basel II'nin etkileri konusunda Türk ve AB bankacılık sektörleri için ayrı ayrı SWOT (Güçlü Yönler-Zayıflıklar-Fırsatlar ve Tehditler) analizi yapılmış, SWOT analizinden elde edilen faktörlerin AHP modeli ile önem dereceleri belirlenmiştir.

Çalışma Türk Bankacılık sektöründe Basel II Uzlaşısı uygulandığında beklenen ve istenen neticelerin alınması ve beklenmedik tehditler ile karşılaşılmasında; Uzlaşından riskten korunma ve risk yönetimi adına maksimum faydanın sağlanması için, ülkemizde Basel II uygulama politika ve stratejilerinin doğru olarak belirlenmesi bakımından son derece önemlidir.

Birinci Bölüm

Basel I Ve Basel II Düzenlemelerinin İçeriği

1. Bankacılık Sektörü Düzenlemelerine Genel Bakış

Finansal sektör reformları her zaman mümkün ve gerekli olmuştur ancak bu konudaki başarının finansal sektör düzenlemelerinin ana prensiplerini anlamaktan geçtiğini bilmek gerekir. Tarih boyunca yaşanan darboğaz ve krizler finansal piyasa düzenlemelerinin çok az anlaşıldığını göstermiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk finansal düzenlemeler, Amerikan iç savaşının tam ortasında, güçlü bir bankacılık sisteminin yeni bir ulusal ekonomi kurmanın en temel gereği olduğu ve bunun da güçlü ulusal mevzuat yapısı ile sağlanacağını anlaşıldığı 1863'lere dayanır.¹

Öte yandan, gelişmekte olan ülkeler ise finansal sistem düzenlemeleri konusunda çok farklı bir problem yaşamaktadırlar. Innovasyonu ve yeni girişimci kesime kredi akışını engelleyen hatta bazen çok iyi kurulmuş firmaların büyümesine taş koyan gereğinden fazla düzenlemenin bulunduğu finansal sistemlere sahiptirler.

1.1. Bankacılık Düzenlemeleri ve Denetim

Dünyada bankacılık sisteminin geçmişine bakıldığında 1980'li yıllardan başlayarak sistemde yaşanan krizlerin zaman geçtikçe daha sık yaşandığını, krizlerin şiddetinin arttığını ve krizlerinin etki alanının genişlediğini gözlemleyebiliriz. Bankacılık krizleri “toplam bankacılık sistemi sermayesinin çok büyük bir kısmının kaybedilmesine neden olan finansal bunalım periyotları” olarak tanımlanır.²

1980-1998 yılları arasında, 130'un üzerinde ülke, ki bu IMF'ye üye ülkelerin yaklaşık olarak dörtte üçü anlamına gelmektedir, önemli bankacılık sektörü problemleri yaşamıştır. Bu problemlerden gelişmekte olan ülkeler, endüstrileşmiş ülkeler ve aynı zamanda geçiş ekonomileri de etkilenmiştir.³ Hatta bu rakam Asya, Afrika ve Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan geçiş ekonomileri için yüzde 90'lara ulaşmıştır. Bankacılık

¹ J.E. Stiglitz, (2001). Principles of financial regulation: a dynamic portfolio approach. *The World Bank Research Observer*, 16 (1-Spring), pp.1-18.

² A.Abiad, A.Mody (2005), Financial reform: what shakes it? What shapes it?. *The American Economic Review*, 95 (1), p.66-88.

³ C.J. Lindgren et al. (1998). *Bank soundness and macroeconomic policy*, USA: IMF Publishing, p.3.

krizlerinin ülkelere verdiği zararların büyüklüğü ve bankaların kayıpları, GSYİH'larının yüzde 10'undan daha yüksek bir seviyeye ulaşmıştır.⁴ Bu ülkelerin yaşamış oldukları tecrübeler bankacılık sistemindeki kronik zayıflık ve krizlerin ekonomide çok önemli maliyetleri olduğunu göstermesinin yanında makroekonomik istikrar için sağlam bir bankacılık sistemine sahip olmanın da önemini ortaya koymuştur. Tablo 1'de 1980-2003 yılları arası dünyada yaşanan bankacılık krizlerinden seçilmiş bazı ülkelerin krizleri ve GYİH'daki payları gösterilmiştir.

Tablo 1. Seçilmiş ülkelerde sistemik bankacılık krizleri 1980-2003

Bölge/Ekonomi		Krizin kapsamı	Tahmini kayıp veya maliyet
Çin (1990'lar)		1998 sonunda Çin'in dört büyük kamu bankası iflas etmiştir.	Net kayıp 428 Milyar \$ veya 1999 yılı GSYİH'nın %47'si
Endonezya (1997-2003)		Mayıs 2002'de beş banka sistemden çıkarıldı, 303 finansal kurum kapatıldı	Muhasebe maliyetinin GSYİH'nın %55'ine ulaştığı tahmin ediliyor
Tayland	(1983-1987)	Otoriteler 50 finans kurumuna, 5 ticari bankaya müdahale etti	50 finans kurumunun kamuya maliyetinin GSMH'nın yaklaşık %0.5'ine ulaştığı tahmin ediliyor
	(1987-2003)	Mayıs 2002'de Tayland Merkez Bankası 59 finansal kurumu kapattı ki bunlar tüm finansal sistem varlıklarının %13'ünü teşkil etmekte idi	Muhasebe maliyetlerinin GSYİH'nın yaklaşık %34.8'ine ulaştığı tahmin ediliyor
Macaristan (1991-1995)		1993'ün ikinci yarısında, finansal sistemin %25'ini oluşturan 8 banka iflas etmiştir	Krizin çözüm maliyetinin toplamının GSMH'nın %10'una eriştiği tahmin ediliyor.
Romanya (1990-2003)		1998 yılında, altı kamu bankasında geri dönmeyen kredilerin oranı %25-30'a ulaşmıştır.	Merkez Bankası en büyük kamu bankasını kurtarmak için 210 Milyon\$ ödeme yapmıştır ki bu GSYİH'nın %0,6'sı anlamına gelmektedir.
Rusya	1995	Ağustos 1995'te bankalararası kredi piyasası durdurulmuştur	1999'da iflasların maliyeti 15 Milyar \$'ı bulmuştur, bu da GSMH'nın %5-7'sini oluşturmaktadır.
	1998-1999	Yaklaşık 720 banka ki bunlar toplam mevduatın %32'sine sahiptir iflas etmiştir.	
Türkiye	1982-85	Üç banka Ziraat Bankası ile birleştirildi ve kurtarıldı. İki büyük banka yeniden yapılandırıldı.	Kurtarma GSMH'nın %2.5'una ulaşmıştır.
	2000-2003	2 Banka kapanmış, 19 banka TMSF'ye devredilmiştir.	Muhasebe maliyetleri GSYİH'nın %30.5'ine ulaşmıştır.

⁴M. Goldstein (1997). *The case for an international banking standard*, USA: Institute for International Economics Publ., p.3.

Bölge/Ekonomi		Krizin kapsamı	Tahmini kayıp veya maliyet
İsrail	1977-1983	Neredeyse tüm bankacılık sektörü etkilenmiştir. Sermaye piyasasının yaklaşık %60'ına eşit bir orandır	1983 yılındaki GSYİH'nın yaklaşık %30'una ulaşmıştır.
Japonya (1991-2003)		Bankalar borsadaki ve emlak fiyatlarındaki çok sert düşüşten etkilenmişlerdir. 1995'te geri dönmeyen kredilerin tutarı GSYİH'nın %25 ine ulaşmıştır.	1998'de açıklanan kurtamalar planındaki tutar 500 Milyar \$ bir başka ifade ile GSYİH'nın %12'si düzeyine ulaşmıştır.

Kaynak: Caprio and Klingebiel, 1996:13'ten uyarlanmıştır.

Son yıllarda yaşanan tüm bu gelişmeler ve hem gelişmekte olan ülkeleri hem de gelişmiş ülkeleri vuran ve çözülme maliyetleri bir hayli yüksek olan bankacılık krizleri sonucunda, etkin bir finansal düzenleme çerçevesinin özellikleri konusuna dikkatler yoğunlaşmıştır. Aynı zamanda ulusal ve uluslararası sermaye piyasalarının son yıllardaki olağanüstü gelişimi araştırmacıları, piyasa disiplininin ileriye dönük ve ihtiyatlı denetimin etkinliliğine olan ciddi katkısını göz önünde bulundurmaya itmiştir. Bunun sonucu olarak, finansal düzenlemelerin devam eden revizyonu, gelişmiş ve gelişmekte olan finansal sistemlerde, geleneksel önerge ve yasaklar seti olmaktan daha çok, düzenlemeleri ve piyasa kontrolünü bütünleştirmeyi amaçlayan ve artan oranda teşvik edici tedbirlere dayanan yeni bir kurallar seti olma düzeyine çıkarak karakterize olmuştur.⁵

Ekonomide düzenlemelerin her çeşidi için gerekçe, dışsallıklar, piyasa gücü, alıcı ve satıcılar arasındaki asimetrik bilgi vb. gibi piyasa başarısızlıklarıdır. Bankacılık sektöründe ise bankaların düzenlemeye ihtiyaç duyup duymadığı ve eğer düzenlenecekse nasıl bir düzenleme yapılacağı konusunda henüz bir anlaşma sağlanamamıştır. Piyasa başarısızlıklarının doğası üzerinde ortak bir anlaşmaya varılamamış olması, serbest bankacılığı optimal olmaktan çıkarmaktadır. Yine de bankacılık düzenlemelerinin en sık sunulan iki gerekçesi sistemik kriz riski ve mevduat sahiplerinin bankaları izleyememesidir.⁶

Londra'da "London Business School" tarafından yapılan bir araştırmaya göre düzenleyici aktivitelerinin finansmanın maliyeti 2000 yılında yıllık 140 milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam Amerika'da yıllık 795 Milyon USD olmuştur.

⁵ R. M. Levich et al. (2002). *Ratings, rating agencies and the global financial system*, Boston: Kluwer Academic Publishers, p.160.

⁶ Joao A.C. Santos (2001). Bank capital regulation in contemporary banking theory: A review of the literature. *Financial Markets, Institutions & Instruments*, 10(2), pp. 41-84.

Amerikan Bankacılar Derneği (American Bankers Association) (düzenlemeler için yapılan bürokratik ve kağıt üzerindeki çalışmaların hesabını da yaparak) maliyetin yıllık 14 Milyar USD olduğunu tahmin etmektedir.⁷

1.2. Bankacılık Düzenlemeleri ve Makroekonomik Politikalar

Banka başarısızlıkları özellikle yükselen piyasalarda ekonomiler üzerinde çarpıcı etkilere sahip olmuştur. Krizler aşılsa bile kaynak dağılımının bozulması, bankaların yeniden yapılandırılması ve sermayelerinin yenilenmesi yıllar boyunca ekonomiler için önemli bir yük teşkil etmiştir. Geçiş dönemlerinde bankaların mali sağlamlığının yönetilmesi önemli bir sorundur. Bozulan kaynak dağılımı ve devlet kontrolü dönemlerinde sarsılan piyasa disiplini birçok finansal kurumun karlarını eritmiş hatta bazılarını iflasa sürüklemiştir.

Finansal sektörde disiplinin sağlanması amacına yönelik denetim ve gözetim otoritelerinin bahsettiği iki bakış açısı bulunmaktadır: Mikro-tedbirli bakış açısı ve makro-tedbirli bakış açısı. Mikro-tedbirli bakış açısı tek tek bankaların mali yapısının sağlamlığı ile ilgilenirken, makro-tedbirli bakış açısı ise finansal sistemin tümünün istikrarı ile ilgilenir.

Makro-tedbirli bakış açısının temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:⁸

- Tek tek bankalar yerine finansal sistemin genel olarak sıkıntılarını gidermeye çalışır
- Ana hedeflerinden birisi ekonomiye yüksek ve yeni yükler getirecek maliyetlerden kaçınmaktır, örneğin çok yüksek maliyetli banka kurtarma operasyonları gibi.
- Bankacılık sisteminin karşı karşıya olduğu risklerden en azından bazılarının tek tek bankaların karşı karşıya olduğu risklerden farklı olduğu varsayımına dayanır. Diğer bir ifade ile sistemin karşılaştığı risk, tek tek bankaların karşılaştığı risklerin toplamı değildir.
- Finansal sistemde, sistemin bir parçası olan bankaların etkileşiminden ortaya çıkan riskleri incelemeyi amaçlar.

⁷ A. B. Ashcraft (2001). *Essays in banking and monetary policy*. May. PHD thesis, Massachusetts Institute of Technology. p. 81.

⁸ A.J.Toby (2008). Monetary policy, capital adequacy regulation and banking system soundness in Nigeria :Empirical research findings. *Journal of Financial Management and Analysis*, 21(1), p. 32-46.

Sağlam bir bankacılık sistemi, sistemin neredeyse tüm işlemlerini yapan bankaların likiditesinin yeterli olduğu ve sermaye yeterliliklerini sağladıkları banka sistemidir.⁹

Sağlamlık, Basel uzlaşlarında belirtildiği gibi sermaye yeterliliğinin çeşitli önlemleri ile yorumlansa da, aynı zamanda sağlamlık üstlenilen riskin sermayeye oranı olarak da ifade edilmektedir.

Bankacılık sistemini güçlendirmek adına yapılan çalışmalar dört ana prensip altında yürütülmelidir:

- Bir bankanın sağlamlığı sahiplerinin ve yöneticilerinin ilk ve en önemli sorumluluğudur; bankacılık sisteminin sağlamlığı ise devlet politikasını ilgilendirir.
- Banka sağlamlığı makroekonomik politikalar ile sıkı sıkıya ilişkilidir
- Sağlam bankacılığın çerçevesi hem resmi düzenleme ve denetimi hem de içsel yönetimi ve piyasa disiplini destekleyecek yapılar içermelidir.
- Uluslararası işbirliği ve koordinasyon yalnızca global finansal sistemin güçlenmesinde değil aynı zamanda ulusal bankacılık sisteminin sağlamlığının geliştirilmesinde çok önemli rol oynamaktadır.¹⁰

Parasal istikrarın sağlanması için iyi bir para politikası uygulaması veya büyüme ve istikrarının sağlanması için iyi yönetilen makroekonomik politikalar, güçlü bir bankacılık sistemi olmadan sürdürülebilir yapıya sahip değildir. Ayrıca bankacılık sisteminin güçlü yapısı fiyat ve döviz kuru istikrarı ile beraber para politikası hedeflerinden biri olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında bankacılık sisteminin sağlamlığı para yönetiminin bir bileşeni ve genel makroekonomik politikaların tamamlayıcısı ve ekonomik denge ve istikrar hedeflerinin bir parçası olarak görülmektedir.¹¹

Para politikası ve bankacılık sisteminin gücü arasındaki ilişki aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- İlk olarak, bankacılık sistemi para politikası sinyallerinin verildiği en önemli araçtır.

⁹ Toby. (2008). p. 39

¹⁰ Toby. (2008). p. 40

¹¹ J. S.Djiwandono (2000). Bank Indonesia and the recent crisis. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 36 (1), p. 47-72.

- İkincisi bankacılık sistemi para politikasının aktarımını sağlar. Bu nedenle aktarım kanalları özellikle kredi kanalları önemlidir.
- Üçüncü olarak ödeme sistemi, para politikası için çok önemlidir. Bankacılık sistemi krizi ödeme sistemlerine yayılabilir.
- Dördüncü olarak mali yapısı sağlam olmayan bankalar sinyallere cevap veremezler.¹²

Genel anlamda, geleneksel bankacılığın düşüşünün neden olduğu sorunlar iki yönlüdür: uzun vadeli finansal istikrara ulaşmak için bankacılık endüstrisini yeniden yapılandırırken bankacılık sisteminin sağlamlığının korunması gerekir. Sağlam bir düzenleyici politika geleneksel bankacılık aktivitelerini azaltırken bankaların daha karlı ve geleneksel olmayan aktivitelere yönelmelerine izin vererek bankaların rekabetçi pozisyonunu güçlendirebilir. Geçiş döneminde elbette düzenleyici otoriteler, finansal istikrarı tehdit edecek aşırı risk alımına karşı koruma önlemleri almaya devam edecektir.¹³

Bankacılık sektörü problemleri aynı zamanda kronik yüksek enflasyon geçmiş olan ülkelerin başarılı istikrar programını takiben ortaya çıkabilir. Nitekim Türkiye de Kasım 2000 ve Şubat 2001 dönemlerinde bu tip bir problem ile karşı karşıya kalmıştır.

Kronik enflasyon süreci her zaman, finansal araçlar ödeme akışlarından kar elde etme yoluna gittikleri için, gereğinden fazla şişirilmiş bir finansal sektör ile özdeşleştirilmektedir. Enflasyon çok sert bir şekilde düşürüldüğünde ise bankaların ana gelir kaynağı yok olur ve akabinde çeşitli banka problemleri ortaya çıkabilir.¹⁴

1.3. Bankacılık Sektörü İstikrarsızlıklarının Maliyetleri

Bankacılık krizlerinin maliyetlerini hesaplamak için iki yaklaşım geliştirilmiştir. Birinci yaklaşım, dar anlamda bankaların açıklanan sermaye eksiklikleri ve iflas eden kurumların mevduat sahiplerinin kayıplarının telafi edilmesinden ortaya çıkan maliyetlere yoğunlaşmıştır. İkinci yaklaşım çöküşün sistem çapındaki ekonomik maliyetlerini hesaplamaya çalışır. Her iki yaklaşım da belirli olaylar için çok farklı rakamlar elde etmiştir ancak GSYİH'nın yüzdesi olarak ifade edilen ortak bir toplam

¹² Toby. (2008). p. 41

¹³ F. R. Edwards and F.S. Mishkin. (1995). The decline of traditional banking: Implications for financial stability and regulatory policy. *FRBNY Economic Policy Review*, July. p.27.

¹⁴ C.J. Lindgren et al. (1998), p.58

maliyet rakamına ulaşmışlardır.¹⁵ Bu durumda 39 sistemik kriz sonunda yapılan hem ekonomik hem de muhasebe maliyeti hesaplarına bakıldığında, muhasebe maliyeti en çok 1982 Arjantin krizinde GSYİH'nın %55'ine kadar yükselmiş ve ortalamada %12,5'i oranında gerçekleşmiştir. Öte yandan sözkonusu krizlerin tahmin edilen ekonomik maliyeti GSYİH'nın %65'i olarak hesaplanan 1982 Kolombiya krizinde zirve yapmış, ortalamada ise GSYİH'nın %14,6'sı düzeyinde bir ekonomik maliyet gerçekleşmiştir.¹⁶ Ancak her iki yaklaşım da tatmin edici değildir. Muhasebe maliyeti yaklaşımı prensipte somut kavramlara atıfta bulunur, krizi takip eden aylarda ve yıllarda fiyatların değişmesi, döviz kurlarının değişmesi ve varlıkların değerlerinin değişmesi hesaplamayı karmaşık hale getirir.

Otoriteler tarafından harcanan miktarlar, fon ödünç alanların zarara yol açan ekonomik aktiviteleri sonucunda ortaya çıkan kaynak boşluklarını dolduracak miktar ile sınırlı olduğu sürece, fiskal maliyetler gerçek ekonomik maliyet olarak göz önünde bulundurulabilir. Ancak bazı fiskal harcamalar, doğruca, başka yerlere aktarılan kaynakların telafisi amacıyla mevduat sahiplerini tazmin etmede kullanıldığı için, bu durum gerçek ekonomik maliyetleri aşacaktır.

Diğer yandan kötü bankacılık aktiviteleri karar verme prosedürlerini daha geniş anlamda etkileyecek ve bu durum kayıplara ve değerlendirilememiş fırsatlara yol açacaktır. Ölçülemeyen bu durumlar ise muhasebe maliyetlerinde yer almayacaktır. Kriz zamanlarında gerçek ekonomik maliyeti büyüme oranlarının dibe çöküşü analizinden hesaplamaya çalışmak güvenilirlikten yoksundur. Çünkü banka iflaslarına neden olan ekonomik çöküş farklı nedenlerden dolayı da tetiklenmiş olabilir. Tüm düşüşlerin bankacılık sektörü problemlerine atfedilmesi ise maliyetlerin olduğundan fazla gösterilmesine neden olabilir.

Tam olarak net tahminler yapılamasa da bankacılık krizlerinin toplam maliyeti dünya çapında çok önemli boyutlarda olmuştur. 1970'lerden 2000'li yıllara kadar gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizlerin toplam muhasebe maliyeti 1 Trilyon Amerikan dolarının üzerine çıkmıştır ki bu rakam bu ülkelere gelişmiş ülkeler

¹⁵ G.Caprio, Jr. and P. Honohan (2008). Banking crises. *Center for Development Economics Working Paper*, April, p.19. www.williams.edu/cde (Erişim tarihi: 29.12.2009)

¹⁶ P.Honohan and D. Klingebiel. (2003).The fiscal cost implications of an accommodating approach to banking crises. *Journal of Banking & Finance*, 27 (8), pp. 1539-1560.

tarafından verilen kalkınma yardımlarının çok çok üzerindedir.¹⁷ Krizlerin ekonomik maliyetleri nüfusun yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranındaki sert artışlar ile de hissedilebilmektedir.¹⁸

Eğer bankalar izlendikleri ve kontrol edildikleri konusunda motivasyon eksikliği yaşarlar ise daha çok sahtecilik işlemlerine yönelirler ve aşırı risk alma eğilimine girebilirler.¹⁹ Bankacılık düzenlemelerine olan gereksinim; özellikle bankaların franchise değerleri düşük olduğunda (Piyasa Değeri / Defter Değeri oranları düşük olduğunda- yani dolayısıyla risk alma güdüsü yüksek olduğunda-) ve banka başarısızlığının sosyal maliyetleri yüksek olduğunda (dolayısıyla banka başarısızlığının çok büyük bir tesiri olduğunda) çok şiddetlidir. Kamuya açıklama zorunlulukları ve risk tabanlı sigortalar vb. araçlar neticesinde bankalar daha fazla risk üstlenmenin bir anlamda bedelini öderler. Ve sermaye gerekliliklerinin risk alımlarını kontrol etmede yeterli bir enstrüman olma şansı vardır. Sermaye gereklilikleri, denetim ve piyasa disiplini ile birlikte banka düzenleyici reformunun olmazsa olmaz üç dayanağından birisidir. Banka düzenlemelerindeki genel eğilim, bankaların risk almalarını sermaye gereklilikleri ve uygun denetim ile kontrol etmektir. Hem risk tabanlı mevduat sigortaları hem de kamuya açıklama zorunlulukları bankaların risk alma davranışlarını sınırlandırmak için önerilmiştir. Banka rejimleri ve risk alma davranışlarındaki eğilimler Tablo 2.'de özetlenmiştir. Gelişmiş ülkeler bu amaçlar doğrultusunda hareket ederek önce Basel I uzlaşısını uygulamışlar daha sonra uzlaşayı revize ederek Basel II uzlaşısına göre bir politika izlemişlerdir.²⁰

¹⁷ P.Honohan. (2005). Banking sector crises and inequality. *World Bank Policy Research Working Paper* 3659 (July), p.9.

¹⁸ P.Honohan and D.Klingebiel. (2000). Controlling fiscal costs of banking crises. *World Bank Policy Research Paper*, 2441, p. 15.

¹⁹ T. Campbell and W. A. Kracaw (1980). Information production, market signalling, and the theory of financial intermediation. *Journal of Finance*. 35. pp. 863-82.

²⁰ X.Vives. (2006). Banking and regulation in emerging markets: The role of external discipline. *The World Bank Research Observer*, 21 (2), p.184.

Tablo 2. Muhtemel bankacılık rejimleri, risk alma güdülerini ve bankaların franchise değerleri düşük ve banka başarısızlığının sosyal maliyetlerinin yüksek olduğu durumlarda gerekli olan düzenleyici araçlar

<u>Bankacılık Rejimleri</u>	<u>Risk Alma Güdülerini</u>		<u>Düzenleme</u>
	<u>Yükümlülük Oranları</u>	<u>Varlıklar (Yatırımlar)</u>	
Serbest bankacılık, gözlemlenebilir risk/ yüksek düzeyde kamuya açıklama	Orta-Düşük	Yok	<i>Sermaye gereklilikleri</i>
Serbest bankacılık, gözlemlenemeyen risk/ düşük düzeyde kamuya açıklama	Orta-Yüksek	Maksimum	<i>Sermaye gereklilikleri ve varlık kısıtlamaları</i>
Riske duyarsız sigorta	Yüksek	Maksimum	<i>Sermaye gereklilikleri ve varlık kısıtlamaları</i>
Risk tabanlı sigorta	Düşük	Yok	<i>Sermaye gereklilikleri</i>

Kaynak: X. Vives, 2006: 185

Gelişmekte olan ülkelerde bankalar, finansal varlıklara ait aslan payını ellerinde tutmaktadırlar. Bankalar ödeme sistemlerini yönetmekte, yeni gelişmekte olan menkul kıymet piyasalarına likidite sağlamakta ve kamu kâğıtlarının ana alıcısı olarak rol almaktadır. 1980’den 1990’ların sonuna kadar, gelişmekte olan ülkelerde bankaların borçları ekonomik aktiviteden çok daha hızlı büyümüştür. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık krizlerinin büyük ve çok çeşitli negatif dışsallıklar ile ilişkilendirilmesi şaşırtıcı değildir. Az önce de belirtildiği gibi bankacılık krizleri muazzam kamu yardımları ile ilişkilendirilmiş, bu durum gelişmekte olan ülkelerde kamu açıklarının kontrolünü daha da zorlaştırmıştır. Ancak banka krizlerinin maliyetleri kamu açıklarının da çok çok ötesine geçmiştir. Özellikle araştırmalar göstermiştir ki, bankacılık krizleri ekonomik aktivitedeki düşüşü hızlandırmakta, tasarrufların en etkin kullanım alanına akışını engellemekte, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için kredi maliyetlerini yükseltirken ve kredi erişilebilirliğini azaltmakta ve para politikasının esnekliğini çok ciddi bir şekilde kısıtlamaktadır.²¹

Tablo 3.’te toplam ülkeler bazında bankacılık krizlerinin ülkelere maliyetleri gösterilmiştir.

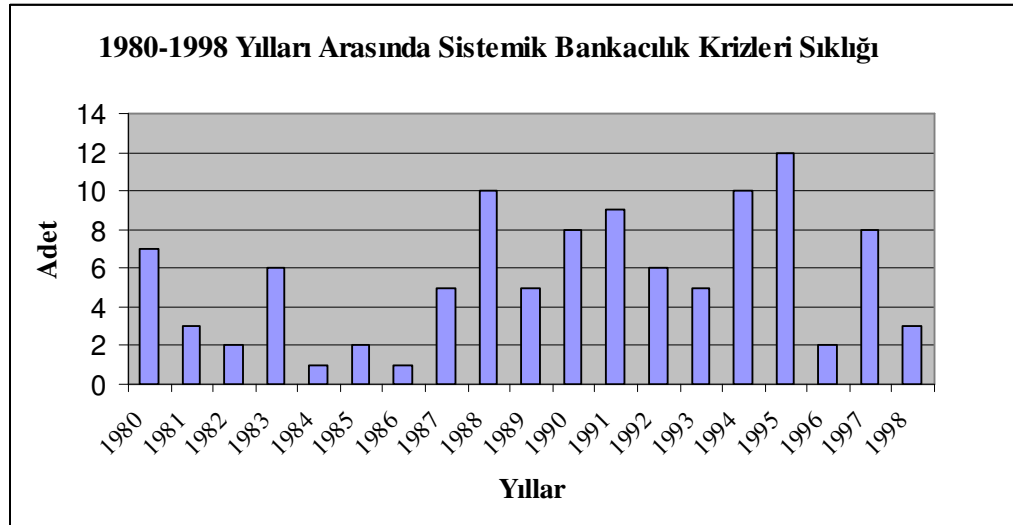
²¹ Goldstein (1997), p.6

Tablo 3. Krizlerin çözümlerinin ülkelere maliyeti

	Bankacılık Krizi Sayısı (1994-2003)	Krizin Ortalama Süresi (Yıl)	Bankacılık Krizinin Çözümlemesinin Bütçeye Maliyeti(% GSYİH)	Toplam Üretim Kaybı (% GSYİH)
Tüm Ülkeler	30	3,7	18	16,9
Yükselen Ekonomiler	23	3,3	20	13,9
Gelişmiş Ekonomiler	7	4,6	12	23,8
Yalnızca Bankacılık Krizi	11	3,3	5	5,6
Bankacılık ve Para Krizi	19	4,1	25	29,9

Kaynak: IMF, Finances et Development, September, 2004:31.

Grafik 1’de ise dünyada yaşanan krizlerin sıklığı gösterilmektedir. Grafikten de görüleceği üzere 1990’lardan sonra bankacılık krizlerinde gözle görülür bir artış olmuştur.

Grafik 1. Krizlerin çözümlerinin ülkelere maliyeti

Kaynak: Klingebiel and Laeven, 2002:2

Güçlü sermaye yeterliliği standartlarının arkasında yatan temel neden, banka sahiplerinin riskli davranışlara girişlerini engelleyecek motivasyonu sağlamak ve şoklara karşı bir tampon oluşturmaktır; böylelikle hükümetler bankaları mali destek vererek kurtarmak zorunda kalmayacaklardır. Eninde sonunda hükümetler kamu

fonlarını bankaları kurtarmakta kullanacaklar ve eğer bu fonları toplamak için kamu harcamalarını azaltma yoluna giderler ise bu da yatırımlar da “crowding out” etkisi oluşturacak ve ekonomi bütün olarak bu sıkıntıdan etkilenecektir.²²

1.4. BIS ve Basel Komitesi

Uluslararası ödemeler bankası (BIS), uluslararası parasal ve finansal işbirliğini teşvik eden ve merkez bankalarının bankası olarak görev yapan uluslararası bir organizasyondur. BIS dünyanın en eski uluslararası finansal organizasyonudur. BIS’in müşterileri Merkez Bankaları ve uluslararası organizasyonlar olduğundan dolayı BIS bireysel müşterilerden ya da tüzel kişilerden mevduat kabul etmemekte ve finansal hizmetler sağlamamaktadır. Basel Komitesi ise BIS bünyesinde görev yapan ve bankacılık denetim ve gözetimi konularında düzenli işbirliği için ortak forum sağlayan bir komitedir. Amacı, dünya çapında bankacılık denetiminin kalitesini artırmak ve temel denetim konularının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

1.4.1. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)

Uluslararası Ödemeler Bankası 1930 yılında kurulmuştur. Dünyanın en eski uluslararası finansal kurumu olmakla birlikte halen merkez bankalarının uluslararası işbirliğinde ana merkez olma konumunu sürdürmektedir.

BIS, ‘Young Planı 1930’ çerçevesinde, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Versay Antlaşması ile Almanya’dan alınan tazminat ödemeleri ile ilgilenmek amacıyla kurulmuştur. Banka, tazminatların toplanması, kaydının yapılması ve ilgili yerlere dağıtılması işlemleriyle ilgilenmiştir ve adı buradan gelmektedir. Tazminatların ödenmesi işlemleri kısa sürede BIS’te yerini dünya çapında merkez bankaları arasındaki işbirliğini sağlama aktivitelerine, parasal ve finansal istikrar için aracılık işlemlerine bırakmıştır.²³

²² Stiglitz (2001), p.13.

²³ <http://www.bis.org/about/history.htm> (Erişim Tarihi: 27.12.2009)

1.4.2. Basel Bankacılık Denetim Komitesi

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, 1974 yılında on ülkenin merkez bankası başkanları tarafından kurulan bankacılık denetim otoriteleri komitesidir. Banka denetim otoritelerinin üst düzey temsilcilerinden ve Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD merkez bankalarından oluşur. Komite genellikle Basel şehrinde Uluslararası Ödemeler Bankası'nda toplanır. Komite yılda dört kez toplanır. Komite uluslar üstü bir denetim yetkisine sahip değildir. Bu nedenle yayımladığı anlaşma ve uzlaşılar yasal bir güce sahip değildir aynı zamanda komitenin böyle bir hedefi de yoktur. Komite daha çok geniş kapsamlı denetim standartları ve en iyi denetim uygulamaları için kılavuzlar ve öneriler yayımlamaktadır.

Komitenin amacı iki temel prensip çerçevesinde uluslararası denetim içinde oluşabilecek boşlukları gidermektir. Bu iki temel prensipten birincisi hiçbir yabancı banka yapılanmasının denetimden kaçamaması, ikincisi ise yapılan denetimlerin yeterli olmasıdır. Bunu başarabilmek için komite kuruluşundan bu yana çok sayıda doküman yayımlamıştır. Bunlardan en önemli ve genel kabul görmüş kredi riski ölçümü, sermaye yeterliği ve risk yönetimi ile ilgili iki raporu 1988'te yayımlanan Basel I Sermaye Ölçümlerinin ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Uyumlaştırılması dokümanı ve 2004'te yayımlanan ilk dokümanın kapsamlı bir revizyonu olan Basel II dokümanıdır.²⁴

Globalleşme neticesinde sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucu uluslararası piyasaların entegrasyonu, finansal ürünlerin çeşitliğinin artışı, gelişen ve artan risk hacmi karşısında bankacılık sistemlerine rehber olacak söz konusu dokümanların genel çerçevesi bir sonraki bölümde anlatılacaktır.

2. 1988 Basel I Sermaye Yeterliliği Standartları

1988 yılında yayınlanan Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı dünya çapındaki en önemli bankalara, sermaye standartları getirerek bankacılık düzenlemeleri tarihinde bir kilometre taşı olarak yerini almıştır. Basel I, iki birbirine bağlı kaygı ile geliştirilmiştir: i) uluslararası faaliyet gösteren bankaların düşük sermaye düzeyleri nedeniyle global finansal sistem istikrarının maruz kaldığı riskler, ii) daha düşük sermaye gerekliliği olan ülke bankalarının haksız rekabet oluşturan avantajlı durumu.

²⁴ <http://www.bis.org/bcbs/history.htm> (Erişim Tarihi: 28.12.2009)

Basel I prensipleri orijinal olarak 12 ülkenin (G-10 ülkeleri ile Lüksemburg ve İsviçre) merkez bankaları otoriteleri tarafından Temmuz 1988’de benimsenmiştir. Uygulama 1989 yılında başlamış ve dört yıl sonra 1993’te tamamlanmıştır.

2.1. Basel I Öncesinde Yaşanan Gelişmeler

1980’lerin başından beri Basel Bankacılık Denetleme Komitesi (Komite) uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların uygun sermaye düzeyine sahip olması adına rehber oluşturmak üzere sermaye yeterliliğini uluslararası ölçekte ayarlamak için bir çerçeve oluşturulması üzerinde çalışmakta idi. Böyle bir çalışma, dünya çapındaki çok önemli bankaların bile kırmızı alarm verecek kadar düşük sermaye bulundurmaları sonucu başlatılmıştır. Komitenin amacı, yalnızca ulusal ve uluslararası bankacılık ve finans sisteminin güvenliğinin ve sağlamlığının geliştirilmesine katkı olarak uygun sermaye düzeyini garanti etmek değil, aynı zamanda farklı ülkelerin farklı sermaye yeterliliği oranlarından kaynaklanan bankalar arası haksız rekabeti ortadan kaldırmaktır. Komitenin tüm çalışmaları “Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Uyumlaştırılması” (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards) [veya Basel Sermaye Uzlaşısı-Basel Capital Accord; Basel Sermaye Yeterliliği Çerçevesi-Basel Capital Adequacy Framework; Basel Uzlaşısı-Basel Accord; 1988 Uzlaşısı-1988 Accord gibi değişik isimlerde de bilinmektedir] adı altında özetlenmiştir.²⁵

1988 Basel Sermaye Uzlaşısı ülkemizde kısaca “Basel I” olarak adlandırılmaktadır. Basel I’den Basel II’ye kadar geçen süreye ait temel olayların kronolojisi Tablo 4.’te özetlenmiştir.

²⁵ J. Zentes and C. Scholz (2006). *Strategic management: New rules for old Europe*, Germany: Gabler Publishing, p.74.

Tablo 4. Basel II Sermaye Uzlaşısının Kronolojisi

Temmuz 1988	Basel I'in Kabul edilmesi (Basel Sermaye Uzlaşısı)
1992 Sonu	Basel I'in Uygulanması
Ocak 1996	Sermaye Yeterliliği Çerçevesi'nde piyasa risklerini dahil etmek için değişiklik (Piyasa Riski Değişikliği)
1997 Sonu	Piyasa Riski Değişikliğinin Uygulanması
Haziran 1999	Basel II'ye ilişkin Birinci İstişari Metnin Yayınlanması (Consultative Paper 1) (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)
Mart Sonu-2000	İlk Görüş Bildirme Dönemi Sonu
Ocak 2001	Basel II'ye ilişkin İkinci İstişari Metnin Yayınlanması (Consultative Paper 2)
Mayıs Sonu-2001	İkinci Görüş Bildirme Dönemi Sonu
Aralık 2001	Basel II'nin Uygulanması için İlk Programda Değişiklikler (2004 sonundan 2006 sonuna)
Nisan 2003	Basel II'ye ilişkin Üçüncü İstişari Metnin Yayınlanması (Consultative Paper 3)
Temmuz Sonu 2003	Üçüncü Görüş Bildirme Dönemi Sonu
Haziran 2004	Basel II'nin Kabul Edilmesi
2006 Sonu	Basel II'nin Uygulanması

Kaynak: Zentes and Scholz, 2006:74.

2.2. Basel I'e Götüren Bankacılık Krizleri ve Çıkış Nedenleri

1970'lerin ortalarından başlayarak, bazı gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler, finansal sistemlerinin liberalleşmesi (deregülasyon) yolunda adımlar atmışlardır. Ülkeler faiz oranı tavanlarını esnetmiş veya tamamen kaldırmışlar, zorunlu rezerv oranlarını düşürmüşler, sisteme giriş engellerini azaltmışlar, kredi dağılım kararlarındaki devlet müdahalesini minimize etmişler ve birçok banka ve sigorta şirketini özelleştirmişlerdir. Ancak bu finansal liberalleşme hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde 1980 ve 1990'larda yaşandığı gibi finansal sistem kırılganlıklarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle bankacılık sektörü birçoğu sistemik olmak üzere pek çok problem yaşamıştır.²⁶

²⁶ A. Demirgüç-Kunt and E. Detragiache (1998). Financial liberalization and financial fragility. *IMF Policy Working Paper*, #1917, p.3.

Bu liberalizasyon politikalarının bir parçası olarak, finansal sistemin serbestleşmesi faiz oranlarını da serbest bırakmış, sınırlandırılmış banka konsepti yerine evrensel banka prensibini uygulamış ve zorunlu rezerv oranlarını düşürmüştür. Bu yeni ortam ardından, daha önce kısıtlanan aktivitelerin keşfi ile serbestleşen finansal kurumlar arasında rekabeti körüklemiş ve bu yolla yeni riskler üstlenilmiştir. Finansal ve sermaye hesabı serbestleştirilmesi, bankalara döviz piyasasından para toplayıp yurtiçi borç vermeye kanalize etmek amacıyla offshore faaliyetler konusunda cesaret vermiştir. Bununla birlikte zayıf bankacılık gözetim ve denetimi ile beraber bankalar bilanço dışı işlemlere girişmişler ve bu durum sahtekârlık ve buna bağlı ödünç vermeler ile sonuçlanmıştır. Bu senaryo içerisinde bankalar bilgi yönetimi konusunda zorluk çekmiş ve bu nedenle kredi artışları ve bankacılık krizleri birbirleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu konuda Gavin ve Hausmann bankacılık krizleri ve kredi veya ödünç verme artışları arasında güçlü kanıtlar bulmuştur.²⁷

Bankacılık sektöründe serbestleşmenin yaşandığı, denetimin zayıf olduğu ve sahteciliği önlemek için düzenlenen yasaların kolayca atlatılabildiği ülkelerde bankacılık krizleri aynı zamanda yaygın “banka içini boşaltma” aktivitelerinden de kaynaklanabilir. Bu nedenle sahteciliğin cezasız kalmasına izin veren zayıf bir yasal sistem bankacılık krizi olasılığını da artırır.

Bununla birlikte zayıf makroekonomik çevre, sistemik bankacılık sektörü problemlerinin arkasındaki tek neden değildir. Bankacılık sektörünün ve ekonomik çevrenin genel yapısal karakteristikleri de sistemik problemlerde rol alabilir. Ani sermaye çıkışlarına karşı sistemin kırılgan olması bankacılık krizi ihtimalini güçlendirmektedir. Bunun yanında kredi portföyünün büyük kısmının özel sektöre tahsis edilmesi de bankacılık krizi olasılığını artırmaktadır.²⁸

Bankaları, aşırı risk üstlenmekten caydırmak için düzenleyici otoriteler tüm bu krizlerin akabinde zorunlu sermaye oranını kredi portföyü riski ile ilişkilendirmeye çalışmıştır. İlk uzlaşının yayımlandığı 1988 yılında (Basel Uzlaşısı) birçok ülke daha önce benzer riske duyarlı sermaye düzenlemesi yayımlamıştı. 1988’de G-10 ülkeleri

²⁷ M. Gavin and R. Hausmann (1996). The roots of banking crises: The macroeconomic context. *Inter-American Development Bank Working Paper*, 318, p.12, <http://www.claaf.org/documents/Hausmann-roots.pdf> (Erişim Tarihi : 29.12.2009)

²⁸ A. Demirgüç-Kunt and E.Detragechache (1998). The determinants of banking crises in developing and developed countries. *IMF Staff Papers*, 45 (1) p.3.

tarafından imzalanan Basel Uzlaşısı ilk etapta uluslararası faaliyet gösteren bankalara uygulanmak istenmiştir.

2.3. Basel I Sermaye Yeterlilik Uzlaşısının Getirdiği Düzenlemeler

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (tez içinde kısaca Basel Komitesi olarak bahsedilecektir) ilk kez, globalleşmenin bir sonucu olarak bankaların faaliyetlerinin hızla uluslararası arenaya taşınması karşısında, bankaların uluslararası faaliyetlerini düzenlemek adına 1979 yılının Mart ayında iki sayfalık “Bankaların Uluslararası Aktivitelerinin Konsolide Denetim ve Gözetimi” başlıklı metni yayımlamıştır. Bu metinde komite, denetim otoritelerinin bir bankanın tüm dünya üzerindeki aktivitelerinin tamamını denetleyecek pozisyonda olmadıkları sürece bankaların sağlamlıkları konusunda emin olamayacaklarının altını çizmiş ve bankacılık denetim ve gözetimin ilk temel prensiplerini sıralamıştır.

Komite daha sonra 1986 yılında 18 sayfalık ikinci düzenleyici metnini yayımlamıştır. “Bankaların Bilanço Dışı Risklerinin Yönetimi: Denetçi Perspektifi” başlıklı metinde komite, bilanço dışı risklerin bilanço risklerinden ayrı olarak kontrol edilemeyeceğini ve edilmemesi gerektiğini ayrıca bankaların genel risk profillerinin bütünsel bir parçası olarak görülmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Bilanço dışı işlemlere bu şekilde yaklaşılması, söz konusu işlemlerin bilanço içinde oluşan risklerden korunma (hedging) işlemlerine hizmet ettiği zaman hak ettikleri değerin anlaşılmasını sağlamaktadır. Denetim ve gözetim otoriteleri bankaların risk yönetiminde koordine bir yaklaşım uygulamalarını çok önemli bir nokta olarak görmekte ve farklı risk türlerinin muhtemel korelasyonu durumuna hem bireysel bankalar açısından hem de tüm bankacılık sektörü açısından özel bir dikkat gösterilmesi gerektiğini ifade etmektedirler.²⁹

Nihayet Komite 1988 yılının Temmuz ayında, artan uluslararası rekabet ve artan uluslararası bankacılık faaliyetlerinin tüm ülkelerde genel kabul görmüş ve tüm ülkelere bankaların gözetim ve denetimlerini yürütmede rehber olacak olan “Sermayenin Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Uyumlaştırması” başlığı altındaki düzenleyici metni yayımlamıştır. Metin 30 sayfadan oluşmaktadır ve “Basel Düzenlemesi, 1988 Anlaşması, Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı veya Basel I”

²⁹ <http://www.bis.org/publ/bcbasc134.htm> (Erişim Tarihi: 19.12.2009)

isimleri ile literatüre girmiştir. Tez boyunca uzlaşından “Basel I” adı altında bahsedilecektir.

Basel I uzlaşısı raporu Komitenin tüm üyelerinin ortak kabulü ile yayımlanmıştır. Düzenleme, sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve komitede temsil edilen ulusal denetim otoritelerinin kendi ülkelerinde uygulama niyetinde oldukları ve ulaşılması zorunlu minimum standartların genel çerçeve detaylarını ortaya koymaktadır. Rapor 10 ülkenin Merkez Bankası başkanları (Belçika, Kanada, Almanya, Fransa, İtalya, Japonya, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, ABD) tarafından imzalanmıştır.

Komite, Basel Sermaye Anlaşması’nın iki temel amacı olduğunun altını çizmiştir. Birincisi, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarının ve sağlamlığının sağlanması; ikincisi ise hazırlanacak çerçevenin adil ve tüm ülkelerdeki bankalarda rekabet eşitsizliğini azaltacak şekilde tutarlı bir uygulamasının bulunmasıdır.³⁰

Basel Komitesince, üye ülkelere yönelik ve tavsiye niteliğinde ele alınan bu kararlar, 100’ün üzerindeki ülkede büyük kabul görmüş ve uygulamaya geçilmiştir. Gelişmiş ekonomilerde 1 Ocak 1998’de uygulanmaya başlanan son Basel I tebliği, Türk bankacılık sektörüne tam dört yıl gecikme ile 1 Ocak 2002’de girmiştir.³¹

Komitenin uzun yıllar yapmış olduğu çalışmanın sonucu 1988’de yayınlanan raporla bankaların:

$$\frac{\text{Sermaye Tabanı}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar}}$$

“Sermaye Tabanı / Risk Ağırlıklı Varlıklar” rasyosuna alt sınır getirilmiştir. Raporda bankaların aktiflerinde taşıdıkları riskleri ağırlıklandırmayı ve sahip oldukları sermayenin bu riskleri ne ölçüde taşıyabildiğini göstermeyi hedefleyen bu rasyoyu 1992 yılı sonuna kadar asgari %8’e yükseltmeleri öngörülmüştür.³² Komite, geçiş döneminde kademeli olarak ilk etapta bankaların %5, 1990 yılı sonuna kadar %7 ve 1992 yılında ise %8 sermaye yeterliliği rasyosunu sağlamalarını öngörmektedir.

Basel I’de bankanın bilanço içi ve dışında yer alan varlıkları ve alacakları kulüp kuralı (club rule) olarak adlandırılan ülkelerin OECD üyesi olma durumları ve tarafların devlet veya mali kurum olması veya alacağın teminatının gayrimenkul olmasını esas

³⁰ Basel 1988 Capital Accord, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, <http://www.bis.org/publ/bcbasc111.htm> (Erişim Tarihi: 19.12.2009)

³¹ T. Aksoy (2007). *Basel II ve İç Kontrol*. Ankara: Ankara SMMM Odası Yayın No:53, s.22.

³² Ş. Babuşçu (2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Akademi Eğitim Yayıncılık, s.188.

alan bir yöntemle risk ağırlıklarına tabi tutulması benimsenmiştir. Böylece aktifin kalitesini ortaya koymak ve bunu bankanın sermayesi ile ilişkilendirmek mümkün olmuştur.³³

Basel I uzlaşısı temel olarak 3 bölümden oluşmaktadır: Birinci bölüm de sermayenin bileşenleri açıklanırken, ikinci bölümde risk ağırlıklandırma sistemi anlatılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise hedef standart rasyo ortaya konmuştur.

2.3.1. Basel I - Birinci bölüm: Sermayenin bileşenleri

Basel Komitesi'nin hazırlamış olduğu raporda sermaye 3 bileşenden oluşmaktadır:

- a) Ana Sermaye
- b) Katkı Sermaye
- c) Sermayeden indirimler.

a) Ana Sermaye: Komite sermayenin üzerinde durulması gereken ana unsuru olarak ödenmiş sermaye ve kanuni yedek akçelere işaret etmektedir. Bunun nedeni ise bu ana unsurun tüm ülkelerin bankacılık sisteminde ortak bileşen olması ve yayınlanmış hesaplarda tamamen görülebilmesi ve sermaye yeterliliği konusundaki piyasa değerlendirmelerinin temelini oluşturmasıdır. Ayrıca, ana sermaye bankanın rekabet yeteneği ve kar marjları üzerinde hayati önem taşıyan bir durumdur.³⁴

Komite denetimsel ve gözetimsel amaçlar için sermayenin iki aşamalı tanımlanması gerektiği sonucuna varmıştır ve bankanın sermaye tabanının en az %50'sinin bu bileşenlerden oluşması gerektiğini öngörmüştür:

Birinci Kuşak Sermaye (Tier 1)

- (a) Ödenmiş Sermaye
- (b) (Vergi sonrası) Kanuni yedek akçeler

İkinci Kuşak Sermaye (Tier 2)

- (a) Fevkalade yedek akçeler
- (b) Banka Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Fonu
- (c) İhtiyari Yedek Akçeler ve Genel Kredi Kayıp Fonu
- (d) Karma (borç/özkaynak) Sermaye Enstrümanları

³³ R. Çabukel (2007). *Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel II Uygulaması*. İstanbul: TBB Yayın No:250, s.35.

³⁴ Basel 1988 Capital Accord. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. <http://www.bis.org/publ/bcbsc111.htm> (Erişim Tarihi: 19.12.2009)

(e) İkincil Borç (Banka Tahvilleri)

b) Katkı Sermaye:

(i) *Fevkalade yedek akçeler*: Ülkelerin uyguladıkları yasal veya muhasebe standartları sonucunda oluşan, yayımlanmamış veya saklanmış fonlardır. Yayımlanmamış olmalarına rağmen kar ve zarar hesaplarına girmişler ve denetim otoriteleri tarafından kabul edilmişlerdir.

(ii) *Yeniden Değerleme Fonları*: Üye ülkelerde yine yasal veya muhasebe uygulamaları çerçevesinde bazı varlıklar gerçek ve güncel değerlerinin yansıtılması için yeniden değerlemeye tabi tutulur. Bu yeniden değerlendirme fonları denetim otoritesi tarafından doğru bir şekilde değerlendirildiği görülür ve muhtemel fiyat dalgalanmalarını doğru bir şekilde yansıttığı düşünülürse, katkı sermayesine eklenir.

(iii) *Genel Karşılıklar ve Genel Kredi Kayıp Fonları*: Bu kalemler henüz tanımlanamayan veya tanımlanabilen muhtemel kayıplara karşı oluşturulmuştur. Kısaca bu hesaplar, bankayı yerli veya yabancı varlıklarının kalitesinde meydana gelen bozulmalara karşı korumak amacıyla sermayeye dâhil edilecektir.

(iv) *Karma Borç Sermaye Enstrümanları*: Bu kategoriye hem sermaye hem de borç özelliklerini taşıyan finansal araçlar dâhil edilmiştir. Bu enstrümanlara ait Fransa, İngiltere, Almanya, ABD ve Kanada gibi ülkelerde verilen özel isimler belirtilmiştir.

(v) *İkincil Vadeli Borçlar*: Komite ikincil vadeli borç enstrümanlarından vadesine 5 yıldan fazla kalmış olanlarının, çekirdek sermaye unsurunun en fazla %50'sine kadar katkı sermayesine eklenebileceğini belirtmiştir.

c) Sermayeden İndirimler: Risk ağırlıklı sermaye rasyosunu hesaplamak amacıyla Komite aşağıdaki unsurların sermayeden indirilmesine karar vermiştir:

(i) Birinci Kuşak (Tier 1) sermaye elementlerinden düşülecek Şerefiye Bedelleri ve Ticari Marka Değerleri

(ii) Diğer banka ve finansal kurumlara yapılan sermaye yatırımları

2.3.2. Basel I - İkinci bölüm: Risk ağırlıklandırma

Komite kolay anlaşılır ve pratik olması açısından risk ağırlıklandırmasını beş kısma ayırmıştır: 0, 10, 20, 50 ve %100. Hangi varlık ve alacakların hangi risk ağırlığına dahil olduğu Basel I raporunun Ek 2 kısmında ayrı ayrı verilmiştir.³⁵

³⁵ Detaylar için 1988 Basel I Uzlaşısı- Annex 2'ye bakınız.

Bunun yanında, özel dikkat gösterilmesi gereken 6 adet yapısal görünüm anlatılmaktadır. Bunlar:

(i) *Çerçeve de bahsedilen risk kategorileri:* Bankaların ve yönetimlerinin karşılaşmış oldukları riskler, yatırım riski, faiz riski, kur riski, yoğunlaşma riski, kredi riski vb. şekillerde çeşitlilik göstermekte olsa da, Komite kredi riskini karşılaşılan en önemli risk faktörü olarak görmektedir.

(ii) *Ülke transfer riski:* Risk ağırlıklandırmasında OECD üye ülkelerin merkez hükümeti alacakları sıfır risk ağırlığında olacaktır. OECD üyesi olan bir ülkede olup da eğer alacak sahibi merkezi hükümet dışındaki bir kamu kurumuna ait ise o halde düşük risk ağırlığı uygulanacaktır. Ayrıca OECD üyesi olmayan bir ülkenin merkezi hükümetine veya Merkez Bankasına ait bir alacak söz konusu ise, bu alacak ülkenin kendi yerel parası cinsinden ise ve de ülkenin kendi yerel parası cinsinden yükümlülükler ile karşılanıyorsa, bu durumda yine sıfır risk ağırlığı uygulanacaktır.

Konu ile ilgili en büyük fark, uzun vadeli alacaklarda ortaya çıkmaktadır. Tüm bankalardan kısa vadeli alacaklarda aynı risk ağırlığı, %20, uygulanırken, bir yıldan uzun vadeli alacaklarda OECD üyesi ülke bankaları için %20 risk ağırlığı uygulanması öngörülürken, OECD dışı ülke bankalarında bu oran %100 olarak belirtilmiştir.

(iii) *Merkezi hükümet dışındaki kamu sektörü alacakları:* Komite söz konusu alacakların riski konusunda adil bir çözüm önermek adına seçimi ülkelerin yerel otoritelerine bırakmıştır. Ancak standartların uyumlaştırılması adına ülke içindeki kurumlar için 0, 10, 20 veya %50 ağırlıklarından birinin seçilmesini önermiş, ülke dışındaki ve OECD içindeki kurumlar için ise %20 risk ağırlıklandırmasını öngörmüştür.

(iv) *Teminat ve garantiler:* Burada Komite krediler karşısında alınacak teminat ve garantilerin risk ağırlıklandırması hususunda OECD üyesi olma kriteri üzerinden değerlendirme ve önerilerini açıklamıştır.

(v) *Gayri menkul ipotekli krediler:* Gayri menkul ipotekleriyle garanti altına alınan kredilerde kayıp oranının çoğu ülkede çok düşük olduğu görüldüğü için genel olarak bu tip kredilerde %50 risk ağırlığı uygulanması öngörülmüştür.

(vi) *Bilanço dışı yükümlülükler:* Komite tüm bilanço dışı işlemlerin sermaye yeterliliği kriterine dahil edilmesinin büyük önem taşıdığına inanmaktadır. Komite 1986'da yayımlamış olduğu raporunda da tüm bilanço dışı aktivitelerin nominal

tutarının kredi dönüşüm faktörü ile çarpılarak kredi riski değişkenine dönüştürülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

2.3.3. Basel I-Üçüncü bölüm: Hedef standart rasyo

Komite sermaye yeterliliği rasyosu olarak uluslararası bankaların da başarabileceği bir oran belirlemek için çalışmış ve nihayetinde hedeflenen standart sermaye oranının risk ağırlıklı varlıklara oranının en az %8 olması gerektiğinde ve bunun da en az %4'ünün ana sermayeden oluşması gerektiğinde karar kılmıştır.

2.4. Basel I Uygulaması Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Kasım 1991'de Basel I üzerinde ilk değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler genel karşılıkların ve genel kredi kayıp fonlarının sermayeye dahil edilmesi ile ilgilidir. Genel karşılıkların daha büyük bir kesinlikle tanımlanmasının amacı, tanımlanamayan karşılıkların sermayeye dahil edilmesi noktasındaki tutarlılık ve uyumu artırmaktır.³⁶

1994 yılında ise Komite, 1995 yılından itibaren geçerli olmak üzere yapılan değişiklikte, risk ağırlıklandırma kriteri olan OECD üyesi olma kriteri değiştirilmiş ve OECD üyesi olsalar bile son 5 yıl içinde dış borç ödemelerini yeniden yapılandıran ülkeler kapsam dışı bırakılmıştır.³⁷ Bunun yanında komite yine 1994 yılında, teminatların tanımlarını genişletmek için bir değişiklik daha yapmış ve bazı merkezi hükümet dışı menkul kıymetleri de teminatlar kapsamına almıştır.

Basel I Sermaye Yeterliliği düzenlemelerine en kapsamlı ve en önemli değişiklik 1996 yılında gerçekleştirilmiştir. Buna göre 90'lı yılların başından itibaren global piyasalarda yaşanan gelişmeler neticesinde sermaye yeterliliği hesaplamalarına (SYR) kredi riskinin yanında piyasa riski de dahil edilmiş ve hesaplama şekli:

$$\frac{\text{Sermaye Tabanı}(\text{Özkaynaklar})}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}}$$

olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu durumda sermayenin bileşenleri 3 aşamadan oluşmuştur:

Üçüncü Kuşak Sermaye (Tier 3)

(a) Kısa Vadeli İkincil Borç (Sermaye yerine geçen)

³⁶ <http://www.bis.org/publ/bcbs09.htm> (Erişim Tarihi: 20.12.2009)

³⁷ <http://www.bis.org/publ/bcbs12b.htm> (Erişim Tarihi: 26.12.2009)

Üçüncü kuşak sermaye olarak da adlandırılan bu sermaye piyasa riskini karşılamak için bulundurulabilir.

2.5. Basel I Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Eksiklikleri ve Değişen İhtiyaçlar

Basel I uzlaşısı finans piyasalarında olumlu karşılanmış olmasına ve 100'den fazla ülkede uygulanmaya başlamasına rağmen karşılaşılan krizlerde ve genel olarak piyasa beklentilerine cevap vermede yetersiz kalmıştır. Basel I'e yöneltilen eleştiriler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- İlk etapta pratikteki uygulama konusunda gelen ilk eleştiri, sermaye yeterliliği kriterinin yalnızca tavsiye niteliğinde olmasıdır. Gerçek sermaye yeterlilik rasyosu belirleme işi ülkelerin kendi düzenleyici otoritelerine bırakılmıştır. Birçok ülkede denetim ve gözetim otoritelerinin üzerindeki yoğun politik baskı söz konusu oran gibi kısıtlayıcı engellerin gevşetilmesine yöneliktir.³⁸
- Risk ağırlıklandırmasında yalnızca 0, 20, 50 ve %100 risk şeklinde yalnızca 4 kategori içerdiğinden risk hassasiyetinin zayıflığı konusunda eleştiriler yapılmıştır.³⁹
- Basel I'in çerçevesi, risk ağırlıklı varlıkların çok genel ölçümüne dayanmaktadır ve bu durum bankaların karmaşıklığı her geçen gün artan doğru risk profillerini yansıtmamaktadır.⁴⁰
- Basel I'in kredi riski hesaplamalarına basitleştirilmiş yaklaşımı, mevduat toplayan kurumların hem bilanço içi hem de bilanço dışı işlemlerde gizlenen riskin üzerinin kapatılmasına gözden kaçırılmasına neden olmuştur.
- Gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında, risk ağırlıklandırmasında OECD üyesi/OECD üyesi olmayan şeklindeki ayırım basit ve adaletsiz bir ayırım olmuş ve gelişmekte olan ülkeleri anlamsız bir şekilde OECD üyesi olmaya teşvik etmiştir.

³⁸ R. E.Krainer (2002). Banking in a theory of the business cycle: a model and critique of the Basle Accord on risk-based capital requirements for banks. *International Review of Law and Economics*. (21), pp. 413-433.

³⁹ E. Klein (2005). *Global Banking Issues*. New-York: Nova Science Publishing, p.43.

⁴⁰ S. K. Mohanty (2008). Basel II: challenges and risks. (Accord on the International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 1988). *Academy of Banking Studies Journal*, 7 (2), pp.109-130.

- Yukarıdaki söylenenden daha da önemlisi, gelişmekte olan ancak OECD üyesi ülkelere verilen kısa vadeli kredilerde %20 gibi düşük bir risk ağırlığı uygulanması bu ülkelerin lehine bir ayrımcılık doğururken, OECD üyesi olmayan ülkelerdeki bankalara verilecek bir yıldan uzun vadeli kredilerin risk ağırlığı %100 gibi hayli yüksek bir oran ile ağırlıklandırılarak bu kredilerin önüne geçilmiştir. Bu durum ise hızla geri döndürülebilir kısa vadeli ödünçlerin yıkıcı etkisinin görüldüğü 1997/98 Asya Krizinin çıkışına katkıda bulunmuştur.⁴¹
- Basel I, global bankacılık sisteminde en azından denetim konusunda ve içsel derecelendirme yaklaşımları konusunda gelişime açık bir gözden geçirme sunmuştur.
- Daha genel anlamda yapılan eleştirilerden biri ise, 1988 Uzlaşısının her anlamda daha yüksek sermaye bulundurma oranlarına yol açmış olmasına rağmen, bankacılık sisteminin istikrarı ile sermayenin verimli kaynaklar arasında dağıtılmasının toplumsal açıdan optimum düzeyde gerçekleşip gerçekleşmediği soru işareti olarak kalmıştır.⁴²
- Finansal yeniliklerin, bankaların sağlamlıklarını artırmadan rapor edilen sermaye oranlarını “kozmetik” bazı değişiklikler ile yükseltmesine olanak tanınması Uzlaşısı hakkındaki kaygıları artırmıştır. “Düzenleyici sermaye arbitrajı” olarak nitelendirilen bu süreçte bankaları sermayenin getirisini artırmak için portföylerinde daha yüksek kalitedeki kredilerin oranını düşürüp, daha düşük kalitede kredilerin oranını yükseltmekte ancak Uzlaşısı da her iki grup için de aynı risk kategorisi verildiği için, resmi sermayelerinde değişme olmadan bankalar aldıkları riski artırabilmektedirler.⁴³
- Basel I uzlaşısı yalnızca uluslararası ölçekte faaliyet gösteren büyük bankalara yönelik olarak düzenlenmiştir. Oysa sistemik risk unsuru nedeniyle, söz

⁴¹ S.Griffith-Jones and S. Spratt (2001). *Will the proposed new Basel Capital Accord have a net negative effect on developing countries*. UK:Institute of Development Studies University of Sussex Pub. p.20.

⁴² D. K. Tarullo (2008). *Banking on Basel: The Future of International Financial Regulation*. USA: Peter G. Peterson Institute for International Economics, Edwards Brothers Publishing, p.67.

⁴³ J.A.C. Santos (2001) . Bank capital regulation in contemporary banking theory: A review of the literature. *Financial Markets, Institutions & Instruments*, 10(2), pp. 41-84.

konusu büyük ölçekli bankalarla yoğun ilişki içinde bulunan küçük bankaların da sistem için önemli sorunlar oluşturabilme olasılığı vardır.⁴⁴

- Bunlardan başka, Basel I'in özel sektör kredilerini ve borçlanmasını, kamu sektör kredi ve borçlanmasından daha riskli olarak ifade etmesinin de banka portföylerinde özel sektör payını düşürerek ekonomik durgunluklarda rol oynadığı ifade edilmiştir.

Özetlemek gerekirse Basel I sistemi teknik yönden özellikle de bankacılık risklerini azaltma teknikleri yönünden eksik kalmıştır. Uzlaşa hakkında oluşan bir diğer kaygı da dokümanın statik olduğu ve yeni bankacılık aktiviteleri ile yeni risk yönetim tekniklerine adaptasyonunun zor olduğudur. Bundan başka bazı bankalar maliyetleri yüksek olduğu için daha iyi risk yönetim tekniklerine yatırım yapmakta isteksiz olmaktadır.

Uygulanan sermaye yeterliliği uzlaşısının (Basel I'in) eksikliklerini gidermek ve bankaların risk ölçümlerinin daha sağlıklı olmasını sağlamak amacıyla Basel Komite 1999 yılında yeni sermaye standardı belirlenmesini sağlamak amacıyla formal bir tartışma ortamı yaratmış ve bunu internet üzerinden kullanıcılarına sunmuştur. Bu taslak gelen öneri ve teklifler doğrultusunda ilerleyen birkaç önemli revizyona tabi tutulmuştur. Basel II standartları 26 Haziran 2004 tarihinde internet üzerinden yayınlanmıştır.

Basel II Uzlaşısı kredi riski alanında daha sistematik risk yönetimi uygulamalarına teşvik etmek ve piyasanın ve denetçilerin yararı için daha geliştirilmiş sermaye yeterliliği ölçüm metotları ortaya koymak amacıyla düzenlenmiştir.

Ekonomik ve finansal istikrar için bankaların ve bankacılık sisteminin önemi büyüktür. Güçlü ve sermaye yapısı sağlam bir bankacılık sisteminin ekonomideki beklenmeyen şokları karşılama yetisi tartışılmaz. Finansal piyasaların potansiyel zafiyeti risklerin net olarak ve çok geç olmadan fark edilmemesidir. Bu nedenle Basel Komitesi risklerin tanınması ve risklere daha sistematik yaklaşılması konusunda piyasa oyuncularını teşvik etmek için düzenlemeler yapmaktadır.

Basel II düzenlemesinin esas risk farklılaştırması ve kredi risk değerlemelerinin daha detaylı yaklaşımlarla ele alınmasıdır. Oluşturulan dokümanın bankacılara, denetim otoritelerine ve piyasa oyuncularına temel mesajı, risklere daha iyi uyum sağlamaları,

⁴⁴ E. Ayan (2007). *Bankacılık risklerinin yönetiminde Basel II Uzlaşısı*, İstanbul: Beta Basım, s.33.

risk değerlendirmelerini zamanında yapmaları ve risklere karşı en uygun hareketi önceden bilebilmeleridir.

Yukarıda bahsedilen motivasyonlar ışığında Basel Komitesi tarafından 2004 yılında yayımlanan Basel II Uzlaşısının ortaya çıkış sürecinin kronolojisi Tablo 5’te gösterilmiştir:

Tablo 5. İstışari metinler, sayısal etki çalışmaları ve Basel II uygulamaları kronolojisi

Tarihler	Aksiyonlar
Haziran 1999	Birinci İstışari Metin (CP1)
Temmuz 2000	Sayısal Etki Çalışması (QIS1)
Ocak 2001	CP2
Nisan 2001	QIS2
Kasım 2001	QIS 2.5
Ekim 2002	QIS3
Nisan 2003	CP3
Ekim 11, 2003	Değişen Kuralların İlanı
Haziran 2004	Basel II Düzenlemelerinin Yayımlanması
Ocak 2006	İşsel Derecelendirme Yaklaşımının Basel I ile Paralel Gitmesi
Ocak 2007	Basel II’nin Uygulamaya Konulması

Kaynak: Chofaras, 2004:6

3. Basel II: Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması

Basel Komitesi 1997 ve 2006 yıllarında denetçilerin resmi güçlerini, tedbirli düzenlemeleri ve gereklilileri ayrıca bankacılık denetimindeki mevcut metotları, bilgi gereksinimlerini ve etkin denetim için önkoşulları içeren yedi geniş kategori altında organize edilmiş biçimde etkin bankacılık denetiminin 25 ana prensibini tanımlamıştır. Bu prensipler bankacılık denetimi uygulamalarındaki Basel Komitesi üyeleri arasında iyi bankacılık denetimi uygulamalarına ilişkin fikir birliğini yansıtmaktaydı ve yalnızca Basel komitesi üyeleri arasında değil aynı zamanda tüm diğer ülkeler arasında ev sahibi ve misafir ülke denetleyici çerçeveleri arasındaki yakınsamayı kolaylaştırmayı hedeflemekteydi. Prensipler zorlayıcı olmasa da, IMF ve Dünya Bankası tarafından yürütölen Finansal Sektör Değerlendirme Programında, tek tek ölkelerin denetleyici çerçevesini değerlendirmede söz konusu ana prensipler ölçüt olarak kullanıldı. Bu durum ölkelerin bankacılık denetiminde ana prensiplerden farklılık gösteren

yaklaşımlarını düzeltmeye zorladı ve muhtemelen denetimsel yaklaşımlarda uluslararası uyumlaştırmayı artırıcı etki oluşturdu.⁴⁵

3.1. Basel II Sermaye Uzlaşısını Gerekli Kılan Koşullar

Basel I'in, birbirinden çok farklı bankalar için yeterince esnek uygulama olanakları sunmaması, riskin tanımlanmasına ve ölçülmesine ve gerekli önlemlerin alınmasına dönük olarak sunduğu çözümlerin çok dar kapsamlı olması nedeni ile ortaya çıkan yoğun eleştiriler, uygulanmakta olan Uzlaşi'da birtakım değişiklikler yapmak yerine, çok daha köklü değişiklikleri içeren yeni bir uzlaşi hazırlanmasını zorunlu kılmıştır.⁴⁶

3.2. Basel II Sermaye Uzlaşısının Temel Şartları

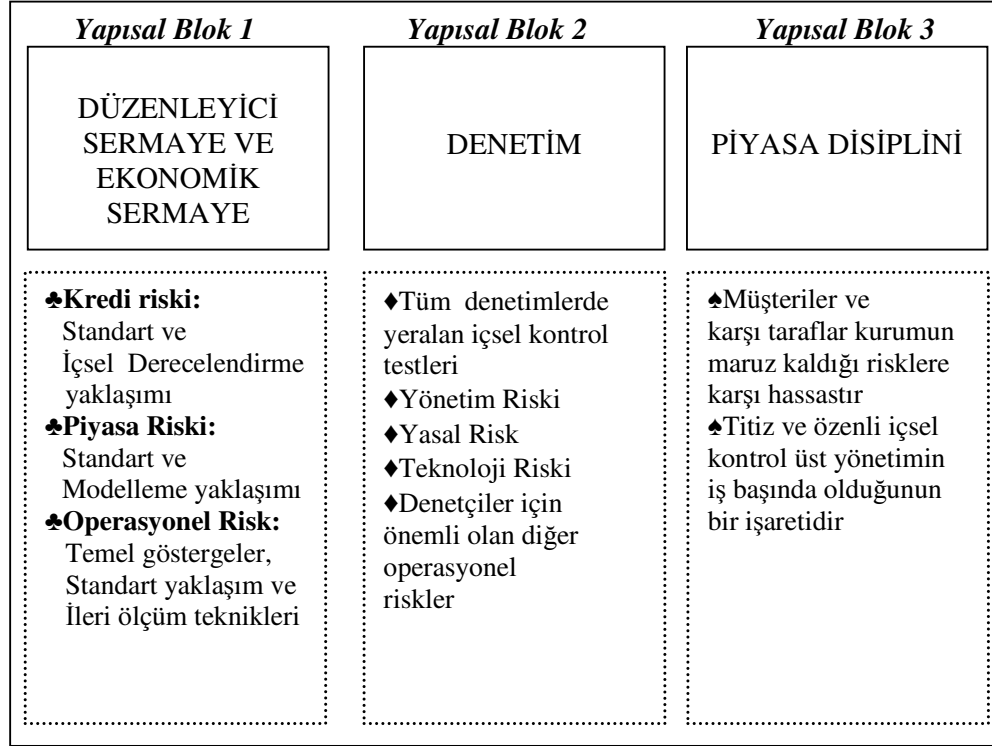
2004 yılında Basel Bankacılık Denetleme Komitesi tarafından yayımlanan “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Uyumlaştırılması” uzlaşısı (ülkemizde genel olarak Basel II veya Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı olarak bilinmektedir. Tez içerisinde de Basel II olarak bahsedilecektir) 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm uygulamanın kapsamını, ikinci bölüm 1.Yapısal Blok olarak adlandırılan “asgari sermaye yeterliliğinin gereklerini ve detaylarını”, üçüncü bölüm 2. Yapısal blok olarak adlandırılan “denetim otoritesinin inceleme süreci ve prensiplerini; dördüncü ve son bölüm ise 3. Yapısal blok olarak adlandırılan “piyasa disiplini ve değerlendirmelerini” kapsamaktadır. Genel anlamda bakıldığında uzlaşi da en kapsamlı ele alınan bölüm 1. Yapısal Bloğa ayrılmıştır. Bu nedenle uzlaşıda en çok önem verilen konunun asgari sermaye yeterliliğinin hesaplanması için kredi riskinin hesaplanması, önerilen hesaplama şekilleri ve formüller olduğu görülmekte ve bunlar detaylı ve teknik bir şekilde işlenmektedir. Şekil 1, Basel II Sermaye Uzlaşısının genel hatlarını göstermektedir.

Basel II uzlaşısı, denetim otoriteleri tarafından ikinci sermaye yeterliliği uzlaşısı değil ilk risk yönetimi uzlaşısı olarak tanımlanmaktadır. Basel II sermaye uzlaşısı kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk kavramlarını kapsamlı bir denetim sisteminde bir araya getirmektedir. Basel II, risklerin daha gerçekçi, daha hassas ve daha doğru olarak ölçülmesi konusunun yanı sıra risk yönetimi konusuna da odaklanmaktadır. Bankaları

⁴⁵ D. D. Evanoff et all. (2007). *International financial instability: global banking and national regulation*. Singapore: World Scientific Publishing Co.Pte.Ltd., p.137.

⁴⁶ Ayan (2007), s.36

risk ölçme yöntemleri konusunda zorlayarak, bankalar ve sermaye yönetimi açısından olumsuz etkileri olabilecek, gereğinden fazla ya da gereğinden az sermaye bulundurma konusundaki endişeleri de gidererek, bankaların optimal bir seviyede sermaye bulundurmalarına olanak sağlayacaktır.

Şekil 1. Basel II Sermaye Uzlaşısının genel hatları ile 3 temel bloğu

Kaynak: Chofaras, 2004:6 ile Öztürk ve Aktan , 2006/2007: 170

3.2.1. Basel II-Birinci yapısal blok: Asgari sermaye gereği⁴⁷

Basel II uzlaşısının Birinci Yapısal bloğu sermaye gerekliliğini ortaya koyar ve sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranının ne kadar olması gerektiğini tanımlar. Bundan dolayı toplam sermayenin bankalar tarafından doğru ve yeterli bir şekilde ölçüldüğünün bilinmesi önemlidir. Bu yapısal blok Basel I uzlaşısında öngörülen minimum %8 sermaye gerekliliği rasyosunu aynen korumaktadır.

⁴⁷ Basel II düzenlemesinin detayları ile ilgili açıklamalar: Basel II orijinal metni; S. Trueck and S. T. Rachev (2009). Rating based modeling of credit risk theory and application of migration matrices, USA: Elsevier Inc. p.49; D. N. Chorafas (2004). *Economic capital allocation with Basel II: cost, benefit and implementation procedures*. UK: Butterworth Heinemann.p.60; Ş. Babuşçu (2005).s.92; Ayan (2007), s.34; R. Çabukel (2007), s.68.

Basel II uzlaşısı, bankaların, ellerinde bulundurmaları gereken asgari sermaye miktarını belirleyebilmeleri için, ilk önce kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için önermiş olduğu alternatifli ölçme metotlarını açıklamakta, buna bağlı olarak minimum sermaye tutarı belirlenmektedir.

Operasyonel riskler sermaye yeterliliği hesaplamasına ilk defa bu düzenlemede dahil edilmiştir ve operasyonel risk hesaplaması için Basel II uzlaşısında iki farklı yöntem önerilmiştir: Basit yaklaşım ve gelişmiş ölçüm yaklaşımı. Bu iki metottan basit ölçüm yaklaşımı 3 farklı alternatif hesaplama şekli barındırmaktadır. Bunlar i) temel gösterge yaklaşımı ii) standart yaklaşım (ek olarak alternatif standart yaklaşım) ve iii) İleri Ölçüm Yaklaşımı (Advanced Measurement Approach-AMA). Bu yaklaşımlar operasyonel risk hesaplaması başlığı altında detaylı bir şekilde incelenecektir.

Piyasa riski ölçüm yöntemleri konusunda Uzlaş, Basel I'den farklı bir yaklaşım ortaya koymamıştır.

Kredi riski hesaplamaları ve bunun için gerekli sermaye düzenlemesi amacıyla bu uzlaşıda yeni iki yöntem ortaya konmuştur: Standart yaklaşım ve İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım. Bu ikinci yaklaşım da kendi içinde i) İçsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşım ve ii) İçsel derecelendirmeye dayalı gelişmiş yaklaşım olarak iki alternatif yolla hesaplama sunmaktadır.

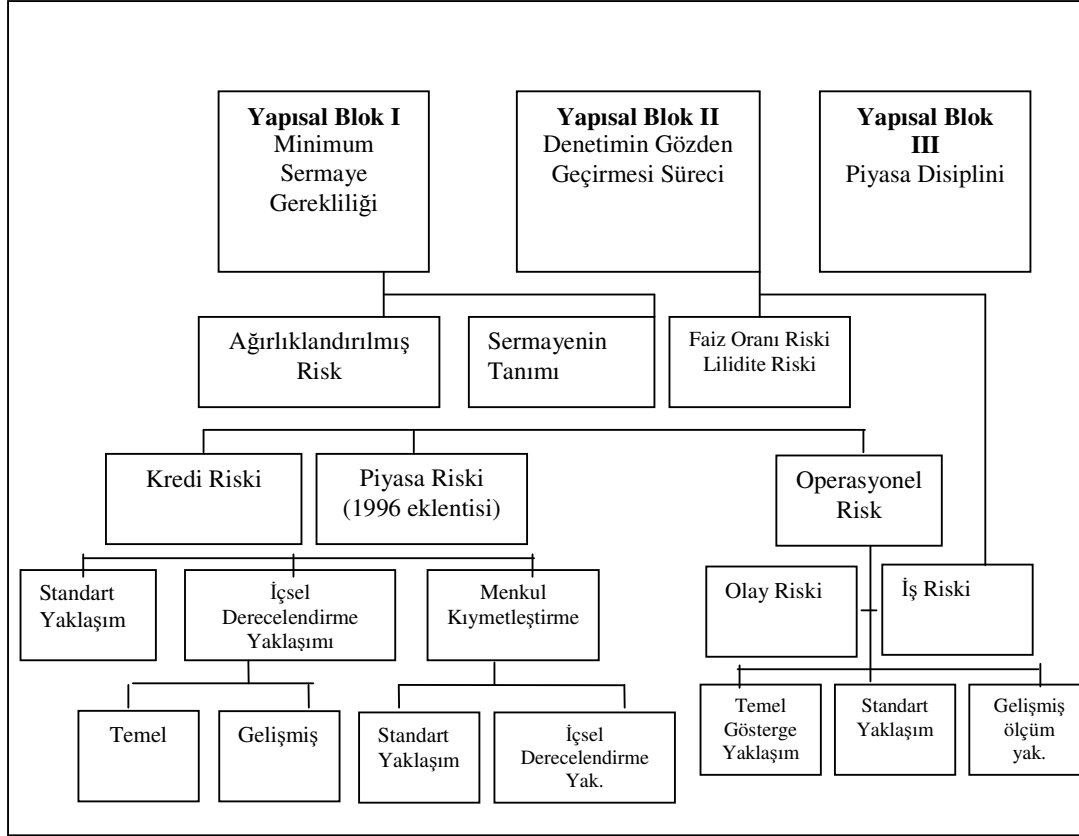
Bankalar sermaye yeterliliği hesaplamasında öngörülen yöntemlerden her bir risk için birini belirleyebilecektir. Ancak Basel II dokümanının temel mantığı içinde, basit yöntemlerin riske duyarlılığı daha az olacağından riskleri olduğundan daha riskli ölçecek şekilde kurgulanmıştır. Dolayısı ile bankalar ölçüm yöntemlerini geliştirme konusunda teşvik edilmektedir.⁴⁸

Basel II çerçevesinde oluşan yeni sermaye yeterlilik oranı hesaplama formülü şu şekildedir:

$$SermayeYeterlilikOranı = \frac{Özkaynaklar}{KrediRiski + PiyasaRiski + OperasyonelRisk} > \%8$$

Basel II düzenlemesinin genel çerçevesi ve risk yaklaşımları Şekil 2'de resmedilmiştir.

⁴⁸ Babuşcu (2005), s.266.

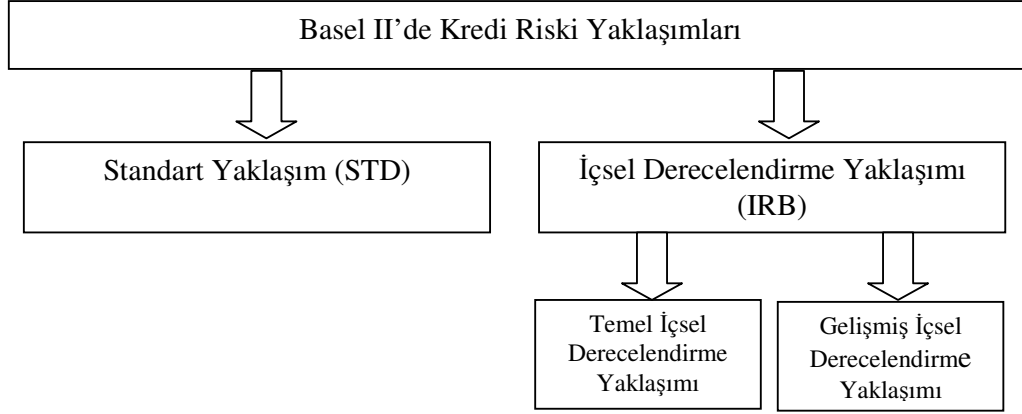

Şekil 2. Basel II Düzenlemelerinin genel çerçevesi

Kaynak: www.bis.org (Erişim Tarihi: 09.12.2009)

3.2.1.1. Basel II-Birinci yapısal blokta kredi riski hesaplaması

Birinci yapısal blokta kredi riski hesaplaması için daha önce belirtildiği gibi iki farklı hesaplama seçeneği sunulmuştur. Bunlardan birisi Standart Yaklaşım diğeri ise İçsel Derecelendirme Yaklaşımıdır. İçsel derecelendirme yaklaşımında da iki alternatif seçenek bulunmaktadır ki bunlar temel içsel derecelendirme yaklaşımı ve gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımıdır. Şekil 3'te kredi riski hesaplama yöntemleri resmedilmiştir.

Şekil 3. Basel II - 1. Yapısal blok kredi riski hesaplama yöntemleri

a) Kredi riski hesaplamasında standart yaklaşım: Bu yaklaşımda kredi verilen karşı tarafın konumuna ve kategorisine göre belirlenen sabit birer risk ağırlığı bulunmaktadır. Bu yaklaşımın en önemli özelliği riske duyarlılığın artırılabilmesi için dışsal kredi derecelendirme notlarının kullanılmasının öngörülmesidir. Bu çerçevede özellikle bankaların alacaklarının karşı tarafın özellikleri göz önünde bulundurularak sınıflandırma yapılmaktadır. Daha sonra karşı tarafın bulunduğu grupta derecelendirme notu (rating notu) hangi risk ağırlığına denk geliyorsa o ağırlığa göre risk tutarı bulunmaktadır.

Basel II metninde en dikkat çekici nokta bankaların tüm alacaklarına ilişkin sınıflandırma ve derecelendirme (rating) notlarına göre risk ağırlıklarının ne olacağı ayrıntılarıyla tek tek belirlenmiş durumdadır. Buna göre bankaların alacakları:

- Kamudan alacaklar
- Bankalardan alacaklar
- Kamu kuruluşlarından alacaklar
- Çok uluslu kalkınma bankalarından alacaklar
- Sermaye piyasası şirketleri
- Kurumsal riskler
- Perakende riskler
- İkamet amaçlı gayrimenkul ipotekli alacaklar
- Ticari gayrimenkul ipotekli alacaklar
- Takipteki krediler

- Yüksek risk kategorileri
- Diğer aktifler
- Bilanço dışı işlemler

Şeklinde sınıflandırılmıştır. Standart yaklaşımda kullanılan bazı risk ağırlıkları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Standart yaklaşımda kullanılan bazı risk ağırlıkları

VARLIKLAR	Opsiyonlar	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	B'nin altı	Derecesi olmayan
Hazine/Merkez Bankalarına Verilen Krediler	ECAI* notuna göre	%0	%20	%50	%100	%150	%100
Diğer kamu kurum ve kuruluşlarına Verilen Krediler	Hazine Benzeri	%0	%20	%50	%100	%150	%100
	Opsiyon-1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon-2	%20	%50	%50	%100	%150	%20
Bankalara Verilen Krediler	Opsiyon-1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon-2	%20	%50	%50	%50	%150	%50
	Ops.-2(Kısa Vade)	%20	%50	%20	%50	%150	%20
VARLIKLAR		AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	B'nin altı	Derecesi olmayan	
ŞİRKETLERE VERİLEN KREDİLER		%20	%50	%100	%150	%100	
VARLIKLAR							
Perakende Krediler					Risk Ağırlıkları		
					%75		
İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri					%35		
Takipteki Alacaklar					Belli Koşullara Göre %50, %100, veya %150		

*: ECAI: External Credit Assessment Institutions (Dışsal Kredi Derecelendirme Kuruluşları)

Kaynak: BDDK, 2004 :20

Standart yaklaşımın dayandığı en temel özellik dışsal derecelendirme kuruluşlarının derecelendirme notlarına göre kredi yönetiminin yapılmasıdır. Bundan dolayı dışsal kredi derecelendirmesinin nitelikleri çok önemli olmaktadır. Düzenlemede ele alınan ve Dış Kredi Değerlendirme Kuruluşlarının (External Credit Assessment Institutions ECAIs) sahip olması gereken kriterler şöyle sıralanmıştır: tarafsızlık, bağımsızlık, uluslararası erişim, kamuyu aydınlatma, yüksek kalitede bilgi kaynakları ve kredibilitedir. Bankaların dış derecelendirme sonuçlarını kullanırken de standart

hareket etmelerine yönelik düzenlemede bazı prensiplere yer verilmiştir. Bu prensiplerin detayları için orijinal metne bakılabilir.

b) Kredi riski hesaplamasında içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım (İDD):

Bu yaklaşımda bankaların, kredi alanların kredi değerliliği hususunda kendi içsel tahminlerini kullanmalarına, sıkı metodolojik ve şeffaflık kuralları altında izin verilmektedir. İDD yaklaşımında bankalar bankacılık portföy risklerini, farklı risk özelliklerine sahip varlık gruplarına göre sınıflandırma yapmak durumundadır. Daha önce bahsettiğimiz gibi İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım iki farklı metottan oluşmaktadır: Temel İDD yaklaşımı ve Gelişmiş İDD yaklaşımı.

Farklı kayıp olasılık karakteristiklerine göre risk pozisyonları için ayrı ayrı analitik çerçeve sunulan bu yöntemde risk oluşumlarına göre kurumsal riskler, kamudan alacaklar, banka riskleri, perakende riskler, cari hesap şeklindeki bireysel kredilere ait riskler, menkul kıymetlerden alacaklar ve satın alınmış alacaklar şeklinde sınıflandırma yapılmıştır.

Düzenlemeye göre İDD yaklaşımını hesaplamaya yönelik olarak aşağıdaki risk bileşenleri oluşturulmuştur:

- Temerrüt olasılığı (TO- Probability of default PD)
- Temerrüt halinde kayıp (THK- Loss given default LGD)
- Temerrüt tutarı (TT- Exposure at Default EAD)
- Efektif Vade (V veya M)

İDD yaklaşımının temel ve gelişmiş metotlarını, bunların kriterlerini ve hangilerinin kullanılacağını Düzenleyici otorite ve bankalar birlikte belirleyeceklerdir. İki metot arasındaki fark buradan kaynaklanmaktadır.

Temel yaklaşımda bankalar sadece PD hesaplayacaktır. Geriye kalan risk bileşenleri ulusal denetim otoriteleri tarafından sağlanacaktır.

Gelişmiş yaklaşımda ise bankalar tüm risk unsurlarını (PD, LGD,EAD ve M) kendileri hesaplayacaklardır.

Risk bileşenlerinin belirlenmesinden sonra, risk hesaplaması için bankalar düzenlemede detaylı bir şekilde formülize edilen *risk fonksiyonlarını* kullanacaklardır.

Bankaların İDD yaklaşımını kullanabilmeleri için taşımaları gereken minimum kriterler de başlıklar halinde Uzlaşıda açıklanmıştır.

İDD yaklaşımında rating sistemi hesaplamaların temelini oluşturduğundan Basel II dokümanında sisteme ilişkin açıklamalar ve sistemin işleyişi ayrıntıları ile açıklanmıştır.

c) Kredi riski menkul kıymetleştirme çerçevesi

Düzenlemeden bankaların, geleneksel ve sentetik menkul kıymetleştirmelerden⁴⁹ ya da her ikisinin ortak özelliklerini içeren benzeri yapılardan kaynaklanan kredi risklerine ilişkin yasal sermaye gereğini belirlemek amacıyla menkul kıymetleştirme çerçevesini uygulamaları gerektiği belirtilmiştir.

Menkul kıymetleştirmeler pek çok farklı yol ve yöntemle yapılandırılabilir olduğundan, menkul kıymetleştirmeden kaynaklanan riskle ilgili sermaye yükümlülüğü tespitine ilişkin uygulaması, işlemin hukuki biçiminden ziyade ekonomik içeriğine göre belirlenmelidir. Benzer şekilde, denetim otoriteleri de bir işlemin yasal sermaye gereğinin tespiti amacıyla menkul kıymetleştirme çerçevesine tabi tutulmasının gerekip gerekmediğini belirlemek için ekonomik içeriği dikkate alacaktır. Belirli bir işlemin menkul kıymetleştirme sayılıp sayılmayacağı konusunda belirsizliğin mevcut olduğu hallerde, bankaların ulusal denetim otoritelerine danışmaları önerilmektedir. Örneğin, gayrimenkulden kaynaklanan nakit akışlarını (kiralara gibi) içeren işlemler, gerekli koşullar varsa, ihtisas kredisi olarak kabul edilir.

3.2.1.2. Basel II-Birinci yapısal blokta operasyonel risk hesaplaması

Operasyonel risk, Uzlaşıda, yetersiz veya başarısız süreçler, insanlar ve sistemlerden veya harici olaylardan kaynaklanan kayıp riski olarak tanımlanır. Bu tanım hukuki riski de içerir ancak stratejik riski ve isim ve ün riskini (prestij riski) içermez.

Operasyonel riskler bir iş düzenleyici kurallara sahip olsa da olmasa da, veya o iş merkez de yönetilse de yönetilmese de; süreçleri yapılandırılmış olsa da olmasa da; yüksek teknoloji kullanılmasına veya eski teknoloji kullanılmasına bakılmaksızın, veya

⁴⁹ **Menkul Kıymetleştirme** (*securitization*), borçlanma aracı olarak banka kredilerinin yerini alan ciro edilebilir enstrümanların gelişimidir. Tasarruf kurumlarının ve diğer araçların likit olmayan aktiflerinin paketlenerek menkul kıymetlere dönüştürülmesi işlemidir. 1980’lerde büyük bir ivme kazanan menkul kıymetleştirme işleminin doğuşu ABD ipotek piyasasının gelişimine dayanmaktadır. İpotek finansmanındaki arz ve talepteki bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak gereği ile bir devlet kurumu olan Devlet Ulusal Gayrimenkul İpotekleri Birliği (Government National Mortgage Association –GNMA –Ginnie Mae) menkul kıymet programını başlatmıştır. GNMA, çeşitli devlet kurumlarının garanti verdiği ipotek kredilerine dayalı olarak ihraç edilen menkul kıymetlerin faizine ve anaparasına garanti vermeye yetkili kılınmıştır. Bir devlet kurumunun garanti vermesi ile bu menkul kıymetler geniş yatırımcı tabanına ulaşmış ve yatırımcılar açısından cazip olmuştur.

işin yerel, ulusal ya da uluslararası olmasına bağlı olmaksızın; o işte kullanılan ürünlerin karmaşık veya basit olmasına bakılmaksızın; ticaretin tek kanaldan veya pek çok kanaldan yürütülmesi ile ilişkili olmaksızın ortaya çıkabilir. Bankacılıkta operasyonel risk hem piyasa riski ile hem de kredi riski ile çakışmaktadır. Ayrıca her finansal kurumun kendi içsel yapısına bağlı olarak kendi özel operasyonel risk profili bulunmaktadır. Operasyonel riskler içerisinde en önemlisi yönetim riskidir. Bunu içsel ve dışsal yolsuzlukları içeren olay ve durum riski takip etmektedir. Daha sonra sistem bağımlılığı, programlama ve model riskini de kapsayan teknolojik risk gelmektedir. Bankalar operasyonel riskle ilgili olarak çıkacak problemlere karşı durabilmek için buna uygun yeterli sermaye rezervi tutmak zorundadır.⁵⁰

Büyük bankalar ve finansal kurumlar kendi operasyonel risk tanımlarını kullanmayı tercih etmektedir. Örneğin Deutsche Bank operasyonel riski şu şekilde tanımlamaktadır:

“Çalışanlar, sözleşmelerdeki detaylar, dokümantasyonlar, teknoloji, altyapı çökmeleri, felaketler, dışsal etkiler veya müşteri ilişkileri gibi unsurlara ilişkin olarak ortaya çıkacak olan kayıp potansiyelidir.”

Görüldüğü gibi operasyonel risk içsel nedenlerden kaynaklanabileceği gibi bankanın kontrolünde olmayan dışsal nedenlerden de kaynaklanabilmektedir. Büyük operasyonel risk kayıplarına 1994-Orange Country-USA, 1995-Barings Bank-UK, 1995 Daiwa Bank- New York, 2002-Allied Irish Bank- Ireland, 2001-Enron- USA, 2005-Master Card International-USA, 2007- Soci  t   G  n  rale- France   rnek verilebilir.⁵¹

Basel dokümanında, bir artan risk hassasiyeti ve artan karmaşıklık ortamında operasyonel risk için yasal sermaye yükümlülüklerini hesaplamak amacına yönelik      yöntem tanımlanmaktadır: (i) Temel Gösterge Yaklaşıımı, (ii)Standart Yaklaşım, (iii) İleri   l  m Yaklaşıımları (Advanced Measurement Approach-AMA).

Bankaların daha karmaşık ve ileri operasyonel risk ölçüm sistemleri ve uygulamaları geliştirdikçe bu mevcut yaklaşıımlar yelpazesi içerisinde yeni yaklaşıımlara geçmeleri teşvik edilmektedir. Hangi yaklaşıımı hangi bankaların kullanabileceğı ile ilgili kabul kriterleri de dokümanda açıkça belirtilmiştir.

⁵⁰D.N.Chorafas (2004). *Operational risk control with Basel II: Basic principles and capital requirements*. Great Britain :Butterworth-Heinemann Publications, p.240.

⁵¹A.S. Chernobai et al. (2007). *Operational risk: A guide to Basel II capital requirements, models and analysis*. New Jersey: John Wiley&Sons Inc, p.34.

Uluslararası faal bankaların ve operasyonel risk seviyesi yüksek olan bankaların (örneğin uzmanlaşmış işlem bankaları) Temel gösterge yaklaşımından daha gelişmiş olan ve ilgili kuruluşun risk profiline uygun olan bir yaklaşım kullanmaları beklenmektedir. Belirli asgari kriterlere uyulması şartıyla, bir bankanın faaliyetlerinin belli kısımları için Temel Gösterge veya Standart Yaklaşımı ve diğer kısımları için İleri Ölçüm yaklaşımını kullanmalarına izin verilir.

a) Temel gösterge yaklaşımı: Temel gösterge yaklaşımını kullanan bankalar operasyonel risk için pozitif yıllık brüt gelirin sabit bir yüzdesinin (alfa işaretiyle gösterilir) son üç yıl içindeki ortalamasına eşit tutarda sermaye bulundurmalıdır. Yıllık brüt gelirin eksi veya sıfır olduğu herhangi bir yılla ilgili rakamlar, bu ortalamanın hesaplanmasında hem pay hem de paydanın dışında tutulmalıdır. Bu sermaye yükümlülüğü aşağıdaki denklem ile belirlenebilir:

$$K_{BIA} \left[\sum (GI_{1...N} X \alpha) \right] / n$$

Bu denklemde:

K_{BIA} = Temel gösterge yaklaşımı uyarınca bulundurulacak sermaye

GI = Son üç yılın yıllık brüt geliri (pozitif ise)

n = Son üç yıl içinde brüt gelirin pozitif olduğu yılların sayısı

= Sektör çapında gereken sermaye seviyesinin sektör çapında gösterge seviyesine oranı olarak Komite'nin tespit ettiği %15

b) Standart yaklaşım: Standart Yaklaşımında bankaların faaliyetleri sekiz ayrı faaliyet koluna bölünür:

• Kurumsal Finansman	• Tasfiye(Takas)ve Ödemeler
• Alım-Satım & Satış	• Acentalık Hizmetleri
• Perakende Bankacılık	• Varlık Yönetimi
• Ticari Bankacılık	• Perakende Aracılık Hizmetleri

Her faaliyet kolunda, brüt gelir, iş operasyonları ve faaliyetlerin ölçeğini, dolayısıyla faaliyet kollarının her birinde operasyonel risklerin olası ölçeğini gösteren bir gösterge işlevini görür. Her faaliyet kolu için sermaye bulundurma yükümlülüğü, brüt gelirin o faaliyet koluna tahsis edilen bir faktörle (beta ile gösterilir) çarpılması

yoluyla hesaplanır. Faaliyet kolları ve ilgili beta değerleri Tablo 7’de gösterilmektedir. Beta, belirli bir faaliyet kolundaki operasyonel risk kayıp deneyimi ile o faaliyet kolu için toplam brüt gelir seviyesi arasında sektör çapında mevcut ilişkiyi gösteren bir katsayıdır.

Tablo 7.Standart yaklaşıma göre faaliyet kollarına göre beta değerleri

İş Kolları	Beta Faktörü
Kurumsal Finansman (β_1)	%18
Alım-Satım ve Satış (β_2)	%18
Perakende Bankacılık (β_3)	%12
Ticari Bankacılık (β_4)	%15
Takas ve Ödemeler (β_5)	%18
Acentelik Hizmetleri (β_6)	%15
Varlık Yönetimi (β_7)	%12
Perakende Aracılık (β_8)	%12

Toplam sermaye bulundurma yükümlülüğü aşağıdaki formülle gösterilebilir:

$$K_{SY} = \left\{ \sum_{YIL=3} \text{maksimum} \left[\sum (BG_{1-8} - s \times \beta_{1-8}) ; 0 \right] \right\} / 3$$

K_{SY} = Standart yaklaşıma göre sermaye bulundurma yükümlülüğü

BG_{1-8} = Sekiz faaliyet kolunun her biri için, belirli bir yılda yıllık brüt gelir (yukarıda temel gösterge yaklaşımı kapsamında tanımlandığı gibi)

β_{1-8} = Sekiz faaliyet kolunun her biri için, gereken sermaye seviyesini brüt gelir düzeyine bağlayan ve Komite tarafından belirlenen sabit bir oran.

c) İleri ölçüm yaklaşımı (Advanced measurement approach-AMA)

Basel II’de bu yöntemin uygulanabilmesi için bulunması gereken kriterler belirlenmiş ancak hesaplamaya ilişkin bir zorunluluk getirilmemiştir. Bankalar gerekli koşulları yerine getirmek ve denetim otoritesinden izin almak koşulu ile kendi modellerini kurabileceklerdir. AMA yaklaşımında yasal sermaye gereksinimi, bankanın belirli kantitatif ve kalitatif kriterleri kullanan kendi içsel operasyonel risk ölçüm sisteminin ürettiği risk ölçümü sonucu elde edilen rakamdır.

AMA yaklaşımı altında, bir banka asgari yasal sermaye gereksinimi için kullanılan operasyonel risk ölçümlerinde Basel II metninde yer alan kriterleri yerine

getirmek koşulu ile sigortanın risk azaltıcı etkisini kullanabilecektir. Sigortanın risk azaltıcı etkisi toplam operasyonel risk sermaye gereksiniminin %20'si ile sınırlandırılmıştır.

3.2.1.3. Basel II-Birinci yapısal blokta alım-satım portföyüne ilişkin esaslar (Piyasa riski)

Bir alım-satım portföyü, alım satım amacıyla ya da alım-satım hesaplarındaki diğer unsurlara finansal koruma (hedging) sağlamak amacıyla tutulan finansal enstrüman ve emtia pozisyonlarından oluşur.

Bankaların, alım-satım hesaplarında izledikleri tezgah üstü türev ürünler, repo benzeri işlemler ve diğer enstrümanlar için genel piyasa riskinden ve spesifik riskten ayrı olarak “karşı taraf riski” de hesaplanmalıdır. Tablo 8’de spesifik riske ilişkin sermaye gereksinimleri gösterilmektedir.

Tablo 8. Spesifik risk sermaye bulundurma yükümlülüğü

Bağımsız Kredi Değerlemesi	Spesifik Risk Sermaye Bulundurma Yükümlülüğü
AAA ile AA- arası	%0
A+ ile BBB- arası	%0,25 (Vadesine 6 aydan az kalanlar)
	%1,00(Vadesine 6-24 ay arası kalanlar)
	%1,60(Vadesine 24 aydan daha fazla kalanlar)
Diğer	%8

3.2.2. Basel II-İkinci yapısal blok: Denetim otoritesinin incelemesi

Denetim otoritesinin gözden geçirmesi bloğu denetçilerin bankanın sermaye dağıtım tekniklerini özenle gözden geçirmelerini ve bu konuda ilgili standartlara uymalarını öngörmektedir. Denetim otoriteleri her bankanın, kendi risklerinin bütünsel bir değerlendirmesine dayanan sağlam içsel sermaye yeterliliği değerlendirmesine sahip olmasını sağlayacaklardır. Bu yeni çerçeve banka yönetiminin içsel sermaye değerlendirme süreci geliştirmesinin ve bankanın kendi risk profili ve risk çevresi ile uyumlu sermaye hedefleri koymasının önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle denetim otoritesi bankaların kendi üstlendikleri risklerine göre kendi sermaye yeterliliklerini ne kadar iyi belirlediklerini değerlendirmekle sorumludur.

Basel Komitesi denetim otoritesinin incelemesine ilişkin olarak dört temel prensip belirlemiştir:

Prensip 1: Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütünleşik bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmalıdır.

Prensip 2: Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır.

Prensip 3: Denetim otoriteleri, bankaların asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır.

Prensip 4: Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidir. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir.

Denetim otoriteleri, bankanın sermayesinin yasal sınırın altına düşmesini engelleyecek erken müdahalelerde bulunmalıdırlar. Eğer denetçiler bir bankanın denetim kurallarının gereksinimlerini karşılayamadığını belirlerse başka seçenekler uygulayacaklardır. Bu eylemler bankanın izlemesinin daha yoğunlaştırılmasını, temettü ödemelerinin kısıtlanmasını, bankadan tatmin edici bir sermaye yeterlilik yapılandırma planı hazırlaması ve uygulaması istenmesini ve bankanın acilen ilave sermaye artırımında bulunmasının istenmesini kapsamaktadır.

3.2.3. Basel II- Üçüncü yapısal blok: Piyasa disiplini

Üçüncü Yapısal Blok-Piyasa Disiplininin amacı asgari sermaye yükümlülüklerini (Birinci Yapısal Blok) ve denetim otoritesinin incelemesi sürecini (İkinci Yapısal Blok) tamamlamaktır. Komite piyasa katılımcılarının uygulamanın kapsamı, sermaye, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci ve bu şekilde bankanın sermaye yeterliliği hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlayacak bir dizi kamuyu bilgilendirme yükümlülüğü ihdas ederek piyasa disiplini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Komite, bu tür bilgi açıklamalarının özellikle, Uzlaşının içsel yöntem

ve değerlendirmelerle sermaye gereksiniminin belirlenmesinde bankalara daha fazla inisiyatif tanındığı durumlarda çok daha önemli olduğu inancındadır.

Üçüncü yapısal blokta geçen açıklamalar istisnai durumlar dışında 6 aylık periyotlarda kamuya açıklanmalıdır. Genel bir zet sağlayan, bankanın risk yönetim amaç ve politikaları ile ilgili raporlama sistemleri ve tanımlamalar konularındaki niteliksel açıklamalar yıllık olarak da yapılabilir. Yüksek risk duyarlılığının tespit edilmesi, sermaye piyasalarında daha sıkı raporlama eğilimi durumlarında büyük bankalar 1.Kuşak sermaye, genel sermaye yeterlilik rasyosu ve bileşenlerini 3'er aylık dönemlerde açıklamalıdır. Ayrıca kısa sürede değişim eğilimi gösteren bilgiler de  ayda bir açıklanmalıdır.

Üçüncü yapısal blok en st seviyede konsolide grup bazında uygulanacaktır. Grup içinde yer alan bankalar bazında ayrı ayrı açıklama yapılması zorunlu değildir. Ancak toplam ve ana sermaye rasyolarının açıklanması bu konunun istisnasıdır.

Uzlaşıda kamuya açıklanması gereken konular detaylı bir şekilde listelenmiştir. Konular ana başlıkları ile şöyle sıralanabilir:

- Genel niteliksel açıklamalar
- Genel niceliksel açıklamalar
- Sermaye ile ilgili açıklamalar
- Sermaye yeterliliği ile ilgili açıklamalar
- Risk tutarı ve değerlendirmesi
- Kredi riski açıklamaları
- Piyasa riskine ilişkin açıklamalar
- Operasyonel riske ilişkin açıklamalar
- Sermaye katılımları için açıklamalar
- Bankacılık faaliyetlerine ilişkin faiz oranı riski açıklamaları

4. Basel II'nin Riskleri lme ve Yönetme Yöntemleri zerine Yapılan Değerlendirmeler

Basel II, bankacılıkta bir risk yönetimi düzenlemesi olarak uluslararası finansal sisteme yönelik reform düzeyinde yenilikler getirmesine karşın riskleri ölçüm yöntemleri ve bunların geliştirilmesi konuları üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmaktadır. Uzlaşı, bankaların risk alma aktivitelerinin kontrolünü güçlendirse de

risk ölçüm metotlarındaki hassaslaştırmalardan dolayı bazı kredi alıcıları için kredi arzının düşmesine neden olabilecektir, örneğin gelişmekte olan ülkelerdeki firmalar ve kobiler.

Basel II üzerine yapılan eleştirilerin yoğunlaştığı en dikkat çekici nokta ise durgunluk zamanlarında para transfer mekanizmasını zayıflatarak banka kredi arzı dalgalanmalarını daha da artırıcı etkiye sahip olacağıdır.

Basel II uzlaşısına getirilen yorumlar arasında risk ağırlıklarının belirlenmesi konusu da özellikle göze çarpmaktadır. Basel II, şu anki düzenleyici sermaye çerçevesinden içsel kredi riski modellemelerine geçiş yapan bir uzlaşma olmaya çalışırken, çalışmayı yarı yolda bırakmıştır. Şu anki uzlaşıda dikkat çeken eksiklikler şu şekilde sıralanabilir:

- Vade tarihleri çok keskindir
- Korelasyon tanımları yanlış yönlendirebilir
- Çeşitlendirmenin tanımlaması eksiktir
- Kullanılan güven aralıkları sabittir.⁵²

Basel II uzlaşısı sermaye gerekliliklerini daha hassas hale getirmeyi amaçlamaktadır. Kredi riski konusunda ise ekonomik konjonktür ve kredi riski ilişkisi açısından bakıldığında, risk-hassas sermaye gerekliliklerinin konjonktür dalgalanmalarını artırıcı ve resesyonları derinleştirici etkiye sahip olabileceği belirtilmiştir. Bu yan etkileri azaltmak için dokümanda bankaların İçsel Derecelendirme Yaklaşımını (IRB) benimsemeleri ve derecelendirme yaparken konjonktüre göre mantığıyla değerlendirme yapmaları öngörülmüş böylelikle konjonktürel etkilerin nötrleştirileceği ifade edilmiştir. Basel II'nin bir yandan risk hassas sermaye tabanlı olması bir yandan da konjonktür dalgalanmalarını dünya çapında azaltma hedefini belirlemesi bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵³

Basel II ülkeler üzerinde konjonktür dalgalanmalarını belirginleştirici bir etkiye sahip olabilecek olmasına karşın, bu etki her ülkede aynı olmayacaktır. Örneğin bankacılık sisteminin gelişmediği ve sistemin yalnızca bankalardan oluştuğu ekonomilerde etkiler büyük, aksine finansal piyasaların gelişmiş ve entegre olduğu

⁵² S. Benvegnu et al.(2005). Aligning regulatory capital with economic capital: An alternative approach to risk weights according to Basel II. in *Risk Management*, (Edt.by Michael Ong), USA: Academic Press, p. 481

⁵³ C. Pederzoli and C. Torricelli (2005). Capital requirements and business cycle regimes: Forward-looking modelling of default probabilities. *Journal of Banking & Finance*.(29), pp. 3121–3140

ekonomilerde bu etkiler daha az hissedilir olacaktır. Tabi ki bu etkilerin gücü, ülkelerdeki sektörel uzmanlaşma yapıları, gelişmiş muhasebe sistemleri, firma büyüklükleri vb. gibi çok çeşitli faktörlere göre değişiklik gösterebilir.⁵⁴

Fabi ve Diğ. (2005), Kashyap ve Stein (2004) çalışmalarında Basel II düzenlemesinin konjontür dalgalanmalarını derinleştirici etkisini açıklayan bulgular elde etmişlerdir.⁵⁵

Basel dokümanında ortaya konan kredi riski değerlemesinde İçsel derecelendirme yaklaşımı da farklı risk değerlendirmeleri ortaya çıkartabilir. Örneğin aynı firma için iki farklı banka, kendi risk algılama özelliklerine ve risk değerlendirmedeki sistematik farklılıklarına göre iki farklı derecelendirme (rating) yapabilir. İki farklı derecelendirme iki bankanın teknolojik açıdan gelişmişlik düzeylerinin aynı olmaması, kendi risk profillerinin durumu, kredi ölçek büyüklükleri vb. gibi çok çeşitli nedenlerden kaynaklanabilir. Bu durum ise finansal sistem bazında farklı senaryolara neden olabilir.⁵⁶

Basel II dokümanı için dikkat çeken bir diğer yaklaşım da hazırlayıcı komitenin “ahlaki risk” konusuna hiç değinmemiş olmasıdır. Örneğin, bankalar eğer maliyetleri düşük ise iyi kalitede bir risk ölçüm ve yönetim sistemi kurabilirler ancak denetim otoritesine daha düşük kalitede bir sistemi gösterebilirler ve gerçek sistemlerinden elde ettikleri çıktıları denetim otoriteleriyle paylaşmak istemeyebilirler. Bir başka ifade ile doğru seçilmemiş ve doğru ayarlanmamış bir düzenleme bankaların risk yönetimi konusunda daha az çaba göstermelerine neden olabilir. Bunun yanında risk yönetimi sistemini finansal kurumun kendisi seçeceğinden dolayı çok sıkı kuralları olan daha kaliteli bir risk yönetimi, daha rahat kuralları olan bir sisteme göre daha az çekici gelebilir. Denetçi, risk yönetim sistemi bir kez kurulduktan sonra “ahlaki risk” tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir.⁵⁷

Son olarak Basel II uzlaşısının risk ölçüm metotları konusunda yapılan yorumlar arasında bankaların minimum sermaye yeterliliği kriterini belirlemek için Uzlaşının

⁵⁴F. Heid (2007). The cyclical effects of the Basel II capital requirements. *Journal of Banking & Finance*, 31 (12), pp. 3885–3900

⁵⁵ F. Fabi et al. (2005). The new Capital Accord and banks' lending decisions. *Journal of Financial Stability*, 1, pp. 501–521; A. K. Kashyap and J. C. Stein (2004). Cyclical implications of the Basel II capital standards. *Economic Perspectives*, 28 (1). (FED Chicago Printing)

⁵⁶T. Jacobson et al. (2006). Internal ratings systems, implied credit risk and the consistency of banks' risk classification policies. *Journal of Banking & Finance*, (30). pp. 1899–1926.

⁵⁷J. Danielsson et al. (2002). Incentives for effective risk management. *Journal of Banking & Finance* (26). pp. 1407–1425

tabanını oluşturan “riske maruz değer” (Value at Risk-VAR) metodunun bankaların ve sistemin kırılganlığını artırabileceği yönündedir.⁵⁸

4.1. Basel II’nin Uygulanabilirliği Tartışmaları

Basel II’nin uygulanabilirliği konusunda altı çizilmesi gereken en önemli nokta, düzenlemenin bankacılık düzenlemesi konusunun yalnızca tek bir yönü olan sermaye yeterliliği bakış açısını ele alması ve komite üyesi ülkelerdeki düzenleyici rejimleri çeşitlendiren ve ayrıştıran diğer tüm faktörleri göz ardı etmesidir. Özellikle yasal sistemler ve muhasebe sistemleri, hatta açık ve kapalı güvenlik ağlarının kapsamı gibi unsurlar. Kamu bankaların teorik olarak limitsiz devlet garantisi altında olmaları da Basel II’nin global piyasalardaki rekabet eşitliğini artırma amacına ters düşmekte ve oyunu aynı sahada oynama presibini çiğnemektedir. Bundan dolayı, uluslararası düzeyde piyasa disiplini güçlendirerek bu prensiplere uyum sağlanması için daha fazla geliştirme yapılması gerekmektedir⁵⁹.

Diğer yandan Basel II’nin uygulanabilirliği üzerine iki uyarının da yapılması gerekmektedir: Birincisi, doğrudan piyasa disiplini ancak eğer denetleyici ve düzenleyici otoriteler politik müdahalelerden korunabilirse etkinleştirilir. İkincisi dolaylı piyasa disiplini ise kriz zamanlarında piyasa fiyatlarının çok değişken olması nedeni ile tüm şartlar altında uygulanamamaktadır. Bu durum Basel II önerilerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Denetsel otoritelerin tam bağımsızlığının kazandırılması ve politik müdahalelerden korunması ve gelecekteki krizlerde doğru davranışı sergileyebilmesi için önemli reformların yapılması gerekmektedir.⁶⁰

Basel II’nin global alanda ve global anlamda uygulanabilmesi açısından bakıldığında, şu ana kadar literatürde uluslararası finansal kurumların organizasyonel yapısı ve regülasyonu üzerinde bir teoriye rastlanmamaktadır. Bu nedenle ülkeler ve düzenleyici otoriteler, kendi uyguladıkları yasaların uluslararası harmonizasyonu konusunda uyum ve tasarım üzerine oluşan zor soruları cevaplamak zorunda kalmakta ve çözüm yolları aramaktadır. Yapılan düzenlemelerin uluslararası uyumlaştırılması ve ülkelere yapılarına uygun özel şartlar geliştirilmesi için uluslararası bir organizasyon ve

⁵⁸ G. J. Alexander and A. M. Baptista (2006). Does the Basle Capital Accord reduce bank fragility? An assessment of the value-at-risk approach. *Journal of Monetary Economics*, (53), pp.1631–1660.

⁵⁹ A. Pop (2006). Market discipline in international banking regulation: Keeping the playing field level. *Journal of Financial Stability*, (2), pp. 286–310

⁶⁰ J.P. Decamps et al. (2004). The three pillars of Basel II: optimizing the mix. *Journal of Financial Intermediation* (13), pp. 132–155

kontrol mekanizması eksikliği görülmektedir.⁶¹ Bu noktadan bakıldığında Basel II'nin global arenada uygulanması konuları askıda kalmıştır.

Basel II düzenlemesinin tek tek bankalar bazında uygulanması düşünüldüğünde küçük ölçekli ve büyük ölçekli bankalar arasında haksız rekabet ve ahlaki risk unsurları da ortaya çıkabilir. Şöyleki, kredi riskinin önemli bir unsuru olarak ortaya konan İçsel derecelendirme Yaklaşımı (IRB) tüm bankalarda aynı şekilde uygulandığında küçük ölçekli bankalar bundan yararlanabilecektir. Ancak standart yaklaşım ile içsel derecelendirme yaklaşımı arasında seçim yapma hakkı tartışmasız bir şekilde küçük bankalara zarar verebilecek ve onları yoğun rekabet ortamından dolayı daha fazla risk üstlenmeye itecektir. Hatta bu durum ekonomide daha yüksek risk toplamalarına neden olabilecektir.⁶²

4.2. Basel II'nin Yeterliliği Tartışmaları

Basel II Sermaye uzlaşısının bankacılık sistemini ve uluslararası bankacılık işlemlerinin düzenlenmesini sağlamada yeterli olup olmadığı tartışmaları da son günlerde yoğunlukla ilgilenilen tartışmalar arasındadır.

Konu ile ilgili Chiua, Chenb and Hung (2008) yaptıkları çalışmalarında bankalara Basel II çerçevesinde öngörülen standartlar uygulandığında bankaların risk düzeylerinin düştüğünü ve bu iyileşmenin de banka iflaslarını önlediğini bulmuşlardır. Bunun yanında “kurumsal yönetişimin” banka iflaslarında önemli bir rol oynadığını belirtmişler ve kurumsal yönetişim ile sermaye yeterliliğinin banka iflasları ile ters orantılı olduğuna dair bulgular elde etmişlerdir. O nedenle Basel II düzenlemesinin banka sermayesinin belirlenmesinde bir temel olduğunu ve bir banka performans ölçütü olduğunu ifade etmişlerdir.⁶³

Basel II'nin yeterliliği konusunda VanHoose (2007), konu ile ilgili literatürde yapılan çalışmalarda Basel II'nin sermaye düzenlemesinin düşünsel temellerinin zayıf olduğunun gösterildiğini ifade etmiştir. Ayrıca, denetim otoritesinin incelemesi olan 2.Yapısal bloğun yanıltıcı olduğunu, piyasa disiplini olan 3. yapısal bloğun ise gelişmiş piyasaları olan ülkeler için şu anki aktivitelerini ilerletecek yenilikçi ve geliştirici bir

⁶¹ V.V. Acharya 2003). Is the international convergence of capital adequacy regulation desirable? *The Journal of Finance*, 58 (6), pp. 2745-2781

⁶² H.Hakenes and I.Schnabel (2011). Bank size and risk-taking under Basel II. *Journal of Banking & Finance*, 35 (6), pp. 1436-1449

⁶³ Y.H. Chiu et al. (2009). Basel II and bank bankruptcy analysis, *Applied Economics Letters*, 16 (18), pp. 1843-1847

kural getirmediğini belirtmiştir. Basel II'nin tüm ülkelerde uygulamaya konulmadan önce yapısal bloklarının bankacılık düzenlemelerinde yeni global sistemin özelliklerini doğru yönde güçlendirmek üzere yeniden tasarlanması gerektiğini söylemiştir.⁶⁴

Basel II'nin yeterliliği tartışmalarından bir diğeri de uzlaşının, az gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemlerine özel sorunlara çözüm önerileri getirmiyor olması, genellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilir olmasıdır.⁶⁵

4.3. Basel II'ye Yöneltilen Akademik Eleştirilerin Dayandığı Temeller⁶⁶

Basel II'ye yöneltilen eleştirilerden ilki ve en dikkat çekici olanı, şu an varolan risk modellerinin riski sabit ekzojen bir proses olarak görmesidir. Bununla birlikte bu durum doğru değildir. Piyasa dalgalanmaları, en azından kısmen piyasa oyuncuları arasındaki karşılıklı etkileşimin bir sonucudur, dolayısıyla endojendir. Bu endojenlik kriz zamanlarında çok önemli bir hal alır. Durumu bu şekilde tanımayarak, var olan risk modelleri doğru olmayan risk tahminleri yaparlar ve verilen önerilerde riskin sistemik boyutunun nasıl yönetileceği net değildir. Bundan daha da önemlisi VAR düzenlemeleri ekonomik istikrarı bozucu etkiler doğurabilir.

İkinci olarak, VAR modeli, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskte olduğu gibi getiriler normal dağılıma sahip olmadığında yanıltıcı olabilir. Ayrıca model buzdağının altındaki riskin boyutunu ve dağılımını ölçememekte yalnızca dağılımda belirli bir noktanın tahminini yapmaktadır. Ancak bu noktalar Basel II dokümanında göz ardı edilmiştir.

Üçüncü olarak akademik kesim, operasyonel risk için de sermaye bulundurmanın haklılığı ve uygulanabilirliği konusunda ikna olmamıştır. Piyasa ve kredi riskinin aksine operasyonel risk tamamiyle kendine özgü özellikleri olan bir durumdur. Her türlü operasyonel risk tutarı tahmini, veri bulunamaması ve böylesine soyut ve belirsiz konseptin doğru tanımlanmasındaki zorluklar nedeniyle engellenmiştir. Bunun yanında operasyonel risk için dokümanda anlamlı bir tanım yapılsa bile bugünkü teknoloji ve veri tabanları ile operasyonel risk modellemesi mümkün değildir.

⁶⁴ D. VanHoose (2007). Evaluating the policy implications of the other two pillars of Basel II. *Networks Financial Institute Policy Brief*, 08 (April)

⁶⁵ M. C. Chiuri et al (2002). The macroeconomic impact of bank capital requirements in emerging economies: Past evidence to assess the future, *Journal of Banking & Finance* 26, pp.881–904

⁶⁶ Bu bölüm Basel Komitesinin talebi üzerine yeni sermaye uzlaşısı hakkında görüş bildirmek için Jon Danielsson, Paul Embrechts, Charles Goodhart, Con Keating, Felix Muennich, Olivier Renault ve Hyun Song Shin tarafından Mayıs 2001'de "An Academic Response to Basel II" başlığı altında *Financial Markets Group Economic & Social Research Council Special Paper Series* çalışmasından özetlenmiştir.

Dördüncü olarak, risk tahmininde kullanılan istatistiksel modellerin istikrarsız ve taraflı tahminler ortaya koyduğu kanıtlanmış bir gerçektir. Modeller, özellikle farklı finansal varlıkların ortak etkilerinden doğan sinerjik risklerini tam gerektiği gibi tahmin edememektedirler. Bu nedenle Basel komitesi, dokümanda daha yüksek kalitede risk ölçüm metotları varken, daha düşük kalitede risk ölçüm metotları seçmiştir.

Beşinci olarak, kredi riskinin standart hesaplama yaklaşımında kredi derecelendirme kuruluşlarına gereğinden fazla bağımlılık yanıltıcı olabilecektir. Çünkü bu kuruluşların, bireysel müşterilerin kredi değerliliği konusunda çelişkili ve tutarsız tahminler sunduğu görülmüştür. Kredi derecelendirme kuruluşları için hali hazırda yapılmış bir düzenleme bulunmamakta ve bu kuruluşların yaptıkları risk tahminleri çoğunlukla gözlemlenememektedir.

Altıncı olarak, Basel II düzenlemeleri neticesinde piyasada likitide sıkıntıları çıkabilecektir. Çünkü düzenleme yapılmadan önce bazı bankalar riskli de olsa, bu riskleri üstlenip çeşitli varlıkları satın alarak ve kredi vererek piyasaya likidite sağlayabileceklerdir. Ancak düzenleme yapılmış bir ekonomide düzenleme kısıtları bankaları bu aktivitelerinden alıkoyacaktır.

Bir diğer konu, dokümanın 3.bloğunda özellikle altı çizilen sistemin artan şeffaflığı kavramında, piyasa disiplininin artan şeffaflık ile sağlanacağı argümanında neden bu durumun avantajlı olacağı konusunda sağlam dayanaklara yer verilmemiştir. Artan şeffaflığın piyasa disiplini üzerindeki karmaşık etkileri ve artan şeffaflığın her zaman piyasa için yararlı olup olmadığı konuları halen soru işaretleri taşımaktadır.

5. Basel I ve Basel II Uzlaşılarının Karşılaştırılması

1988 yılında yayımlanan Basel I ve 2004 yılında yayımlanan Basel II uzlaşılarını karşılaştıracak olursak, Basel II düzenlemesinin uygulama kapsamı daha geniştir ve konsolide bir tabanda tüm uluslararası faaliyet gösteren bankaları ve bunların her alt bileşen grubunu ayrıca grubun holding firmasını da kapsamaktadır. Denetçiler aynı zamanda grup içerisinde yer alan bireysel bankaların tek başlarına ayrı ayrı olarak sermaye yeterliliğini sağladıklarından emin olmalıdır. Konsolidasyon mümkün

olduğunca düzenlenmiş veya düzenlenmemiş sigortacılık hariç tüm bankacılık faaliyetlerini ve ilgili faaliyetleri kapsamalıdır.⁶⁷

1988 uzlaşısı daha çok banka iflas risklerini ve banka başarısızlıklarının mevduat sahiplerine yapacağı kayıpları azaltmada çok önemli olan toplam sermaye tutarı ile ilgilenmiştir. Buna karşın yeni sermaye uzlaşısı bankanın kendi içsel kontrol ve yönetimine, denetsel gözden geçirme sürecine, ve piyasa disiplinine vurgu yaparak tüm finansal sistemin güvenlik ve sağlamlığını geliştirmek amacındadır.

Basel I ve Basel II dokümanlarında gerekli olan minimum sermaye yeterliliği oranı %8 olarak öngörülmüştür.

Basel I uzlaşısında ortaya konan “sermaye tabanı” hesaplama biçimi yeni uzlaşıda da büyük ölçüde benimsenmiştir.⁶⁸

1996 yılında Basel I Uzlaşısına yapılan kapsamlı değişiklikler ile yenilenen ve bu haliyle içsel yaklaşımları da içeren piyasa riski ölçüm yöntemlerine dönük olarak yeni uzlaşıda önemli bir değişiklik yapılmamıştır.⁶⁹

Basel I’in aksine Basel II sermaye ile riskin bağlantısını güçlendirerek risk değerlendirme ve yönetme konusunda çok daha fazla teşvik edicidir.⁷⁰

Basel I dokümanında sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmakta, Basel II dokümanında ise bunlara ek olarak operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir.

Basel I düzenlemesi, bazı ülkelerdeki önemli bankaların, arkalarında hükümetlerin üstü kapalı desteklerini hissederek düşük sermaye oranları ile yüksek riskler aldıklarını göz önünde bulundurarak uluslararası bankacılık için ortak bir hareket tabanı oluşturma amacı gütmekte idi. Ancak, Basel II, bundan ziyade daha hassas ve daha karmaşık risk ölçüm metotları öngörerek risk yönetimini etkin hale getirmeyi hedeflemiştir.⁷¹

⁶⁷ C. Stephanou and J. C. Mendoza (2005). Credit risk measurement under Basel II: An overview and implementation issues for developing countries. *World Bank Policy Research Working Paper*, 3556 (April), p.9.

⁶⁸ Ayan (2007), s.41.

⁶⁹ Ayan (2007), s.42.

⁷⁰ D. Nouy (2008). Supervisory Perspectives. *Journal of Financial Stability* 4, p.346-350

⁷¹ J. C. Rochet (2004). Rebalancing the three pillars of Basel II. *FRBNY Economic Policy Review*, (September) p.13

Basel I uzlaşısından kredi riski açısından sermaye yükümlülüğü belirlenirken OECD üyesi ülke olup olmama kriteri (kulüp kuralı) Basel II düzenlemesinde kaldırılmıştır.⁷² Tablo 9’da Basel I ve Basel II arasındaki farklar gösterilmektedir.

Tablo 9. Basel I ve Basel II Uzlaşılarının karşılaştırması

Basel I Uzlaşısı	Basel II Uzlaşısı
Tek risk ölçüm metoduna odaklanmıştır	Bankaların kendi içsel metodolojilerine, denetimsel görüşe ve piyasa disiplinine vurgu yapılmıştır
Tek tip düzenleme herkese uyar	Esneklik, yaklaşım menüleri, daha iyi risk yönetimi için teşvikler
Detaylardan uzak genel bir yapı	Risklere karşı daha hassas
Kredi riski açısından sermaye yükümlülüğü belirlenirken OECD ülkesi olup olmama kriteri (kulüp kuralı) bulunmaktadır.	Kredi riski açısından sermaye yükümlülüğü belirlenirken OECD ülkesi olup olmama kriteri kaldırılmıştır
Sermaye yeterliliğine ilişkin detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunlu değildir.	Sermaye yeterliliğine ilişkin detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunludur.
Sadece piyasa ve kredi riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır.	Piyasa ve kredi risklerine ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü eklenmiştir.

Kaynak: www.bis.org ve www.bddk.gov.tr (Erişim Tarihi: 10.12.2009) kaynaklarından derlenmiştir.

⁷² L.Koşan (2007). Basel II sürecinde XBRL gerekliliği. *İSMMMO Mali Çözüm Hakemli Yazılar*, 80, ss.85-98

6. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Risk yönetimi, belirsizlikleri ve belirsizliklerin yaratacağı olumsuz etkileri daha kabul edilebilir bir düzeye indirgemeyi sağlayan disiplindir. Risk yönetimi riskleri değerlendirerek, etkisini en aza indirgeyecek süreçlerin tanımlanması ve bu süreçlerin etkinliğinin izlenmesi, sürekli iyileştirilmesi şeklinde yürütülür.⁷³

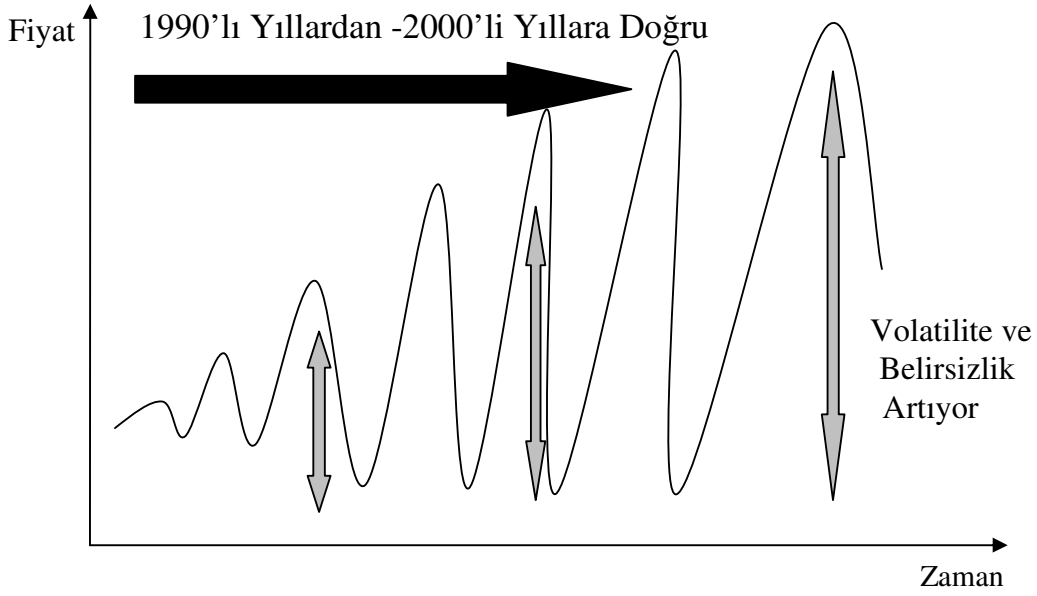
Küreselleşme süreci tüm olumlu yönlerinin yanında, finans piyasalarını eskisine göre çok daha kırılgan hale getirmiştir. Örneğin bir banka iflası bir anda tüm ülke finans piyasalarını ve devamında uluslararası finans piyasalarını sarsabilmektedir. Çok kısa sürelerde gerçekleşebilen bu etki, yine kısa sayılabilecek bir sürede reel ekonomiye de çok büyük zararlar verebilmektedir. Oluşan yeni süreçte ekonomilerin odak noktası finans piyasaları olmakta, bankacılık sektörü de onun en önemli unsuru haline gelmektedir. Gerek küresel ölçekte gerekse de ulusal sınırlar içinde son yirmi yıl içinde yaşanan finansal krizlerin tamamında, bankacılık sektörü ya krizin tetikleyicisi olarak ya da krizi derinleştiren etken olarak hep anahtar rol oynamıştır. Krizin doğma ve gelişme sürecindeki payının yanında bankacılık sektörü, krizlerden çıkışın ve ekonominin yeniden canlilik kazanması yönündeki çabaların da temel unsurudur.⁷⁴

Son dönemde uluslararası finansal sistemler içerisinde yaşanan kriz frekansındaki artış, risk yönetimi kavramının önemini her geçen gün daha da pekiştirmektedir. Riskin tanımlanması ve ölçülmesi sürecinde gözlemlenen değişiklikler, istatistik ve matematik dünyasının artan katkıları ile birlikte bir devrim niteliği kazanmıştır. 1990'lı yılların başında yaşanan finansal iflasların arkasından finansal piyasaların riskini ölçmeye yönelik olarak geliştirilen teknikler ile beraber risk yönetim felsefesi de önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle finansal piyasalarda türev enstrümanların kullanımının oldukça yaygınlaşması ve işlem hacimlerinin katlanarak artması ile birlikte, risk ölçüm metodolojisinin kullanıcı sayısı da buna paralel olarak artmaktadır.⁷⁵ Şekil 4'te yıllara göre piyasalardaki dalgalanmanın artışı resmedilmiştir.

⁷³ M. Fıkrıkoca (2003). *Bütünsel risk yönetimi*, Ankara: Kalder Yayınları, s. 14

⁷⁴ G. Rodoplu ve E.Ayan (2008). Basel II Uzlaşısında piyasa riski yönetimi ve Türkiye açısından faiz riskine ilişkin bir uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (2), ss.1-28.

⁷⁵ K.E. Bolgün ve B. Akçay (2009). *Risk yönetimi*, İstanbul: Scala Yayıncılık, s.46

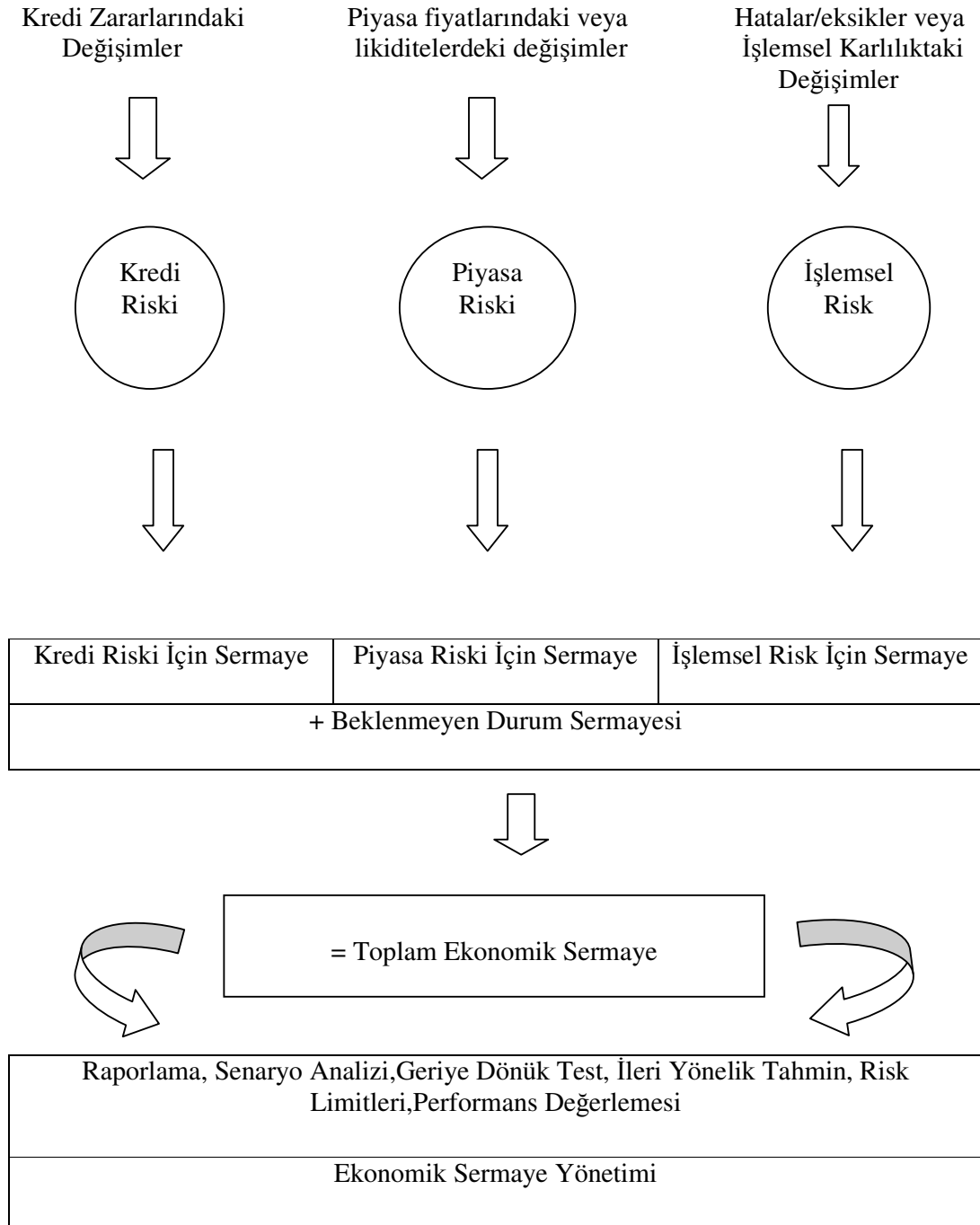
Şekil 4. Piyasalardaki faiz, döviz ve fiyat volatilitesindeki artış

Kaynak: Bolgün ve Akçay, 2009:46

Yaşanan tekil, ulusal ya da uluslararası (küresel) banka krizlerindeki en önemli etken, risklerin doğru yönetilmemiş olması gerçeğidir.⁷⁶

Bankacılıkta risk yönetimi bankanın karlılığını sağlamak ve korumak için uygulanan politikaların bir bütünü şeklinde tanımlanabilir. Bir başka ifadeyle, bankacılıkta risk yönetimi para, menkul kıymet, değerli maden, vadeli işlemler, döviz tevdiatı ile ilgili olarak iç ve dış piyasalarda karşılaşılabilecek her türlü belirsizlikten kaynaklanan zararların oluşmasını engelleyecek önlemlerin alınması, ortaya çıkabilecek zararların sağlıklı olarak tespiti ve ölçülmesi, yönetimi bilgilendirme sistemlerinin oluşturulması ve aktif karar alınması zorunluluğu hallerinde hızlı ve doğru karar almayı sağlayan sistemleri oluşturmak şeklinde tanımlanabilir. Risklerin çeşitliliği fazla, hacimleri yüksek ve etkileri farklı olduğu için bankacılıkta risk yönetiminin temelinde entegre risk yönetimi felsefesi yatmalıdır. Şekil 5'te entegre risk yönetimi genel hatlarıyla gösterilmektedir.

⁷⁶ P. Jorion (2001). *Value at risk: The new benchmark for managing financial risk*. New York: McGraw-Hill, s.31'den aktaran Bolgün ve Akçay (2009). s. 47

Şekil 5. Entegre risk yönetimi

Kaynak: Köylüoğlu, 2001:29

Risk Yönetimi bankanın karlılığını olumsuz yönde etkileyecek risk faktörlerinin belirlenmesi, ölçülmesi ve en alt düzeye indirilmesi sürecidir. Risk Yönetimi tüm banka

düzeyinde uygulanmalı, farklı risk faktörlerinin birbirleri ile etkileşimleri göz önünde bulundurulmalıdır.⁷⁷

Cebenoyan ve Strahan (2004), bankacılıkta risk yönetimi ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında kredi riski yönetim kabiliyetlerini geliştiren bankaların daha yüksek kaldıraç oranı ile faaliyet gösterebildiklerini ve varlıklarının daha büyük bir kısmını riskli kredi alıcılarına tahsis edebildiklerini bulmuşlardır. O halde bankacılıkta risk yönetimindeki ilerlemeler bankacılık sisteminde daha düşük risk olmasından ziyade daha yüksek kredi arzı anlamına gelmektedir.⁷⁸

7. Bankalarda Sermayenin Fonksiyonu ve Önemi

Sermayenin tanımını varlıklar ve mevduatların arasındaki fark olarak tanımlayacak olursak, sermayenin varlıklara oranı veya sermayenin mevduatlara oranı ne kadar büyük olursa, mevduatlar o kadar güvende olur şeklinde bir çıkarım yapılabilir.

“Sermaye yeterliliği” kavramı tarihsel olarak banka yönetimleri ve bankacılık düzenlemeleri için her zaman önemli bir konu olmuştur. Aynı zamanda sermaye yeterliliği ne olmalıdır sorusuna, üzerinde çok az uzlaşılabilen farklı cevaplar verilmiştir. Banka sermayesinin fonksiyonu en az üç açıdan incelenmelidir.

- (i) mevduat sahipleri ve parasal sistem açısından
- (ii) sermayedarlar açısından
- (iii) finansal araçlar olarak bankaların fonksiyonları açısından

Geleneksel olarak banka sermayesi mevduat sahiplerinin çıkarları açısından değerlendirilmektedir ve sermaye yeterliliği hakkındaki literatür de çoğunlukla konuyu bu açıdan incelemiştir. Mevduat sahipleri bakış açısından sermayenin fonksiyonu bankacılığın risklerine katlanmak olarak görülmüş ve dolayısıyla (a) mevduat sahiplerini banka kayıplarına karşı korumak, (b) bankacılık sistemini bütün olarak genel banka paniklerine karşı garanti etmek olarak algılanmıştır. Banka sermayesinin bu fonksiyonlarını ne kadar yerine getirdiğini değerlendirmek için, normal zamanlarda, banka kazançlarının temerrüdlere ve piyasa kayıplarını telafi etmek için yeterlinin de üzerinde olduğunu bilmek ve panik zamanlarında ise sermaye pozisyonlarının öneminin olmadığı bilincinde olmak gerekir.

⁷⁷ www.riskyönetimi.com (Erişim Tarihi: 06.01.2010)

⁷⁸ A. S. Cebenoyan ve P. E. Strahan (2004). Risk management, capital structure and lending at banks, *Journal of Banking & Finance*, (28), pp.19–43

Bankalar likidite oluşturan kurumlardır ancak mevduatlar kırılgandır ve panik anlarından hemen çekilmeye meyillidir. Artan belirsizlik ise mevduatları daha da kırılgan yapar ve sonuç banka sermayesinin de üstesinden gelemeyeceği bir hal alabilir. Bankaların daha yüksek oranlarda sermaye bulundurması genel olarak finansal bunalım ihtimalini düşürse de likidite oluşturma sürecini de yavaşlatır. Optimal sermaye yapısı, likidite oluşumunun etkileri, banka bunalımlarının maliyetleri ve kredi alıcılarını geri ödeme yapmaya zorlama yeteneği arasındaki seçimler ile belirlenir.⁷⁹

Genel olarak bakıldığında banka düzenlemeleri artan bir şekilde, bankacılık sisteminin “güvenlik ve sağlamlığından” emin olmanın en önemli yolu olarak sermaye yeterliliği gerekleri üzerinde odaklanmıştır. Banka sermayesi sosyal ve ekonomik çok yüksek maliyetler getiren banka başarısızlıkları ihtimalini düşürdüğü için yararlıdır.⁸⁰

8. Global Finansal Kriz ve Basel II Kriterlerinin Genişletilmesi

2007 yılı yaz aylarından bu yana yaşanan global finansal kriz ve piyasalardaki gelişmeler neticesinde Temmuz 2008 ve Ocak 2009'da istişare için yayımlanan Basel II'de yapılması istenen değişiklik önerileri sektörden gelen görüşlerin değerlendirilmesinin ardından son şekli verilerek 13 Temmuz 2009'da nihai hale getirilmiştir. Söz konusu değişiklikler, Basel Komitesinin yasal sermaye çerçevesinin güçlendirilmesine yönelik olarak uygulamaya başladığı programın bir parçasını oluşturmaktadır. Programın temel hedefleri; olumsuz piyasa koşullarında ani düşüş gösterebilen sermaye tamponlarının güçlendirilmesi, banka sermayelerinin kalitesinin arttırılması ve Basel II'ye destek olmak üzere bir kaldıraç oranı uygulamasının getirilmesi olarak belirlenmiştir. Komite, ayrıca, 2010 yılı sonuna kadar, bu çerçevede asgari sermaye gereksinimindeki döngüsellliği azaltmak ve karşılık ayrılmasına yönelik olarak (countercyclical buffer) daha ileriye dönük bir bakış açısı getirecek yeni istişare metinleri yayımlamayı sürdürmüştür. Program çerçevesinde yayımlanan “Basel II Piyasa Riski Çerçevesi Revizyonu” (Revisions to Basel II market risk framework) ve “Alım-Satım Defterlerindeki Artan Risk Hesaplamasına İlişkin İlkeler” (Guidelines for computing for incremental risk in the trading book) dokümanlarıyla, karmaşık alım

⁷⁹ D.W. Diamond and R. G. Rajan (2000). A theory of bank capital, *The Journal of Finance*, LV (6), pp.2431-2465.

⁸⁰ G.B. Gorton and A. Winton (2000). Liquidity provision, bank capital, and the macroeconomy (October 9). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=253849> or doi:10.2139/ssrn.253849 (Erişim Tarihi: 04.01.2010)

satım faaliyetlerine ilişkin kredi riskine yönelik getirilen ilave sermaye gereksinimlerinin ve strese tabi riske maruz değer (RMD) uygulamasına yönelik belirlenen yeniliklerin 31 Aralık 2010'a kadar hayata geçirilmesini istemiştir.

Ayrıca, 13 Temmuz 2009 “Basel II Çerçevesinin Genişletilmesi” (Enhancements to the Basel II Framework) isimli ayrı bir doküman yayımlanarak yine aynı tarihe kadar bankaların uyum sağlaması istenmiştir.⁸¹

Basel Komitesi halen global finansal kriz karşısında Aralık 2010'da Basel II kriterlerini genişleten ve Basel III olarak adlandırılan çerçevenin yayımlanmasından bu yana, düzenlemelerin uygulanması için yeni açıklayıcı ve istişari metinleri yayımlamaya devam etmektedir. 2011 yılın sonunda en yeni olarak türev ürünlerin risk hesaplaması ve etkin bankacılık denetiminin güçlendirilmesi adına iki istişari metin yayımlanmıştır.

8.1. Basel II’de Piyasa Riski Hesaplaması, Modelleri ve Gözden Geçirme Süreci ile İlgili Değişiklikler

Basel Komitesi, bankaların 1996 yılından günümüze kadar uygulamakta oldukları mevcut riske maruz değer (RMD) hesaplaması çerçevesinde, piyasa riskine ilişkin sermaye gereksinimi hesaplamasına ilave risk (incremental risk capital-IRC) ve strese tabi RMD (stressed VaR) için de ayrıca sermaye yükümlülüğü uygulanmasını öngören bazı değişikliklere gitmiştir. 2007 yılında başlayan finansal kriz süresince, bankaların alım satım hesaplarında önemli zararlar oluştuğu ve kaldıraç etkisinin arttığı vurgulanarak, piyasa riski hesaplamalarına getirilen yeni değişikliklerin krizden edinilen tecrübeler doğrultusunda oluştuğu ifade edilmektedir.

8.1.1. Piyasa riski hesaplamasında standart yöntem

Standart yöntemde yapılan diğer değişikliklerin yanı sıra en önemli değişikliklerden birisi de hisse senetlerinin likit ve iyi çeşitlendirilmiş olması halinde %4 oranında spesifik risk hesaplanabilme imkanı ortadan kaldırılarak, tüm hisse senetleri için spesifik risk oranı %8 düzeyine getirilmiştir.⁸²

⁸¹Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK] (2009a). *Risk bülteni*, 4, s.11

⁸²Bank for International Settlements [BIS] (2010). Enhancements to the Basel II framework. www.bis.org/publ/bcbs157.htm (Erişim Tarihi: 10.12.2010)

8.1.2. Piyasa riski hesaplamasında içsel model yaklaşımı

RMD modellerinde aranacak nicel kriterlere, modellerin opsiyon veya ipoteğe dayalı menkul kıymet gibi diğer ilgili ürünlerin lineer olmayan fiyat değişimlerini içermesi, ciddi kayıpların yaşandığı 12 aylık dönemi kapsayacak şekilde tarihsel veri kullanılarak strese tabi RMD'nin en az haftalık olarak hesaplanması gibi bazı ilave koşullar getirilmiştir.

8.2. Basel II'ye Eklenen Diğer Konular ve Değişiklikler

Bankaların içsel derecelendirmeye dayalı (İDD) yaklaşımda söz konusu tanım kapsamına giren işlemler için menkul kıymetleştirme pozisyonlarından daha yüksek risk ağırlığı uygulaması istenmektedir. Yeniden menkul kıymetleştirme işlemleri için derece bazlı yaklaşımda uygulanacak risk ağırlıkları da ilan edilmiştir. Ayrıca, standart yaklaşımda uygulanan menkul kıymetleştirme risk ağırlıklarına ilave olarak yeniden menkul kıymetleştirme pozisyonları için de ayrı risk ağırlıkları belirlenmiştir.

İkinci yapısal blok kapsamında, risk yönetim süreçlerinde karşılaşılan sorunlara yönelik olarak kurumsal yönetim ve risk yönetimi, bilanço dışı ve menkul kıymetleştirme işlemlerinin risklerinin takibi, risk konsantrasyonlarının yönetimi ve bankanın uzun dönemde risk ve getiri dengesinin daha iyi yönetilmesini teşvik edecek uygulamalarının getirilmesine yönelik olarak ilave hükümler eklenmiştir.

Menkul kıymetleştirme, bilanço dışı işlemler ve alım satım hesaplarının kamuya açıklama kapsamı genişletilmektedir.

9. Bankalar İçin Uluslararası Düzenleyici Çerçeve “Basel III” Düzenlemeleri ve Getirdiği Yenilikler

Basel III, Basel Bankacılık Denetimi Komitesi tarafından, bankacılık sektöründe risk yönetimini, denetimi ve düzenlemeleri güçlendirmek amacıyla geliştirilen kapsamlı bir reform tedbirleri setidir.

Bu tedbirler aşağıdaki hususları amaçlamaktadır:

- Bankacılık sektörünün, kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik streslerden ortaya çıkan şokları absorbe etme kapasitesini geliştirmek
- Risk yönetimini ve yönetişimi geliştirmek
- Bankaların şeffaflığını artırmak ve kamuya açıklama düzeylerini yükseltmek.

Söz konusu reformların hedefleri şu şekilde sıralanabilir:

- Tek tek bankacılık kurumlarının stres zamanlarına karşı direncini artıracak banka düzeyinde veya mikro tedbirli yaklaşımda düzenlemeler
- Makrotedbirli bakış açısında bankacılık sektörü çapında oluşabilecek sistemik riskler ve de bu risklerin zaman içerisinde konjonktürel olarak artması

Bu iki denetim yaklaşımı birbirini tamamlayıcı özelliktedir, çünkü tek tek bankalar düzeyinde direncin artırılması sistem çapındaki şok riskini azaltmaktadır.⁸³

Basel Komitesinin yönetim organı-Merkez Bankası Başkanları Grubu ve Denetim Otoriteleri Başkanları (GHOS)- Eylül 2009'da Basel III'ün genel çerçevesi üzerinde anlaşmaya varmış, ve Komite Aralık 2009'da somut öneriler ortaya koymuştur. Bu istişari dokümanlar finansal kriz karşısında Komite'nin cevabını oluşturmuş ve G-20 liderleri tarafından imzalanan, finansal düzenleyici sistemi güçlendirmeye yönelik global girişimlerin bir parçası olmuştur. GHOS, daha sonra Temmuz 2010'da yapılan toplantısında reform paketinin kilit tasarım elementleri üzerinde anlaşmıştır. Eylül 2010'da yapılan toplantıda ise alınacak önlemlerin ayarlamaları ve uygulamaya geçiş için anlaşmaya varılmış ve Basel III düzenlemeleri 12 Eylül 2010'da ilan edilmiştir.

Basel III, Komite'nin bankacılık sektörü düzenleyici çerçevesini genişletmek için göstermiş olduğu sürekli çabanın bir parçasıdır. Basel III, Sermaye Ölçümü ve Standartlarının Uluslararası Uyumlaştırılması dokümanının (Basel II) üzerine inşa edilmektedir. Basel III'ü oluşturan dokümanların listesi Tablo 10'da verilmiştir.⁸⁴

Tablo 10. Basel III düzenlemesini oluşturan dokümanlar, olaylar ve tarihleri

03.05. 2010	Basel II ve Sermaye Gereksinimleri Direktifinin Revizyonu
11.06. 2010	Basel Komitesi ve Düzenlemeler Reformu
18.06.2010	Basel Komitesi tarafından ilan edilen Basel II Piyasa Riski Çerçevesi Ayarlamaları
16.07.2010	Döngüsellğe Karşı Sermaye Tamponu Önerisi- İstişari Metin
26.07. 2010	Başkanlar Grubu ve Denetim Otoriteleri Başkanları Basel Komitesi'nin Sermaye ve Likidite Reform Paketi üzerinde anlaşmaya vardı.
18.08.2010	Daha güçlü sermaye ve likidite gerekliliklerinin makroekonomik etkilerinin değerlendirilmesi
19.08.2010	Finansal kapasitesizlik noktasında düzenleyici sermayenin kayıp azaltıcı özelliğini garanti etmek için Basel Komitesi önerisi
3.09.2010	Finansal Sistemin Güçlendirilmesi : Maliyetlerin ve Getirilerin karşılaştırılması
3.09.2010	Bankaların Düzenleyici Çerçevesini Temelden Güçlendirmek
12.09.2010	Başkanlar Grubu ve Denetim Başkanları Daha Yüksek Global Sermaye Standartlarını ilan ettiler.
21 .09. 2010	Basel III : Daha güvenli bir finansal sisteme doğru
22 .09. 2010	Yeni Düzenleyici Mimari

⁸³ www.bis.org (Erişim Tarihi: 10.12.2010)

⁸⁴ <http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm> (Erişim Tarihi: 10.12.2010)

28 .09. 2010	Makro-tedbirli bakış açısına sahip kararlar almanın zorlukları: hangi düğmeye kim basacak?
4 .10. 2010	Finansal Reform: Gelişme Raporu
19 .10. 2010	Finansal Krize Basel Komitesi'nin Cevabı: G20 için rapor
19 .10. 2010	Makrotedbirli Politika: Bu sefer durum farklı olabilir miydi?
26 .10. 2010	Düzenleyici Minimum Sermaye Gerekliliklerini ve Sermaye Tamponlarını Ayarlanması : Yukarıdan aşağıya yaklaşım
9 .11. 2010	Basel III ve Finansal İstikrar
25 .11. 2010	Basel III Sermaye Çerçevesi : Kesin Dönüm Noktası
25 .11. 2010	Basel III, Latin Amerika ve Karayipler finansal piyasaları için neden önemlidir?
16 .12. 2010	Kapsamlı Sayısal Etki Çalışmasının Sonuçları
16 .12. 2010	Döngüselligi Engelleyici Sermaye Tamponu Kullanan Ulusal Otoriteler için İlkeler
16 .12. 2010	Basel III: Likidite Riski Ölçümü, Standartları ve İzlenmesi için Uluslararası Çerçeve
16 .12. 2010	Basel III: Daha Dirençli bankalar ve bankacılık sistemleri için global düzenleyici çerçeve
17 .12. 2010	Daha güçlü sermaye ve likidite gerekliliklerine geçişin makroekonomik etkisini değerlendirme raporu

Kaynak: <http://www.bis.org/bcbs/basel3/compilation.htm> (Erişim Tarihi:15.01.2011)

Komitenin reform paketinde, asgari çekirdek sermaye gereksinimi (common equity requirement) %2'den %4,5'e yükseltilmektedir. Buna ilave olarak bankaların; gelecekte ortaya çıkabilecek stresli ekonomik koşullara karşı, %2,5'luk bir sermaye tamponu da bulundurmaları gerekecektir. Dolayısıyla toplam çekirdek sermaye gereksinimi %7'ye ulaşmış olacaktır. Alım-satım portföylerine, türevlere ve seküritizasyona yönelik faaliyetler 2011'in sonu itibariyle bu yüksek sermaye gereksinimi ile yapılmaya başlanacaktır. Açıklanan değişikliklerle, kaybı en yüksek oranda karşılayacak olan asgari çekirdek sermaye gereksinimi %2 seviyesinden %4,5 seviyesine arttırılacaktır. Bu uygulamaya 1 Ocak 2015 tarihine kadar kademeli geçiş yapılacaktır. Aynı dönemde çekirdek sermayeyi ve diğer nitelikli finansal araçları içeren 1. Kuşak Sermaye (Tier 1 Capital) asgari gereksinimi %4'ten %6'ya çıkarılacaktır.⁸⁵

Ulusal koşullara bağlı olarak %0'dan %2,5'a kadar değişen oranlarda çekirdek sermaye veya benzer şekilde kayıpları tam anlamıyla karşılayan sermaye rasyosu döngüye ters (countercyclical) tampon olarak uygulanacaktır. Söz konusu tamponun amacı bankacılık sektörünü kredi genişlemesinin olduğu dönemlerde koruma altına almaktır. Anılan tampon kredi genişlemesinin bankacılık sektörünün sağlıklı çalışması açısından sistemik bir risk teşkil ettiği durumlarda uygulamaya konulacaktır. Döngüye ters tampon, koruma tamponu kapsamının bir uzantısı olarak uygulanmaya başlanacaktır.

Anılan sermaye gereksinimleri riske bağlı olmayan kaldıraç rasyosuyla desteklenmektedir. Temmuz ayında Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları paralel uygulama döneminde %3 lük Birinci Kuşak Sermaye kaldıraç oranını

⁸⁵ <http://www.bis.org/press/p100912.htm> (Erişim Tarihi: 15.12.2010)

(Tier 1 leverage ratio) test etmeye karar vermiştir. Paralel uygulama döneminde alınacak sonuçlara göre kaldıraç oranına son şekli 2017'nin ilk yarısında verilecek ve uygun bir gözden geçirme ve kalibrasyonla 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren birinci Yapısal blok kapsamına dahil edilecektir.⁸⁶ Tablo 11.'de yeni sermaye düzenlemelerinin özeti sunulmuştur.

Tablo 11. Basel III yeni sermaye düzenlemesi özeti

Sermaye Çerçevesinin Yeniden Ayarlanması			
	Öz Sermaye (İndirimlerden Sonra)	Tier 1 Sermayesi	Toplam Sermaye
Minimum	4.5	6.0	8.0
Koruma Tamponu	2.5		
Minimum + Koruma Tamponu	7.0	8.5	10.5
Döngüye Ters (Countercycle) Tampon Serisi*	0 - 2.5		

*Öz kaynaklar ya da diğer tam zarar karşılayan sermaye.

Kaynak: Basel III Dokümanı, <http://www.bis.org/press/p100912a.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2010)

2007 yılında global finansal krizin başlangıcından bu yana bankalar kendi sermaye düzeylerini yükseltmek için çok büyük çabalar göstermişlerdir. Bununla birlikte Komite'nin yapmış olduğu kapsamlı sayısal etki çalışmalarının ilk sonuçları 2009 yılı sonu itibari ile, toplamda büyük bankaların tabloda da gösterilen gereklilikleri karşılamak için çok önemli tutarlarda ek sermayeye ihtiyaç duyacaklarını göstermektedir. Kobilere finansman sağlamada çok önemli rol oynayan daha küçük bankaların çoğu, hali hazırda bu yüksek standartları sağlamaktadır.

Merkez Bankası ve Denetim Otoriteleri Başkanları, yeni standartların uygulanması için geçiş ayarlamaları konusunda uzlaşmaya varmışlardır. Bu durum bankacılık sektörünün dağıtılmamış kazançlar ve sermaye artırımını gibi kabul edilebilir yollarla yükseltilecek sermaye standartlarını karşılayabilmelerini sağlayacaktır. Bu geçiş dönemi ayarlamaları Tablo 12'de gösterilmektedir.

⁸⁶ BDDK.(2010). *Risk bülteni*, 8, s. 14

Tablo 12. Ayarlamaların geçiş aşamaları

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1Oca.19 tarihi itibariyle
Kaldıraç Oranı	Denetimsel İzleme		Parelel İşleyiş 1 Ocak 2013-1Ocak2017 Kamuya açıklama 1 Ocak 2015'te başlayacak					Yapısal Blok 1'e geçiş	
Minimum Özsermaye Gereklilik Oranı			%3.5	%4.0	%4.5	%4.5	%4.5	%4.5	%4.5
Sermaye Koruma Tampunu						%0.625	%1.25	%1.875	%2.50
Minimum Özsermaye+Sermaye Koruma Tampunu			%3.5	%4.0	%4.5	%5.125	%5.75	%6.375	%7.0
CET1'den indirimlerin aşamaları (DTA'ların,MSR'lerin ve finansalların limitini aşan tutarlar da dahil)				%20	%40	%60	%80	%100	%100
Minimum Tier 1 Sermayesi			%4.5	%5.5	%6.0	%6.0	%6.0	%6.0	%6.0
Minimum Toplam Sermaye			%8.0	%8.0	%8.0	%8.0	%8.0	%8.0	%8.0
Minimum Toplam Sermaye + Koruma Tampunu			%8.0	%8.0	%8.0	%8.625	%9.25	%9.875	%10.5
Artık çekirdek olmayan Tier 1 sermayesi ya da Tier 2 sermayesi olarak görlmeyen sermaye araçları			2013 Yılından Başlayarak Aşamalı olarak bitirilecek						
Likidite Kapsama Oranı (Liquidity Coverage Ratio)	Gözlem Periyodu Başlar				Minimum Standart Konulması				
Net Duran Fonlama Oranı (Net stable funding ratio)		Gözlem Periyodu Başlar						Minimum Satandart Konulması	

CET1: Common Equity Tier 1 Sermayesi (1.Kuşak Özsermaye), DTA: Deferred Tax Assets (Gecikmiş Vergi Varlıkları) , MSR : Mortgage Servicing Rights (Mortgage Hizmet Hakları)

Kaynak: Basel III Dokümanı, <http://www.bis.org/press/p100912b.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2010)

İkinci Bölüm

Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü Ve Basel II Sermaye Yeterlilik Uzlaşısının Sektörde Uygulanması

1. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü ve Yapısı

Günümüzde finansal kurumları-özelikle bankaları- düzenleme ve denetlemenin gerekli olduğuna dair genel bir fikir birliği vardır. Finansal düzenleme ve denetlemenin amaçlarına bakıldığında ortak görüş, amacın finansal sistemi, finansal sektörde oluşan çok spesifik ve çok tehlikeli formlar alabilen sistemik risklere karşı korumak olduğudur. Avrupa'nın finansal görünümü daha da entegre hale geldikçe sistemik yönler daha fazla önemli hale gelmektedir. Sıkıntıları yerel ve ayrıca Avrupalı perspektifinden görmek ve sistemik risk problemlerine yerel seviyeden hitap edebilmek çok daha fazla önemli olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, finansal düzenleme ve denetleme için Avrupa yaklaşımı geliştirmek, aynı derecede önem taşıyan global düzeydeki potansiyel sistemik risklerin tanımlanması ve ele alınması görevine tamamlayıcı olmaktadır. Finansal düzenlemelerin ikinci bir amacı kendilerini korumak için yeterince iyi bilgilendirilmeyen ve kendi çıkarlarını korumak için ihtiyaçları olan bilgiyi elde etmeyi çok maliyetli bulan tüketicileri korumaktır. Bu alanda düzenleyici aktivitelerin gerekliliği konusunda da geniş bir görüş birliği bulunmaktadır.

Geleneksel olarak ve özellikle Avrupa'da bankalar ve finansal piyasalar aynı zamanda başka amaçları desteklemek için de düzenlemeye tabi tutulmuşlardır. Bu amaçlardan bir tanesi ulusal devletin ve yerel hükümetlerin ucuz, esnek ve güvenilir fon kaynaklarına ulaşmalarını güvence altına almaktır. Bir diğer amaç ulusal bankacılık ve finansal hizmetler endüstrilerini geliştirmektir. Düzenleyici unsurlar aynı zamanda ekonominin finansal olmayan sektörlerindeki gelişmeleri, kredileri politik kriterlere göre dağıtarak veya kısarak şekillendirmek için de kullanılmışlardır. Amaçların bu doğasına bakıldığında, neden finansal sektörün tarihsel olarak ve birçok durumda halen çoğu ülkede tüm ekonominin en güçlü düzenleme yapılan kısmı olduğu açıkça görülebilir. Ve en azından belirli bir düzeye kadar, bu amaçların ilerletilmesi isteği ortak para birimi kabul edilmesine, tek Pazar oluşturulmasına ve Avrupa entegrasyonuna ve globalleşmeye doğru bir trend bulunmasına rağmen neden finansal

düzenlemelerin Avrupa’da temelde halen ulusal bir girişim olarak görüldüğünü açıklamaktadır.⁸⁷

1.1. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü

Avrupa Birliği’nde Gayrisafi Yurtiçi Hasılaya yaklaşık %3 katkı sağlayan, toplam Avrupa Birliği işgücünün %1.5’ini istihdam eden bankacılık sektörü ekonomik aktiviteleri kolaylaştırmakta ve finansal aracılık fonksiyonunu yerine getirerek likidite sağlamaktadır. Bankacılık sektörünün rolü her gelişmiş ekonomik birimin çalışması için merkezi bir roldür.⁸⁸

Finansal sektör ile ekonominin geri kalanı arasındaki karşılıklı bağımlılık üstü kapalı da olsa önemlidir: reel sektörün ekonomik iklimindeki değişimler doğrudan bankacılık sisteminin sağlığı üzerinde etkilidir ve bunun tam tersi de geçerlidir. Bankacılık sektörünün artan entegrasyonu, gelişen verimliliği ve müşteri ihtiyaçlarına daha çok eğilmesi sektörü, ekonomik büyüme ve gelişmeyi desteklemek için daha uygun hale getirir.⁸⁹

Avrupa bankacılık endüstrisinin şu anki durumu temelde üç etki ile şekillenmektedir:

1. Avrupa finansal hizmetler piyasalarının kurulması, entegrasyonu, genişletilmesi ve derinleştirilmesi
2. Globalleşmenin güçlü süreci
3. Ve mevcut finansal kriz.

Avrupa finansal hizmetler piyasasının entegrasyonu son 15 yılda çok büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Bu süreci yöneten itici güçler diğerlerinin yanında başlıca şöyledir: Avrupa Tek Pazarı, Ortak para birimi “euro”; Finansal Hizmetler Hareket Planı (FSAP) ve Avrupa’nın genişlemesi.⁹⁰

Bahsedilen bu güçler finansal sektörün, AB ekonomisinin son 10 yıldaki büyümesine ortalamanın üzerinde katkı yapmasına yardımcı olmuştur. Örneğin, 2003 ve 2008 yılları arasında finansal aracılık %4,3 büyümüş, bireysel finansman %4,1

⁸⁷ H. A. Benink and R. H. Schmidt (2004). Europe’s single market for financial services: views by the european shadow financial regulatory committee. *Journal of Financial Stability* (1), pp.157–198

⁸⁸ G. Ravoet et al.(2010). Principles for a successful future of banking in Europe. Brussels : European Banking Federation, p.5

⁸⁹ Ravoet et al. (2010), p.6

⁹⁰ Ravoet et al. (2010), p.6

büyümüş ve kurumsal finansman %4,6 oranında artış göstermiştir, ilgili dönemde AB-27 GSYİH ortalama büyüme oranı ise %2,3 olarak gerçekleşmiştir.⁹¹

Bununla birlikte entegrasyon farklı piyasa segmentlerinde aynı olmamıştır. Bu bir taraftan kültürel ve bilgi bariyerlerinden kaynaklanmakta diğer taraftan da önemli yapısal farklılıklar ve halen süregelen sınır ötesi aktivitelerdeki yasal ve düzenleyici bariyerler nedeniyle (örneğin, Avrupa’da yeterli gelişme gösterememiş olan denetimsel yapı, farklı AB ülkelerinde finansal hizmetlerdeki KDV uygulamasının heterojenliği vb.) ortaya çıkmaktadır.⁹²

Sonuç olarak:

- Tek para politikasına daha yakın olan piyasalar daha kolay entegre olmuştur;
- Kurumsal pazarlar bireysel pazarlara göre daha fazla entegre olmuştur.⁹³

1.2. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı

Avrupa Bankacılığı, özel, kamu mülkiyetli, ortak yapılı ve kooperatif firmaların rekabetçi bir ortamda birlikte faaliyet gösterdiği birkaç sektörden birisidir.

Avrupa’nın yaklaşık toplam 8000 bankasının çok büyük bir çoğunluğu ulusal faaliyetler yapmaktadır ve yakın gelecekte de bu şekilde devam edecek gibi görünmektedir. Bireysel (perakende) işler için, sınır ötesi bankacılık düzeyi %5’i geçmemekte olup bu oran zaman içerisinde bir artış göstermemiştir. Sonuç olarak belli bazı ölçütlere göre bankacılık, birlik ekonomisinin halen en az “Avrupalaşmış” söktörü olarak görülmektedir. Bu durum kısmen, diğer faktörlerin yanında müşteriye ve yerel pazara yakınlığın devam eden önemini yansıtmaktadır ancak böyle bir durum Avrupa düzenleme çerçevelerinin bölünmüşlüğüne bağlanabilir.⁹⁴

Yine de, büyük sınır ötesi bankalar ortaya çıkmakta ve önemli bir Pazar payına sahip olmaktadır. Avrupa bankacılık entegrasyonu sınır ötesi akımlar, önemli büyüklükteki sınır ötesi birleşme ve satın almalar ve birçok yerel pazardaki yabancı banka payı açısından hız kazanmaktadır. Önemli ölçüde sınır ötesi faaliyetlerde bulunan Büyük Finansal Kurumların (Large Financial Institutions-LCFI) sayısında hızlı bir artış görülmektedir. Bu tür işlemler ağırlıkla nispeten daha entegre olmuş olan özellikle

⁹¹ Ravoet et al. (2010), p.7

⁹² Ravoet et al. (2010), p.5

⁹³ Ravoet et al. (2010), p.5

⁹⁴ M. Cihak and J. Decressin (2007). The case for a European banking charter. *IMF Working Paper*, WP/07/173, p. 7.

bankalar arası piyasa ve kurumsal bono piyasası gibi kurumsal (toptan) piyasalarda gerçekleşmektedir.⁹⁵

Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin Bankacılık Denetleme Komitesi tarafından yapılan önemli büyüklükte sınır ötesi faaliyete sahip AB bankacılık gruplarına ilişkin bir eşleştirme çalışması göstermiştir ki: toplam AB bankacılık varlıklarının %68'i 46 adet Büyük Finansal Kurumun elinde bulunmaktadır; bunlardan 16 önemli sınır ötesi oyuncu toplam AB bankacılık sektörü varlıklarının yaklaşık üçte birine sahiptir; bu kurumlar ellerindeki AB bankacılık varlıklarının ortalama %38'ini kendi ev sahibi ülkelerinin dışında tutmaktadır. Yasal, düzenleyici ve denetleyici çerçeve henüz bu hızla gelişen sınır ötesi mevcudiyetin hızına ve özellikle Büyük Finansal kurumların hazine ve risk yönetimi fonksiyonlarının hızına yetişememiştir.⁹⁶

Avrupa Birliği bankacılık sektörünü yalnızca bir ya da iki cümle ile karakterize etmek zor olsa da, euro bölgesi finansal sisteminin banka bazlı olduğu açıktır. Bankacılık sistemleri tarafından kontrol edilen finansal varlıkların oranı halen yüksektir.⁹⁷ Tablo 13'te Euro bölgesi, ABD ve Japonya'nın finansal yapılarının karşılaştırılması gösterilmektedir.

⁹⁵ Cihak and Decressin (2007), p. 8.

⁹⁶ Cihak and Decressin (2007), p. 8.

⁹⁷ A. Belaisch et al. (2001). Euro-Area banking at the crossroads. *IMF Working Paper*, # 28, p. 6.

Tablo 13. Euro Alanı, ABD ve Japonya finansal yapısı

	Raporlama Dönemi	Birim	Euro Bölgesi	Birleşik Devletler	Japonya
Banka Mevduatları	Haziran 1999	Milyar Euro	4,752.2	4,742.8	4,467.5
	Haziran 1999	%GSYİH	77.8	55.2	111.7
	2009	Milyar Euro	6.100,3	5600,6	-
	2009	%GSYİH	135	-	-
Banka Kredileri	Haziran 1999	Milyar Euro	6,136.1	4,154.8	4,280.8
	Haziran 1999	%GSYİH	100.4	48.4	107.0
	2009	Milyar Euro	5700	9221,3	-
	2009	%GSYİH	144	231.5	328.4
Ödenmemiş Yurt İçi Borçlanma Senetleri	Haziran 1999	Milyar Euro	5,422.7	14,140.8	5061.1
	Haziran 1999	%GSYİH	88.8	164.6	126.5
Kurumlar tarafından piyasaya sürülen	Haziran 1999	Milyar Euro	202.3	2,493.8	583.4
Finansal Kurumlar Tarafından Piyasaya Sürülen	Haziran 1999	Milyar Euro	1,891.5	3,900.1	753.7
Kamu Sektörü Tarafından Piyasaya Sürülen	Haziran 1999	Milyar Euro	3,329.0	7,746.8	3723.9
Borsa Kapitalizasyonu	1998	%GSYİH	63	145	63
	2000	%GSYİH	86	155	68
	2002	%GSYİH	50	106	53
	2005	%GSYİH	62	140	100
	2007	%GSYİH	84	144	99
	2008	%GSYİH	38	82	63
	2009	%GSYİH	55	106	65

Kaynak: 1. Belaisch et al., 2001:8 ; 2. <http://www.ecb.int/mopo/eaec/markets/html/index.en.html> (Erişim Tarihi:14.08.2010); 3. EBF, 2010, <http://www.ebf-be.eu/uploads/Facts%20&%20Figures%202010.pdf>, (Erişim Tarihi:09.11.2011); 4. <http://data.worldbank.org/indicator/FS.AST.DOMS.GD.ZS/countries> (Erişim Tarihi:10.12.2011); 5. <http://www.federalreserve.gov/releases/h8/current/> (Erişim Tarihi: 09.12.2011); kaynaklarından derlenmiştir.

Euro bölgesi bankaları, geleneksel yollar ile mevduat toplayıp kredi vererek tasarruflara aracılık etmede baskın bir rol oynamaya devam ederken, tasarruf aracı olarak yatırım fonları ile emeklilik ve sigorta ürünleri de hızla büyümektedir. Örneğin yatırım fonlarındaki varlıklar neredeyse tüm ülkelerde son yıllarda iki haneli rakamlar ile ifade edilen oranlarda artış göstermiştir. Euro bölgesi vatandaşlarına verilen kredilerdeki büyüme daha düşük ancak keskin oranlarda olmuş, 1998-1999 yıllarında ortalamada yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir. Yeni tasarruf araçlarındaki büyüme euro bölgesi evrensel bankalarının geleneksel gelirlerinin yerini almaya başlamıştır.⁹⁸

Daha önce belirttiğimiz gibi EU-25 ülkelerinin finansal sistemi esas olarak birçok üye ülkede kredi kuruluşlarının öne çıkan rolü dolayısıyla banka tabanlıdır. GSYİH

⁹⁸ Belaisch et al.(2001), p. 6.

olarak Eski Üye Devletlerdeki (EÜD)⁹⁹ bankaların varlıkları 2004 yılında, 1995 yılına göre %17'lik bir artış göstererek GSYİH'nın %219'una ulaşmıştır. Yeni Üye Devletlerin (YÜD) banka varlıklarındaki değişmeler daha önemli idi ve bu oran 1995'ten bu yana %27'lik bir artış ile 2004 yılında %85 olmuştur. EÜD ile YÜD oranları arasındaki fark gelişme için bir potansiyel olduğunu göstermekte ve YÜD'lere olan yüksek sayıdaki yabancı banka girişini açıklamaktadır. Veriler aynı zamanda kredi ve mevduatların GSYİH'ya oranının bir çok AB-25 ülkesinde son on yılda iki katından daha fazla arttığını göstermektedir. Bu durum AB-25 kredi kuruluşlarının diğer finansal aracı kuruluşlara göre güçlü rekabete rağmen pozisyonlarını korudukları anlamına gelmektedir; hatta bunlar bir çok ekonomi içinde önemlerini artırmışlardır. Yalnızca Slovakya ve Çek Cumhuriyetinde kredilerin rolü artmamıştır; bu durum daha önce birikmiş olan batık kredilerin uzatmalı yeniden yapılandırmasından kaynaklanmıştır. Kredi kuruluşları finansal sektördeki yapısal değişmelere ve artan rekabete ölçek ve kapsam olarak büyümek için aktivitelerini konsolide ederek cevap vermişlerdir. Kredi kuruluşlarının ortalama sayısı 1997 yılında 504'ten, 2004 yılında 1997 yılına göre %34'lük bir düşüş ile 334'e inmiştir. Bu düşüş temel olarak AB içerisindeki yüksek düzeydeki banka ve şirket birleşme ve satın almalarından kaynaklanmıştır. Yüksek sayıdaki şirket ve banka birleşmeleri AB-25 ülkelerinin banka piyasası yapısında entegrasyon ve yakınsamanın bir işareti de olabilir.¹⁰⁰ Tablo 14'te yıllar itibari ile AB finansal kurumlarının sayısı verilmiştir.

⁹⁹ 2004 yılı öncesi üye olan devletler.

¹⁰⁰ F. Allen et al. (2006). The financial system of the EU-25 in *Financial Development, Integration and Stability Evidence from Central, Eastern and South-Eastern Europe*, (edited by Klaus Liebscher et al.) UK: Edward Elgar Publishing Limited, p.89

Tablo 14. Euro Bölgesi parasal ve finansal kurum sayıları

Yıl sonu değerler	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2009
Kredi Kuruluşları	8320	7521	6906	6406	6130	6570	6458
Para Piyasası Fonları	1516	1599	1620	1670	1470	1721	1599
Merkez Bankaları ve Diğer Kurumlar	20	21	18	19	16	19	19
Toplam Para ve Finansal Kurumlar	9856	9193	8544	8095	7616	8310	8076

Kaynak : <http://www.ecb.int/mopo/eaec/intermediaries/html/index.en.html>, (Erişim Tarihi: 14.08.2010)

1.2.1 Avrupa Birliği bankacılık kurumları türleri ve rolleri

Diğer gelişmiş ülkelerin aksine, neredeyse tüm Euro bölgesi ülkeleri özellikle bireysel bankacılık düzeyinde yerel piyasanın önemli bir ağırlığını elinde tutan tasarruf bankalarını, karşılıklı tasarruf bankalarını ve/veya kooperatif bankalarını halen korumaktadır. Birçok AB-11 ülkesinde (2007 öncesi euro bölgesi) bankacılık sektöründe en büyük kurumların özel ticari bankalar olmasına rağmen, farklı mülkiyet yapılarına sahip diğer tür bankalar bankacılık sektöründe önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Tanımlar ülkeden ülkeye küçük farklılıklar gösterse de bu kurumlar genel olarak aşağıdaki çizgiler doğrultusunda karakterize edilebilir: ticari (özel sermayeli şirketler) bankalar, tasarruf bankaları, tasarruf ya da karşılıklı sahip olunan bankalar, kamu bankaları, ve diğer tip bankaların bir karışımı (özellikle belirli amaçlara sahip). Birçok durumda tasarruf bankaları kamuya aittir ve yerel otoriteler veya belediyeler tarafından yönetilirler. Ayrıca devletin veya merkezi hükümetin büyük bankacılık kurumlarına sahip olduğu durumlar halen mevcuttur. AB’de kredi kuruluşu sayısı bakımından Almanya en çok sayıdaki kuruma sahipken, İrlanda en az sayıda kredi kuruluşuna sahiptir.¹⁰¹

Avrupa Birliği ekonomik alanında bulunan banka türleri şunlardır:

Özel Ticari Bankalar: Özel mülkiyete haiz, hissedarların sahip olduğu ticari veya özel bankalardır. Hissedarlarına kar payı dağıtabilen, sahiplerinin sınırlı sorumluluğu bulunan ve kontrolün yönetim kurulu aracılığıyla sağlandığı bankalar.

¹⁰¹ Belaisch et al.(2001), p.6.

Tasarruf Bankaları: Daha çok diğer bankalardan kredi bulmakta güçlük çeken çiftçiler, zanaatkarlar ve kobiler gibi kesimlere kredi sağlayan zaman zaman devlet teşviğinden yararlanan bankalardır.

Kooperatif ve Kamu Yatırım Bankaları: Genellikle mevduat sahiplerinin veya kredi veren kişilerin sahip olduğu ve kredilendirmenin zaman zaman sahipleri ile sınırlı olduğu türdeki bankalardır.

Kamu Bankaları: Avrupa Birliği'nde gittikçe azalan genellikle sistemde çıkan kamunun sahip olduğu finansal kurumlardır. Avrupa Birliği'nde bankacılık sektöründe kamu payının en yüksek olduğu ülkeler %35 ile Almanya ve %14 ile Avusturya'dır.

Diğer Tür Bankalar: Avrupa Birliği'nde diğer finansal kurumlardan başka genellikle ülkeler bazında uzmanlaşmış kredi kurumları da bulunmaktadır. Örneğin birçok AB ülkesinde ipotek bankaları (Mortgage Banks) bulunmaktadır. Bir diğer örnek de tarım bankalarıdır. Birlik ülkelerinde daha bunun gibi pek çok ekonominin belirli sektörlerine hizmet eden ihtisaslaşmış bankalar bulunmaktadır.¹⁰²

1.2.2. Sektördeki yoğunlaşma oranları

Davis ve de Bandt, 1999 yılında yaptıkları çalışmada çeşitli Avrupa Bankacılık piyasalarında 1990'ların ortalarında monopolistik rekabet piyasasına dair kanıtlar bulmuşlardır. Onlar, Fransız, Alman ve İtalyan bankacılık piyasalarındaki rekabetçi ortamın halen ABD bankacılık sektörünün gerisinde kaldığını belirtmektedir. Veriler bu piyasaların Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği (EMU)'nin kurulmasından on yıldan fazla bir süre geçtikten sonra bile çok az sayıda dış rekabete sahip olduklarını göstermektedir.¹⁰³

Önemli sayıdaki şirket birleşmesi ve kredi kurumlarının sayısındaki aşağıya doğru olan eğilim yerel piyasalarda yoğunlaşmayı artırmıştır. Ortalama olarak bankacılık piyasası toplam varlıklarındaki en büyük ilk beş kurumun payı (CR-5), 1997 yılında %33 iken 2004 yılında AB-25 ülkelerinde %45'e çıkmıştır.

¹⁰²Belaisch et al.(2001), p. 10.

¹⁰³D. E. Philip and O. Bandt (1999). A cross-country comparison of market structures in European banking. *ECB Working Paper*, 7, p.16

Benzer bir trend EÜD’lerde, 1997 yılında 370 olan ve 2004 tılında 662’ye yükselen Herfindahl-Hirschman Endeksi¹⁰⁴ (HHI)’nden de görülebilir. YÜD’lerde HHI yabancı banka girişleri ile artan rekabetten dolayı ve daha önceden devlet elinde bulunan bankaların Pazar paylarının azalması nedeniyle düşüş göstermiştir. Bununla birlikte genel olarak YÜD’lerde yoğunlaşma oranı halen yüksektir ve CR-5 oranı yüzde 50 ile yüzde 99 arasında değişmektedir. Hatta bazı üye ülkelerde HHI katsayısı 2000 puan yüksek konsantrasyon eşiğini aşmaktadır.¹⁰⁵

Allen, Bartiloro ve Kowalewski (2006), AB-25’in finansal piyasalarının ana karakteristiğinin genişlemeden sonra değişmediğini belirtmektedir. Buna ek olarak en önemli ekonomik bölgelerdeki finansal yapılar arasında varolan farklar son yıllarda çok etkilenmemiştir. Bankacılık sisteminin özellikleri arasında, özellikle YÜD’lerde yüksek yoğunlaşma oranı bulmuşlardır. Bu durum, hali hazırda ABD ve Japonya’daki konstantrasyon endeksi değerlerinden yüksek olan Avrupa ortalamasını da yükseltmiştir. Böyle bir durum EÜD’lerdeki düşük yabancı banka girişine ve düşük düzeydeki entegrasyona bağlanabilir. Avrupa’daki sınır ötesi bankacılık birleşme ve satınalma dalgası uzun vadede bankacılık sektöründeki yoğunlaşmalarda bir düşüşe neden olabilir.¹⁰⁶ Tablo 15’te AB ülkelerinin krediler, mevduatlar ve varlıklara göre yoğunlaşma düzeyleri gösterilmektedir.

¹⁰⁴ Piyasa konsantrasyonunun genel kabul görmüş bir ölçüsüdür. Piyasada rekabet eden her firmanın pazar payının kareleri alınıp sonuçların toplanması yoluyla hesaplanır. HHI değeri sıfıra çok yakın bir değer ile 10.000 arasındadır. Amerikan Adalet Departmanı sonuçları 1000’in altında olan bir piyasayı rekabetçi piyasa; 1000-1800 arasındaki değerleri orta düzeyde konsantre piyasa; ve 1800’den büyük değerleri yüksek derecede konsantre piyasa olarak göz önüne almaktadır. Genel kural olarak piyasanın HHI endeksi değerini 100 puandan daha fazla yükselten şirket birleşmeleri antitrust kaygıları ortaya çıkarmaktadır.(<http://www.investopedia.com/terms/h/hhi.asp>) (Erişim Tarihi:14.08.2010). Endex formülü

$$H = \sum_{i=1}^N S_i^2$$
 şeklindedir. Piyasa payları ondalık sayı olarak kullanıldığında HHI endex değerleri 0 ile 1 arasında değişir. “0” (0,01=100) çok sayıda küçük firmanın olduğu piyasayı ifade ederken 1.0 (1 = 10.000) ise tek monopolistic rekabet firmasını gösterir. 0,01 (veya 100) ile 0,18 (veya 1800) arasındaki orta düzeyde konsantrasyonu ifade eder. (http://en.wikipedia.org/wiki/Herfindahl_index) (Erişim Tarihi: 14.08.2010)

¹⁰⁵ F. Allen et al. (2006), p.90

¹⁰⁶ F. Allen et al. (2006), p.54

Tablo 15. Ülkelerin 1999 yılı banka yoğunlaşma düzeylerine göre sınıflandırılması

Varlıkların Türü	CR5 > %60	%40< CR5 <%60	CR5 < %40
Varlıklar	Belçika,Danimarka,Finlandiya, Yunanistan,Hollanda,Portekiz, İsveç	Avusturya,Fransa,İrlanda, İspanya	Almanya,İtalya, Lüksemburg, İngiltere
Krediler	Belçika,Danimarka,Finlandiya, Yunanistan, Hollanda,Portekiz İsveç	Avusturya,Fransa,İrlanda, İspanya, İtalya	Almanya, Lüksemburg, İngiltere
Mevduatlar	Belçika,Danimarka,Finlandiya, Yunanistan, Hollanda,Portekiz İsveç,Fransa	İrlanda,İtalya,İspanya	Almanya, Lüksemburg, İngiltere Avusturya
Konsantrasyon Düzeyi	Yüksek	Orta	Düşük

Kaynak: Ayadi and Pujals, 2004:35

Sektördeki bu yüksek konsantrasyonu dikkate almazsak eğer, Avrupa Bankacılık sektörü, özellikle EÜD, ABD bankacılık sisteminden daha etkindir. AB’de yeni üye devletlerdeki ve ABD’deki bankacılık sektörlerindeki etkinsizliğin nedenleri hayli farklıdır. Yeni üye devletlerde bu durum, yüksek faiz oranlarının, kötü kredilerin bulunduğu geçiş ekonomileri ve aşırı istihdam ve düşük teknoloji kullanımından kaynaklanan yüksek sabit maliyetler nedeniyle ortaya çıkmaktadır. ABD’de ise yüksek sabit maliyetler son yıllardaki şirket birleşmesi patlamasına rağmen bankacılık sektöründe halen çok fazla sayıda küçük banka bulunmasından kaynaklanmaktadır. ABD’deki bankalar ile diğer ülkelerde bankaların net marjları arasındaki önemli fark, verimlilik ve ya rekabet durumundaki farkı değil bankacılık aktivitelerindeki farklılıkları yansıtmaktadır. ABD’deki bankalar daha çok kısa vadeli ve tüketici finansmanına eğilmiş durumda iken Avrupa ve Japon bankaları daha ticari tabanlı ve uzun vade odaklıdır.¹⁰⁷

Ayrıca, şirket birleşmelerinin piyasa konsantrasyonunun derecesine etkisi Avrupa’da çok farklı olmuştur. Toplam varlıklar açısından hesaplanan Hirschman-Herfindahl Endeksine baktığımızda kredi piyasasındaki konsantrasyon Fransa’da, Hollanda’da, İspanya’da ve İngiltere’de önemli bir şekilde artmıştır. Bunun aksine Almanya ve İtalya’da çok düşük seviyelerde kalmıştır. Bu iki ülke bankacılık endüstrisinde güçlü ve çok eski yıllara dayanan bir işbirlikçi geleneğe ve çok büyük miktarda küçük ve yerel bankaya sahiptir. Son olarak, kıta Avrupası ile İngiltere bankacılık sistemi arasındaki uluslararasılaşma derecesindeki büyük tezat herkesçe

¹⁰⁷ F. Allen et al. (2006), p.101-102

bilinen Anglo-Saxon Pazar odaklı ve Avrupa banka tabanlı finansal sistemlerinden kaynaklanmaktadır.¹⁰⁸ Tablo 16’da, AB Kredi kuruluşlarının HHI endeksi ve en büyük beş kredi kuruluşunun toplam varlıklar içindeki payı gösterilmektedir.

Tablo 16. AB Kredi kuruluşlarının HHI endeksi ve en büyük beş kredi kuruluşunun toplam varlıklar içindeki payı

(Endeks 0-10.000 puan arası ve beş büyük kredi kuruluşunun payı %olarak)

Ülkeler	Kredi Kuruluşları İçin Herfindahl Endeksi					En Büyük Beş Kredi Kuruluşunun Toplam Varlıklarının Payı				
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
Belçika	2,112	2,041	2,079	1,881	1,622	85.3	84.4	83.4	80.8	77.1
Bulgaristan	698	707	833	834	846	50.8	50.3	56.7	57.3	58.3
Çek Cumh.	1,155	1,104	1,100	1,014	1,032	65.5	64.1	65.7	62.1	62.4
Danimarka	1,115	1,071	1,120	1,229	1,042	66.3	64.7	64.2	66.0	64.0
Almanya	174	178	183	191	206	21.6	22.0	22.0	22.7	25.0
Estonya	4,039	3,593	3,410	3,120	3,090	98.1	97.1	95.7	94.8	93.4
İrlanda	644	649	690	794	881	47.8	49.0	50.4	55.3	58.8
Yunanistan	1,096	1,101	1,096	1,172	1,184	65.6	66.3	67.7	69.5	69.2
İspanya	487	442	459	497	507	42.0	40.4	41.0	42.4	43.3
Fransa	727	726	679	681	605	51.9	52.3	51.8	51.2	47.2
İtalya	230	220	328	344	353	26.8	26.2	33.1	33.0	34.0
Kıbrıs	1,029	1,056	1,089	1,019	1,086	59.8	63.9	64.9	63.8	65.0
Letonya	1,176	1,271	1,158	1,205	1,181	67.3	69.2	67.2	70.2	69.3
Litvanya	1,838	1,913	1,827	1,714	1,693	80.6	82.5	80.9	81.3	80.5
Lüksemburg	312	294	276	278	288	30.7	29.1	27.9	27.3	27.8
Macaristan	795	823	840	819	861	53.2	53.5	54.1	54.4	55.2
Malta	1,330	1,171	1,177	1,236	1,246	75.3	70.9	70.2	72.8	72.7
Hollanda	1,796	1,822	1,928	2,168	2,032	84.5	85.1	86.3	86.8	85.0
Avusturya	560	534	527	454	414	45.0	43.8	42.8	39.0	37.2
Polonya	650	599	640	562	574	48.5	46.1	46.6	44.2	43.9
Portekiz	1,154	1,134	1,098	1,114	1,150	68.8	67.9	67.8	69.1	70.1
Romanya	1,115	1,165	1,041	922	857	59.4	60.1	56.3	54.0	52.4
Slovenya	1,369	1,300	1,282	1,268	1,256	63.0	62.0	59.5	59.1	59.7
Slovakya	1,076	1,131	1,082	1,197	1,273	67.7	66.9	68.2	71.6	72.1
Finlandiya	2,730	2,560	2,540	3,160	3,120	82.9	82.3	81.2	82.8	82.6
İsveç	845	856	934	953	899	57.3	57.8	61.0	61.9	60.7
İngiltere	399	394	449	412	467	36.3	35.9	40.7	36.5	40.8
PB-16	640	634	659	687	663	42.8	43.1	44.4	44.7	44.6
Ağırlıksız ortalama	1,052	1,022	1,032	1,091	1,076	56.7	56.4	56.7	57.0	57.0
AB-27	614	592	596	665	632	42.6	41.5	41.5	45.2	44.3
Ağırlıksız ortalama	1,135	1,106	1,106	1,120	1,102	59.3	59.0	59.5	59.6	59.5

PB: Parasal Birlik

Kaynak: ECB, 2010:36.

¹⁰⁸ P. Alessandrini et al. (2009). Global banking and local markets: a national perspective, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2, pp.173–192

AB bankacılık sektöründe konsolidasyon ortak para biriminin kullanımına başlanmasından sonra artmış ve toplam kredi kuruluşu sayısı %20 oranında azalmıştır. (AB Merkez Bankası verilerine göre 1997 yılında 8637'den 2006 yılında 6130 adede düşmüştür). 2005 yılından sonraki konsolidasyon özellikle sınır ötesi birleşmeleri içermektedir. Bankaların ortalama büyüklükleri tüm Avrupa'da artarken, bankacılık endüstrisinin ulusal ekonomi içerisindeki göreceli önemi Avrupa'da çok büyük çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, İtalyan kredi piyasası küçük ölçekli bankalardan oluşur. Yine tek tek banka büyüklüğünden çok toplam bankacılık sistemi varlıklarının GSYİH'ya oranına baktığımızda tüm bankacılık sisteminin toplam hacmi de İtalya'da diğer Avrupa ülkelerindeki değerden hayli düşüktür. Aksine 1990'lı yıllardan bu yana şube açılışındaki gözle görülür artış, ülkedeki Parasal Birliğe göre düşük olan şube yoğunluğu oranını yükseltmiştir.¹⁰⁹

1.3. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörünün Sermaye Yapısı

1.3.1. Yerli ve yabancı sermaye

Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin Bankacılık Denetleme Komitesi (BSC) tarafından yapılan bir eşleştirme alıştırmasına göre 46 adet büyük sınır ötesi finansal kurum toplam AB bankacılık varlıklarının yaklaşık yüzde 68'ini elinde tutmaktadır. Bunlardan 16 kilit sınır ötesi oyuncu AB bankacılık varlıklarının üçte birine karşılık gelmekte ve yaklaşık AB Bankacılık sektöründeki varlıklarının %38'ini kendi ana ülkelerinin dışında bulundurmaktadır, ayrıca diğer AB ülkelerinin yarısına yakınında faaliyet göstermektedirler.¹¹⁰

Avrupa Birliği'nde ortalamada yeni üye ülkelerdeki toplam banka varlıklarının %70'i 2004 yılında yabancı kurumlar tarafından kontrol edilmekteydi. Bu rakam eski üye ülkelerde %19 kadardır. Buna ek olarak, bazı yeni üye ülkelerde yabancı varlığı oldukça yüksek olup, %90'ın üzerindedir. Buna karşın bazı eski üye ülkelerde ise yabancı payı toplam varlıkların %10'unun altında kalmaktadır. Yabancı banka varlığındaki bu çeşitlilik AB piyasa yapısında güçlü bir etkiye sahiptir (Tablo 17).¹¹¹

Güçlü yabancı katılımı finansal sistemin istikrarına katkıda bulunsa da (çeşitlilik) bu aynı zamanda denetim otoriteleri için sorunlar da oluşturabilir. Örneğin Çek

¹⁰⁹ Alessandrini et al.(2009), p.175

¹¹⁰ T. Poghosyan and M. Čihák (2009). Distress in European banks: An analysis based on a new data set. *IMF Working Paper*, WP/09/09, p. 34

¹¹¹ F. Allen et al. (2006), p.90

Cumhuriyeti'nin Finansal Sistem İstikrarı Değerlendirmesinde IMF, 2001 yılında Çek bankacılık sistemindeki baskın yabancı kontrolünün, yabancı banka kuruluşunun denetiminin acilen güçlendirilmesi gerektirdiğinin altını çizmiştir. Daha da önemlisi ülkenin diğer ülkelerdeki denetim otoriteleri ile etkili bir bilgi paylaşımına ve resmi bir mutakabat muhtırasına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.¹¹²

Tablo 17. Yabancıların elinde bulunan bankaların bankacılık sistemi varlıklarına oranı

	AB'deki Yabancı Kredi Kuruluşlarının Toplam Varlıklardaki Payı	
	1997	2004
Avusturya	3.4	19.4
Belçika	30.4	23.2
Kıbrıs	10.2	30.1
Çek Cumh.	24.0	91.8
Danimarka	4.5	16.2
Estonya	29.0	98.0
Finlandiya	8.4	59.5
Fransa	10.4	11.4
Almanya	4.3	6.3
Yunanistan	15.8	24.8
Macaristan	53.0	77.0
İrlanda	24.8	45.4
İtalya	7.0	7.7
Letonya	55.0	57.8
Litvanya	41.0	93.0
Lüksemburg	92.5	94.1
Malta	47.1	39.1
Hollanda	7.2	12.1
Polonya	15.3	67.6
Portekiz	14.8	26.1
Slovakya	30.0	97.0
Slovenya	5.0	38.0
İspanya	12.5	11.5
İsveç	2.5	8.7
İngiltere	52.2	51.3
AB-25 ortalama*	20.3	29.2
EÜD ortalaması*	15.8	19.0
YÜD ortalaması*	23.0	70.4

*Kredi kuruluşları ağırlıklı ortalaması.

Kaynak: Allen et al., 2006:89

¹¹² D. Schoenmaker and S. Oosterloo (2007). Cross-border issues in European financial supervision, in: *The Structure of Financial Regulation* (edt by David Mayes and Geoffrey Wood), USA: Routledge Publishing, p.267

Doğrudan sınır ötesi bankacılık hizmetlerinin farklı etkilerini bir kenara bırakırsak, bankacılık entegrasyonu, şube veya bağlı kuruluş şeklindeki yabancı kuruluşlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Yabancı kuruluşlar AB’de artan bir role sahiptir. Toplam bankacılık varlıkları içerisinde yabancıların payı 2008 yılında 2007 yılındaki küçük düşüğe rağmen dörtte bire yükselmiştir.¹¹³

Eğer finansal hizmetler bazı nedenlerden dolayı alınıp satılamıyorsa, sınır ötesi yatırımlar ile Avrupa entegrasyonu rekabet ve verimliliği beraberinde getirebilir. Dil, kültür ve vergi farklılıklarının yanında Avrupa bankacılık piyasalarının entegrasyonuna engel olarak üç farklı bariyer daha gösterilmiştir: Ulusal tüketiciyi koruma yasaları, paylaşılan hizmet merkezlerinde verilen hizmetlere uygulanan KDV ve de ev sahibi ülke ile konuk olunan ülke otoritelerine yapılan raporlamanın yüksek maliyeti.¹¹⁴

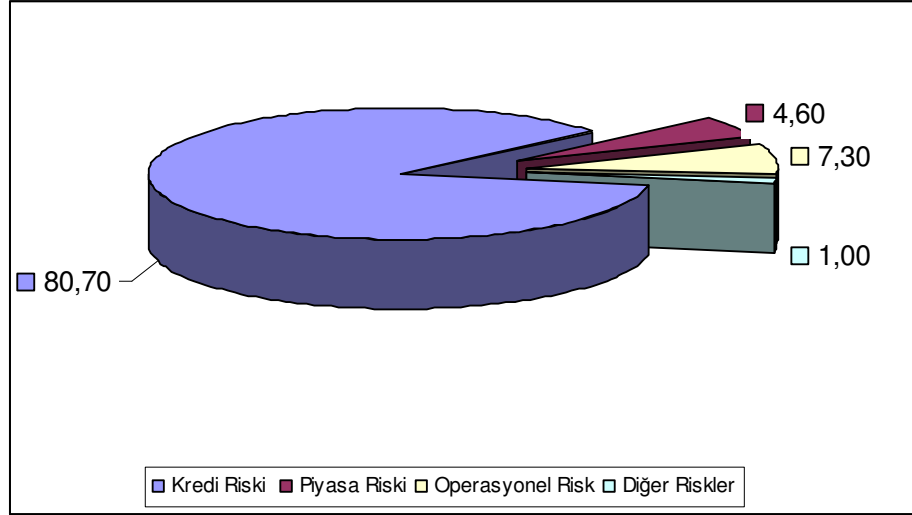
1.3.2. Sermaye rasyoları

Kaydedilen oldukça büyük kayıplara rağmen, Avrupa Birliği bankacılık sektörünün bütün olarak düzenleyici sermaye rasyoları 2008 yılında az miktarda iyileşme göstermiştir. Bu durum kısmen sermaye artırma çabalarının ve 2008 yılının sonlarına doğru yapılan devlet yardımlı sermaye artırımlarının bir sonucudur. Genel yükümlülük karşılayabilme oranı 2007’deki %11,4 seviyesinden, 2008 yılında %11,7’ye çıkmıştır. Toplam birinci kuşak sermaye (Tier 1 sermaye) oranı AB bankacılık sektöründe benzer düzeyde artmış ve 2007 yılında %8,1’lik bir orandan 2008 yılında %8,3’e yükselmiştir. Birçok Avrupa ülkesindeki bankalar 2008 yılında düzenleyici sermayelerini Basel II kriterleri altında raporlamaya başlamışlardır, bu durum risk ağırlıklı varlıkların düşürülmesi sonucunda hem genel yükümlülük karşılayabilme hem de Tier-1 sermaye oranlarının iyileşmesine katkıda bulunmuştur. Bunun yanında, AB’nin birçok bölgesinde kredi büyüme oranı çok önemli bir şekilde azalmıştır ki bu da kredi riski ile ilgili sermaye gerekliliklerinin yavaş artışına katkıda bulunmuştur. Sermaye gereksinimlerinin risk türüne göre dağılımına baktığımızda kredi riski Yapısal Blok I (Pillar I) altındaki minimum sermaye gereksiniminin %80’inden daha fazlasını kapsarken, yeni tanıtılan operasyonel risk toplamının %7,3’ünü

¹¹³ European Central Bank [ECB] (2010a). *Report: Financial Integration In Europe*, April. www.ecb.int, (Erişim Tarihi: 06.05.2010). p.36

¹¹⁴ J.Dermine (2006). European banking integration: Don’t put the cart before the horse. *Financial Markets, Institutions and Instruments*, 15 (2), pp. 57-106

oluşturmaktadır. ¹¹⁵ Zorunlu sermaye gereksinimlerinin banka risk türlerine göre oranları Şekil 6’da gösterilmektedir.

Şekil 6. Sermaye gereksinimlerinin risk türlerine göre dağılımı

Kaynak: ECB, 2009: 27, www.ecb.int (Erişim Tarihi: 14.08.2010)

Tablo 18. AB-27 ülkeleri banka sermayesi / toplam varlıklar oranı

% değer	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bulgaristan	13.1	10.2	7.4	7.3	7.7	8.5	10.8
Çek Cumhuriyeti	5.7	5.2	5.4	6.0	5.7	5.7	6.1
Estonya	10.5	9.9	8.7	7.6	7.7	9.3	8.5
Macaristan	8.3	8.5	8.2	8.3	8.2	8.0	8.5
Letonya	8.4	8.0	7.6	7.6	7.9	7.3	7.8
Litvanya	9.8	8.7	7.2	7.1	7.3	7.6	7.4
Polonya	8.3	8.0	7.9	7.8	8.1	7.9	9.0
Romanya	10.9	8.9	9.2	8.6	7.3	7.0	7.1
Slovakya	8.9	7.7	7.4	7.0	8.0	9.8	9.6
Slovenya	8.3	8.1	8.5	8.4	8.4	8.4	8.3
Avusturya	4.9	4.9	4.8	5.2	6.5	6.3	7.0
Belçika	3.1	3.1	2.7	3.3	4.1	3.3	4.5
Danimarka	5.9	5.7	5.7	6.2	5.7	...	...
Finlandiya	10.9	9.6	9.9	9.8	8.3	7.4	6.4
Fransa	5.4	5.1	4.4	4.5	4.1	4.2	4.5
Almanya	4.2	4.0	4.1	4.3	4.3	4.5	4.8
Yunanistan	6.9	5.3	5.9	6.7	6.6	4.5	6.1
İrlanda	5.3	6.0	5.2	5.4	5.5	4.7	5.6
İtalya	6.4	6.4	6.9	4.9	6.4	6.6	8.0
Lüksemburg	5.8	5.5	5.3	5.0	4.6	5.2	6.0
Malta	...	13.7	12.9	14.2	13.7	12.6	15.2

¹¹⁵ ECB (2010b). *European Central Bank Report: EU banking sector stability*, August. www.ecb.int (Erişim Tarihi: 06.05.2010), p.12

Hollanda	4.3	3.9	4.2	3.0	3.3	3.2	4.3
Portekiz	5.8	6.1	5.8	6.2	6.2	6.1	6.5
İspanya	7.3	6.7	6.8	7.2	6.7	6.4	6.8
İsveç	5.0	4.8	4.8	4.9	4.7	4.7	5.0
İngiltere	6.6	7.0	6.1	6.1	5.5	4.4	5.4

Kaynak: IMF, 2009: 216, GFRS, October.

IMF, 2010: 210, GFRS, April.

Büyük ve Karmaşık Bankacılık Gruplarının (Large and Complex Banking Groups-LCBG's) risk ağırlıklı varlıklarının ve toplam varlıklarının artışlarındaki yavaşlama ile birlikte kazançlarındaki iyileşme ve ayrıca hem özel hem de kamu kaynaklarından sermayenin artırılması, bu kurumların düzenleyici sermayelerinin medyanlarındaki artışa katkıda bulunmuştur. Dahası en düşük sermaye oranlarına sahip kurumlar dahi, 2009 yılının üçüncü çeyreğinde elde tutulan fazla sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranı olarak hesaplanan sermaye tamponu bulundurmışlar ve minimum gereklilikleri fazlasıyla aşmışlardır. Tablo 18'den de görüldüğü gibi ülke bankacılık sektörlerinin elde bulundurulan sermayenin toplam varlıklara oranı dahi yüksek düzeylerde dir.

Kredi karşılıklarında en çok artışı bildiren kurumlar da en yüksek sermaye tamponuna sahip kurumlar olmuştur. Bu durum kısmen de olsa varlık yapısında ortaya çıkan bozulmadan kaynaklanan borçlarını ödeyememe riskini hafifletirken, göreceli olarak düşük sermaye tamponuna sahip kurumlar ek sermaye artışı konusunda her hangi bir durumda varlıklarının kalitesinin kötüye gidebilme ihtimaline karşı piyasadan baskı görebilirler. Büyük ve Karmaşık Bankacılık gruplarının kalitesine bakıldığında, bu kurumlardan yalnızca sekiz tanesinin zaman içinde karşılaştırılabilir şekilde yeterli bilgi verdiği görülmüştür. Bu kurumlar arasında sermayenin miktarı ve kompozisyonu Aralık 2008'den Haziran 2009'a kadar dikkat çekici gelişme göstermiştir. Kesin rakamlarla ifade edilirse kurumların toplam sermayeleri 24 Milyar Euro (veya %8) artmıştır. Son yaşanan finansal krizin bir sonucu olarak piyasa katılımcıları bankalara toplam içerisinde ana Tier 1 sermayesinin payını artırmaları konusunda baskı yapmışlardır. Bu durum zorunlu ve diğer çıkarımlar yapıldıktan sonra ana Tier 1 sermayesinde %7'lik bir artış olarak bilançolara yansımıştır. Nispeten daha düşük olan Tier 2 sermayesindeki artışlar da önemlidir: Bu tür sermaye 7 milyar euro düzeyinde bir artış göstermiştir.

Özkaynak ve borç özelliklerini taşıyan hibrid sermaye¹¹⁶ aynı dönem içerisinde %8 artmış ve Haziran 2009 itibari ile Tier 1 sermaye içerisinde %20'den biraz daha fazla yer tutmuştur (Tablo 19). Son zamanlarda Hybrid sermaye özellikle devlet desteği alan bankalar arasında düzenleyici incelemelere tabi olmuştur. Eşitlik prensibini korumak, ahlaki tehlike kaygılarını bertaraf etmek ve devlet yardımlarının fiskal maliyetlerini sınırlandırmak amacıyla devlet desteği alan bankaların hibridler üzerinden kupon ödemesi yapması engellenmiştir. Öte yandan krizden fazla etkilenmeyen bankalar öte yandan hibrid enstrümanların yatırımcılar için diğer cazip teklifleri olduğu ve bankalar için de sermayenin maliyeti ve uygun görüldüğünde ana sermayeye dönüştürülebilme esnekliği avantajları nedeniyle hibrid sermaye paylarını artırmışlardır.¹¹⁷ Tablo 20'de AB bankacılık sektörü sermaye rasyoları gösterilmektedir.

Tablo 19. AB Bankacılık sektörü risk tabanlı sermaye oranı ve Tier 1 risk bazlı sermaye oranları

Yüzde Değer %	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Toplam Risk Tabanlı Sermaye	10.7	10.6	10.5	11.0	11.2	11.4
Tier 1 Risk Tabanlı Sermaye	7.2	7.0	7.2	7.7	7.7	8.1

Kaynak: IMF, 2009:190, GFRS, October.

Tablo 20. AB Bankacılık sektörü sermaye rasyoları

Sermaye Oranı	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Öz Sermaye / Toplam Varlıklar</i>	2.9	3.5	3.7	3.7	3.6	2.8	4.1
<i>Sermaye Fonları / Yükümlülükler</i>	5.0	5.7	5.9	5.7	5.8	4.9	6.5

Kaynak: IMF, 2009: 191, GFRS, October.

¹¹⁶ Hibrid Sermaye (veya hybrid borç) finansal kurumların düzenleyici sermayesinin (Tier 1 veya Tier 2) kurumsal dünyaya aktatılmasıdır. Bunun temel özellikleri sürekliliği, kupon ödemelerinin ertelenebilme imkanı, ve sermayenin ikincil sırada işlem görmesidir. Piyasaya sürenler açısından, hybrid sermaye kredi derecelendirme kuruluşları ve mali müşavirler tarafından öz sermaye olarak analiz edilir. Ayrıca, normal sermayeden daha az maliyetli ve ucuzdur; vergi avantajı bulunmaktadır (hukuki bakış açısına göre borç şeklinde benimsenmektedir); şu an var olan hissedarlar için de hiç bir özsermaye zayıflamasına neden olmaktadır. (<http://www.bfinance.co.uk/content/view/11949/1000242/>) (Erişim Tarihi: 14.08.2010)

¹¹⁷ ECB (2009). *Financial Stability Review*, December, Part III, www.ecb.int (Erişim Tarihi: 15.02.2010) p.77

1.4. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü Bilânçosunun Genel Görünümü

1.4.1. Eski üye ülkeler AB-15

Birlik bankacılık sisteminde her üye ülke açık bir mevduat sigorta sistemine ve minimum %8 olan sermaye yeterlilik rasyosu düzenlemesine sahip olmak zorundadır. Tüm eski üye ülkeler bu iki zorunluluğu yerine getirmiştir. Bununla birlikte sözkonusu ülkelerin tamamı aynı sermaye yeterlilik rasyosunu benimsemesine rağmen, mevduat garanti şemaları aynı değildir. Ayrıca bu ülkeler arasında bankaların yapabilme izni olan faaliyetlerin de sınırlılıkları çeşitlilik göstermektedir. Diğer yandan eski üye ülkeler arasında resmi denetleyici otoritenin gücü de aynı ölçüde değildir. Bu rakam Hollada'da 5 iken, Polonya'da 14 gibi yüksek bir rakamdır. Bu ve benzeri farklılıklar göz önüne alındığında düzenleyici ve denetleyici sistemler arasındaki uyumlaştırmayı başarmanın AB'de halen başarılması gereken bir hedef olduğu söylenebilir.¹¹⁸

Eski üye ülkelerin (AB-15), bazı risk ve sermaye oranları Tablo 21, Tablo 22 ve Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 21. AB-15 Banka zorunlu sermayesi / risk ağırlıklı varlıklar

(%değer)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Avusturya	14.5	12.4	11.8	13.2	17.7	12.9	15.0
Belçika	12.8	13.0	11.5	11.9	11.2	16.2	17.3
Danimarka	13.8	13.4	13.2	13.8	12.3	...	...
Finlandiya	18.7	19.1	17.2	15.1	15.1	13.6	14.5
Fransa	11.9	11.5	11.3	10.9	10.2	10.5	12.4
Almanya	12.4	12.4	12.2	12.5	12.9	13.6	14.8
Yunanistan	12.0	12.8	13.2	12.2	11.2	9.4	11.7
İrlanda	13.9	12.6	12.0	10.9	10.7	10.6	10.9
İtalya	11.4	11.6	10.6	10.7	10.4	10.8	12.1
Lüksemburg	17.1	17.5	15.5	15.3	14.3	15.4	18.9
Hollanda	12.3	12.3	12.6	11.9	13.2	11.9	14.9
Portekiz	10.0	10.4	11.3	10.9	10.4	9.4	10.5
İspanya	11.1	11.0	11.0	11.2	10.6	11.3	12.2
İsveç	10.0	10.1	10.1	10.0	9.8	10.2	12.7
İngiltere	13.0	12.7	12.8	12.9	12.6	12.9	14.8

Kaynak: www.ecb.int (Erişim Tarihi: 10.02.2010)

¹¹⁸ J. R.Bath et al.(2008). *Rethinking bank regulation: Till angels govern*. UK: Cambridge University Press, p.166

Tablo 22. AB-15 ülkeler takipteki krediler / toplam krediler ve takipteki kredi karşılıkları

(% değer)	Takipteki Krediler/Toplam Krediler							Takipteki Kredi Karşılıkları/Takipteki Krediler						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Avusturya	3.0	2.7	0.2	0.2	0.2	0.8	1.2	68.0	70.8	71.5	75.3	76.4	64.0	73.8
Belçika	2.6	2.3	2.0	1.7	1.1	1.7	2.7	52.8	54.2	51.6	50.8	48.0	67.0	51.1
Danimarka	0.8	0.7	0.4	0.3	0.3	...	...	63.0	66.0	75.7	...	...	...	...
Finlandiya	0.5	0.4	0.3	0.3	0.3	0.5	0.7	77.7	78.5	85.8	...	...	...	...
Fransa	4.8	4.2	3.5	3.0	2.7	2.8	3.6	59.6	61.3	63.8	170.0	158.3	131.0	109.4
Almanya	5.2	4.9	4.0	3.4	2.6	2.8	3.3	...	...	49.1	50.0	51.3	48.3	34.1
Yunanistan	7.0	7.0	6.3	5.4	4.5	5.0	7.7	49.9	51.4	61.9	61.8	53.4	48.9	41.5
İrlanda	0.9	0.8	0.7	0.7	0.8	2.6	9.0	97.0	92.7	75.1	56.7	49.1	47.2	44.5
İtalya	6.7	6.6	5.3	4.9	4.6	4.9	7.0	...	...	47.4	46.0	49.4	46.2	40.1
Lüksemburg	0.5	0.3	0.2	0.1	0.2	1.0	1.3	...	...	...	...	...	...	...
Hollanda	2.0	1.5	1.2	0.8	...	...	...	73.8	69.2	65.5	56.0	...	...	...
Portekiz	2.4	2.0	1.5	1.3	1.5	2.0	3.2	73.0	83.4	79.0	80.5	74.1	67.7	76.2
İspanya	1.0	0.8	0.8	0.7	0.9	3.4	5.1	263.8	322.1	255.5	272.1	214.6	70.8	58.7
İsveç	1.9	1.1	0.8	0.8	0.6	1.0	2.0	50.3	70.6	73.6	58.0	60.4	47.1	53.7
İngiltere	2.5	1.9	1.0	0.9	0.9	1.6	3.5	69.8	61.5	54.0	54.6	...	38.1	41.1

Kaynak: www.imf.org (Erişim Tarihi: 10.02.2010)

Tablo 23. Eski üye ülkeler aktif karlılık oranı ve öz sermaye karlılık oranı

(% değer)	Aktif Karlılık Oranı							Öz Sermaye Karlılık Oranı						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Avusturya	0.3	0.6	0.6	0.7	0.8	0.1	0.1	7.0	14.8	14.8	16.9	17.0	2.6	1.5
Belçika	0.4	0.5	0.5	0.7	0.4	-1.3	-0.1	13.6	15.8	18.5	22.4	13.2	-36.5	-2.7
Danimarka	1.2	1.2	1.3	1.3	1.0	...	...	20.8	21.2	22.2	21.9	17.3	...	...
Finlandiya	0.7	0.8	0.9	1.2	1.4	0.8	0.7	11.3	12.4	11.8	14.4	19.1	13.4	10.7
Fransa	0.4	0.5	0.6	0.6	0.4	-0.0	0.4	8.5	10.6	11.8	14.0	9.8	-1.0	8.2
Almanya	0.0	0.1	0.4	0.4	0.3	-0.3	...	0.7	4.2	13.0	9.4	6.6	-7.7	...
Yunanistan	0.6	0.4	0.9	0.8	1.0	0.2	-0.1	8.9	6.4	15.9	12.7	14.8	3.2	-1.5
İrlanda	0.9	1.1	0.8	0.8	0.7	...	...	18.0	20.7	19.6	19.1	16.4	...	...
İtalya	0.5	0.6	0.7	0.8	0.7	0.3	0.2	7.4	9.3	9.7	14.3	12.8	4.5	3.6
Lüksemburg	0.6	0.7	0.7	0.9	0.8	0.2	0.6	8.9	9.9	17.0	22.1	20.4	5.5	11.6
Hollanda	0.5	0.4	0.4	0.4	0.6	-0.4	-0.0	14.8	16.8	15.4	15.4	18.7	-12.5	-0.4
Portekiz	0.8	0.8	0.9	1.1	1.1	0.3	0.4	13.9	12.8	16.8	17.0	16.6	5.7	6.6
İspanya	0.8	0.8	0.9	1.0	1.1	0.7	0.5	15.3	14.8	16.6	19.7	20.0	12.6	9.3
İsveç	0.6	0.6	0.7	0.8	0.8	0.6	0.2	13.3	16.0	18.7	21.0	19.7	14.3	5.4
İngiltere	0.6	0.7	0.8	0.5	0.4	-0.4	0.1	8.6	10.9	11.8	8.9	6.2	-10.3	2.6

Kaynak: www.imf.org (Erişim Tarihi: 10.02.2010)

1.4.2. Yeni üye ülkeler AB-10

Avrupa Birliği'nde yeni ve eski üye ülkeler arasında göze çarpan ilk fark finansal piyasaların derinliğinde görülmektedir. Finansal piyasa derinliği göstergelerinden bir tanesi olan banka kredilerinin GSYİH'ya oranı eski ve yeni üye ülkeler arasında ortalamada yaklaşık yüzde 40-50 gibi büyük oranlarda farklılık göstermektedir (Tablo 24). Yeni üye devletlerde, AB'ye üyelikten sonra bankacılık sektörü yapısı eski üye devletlerin yolunda şekillenmiştir: Merkez bankası ve özelleştirilmiş ticari bankalar. Diğer taraftan, yeni üye ülkelerde finansal büyüme finansal anlamda ihtiyatlılık ve minimum ödünç verme kültüründen dolayı bankacılık sektörü halen az gelişmiş durumdadır.

Bunlara ek olarak, AB Bankacılık Sektörü verilerini incelemede ve ülkeler arasında karşılaştırma yapmada öne çıkan en büyük engel verilerin sağlıklı karşılaştırma yapılabilecek düzeyde olmamasıdır. Bunun nedeni üye ülkelerde farklı muhasebe ve raporlama standartlarının kullanılmasıdır. Birlik denetleyici ve düzenleyici otoritelerinin de birincil amacı ortak raporlama standardının tüm üye ülkelerde oturtulmasıdır. Tablo 25 ve Tablo 26'da yeni AB üyesi ülkelerin sermaye, risk ve karlılık oranları verilmiştir.

Tablo 24. Yeni üye ülkeler AB-10 banka düzenleyici sermayesi / risk ağırlıklı varlıklar

(% değer)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Çek Cumh.	14.5	12.5	11.9	11.5	11.6	11.6	14.0
Slovakya	22.4	18.7	14.8	13.0	12.8	11.1	12.6
Slovenya	11.5	11.8	10.5	11.0	11.2	11.7	11.6
Bulgaristan	22.0	16.6	15.3	14.5	13.8	14.9	17.0
Estonya	12.5	11.5	10.7	10.8	10.8	13.3	15.7
Macaristan	11.8	12.4	11.6	11.0	10.4	11.2	12.9
Letonya	11.7	11.7	10.1	10.2	11.1	11.8	14.6
Litvanya	13.2	12.4	10.3	10.8	10.9	12.9	14.2
Polonya	13.8	15.4	14.5	13.2	12.0	11.2	13.3
Romanya	21.1	20.6	21.1	18.1	13.8	13.8	14.7

Kaynak: IMF, 2010:50, GFRS, October.

Tablo 25. AB 10- Yeni üye ülkeler takipteki krediler/toplam krediler ve takipteki kredi karşılıkları

(% değer)	Takipteki Krediler/Toplam Krediler							Takipteki Kredi Karşılıkları						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Çek Cumh.	4.9	4.0	3.9	3.7	2.8	2.8	4.6	76.7	71.2	64.5	61.5	70.4	57.4	49.8
Slovakya	3.7	2.6	5.0	3.2	2.5	2.5	5.3	85.8	86.4	84.0	101.7	93.3	91.4	75.6
Slovenya	3.7	3.0	2.5	2.5	1.8	1.8	2.3	81.0	80.1	80.6	84.3	86.4	79.3	75.9
Bulgaristan	3.2	2.0	2.2	2.2	2.1	2.5	6.4	50.0	138.0	131.4	109.9	100.4	109.0	78.3
Estonya	0.4	0.3	0.2	0.2	0.4	1.9	5.2	214.5	276.9	235.4	213.6	110.9	57.2	83.5
Macaristan	2.6	2.7	2.3	2.6	2.3	3.0	6.7	47.3	51.3	65.1	57.1	64.8	58.9	53.2
Letonya	1.4	1.1	0.7	0.5	0.8	3.6	16.4	89.4	99.1	98.8	116.6	129.8	61.3	57.4
Litvanya	2.4	2.2	0.6	1.0	1.0	4.6	19.3	...	...				...	...
Polonya	21.2	14.9	11.0	7.4	5.2	4.5	7.6	53.4	61.3	61.6	68.5	68.8	61.3	50.2
Romanya	8.3	8.1	2.6	2.8	4.0	6.5	15.3	12.6	16.1	45.6	51.4	61.6	60.3	50.6

Kaynak: IMF, 2010:53, GFRS, October.

Tablo 26. Yeni üye ülkeler aktif karlılık oranı ve öz sermaye karlılık oranı

(% değer)	Aktif Karlılık Oranı							Öz Sermaye Karlılık Oranı						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Çek Cumh.	1.2	1.3	1.4	1.2	1.3	1.1	1.5	23.8	24.6	26.4	23.4	25.4	20.7	26.4
Slovakya	1.1	1.2	1.2	1.3	1.0	1.2	0.6	10.8	11.9	16.9	16.6	16.6	16.3	7.6
Slovenya	1.0	1.0	1.0	1.3	1.4	0.7	0.3	11.9	12.5	12.8	15.1	16.3	8.1	3.9
Bulgaristan	2.4	2.1	2.0	2.2	2.4	2.1	1.1	22.7	19.6	21.4	25.0	24.8	23.1	10.2
Estonya	1.7	2.1	2.0	1.7	2.6	0.3	-5.8	14.1	20.0	21.0	19.8	30.0	13.2	-56.8
Macaristan	1.5	2.0	1.4	1.5	1.2	0.8	0.7	19.3	25.3	24.5	23.8	18.4	11.6	9.8
Letonya	1.4	1.7	2.1	2.1	2.0	0.3	-3.5	16.7	21.4	27.1	25.6	24.3	4.6	-41.6
Litvanya	1.2	1.3	1.0	1.3	1.7	1.0	-4.2	11.4	13.4	13.6	20.3	25.9	13.5	-48.4
Polonya	0.5	1.4	1.6	1.7	1.9	1.5	0.8	5.8	16.9	20.5	22.2	24.9	20.5	10.7
Romanya	2.7	2.5	1.9	1.7	1.3	1.6	0.2	20.0	19.3	15.4	13.6	11.5	17.0	2.7

Kaynak: IMF, 2010:56, GFRS, October.

1.4.3. Genişlemeden sonra AB-25 bankacılık sektörü

Avrupa Birliği AB-15 ülkeleri finansal piyasalarına, yeni katılan 10 üye ülkenin doğrudan etkisi, yeni üye ülke piyasalarının göreceli olarak daha küçük ölçekli olması nedeniyle sınırlı olmuştur. Bununla birlikte genişleme AB-15 ülkeleri finansal aracılara yeni büyüme pazarları ve daha gelişmiş portföy çeşitlendirmesi fırsatları sunmuştur. Örneğin AB-10 ülkeleri piyasalarına daha açık olan Avusturya, hayli büyüyen finansal piyasaları ve artan kar marjları ile genişlemeden en çok yararlanan ülke olmuştur. Bundan başka İsveç AB-10 ülkelerinde önemli yatırımlarda bulunmuştur. Bunun en önemli örneği Baltık ülkeleri bankacılık sisteminin büyük

bölümünün İsveç bankaları tarafından birleşme ve satınalmalar gerçekleştirmesidir. Belçika ve İtalya finansal sektörlerinin de yeni üye devletlerin finansal sektörleri ile güçlü ilişkileri bulunmaktadır.¹¹⁹

AB-15 ülkelerinin AB-10 ülkeleri ile entegrasyonunun ortaya çıkardığı sorunlar, AB düzeyinde denetimsel çerçeve reformu tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. AB düzeyinde denetimsel çerçevenin geliştirilmesi ve krizlerin önlenmesi AB finansal piyasalarının önceliği haline gelmiştir. Bankacılık sektörü içerisindeki kredi büyümesi de iyi yönetilmediği takdirde ekonomik istikrarsızlık riskini beraberinde getirecektir.

Tablo 27’de AB 25 üye ülkeleri bankacılık sektörü bilançolarının genel görünümü gösterilmektedir.

Tablo 27. AB 25 Ülkeleri bankacılık sektörü bilançosu¹

<i>Kredi Kalitesi (% değer)</i>	2003²	2004²	2005	2006	2007	2008	2009
Takipteki Krediler/Toplam Krediler	2.3	2.1	2.1	1.9	2.1	2.9	4.9
Takipteki Kredi Karşılıkları/Takipteki Krediler	73.0	72.8	72.5	66.5	64.1	58.7	52.5
Takipteki Kredi Karşılıkları / Toplam Krediler	2.4	1.8	1.5	1.3	1.3	1.7	2.6
<i>Karlılık Oranları</i>							
Aktif Karlılığı (ROA -Vergi Sonrası)	0.5	0.5	0.5	0.6	0.5	-0.2	0.1
Özsermaye Karlılığı (ROE -Vergi Sonrası)	11.3	13.5	15.1	16.3	14.5	-5.6	2.9
Net Faiz Marjı	1.5	1.2	0.9	0.9	0.8	0.9	1.2
Etkinlik Oranı (Maliyet/Gelir Oranı)	73.1	64.8	63.6	61.4	64.7	80.7	62.5

¹ AB de en büyük 50 banka verileri göz önünde bulundurularak hesaplanmıştır.

² 1 Mayıs 2004 tarihindeki genişlemeden önceki AB-15 verileri

Kaynak: IMF, 2009:26, GFRS, October.

IMF, 2010:29, GFRS, October.

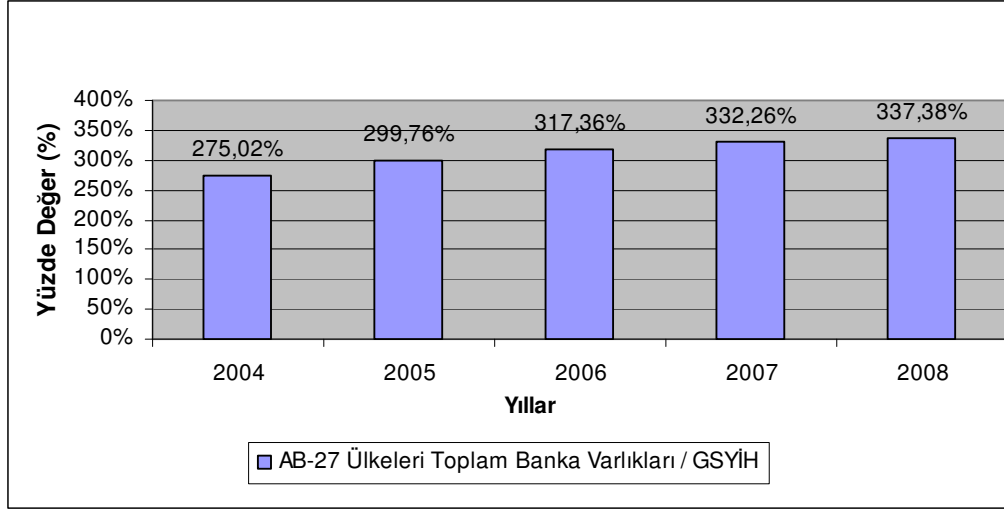
Tüm AB ülkelerinin bankacılık sektörü toplam varlıklarının, mevduatın ve kredilerin tutarı ile bu tutarların GSYİH’ya oranı Tablo 28, Grafik 2 ve Tablo 29’da verilmiştir.

¹¹⁹ European Union Commission [EU Commission] (2006), European economy. *Directorate-General for Economic and Financial Affairs Occasional Papers*, 24, p. 16, http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm (Erişim Tarihi: 01.09.2010)

Tablo 28. AB 27 ülkeleri GSYİH ve toplam banka varlıklarının tutarı

(Milyon EUR)	2004	2005	2006	2007	2008
AB-27 GSYİH (Piyasa Fiyatlarıyla)	10.602.765	11.063.473	11.684.179	12.358.392	12.510.796
AB-27 Toplam Kredi Kuruluşları Varlıkları	29.160.206	33.163.364	37.080.758	41.062.021	42.208.841

Kaynak: ECB, 2010:4

Grafik 2. AB 27 ülkeleri toplam banka varlıkları / GSYİH

Kaynak: ECB, 2010:4

Tablo 29. AB ülkeleri toplam krediler ve toplam mevduatın GSYİH'ya oranı

(GSYİH'nın %'si)	Toplam Krediler		Toplam Mevduat	
	1995	2004	1995	2004
AB-25 Ortalaması	71.6	114.5	63.4	94.3
Eski Üye Devletler Ortalaması	76.5	119.9	65.8	96.9
Yeni Üye Devletler Ortalaması	31.8	41.9	38.4	50.6

Kaynak: Allen et al., 2006: 88

1.5. Birlik Bankacılık Düzenlemelerinin Temel Prensip ve Amaçları

Avrupa Birliği yıllardır Avrupa Birliği Tek Bankacılık Piyasasını oluşturmak amacıyla direktifler yayınlamaktadır. Bankacılık sisteminde tek pazar demek bankacılık hizmetleri veren herhangi bir servis sağlayıcısının tüm Birlik dahilinde her hangi bir ülkede kendisinin (veya başka bir bankayı satın alma yoluyla) bankacılık yapabilmesini ve müşterilerin de Birlik içinde yasal olarak kurulmuş olan herhangi bir kredi kuruluşunda bankacılık işlemlerini gerçekleştirebilmelerini ifade etmektedir. Bankacılık sektörü için ikinci prensip, ülkenin kendi yerel bankalarından hiçbir şekilde ayrı

muamele görmeyen şubeler açabilmeyi ve yerel bankalar ile birleşmek zorunda kalmadan yabancı şube açabilmeyi de kapsamaktadır.¹²⁰

Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü'nün entegrasyon sürecini incelerken üç tip düzenleme görebiliriz. Bunlardan ilki ihtiyatlı düzenlemelerdir ki, bunlar bankacılık sektöründe ortaya çıkan piyasa başarısızlıklarını (örneğin banka paniklerini tetikleyen negatif dışsallıklar veya aşırı risk almaları yol açan asimetrik bilgi problemleri vb. gibi) azaltmak amacıyla bankalara uygulanan sınırlandırmalardan oluşur. Bu düzenlemeler borç ödeme gücü koşullarını ve öz kaynak gerekliliklerini, yüksek açık pozisyonlar için limitler ile finans dışı kurum ve aktivitelere iştirak kurallarını içerir. Banka paniklerinin görünümünü değiştirme çabasında olan mevduat garanti şemaları da bu başlık altında toplanmıştır.

İkinci tip düzenlemelere gelince bunlar doğrudan sektörün yapısına ve işin yürütülmesine uygulanan kısıtlamalardan oluşur. Bu tür sınırlandırmaların geleneksel listesi çok uzundur, bu liste doğrudan pazara giriş sınırlandırmalarını, rakiplerin sayısındaki, şube sayısındaki veya bankaların coğrafi kapsamı konusundaki limitleri, doğrudan faiz oranı düzenlemelerini veya bankaların yapabilecekleri işler konusundaki ticari sınırları veya bankaların pazarlayabilecekleri finansal ürünler gibi vb. düzenlemeleri içerebilir. Yukarıda saydığımız şekildeki düzenlemelerin temel gerekçesi doğrudan piyasa başarısızlıklarının önlenmesi ile ilişkilendirilmemiştir. Ancak birçok ülkede söz konusu önlemler yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte bu tür önlemlerin rekabeti yumuşattığı, bankaların “franchise” değerini yükselttiği ve bankaların aşırı risk alma inisiyatiflerini sınırlandırdığını söyleyebiliriz.¹²¹

Üçüncü tip düzenlemeler ise, hem bankaların finansal durumunun sağlamlığı hem de bankaların sunduğu ürün ve hizmetlerin özellikleri ile ilgili kredi kuruluşlarından istenen bilgileri içermektedir. Bu düzenlemeler bankalarla olan ilişkilerde oluşabilecek ciddi bilgi asimetrisini azaltmayı amaçlamaktadır.¹²²

Avrupa Birliği tarafından uygulanan piyasa entegrasyonu sistemi üç alternatif metodun entegrasyonu şeklindedir: karşılıklı tanıma (ev sahibi ülke düzenlemeleri ile);

¹²⁰ J. Gual (2004). *Building a dynamic Europe: the key policy debates*, UK: Cambridge University Press, p.128

¹²¹ Gual (2004), p. 129

¹²² Gual (2004), p. 130

sınırlı düzeyde uyumluluk ve ev sahibi ülkeye bazı konularda verilen kontrol hakkı haricinde genel ulusal uygulamalar ve muamelelerdir.

1.6. Basel II Düzenlemelerinin AB Finansal Sektörüne Uyarlanması: CAD III ve Son Değişiklikler

Basel II'nin amacı finansal kurumların riski yönetebilmelerini sağlamak ve böylece borç yükümlülüklerini kapsayacak sermayeye sahip olmalarını sağlamaktır. Basel II İngiltere'de Finansal Hizmetler Otoritesi tarafından Avrupa'da ise Sermaye Yeterliliği Direktifi 3 (Capital Adequacy Directive CAD-3) tabanında düzenlenecektir. Bankalar sistemlerinde ve süreçlerinde Basel II'ye uyumu sağlamak için temel bir gözden geçirme ve revizyon yapmak zorunda kalacaklardır. Teknoloji, Basel II gerekliliklerini karşılamak için stratejilerinin merkezinde olacaktır. Yeni uzlaşya uyum için gerekli olan yatırımlar konusundaki tahminler çok farklılık göstermekte ve ortak bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ancak kesin olarak görünen nokta, finansal hizmetlerde milyonlarca eurolara kadar çıkabilecek önemli teknoloji yatırımları gerekecektir.¹²³

1999'da yürürlüğe giren Finansal Hizmetler Hareket Planı (Financial Services Action Plan-FSAP) altındaki direktifler aracılığıyla önemli derecede uyum düzenlemesi başarılmıştır. Bunlar ulusal mevzuatın ve denetçilerin uyacakları ve uygulayacakları temel düzenleyici çerçeveyi kurmuştur. AB yasal çerçevesi karşılanması gereken minimum standartları ortaya koymakta ancak tek tek ülkelere istedikleri takdirde daha zorlayıcı bir yaklaşım izlemeleri konusunda da izin vermektedir. FSAP'nin önemli yanları bankalar ve yatırım firmaları için Sermaye Gereklilikleri Direktifini (CRD) , finansal piyasalar için Finansal Enstrümanlardaki Pazarlar Direktifini (MiFID) içermektedir. Basel II'nin hükümlerini uygulayan CRD, Basel I tarafından izin verilen ulusal takdir yetkilerinin sınırlandırılmasını istemektedir. Böylelikle düzenlemelerde yakınsama (convergence) desteklenecektir. Direktif aynı zamanda daha önceki ihtiyati direktiflerin hükümlerinin çoğunu konsolide etmektedir.¹²⁴

AB kuralları Basel Komitesi tarafından geliştirilen kurallara büyük oranda benzese de bunların tam olarak bir kopyası olduğu söylenemez. İlk olarak yasal ve kurumsal düzenleme farklıdır. AB kuralları doğal olarak yasaldır ve tüm üye ülkeleri

¹²³ D. Porter (2003). Basel II: Heralding the rise of operational risk, *Computer Fraud and Security*, July, 7, pp.9-12

¹²⁴ J. Lawson et al. (2009). Financial market stability in the European Union: Enhancing regulation and supervision. *OECD Economics Department Working Papers*, 670, OECD Publishing, p.16

bağlamaktadır. Ayrıca yeni kurulan Avrupa Bankacılık Denetçileri Komitesi (Committee of European Banking Supervisors -CEBS) yeni kuralların uygulanmasında denetsel rehberlik geliştirmek için önemli bir rol oynayacaktır.

İkinci olarak Avrupa finansal sisteminin özel yapısı örneğin Tek Pazar rolü belirli bazı farklılıkları haklı göstermektedir. AB kuralları Basel II kurallarından, uygulamanın kapsamı ve kurumlara sermaye gerekliliklerini hesaplamak için izin verilecek çeşitli yaklaşımlar bakımından farklılık göstermektedir. AB kuralları aynı zamanda, konsolide edici denetçilere daha büyük rol vererek ve denetsel kamuya açıklamayı zorunlu kılarak denetsel sorumlulukları değiştirmektedir. Tek Pazarda denetçiler arasındaki işbirliği için daha fazla ihtiyaç bulunmaktadır. AB ekonomisinin ve finansal sisteminin spesifik özelliklerine de hitap edilmelidir. Bu, risk sermayesi, emlak finansmanı ve teminatlı tahvilleri de içerir. Ayrıca AB kuralları konjonktürü derinleştirici konularla ilgili özel ayarlamalar da sağlamaktadır.¹²⁵

Basel Komitesi, yeni uzlaşının dokümanını yayımladıktan bir ay sonra Avrupa Komisyonu AB'deki bankalar ve yatırım firmaları için yeni sermaye gereklilikleri üzerine kendi önerilerini açıklamıştır. Öneriler büyük oranda Basel II'yi yansıtmış ancak aynı zamanda AB piyasasının kendine has özellikleri için uyarlanmıştır. Komisyonun girişimi 1999 yılında yürürlüğe giren daha geniş Finansal Hizmetler Planı'nın (FSAP) bir kısmıdır. FSAP finansal hizmetlerde Tek Pazarı geliştirmek için bir dizi politika hedefinin ve önlemlerin genel çerçevesini çizmiştir. Amaçlarından bir tanesi, özellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getirmesi konusundaki gereklilikler alanında en son çıkan ihtiyati kuralları ve denetimi yakından takip ederek finansal istikrarı temin etmektir. Tek Pazar neden bazı durumlarda önerilen AB kurallarının Basel kurallarından daha öteye gittiğini açıklayan önemli bir faktördür. Son olarak, değişiklikler aynı zamanda, Lamfalussy yaklaşımının bir parçası olan ve uzun süredir tartışılan “komitoloji” sürecindeki kurumsal denge konusuna bir ön çözüm sağlayacaktır. Basel II çerçevesi AB mezuatına Sermaye Yeterliliği Direktifi (CRD) yolu ile aktarılacaktır.¹²⁶

Avrupa Bankacılık Denetçileri Komitesi (The Committee of European Banking Supervisors -The CEBS) de aynı zamanda bankanın içsel sermaye yeterliliği sürecinden

¹²⁵ F. Dierick et al. (2005). The new Basel capital framework and its implementation in the European Union. *European Central Bank Publication*, 42, p.7.

¹²⁶ Dierick (2005), p.7

ve denetsel gözden geçirme ile değerlendirme sürecinden oluşan denetsel gözden geçirme süreci için bir kılavuz üzerinde çalışmaktadır. Standart yaklaşım ile ilgili olarak dışsal kredi değerlendirme kuruluşlarının tanınması ve kredi notlarının (rating) risk ağırlıklarına aktarılması için kriter geliştirilmesi amacıyla ortak bir yaklaşım benimsenmesi konusunda çalışma devam etmektedir. İleri hesaplama metotları için ise onaylama prensipleri üzerinde ortak bir yaklaşım tanımlanmaktadır. Bir diğer önemli görev ev sahibi ülke ile konuk olunan ülke arasındaki işbirliğini güçlendirmektir. Sonuç olarak Sermaye Gereksinimleri Direktifi (CRD) yalnızca bankalar için değil denetçiler için de Avrupa Banka Denetçiler Komitesinin ortak çerçevesini kurduğu şeffaflığı sağlamaktadır.¹²⁷

Basel II'ye uygun olarak AB kuralları geliştirilirken göze alınan konuların genel özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- *Uygulamanın kapsamı:* Aynen Basel I gibi Basel II'nin de yalnızca uluslararası faaliyette bulunan bankalara uygulanması öngörülmüştür. Aksine sermaye gereksinimlerinin Avrupa uygulaması prensipte tüm bankalara ve yatırım firmalarına büyüklüklerine ve coğrafi kapsamlarına bakılmaksızın uygulanacaktır.
- *Uygun olan yaklaşımların çeşitliliği:* Basel II'de öngörülen tüm sermaye yeterliliği hesaplama yaklaşımları AB kurallarında da var olacaktır. Yalnız AB'de kredi riski içeriğinde bazı risk sınıfları için daha basit standart yaklaşım kullanılabilecektir.
- *Dış kredi derecelendirme kuruluşları:* Yeni Uzlaşıda dış kredi değerlendirme kuruluşları, onların değerlemeleri standart yaklaşım altında kredi riski için hesaplanacak olan sermaye miktarının belirlenmesinde kullanılacağı için önemli bir rol oynamaktadır. Sermaye hesabı amaçları doğrultusunda mevzuatta tanınabilmeleri için kredi kuruluşlarının minimum kriterleri yerine getirmeleri gerekmektedir.¹²⁸
- *Denetimin kamuya açıklaması:* AB Sermaye çerçevesi üye ülkelerin yetkili otoriteleri için de özel kamuya açıklama gereklilikleri getirmektedir. Basel II çerçevesinde bulunmayan bu yenilikçi bakış açısının eşit çalışma alanının

¹²⁷ Dierick (2005), p.24

¹²⁸ Dierick (2005), p.27

korunmasına katkıda bulunacağı ve finansal entegrasyonu güçlendireceği umut edilmektedir.

- *Özel sermaye ve risk sermayesi:* Yeterince çeşitlendirilmiş portföyler oluşturan özel sermayeli firmalara yatırımlarda İçsel Derecelendirme Yaklaşımı altında öngörülen risk ağırlıkları AB’de Basel II çerçevesinden daha düşüktür.¹²⁹
- *KOBİ’lerin finansmanı:* KOBİ’ler Avrupa Komisyonunun 2003 yılı verilerine göre tüm AB firmalarının sayıca %99’undan fazlasını ve yaklaşık toplam istihdamın %70’i temsil etmektedirler. Sermaye düzenlemelerinin ekonominin çok önemli bir parçası olan KOBİ’ler üzerindeki potansiyel negatif etkileri, 2002 yılında Avrupa Konseyinin Avrupa Komisyonundan Basel II çerçevesinin, KOBİ’lere özellikle dikkat ederek Avrupa ekonomisinin tüm sektörleri üzerindeki sonuçları hakkında bir rapor sunmasını istemesinin ardında yatan en önemli nedendir. Konu ile ilgili sunulan “Barcelona Raporu’nda yeni sermaye düzenlemelerinin KOBİ’lerin büyük bir çoğunluğuna toplamda yararlı bir sonuç getireceği kanısına varılmıştır. Bu nedenle KOBİ’lerin ale alınış şekli ile ilgili önerilen AB kuralları Basel Komitesi tarafından kabul edilenlerden farklı değildir. Ayrıca buradaki en önemli unsur Basel Komitesinin tüm bu kaygıları görerek uzlaşının son düzenlemelerinde maddeleri hafifleterek bazı belli durumlarda standart yaklaşım kullanılırken küçük işletmelerin bireysel müşteri şeklinde algılanabilmelerini sağlamıştır. Bunun yanında İçsel Derecelendirme Yaklaşımına göre kurumsal olarak ele alınmak zorunda olan KOBİ’ler için de daha düşük risk ağırlıklandırması yapmıştır.¹³⁰
- *Konjonktür derinleşmesi:* Basel II açısından konjonktür derinleşmesi ekonomik döngünün yeni sermaye gereksinimleri sonucunda şiddetlenmesi anlamına gelmektedir. Konjonktür derinleşmesi tipik bir Avrupa kaygısı değildir ancak AB sermaye yeterliliği kuralları spesifik gözlemleme ve izleme ayarlamaları ile birlikte Avrupa Merkez Bankası’na da özel bir rol sağlamışlardır.

¹²⁹ Dierick (2005), p.28

¹³⁰ Dierick (2005), p.29

- *Konsolide edici denetçi*: AB içerisinde sınır ötesi bankacılıktaki artış ve pan-Avrupa kurumlarının ortaya çıkması denetsel uygulama ve gerekliliklerde işbirliği ve yakınsama ihtiyacını artırmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak için AB sermaye çerçevesi bankacılık grubunun konsolide tabanda denetimini yapmaktan sorumlu otorite olan “konsolide edici denetçinin” rolünü genişletmiştir. Bu AB sermaye çerçevesinin denetsel yakınsama, finansal entegrasyon ve finansal istikrarı geliştirecek önemli bir yenilikçi yanıdır.
- *Emlak finansmanı*: İkamet amaçlı ve ticari amaçlı konut finansmanının ele alınması ile ilgili kurallar da AB şartlarına adapte edilmiştir.
- *Teminatlî Tahvil*: Teminatlî tahviller AB sermaye piyasalarında ipotekli konut finansmanında ve kamu sektör borçlanmasında kilit role sahiptir. Bunlar AB bankaları tarafından piyasaya sürülen kamu düzenlemesi ve denetlemesi altında özel teminat ayarlamalarına tabi borç senetleridir. Avrupa düzenlemelerinin bir diğer ayırteci özelliği, Basel II’de bunlardan bahsedilmezken, bu senetlerin yeni AB kurallarında özel olarak ele alınmasıdır.¹³¹

Basel II çerçevesinin AB finansal sisteminde istikrarın artmasına yardım etmesi beklenmektedir. Bu hedef, bankaların güçlü risk modellemesi ve yönetimi yürütebilmesi için teşvikleri güçlendirerek, denetçileri daha doğrudan bir şekilde bankaların risk profillerinin, risk yönetimi uygulamalarının ve risk taşıma kapasitelerinin gözden geçirilmesine dahil ederek başarılabılır. Bundan başka yeni kamuya açıklama gereklilikleri piyasa katılımcılarının bankalar hakkında daha fazla bilgiye sahip olmasına olanak sağlayacak, bu durum da piyasa disiplininin işlemlerini destekleyecektir. Finansal sistem üzerindeki bu yararlı etkiler AB ekonomisine büyük ölçüde olumlu bir katkı olarak dönecektir.¹³²

Sınır ötesi bankacılıktaki gelişmeler Avrupa’da finansal entegrasyon ve gelişme açısından büyük önem taşımaktadır. Yeni finansal kriz, Avrupa’da finansal düzenleme ve denetim üzerindeki tartışmalara yeni bir hız kazandırmış ve kökten bir gözden geçirme ile sonuçlanmıştır. Yeni AB denetsel yapısı için yapılan öneriler, her şeyden önce ve ilk olarak Tek Pazarın finansal istikrarının artırılmasını amaçlasa da aynı

¹³¹ Dierick (2005), p. 30

¹³² Dierick (2005), p. 7

zamanda özellikle sınır ötesi bankacılıkta finansal entegrasyonu güçlendirme potansiyeline de sahiptir. Finansal Denetçiler Avrupa Sistemi'nin European System of Financial Supervisors -ESFS) kurulmasının, tek AB kanunnamesinin geliştirilmesi ve AB hukukunun ulusal hukuka düzenli bir şekilde aktarılması ve de günlük denetimlerde tutarlı bir şekilde uygulanması yoluyla sürekli finansal entegrasyonun önündeki bariyerleri azaltması beklenmektedir. Ayrıca, Avrupa Sistemik Risk Kurulu'nun (the European Systemic Risk Board -ESRB) tek Pazar içerisinde sistemik istikrarı artırması ve böylelikle finansal sistemin düzgün ve güvenli işleyişini destekleyerek Avrupa'da daha ileri finansal istikrar için potansiyeli artırması beklenmektedir.¹³³

17 Kasım 2009 tarihinde AB Resmi Gazetesinde yayımlanarak yürürlüğe giren 2009/111/EC nolu direktifte yer alan konu başlıkları şunlardır:

- Konsolide denetimin etkinliğinin artırılması,
- Acil durumlarda sistemik riskin önlenmesi de dahil olmak üzere, denetim otoriteleri arasında işbirliğinin artırılması, konsolide denetimde işbirliğine yönelik olarak “denetim otoritesi heyetleri” kurulması ve bu heyetlerin çalışma esasları,
- CRD'nin AB üyesi ülkelerce uygulanması ve uygulamanın izlenmesi konusunda ek raporlama ve görevler tanımlanması,
- Özkaynak tanımında ve özkaynakla ilişkili bazı sınırlamalarda değişikliğe gidilmesi, buna uygun olarak özkaynaklara ilişkin açıklama yükümlülüklerinde değişiklik,
- Raporlamalarda Avrupa Birliği Bankacılık Denetim Otoriteleri Komitesi'ne (CEBS) rehber hazırlama görevi verilmesi, sıklık, tarih ve formatta ortak uygulamaya geçilmesi,
- Kredi riski için sermaye yükümlülüğünün standart metodla hesaplanmasında ve ayrıca seküritizasyonlarda, kredi derecelendirme kuruluşlarının kabulünde Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin bu kuruluşlara ilişkin yeni düzenlemesine (Regulation 1060-2009) referans verilmesi,
- Kredi riski için sermaye yükümlülüğünün içsel metotla hesaplanmasında, kolektif yatırım kuruluşlarının dikkate alınışı,

¹³³ ECB (2010a). *Report: Financial Integration In Europe*. April, www.ecb.int, (Erişim Tarihi: 06.05.2010), p.32

- “Büyük Riskler” hesaplamasında dikkate alınmayacaklar listesine hüküm eklenmesi, raporlanması gerekenlerin tanımlanması, raporlamada ortak uygulamaya geçilmesi, istisna sayılacaklar/ sayılabilecekler listeleri,
- Kredi riski transferlerine ilişkin yeni bölümle, seküritizasyonlarda riskin taraflar arasında dağılımına ilişkin hükümler,
- Seküritizasyon riski tanımına “itibar riski” nin de eklenmesi,
- Likidite riski tanımının genişletilerek daha net sınırlarla ifade edilmesi, likidite riskine karşı alınması istenen tedbirler.

Üye ülkelerden kanun ve düzenlemelerini 31 Ekim 2010 tarihine kadar direktif hükümlerine uyumlu hale getirmeleri öngörülmüştür.¹³⁴

1.7. Ulusal Bankacılık Sistemlerinin Çeşitliliği ve Ortak Taban Bulunması

Avrupa Birliği’nde ana ekonomik göstergeler halen göstermektedir ki Eski Üye Devletler ile Birliğe Yeni Üye Devletler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Sektörün verimliliği ve büyüklüğü olarak algılanan finansal gelişme düzeyi gelecekteki ekonomik büyüme hızını çok güçlü bir şekilde etkileyebilir. Son yıllarda Avrupa finansal sisteminin yapısı önemli bir şekilde değişmiştir. Bu değişiklik büyük ölçüde Avrupa İç Pazarının bir parçası olarak finansal hizmetlerin hazırlanması için ortak düzenleyici bir çerçeve oluşturmak amacıyla uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine bağlanabilir. Yeni Üye Devletler ile karşılaştırıldığında Eski Üye Devletler, 2002 yılı verilerine göre GSYİH’nın %558’ine ulaşan toplam varlıklar ile daha derin ve daha kapsamlı finansal hizmetler endüstrisine sahiptir. Bu oran aynı yıl Yeni Üye Devletler de %170 olmuştur.

Sistemdeki payları Eski Üye Devletlerde toplam varlıklar içerisinde %52, Yeni Üye Devletlerde %73 olan kredi kuruluşları AB-25 ülkeleri finansal sistemine yön vermektedir. Görünüşte AB-25 finansal yapısı banka tabanlıdır ancak bazı üye ülkelerde sermaye piyasaları da hayli önemlidir. Eski Üye Devletlerde diğer finansal araçlar da son on yılda önem kazanmaya başlamıştır ancak kredi kuruluşları ile karşılaştırıldığında pozisyonları varlıkların GSYİH’ya oranı bakımından halen küçük kalmaktadır. Kredi kuruluşlarının egemenliği Yeni Üye Devletlerde de azalmaya başlamış olsa da sigorta

¹³⁴ EU Directive 2009/111/EC of The European Parliament and of the Council of 16 September 2009, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:302:0097:0119:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 01.02.2010)

şirketlerinin, yatırım fonlarının ve emeklilik fonlarının rolleri, Eski Üye Devletlerdeki ile karşılaştırıldığında halen az gelişmiştir. Bu nedenle kredi kuruluşları ve daha sonra sermaye piyasaları Avrupa Finansal Sisteminin ana elementleridir. AB-25 ülkeleri içerisinde finansal yapıdaki ulusal farklılıklar önemlidir. Eski Üye Devletlerde ulusal kredilerin GSYİH'ya oranı 2004 yılında %120 düzeyinde ve borsa kapitalizasyonunun GSYİH'ya oranı yaklaşık %91 olmuştur. Yeni Üye Devletler daha küçük Krediler / GSYİH oranına ve “borsa kapitalizasyon”¹³⁵ oranına sahiptir. Banka tabanlı¹³⁶ finansal yapılar AB 25 ülkeleri içinde İngiltere ve son zamanlarda piyasa tabanlı finansal sisteme doğru hareket eden Finlandiya, İsveç ve Hollanda dışında, halen baskın durumdadır.¹³⁷

Finansal yapılardaki farklılıklar çoğunlukla ülkelerin ilgili yasal sistemlerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu teorik tahmine göre, yüksek derecedeki yatırımcı koruması hisse senedi piyasalarının gelişmesine yardımcı olmalıdır. Bunun tam tersi olarak kredi verenlerin haklarının yüksek derecede korunması banka ödünç vermelerini teşvik etmelidir.¹³⁸

Daha önce belirttiğimiz gibi EU-25 in finansal sistemi çoğu üye ülkedeki kredi kurumlarının baskın rolünden dolayı esas olarak banka tabanlıdır. GSYİH açısından, 1995 yılına göre %17'lik bir büyüme ile 2004 yılında banka varlıkları Eski Üye Devletlerde %219'a ulaşmıştır. Yeni Üye Devletlerdeki banka varlıklarındaki değişimler daha önemli olmuş, 1995 yılına göre %27'lik bir artış göstererek 2004 yılında %85'e yükselmiştir. Eski Üye Devletler ile Yeni Üye Devletlerin oranları arasındaki fark gelişme için bir potansiyel bulunduğunu göstermekte ve Yeni Üye Devletlere olan çok büyük miktardaki yabancı banka girişini açıklamaktadır.¹³⁹

¹³⁵ **Borsa Kapitalizasyonu:** Hisse senedi piyasalarının büyüklüğünün hesaplanmasında kullanılan orandır. Borsada işlem gören hisselerin piyasa değerinin GSYİH'ya bölünmesi ile bulunur. Borsanın ekonomiye göre büyüklüğünü ölçmektedir. Ayrıca borsadaki hisseleri aşırı değerlendirilmiş olup olmadığını anlamıza yardımcı olur. Ekonomik gelişme ile pozitif yönde hareket eder. (T. Beck et al.(2009). Financial institutions and markets across countries and over time data and analysis. *The World Bank Development Research Group Finance and Private Sector Team Work Paper*, May)

¹³⁶ **Piyasa Tabanlı Banka Sistemi & Banka Tabanlı Bankacılık Sistemi:** Piyasa tabanlı sistemde tüm ödünç vermeler aracısız gerçekleşirken, banka tabanlı sistemde aracılık kilit önem taşır. (S. Chakraborty and T. Ray (2006). Bank-based versus market-based financial systems: A growth-theoretic analysis, *Journal of Monetary Economics*, 53 (2), pp. 329-350.

¹³⁷ Allen (2006), p. 3

¹³⁸ Allen (2006), p. 4

¹³⁹ Allen (2006), p. 7

Veriler ayrıca kredi ve mevduatların 1995-2005 yılları arasında bir çok AB-25 ülkesinde iki kattan fazla arttığını göstermektedir. Bu AB-25 kredi kuruluşlarının çok yoğun rekabete rağmen diğer finansal araçlara göre pozisyonlarını korudukları anlamına gelmektedir. Hatta onlar pek çok ekonomide önemlerini artırmışlardır. Yalnızca Çek Cumhuriyetinde ve Slovakya’da kredilerin rolü artmamıştır bu da önceden birikmiş olan kötü kredilerin uzatmalı yeniden yapılandırmasından kaynaklanmaktadır.¹⁴⁰

Avrupa finansal sistemi temel olarak banka tabanlı olsa da özellikle yeni üye ülkeler ile eski üye ülkeler arasında önemli ülkeler arası farklar vardır. Eski üye ülkelerde kredi kuruluşu sayısı daha yüksektir. Bu nedenle yoğunlaşma düzeyi yeni üye ülkelere göre süregelen konsolidasyon trendine rağmen daha düşüktür. Son on yılda yeni üye ülkelerdeki birleşme ve satın alma işlemlerinin çoğu sınır ötesi olmuş, bu durum eski üye ülkelerde çoğunlukla yerel olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak yeni üye ülkelerde yabancı payı yüksek, eski üye ülkelerde ise hayli düşük olmuştur. Genel olarak bankaların yabancılar tarafından sahipliği risk yönetiminde ve yerel kredi kuruluşlarının performansında ayrıca yeni üye devletlerin finansal sisteminin istikrarında pozitif etki oluşturmuştur.¹⁴¹

1.8. AB Finansal Entegrasyon Süreci

AB’de bankacılık sisteminde entegre iç pazar üç farklı özgürlük yolu ile başarılabılır: sermaye hareketleri, kuruluş, ve hizmet sağlama özgürlüğü. Sermaye hareketleri serbestisi AB üye ülke vatandaşları arasındaki sermaye hareketlerinin önündeki tüm engellerin kaldırılmasını gerektirir. Kuruluş serbestisi, bir başka üye ülkede banka ofisi açmaya izin vermektedir. Hizmet sunumu serbestisi ise bir üye ülke bankasına diğer bir üye ülkede fiziki olarak bulunmadan bankacılık hizmetleri sunmaya yetki vermektedir. Sermaye hareketliliği serbestisi hakkındaki mevzuata gelince ilk direktif 1960’ta kabul edilmiş son direktif ise 1988 de yayımlanmıştır. 1988 Direktifi sermaye hareketleri serbestisi prensipte 1 Temmuz 1990 tarihinden itibaren başlamalıdır. Yalnızca Yunanistan, İrlanda, İspanya ve Portekiz 1 Ocak 1993’e kadar muaf tutulmuşlardır. Daha sonra bu tarih, Şubat 1992’deki Maastricht Anlaşmasında

¹⁴⁰ Allen (2006), p. 8

¹⁴¹ Allen (2006), p. 8

belirtildiği gibi Ekonomik ve Parasal Birliğin (EMU) ikinci fazının başlangıcı olan 1 Ocak 1994'e uzatılmıştır.¹⁴²

Kurulum ve hizmet verme serbestisi de direktifler ile kolaylaştırılmıştır. Bunlar yalnızca kurulum ve servis sağlanması hizmetleri üzerindeki kısıtlamaları kaldırmamakta aynı zamanda bankaların uymak zorunda oldukları ihtiyati düzenlemeleri de koordine etmektedir. Liberalizasyon ve koordinasyon sürecinin önemli bir yanı da 1985 yılında yayımlanan Beyaz Kitabın (White Paper) düzenleyici yapının nasıl kurulacağına dair üç adet prensip sunmasıdır. Bu prensipler kısmi uyumluluk, karşılıklı tanıma ve evsahibi ülke kontrolüdür. Kısmi uyumluluk yalnızca temel standartlarda uyumluluk anlamına gelmektedir. Bunlar AB üye ülkelerinin ulusal bankacılık kanunlarına dahil edilen standartlardır. Tüm ulusal bankacılık kanunları bu sözkonusu uyumlaştırılmış temel standartları kapsadığından, ulusal bankacılık kanunları birbirine eşit olarak tanımlanabilir ki bu da karşılıklı tanımanın bir prensibidir. Uyumlaştırılmış temel standartlar ve karşılıklı tanıma üçüncü prensibin uygulanmasını da kolaylaştırır: ev sahibi ülke kontrolü ve bankanın yerleşik olduğu üye ülke tarafından denetimi.¹⁴³

Avrupa Birliği finansal sektörü halen yoğun bir şekilde banka ağırlıklıdır. Amerika Birleşik Devletleri ile karşılaştırıldığında bile Avrupa'da bankaların daha baskın bir rol oynadığı görülür. ABD'de ise bono ve sermaye piyasalarının daha gelişmiş olduğu bilinmektedir. Bu iki sistem arasındaki asimetri her iki taraf için farklı düzenleme ve işleyiş tercihleri sonucunu doğurmaktadır. Avrupa Birliği evrensel bankacılık modelini kullanırken, ABD 1933 yılında Glass-Steagal Act ile finansal sistemini ticari bankacılık ve yatırım bankacılığı olarak bölümlendirmiştir. Söz konusu Amerikan finansal rejimi araçlar arasındaki rekabeti artırırken sermaye piyasası finansmanı için uygun ortam sağlamış; uzmanlaşma ve inovasyon gelişmiştir. Avrupa Birliği'nin tek Pazar kuralları altında ise, bankaların ticari ve yatırım bankacılığı aktivitelerini tek çatı altında birleştirmelerine izin verilmiştir. Bu durum daha sonra banka finansmanını teşvik etmiştir.¹⁴⁴

¹⁴² H. Benink (2000). Europe's single banking market, *Journal of Financial Services Research*, 17 (1), pp.319-322

¹⁴³ Benink, (2000). p. 319-322.

¹⁴⁴ G. G. Kaufman (2000). *Bank fragility and regulation: Evidence from different countries, research in financial services: Private and public policy volume 12*, New York: Elsevier Science Inc., p. 122

2. AB Bankacılık Sektörü Düzenlemelerine Genel Bakış

2004 yılında yayımlanan Basel II düzenlemeleri temel olarak uluslararası faaliyet gösteren bankalara uygulanmak amacıyla hazırlanan düzenlemeler olmasına rağmen, Avrupa Birliği söz konusu düzenlemeleri kendi bünyesine adapte ederken ilgili kuralları; büyüklüklerine, faaliyetlerinin kapsamına ve karmaşıklık düzeyine bakılmaksızın tüm kredi kuruluşlarına ve yatırım firmalarına uygulamayı hedeflemiştir. Avrupa Birliği için bu kapsamdaki bir uygulama, küçük, orta ve büyük ölçekli bankalar ve yatırım firmalarının benzer aktivite ve risklere sahip oldukları gerçeği nedeniyle düzenlemenin her bir yapıya uygun hale getirilmesi bir hayli külfetli bir iş olacaktır. Aslında Avrupa Birliği'nin bu yaklaşımı, tüm AB finansal kuruluşlarını kendi içsel sistemlerini güncellemeye ve böylelikle aktivitelerini gelecekte daha riske duyarlı bir şekilde yönetmeye yönelttiği için çok önemlidir. Ayrıca yaklaşım, AB'deki bankaların ve yatırım firmalarının hali hazırda benzer faaliyet ve riskler çerçevesinde çalışmalarından dolayı eşit şartlar altında işlemlerini yürütmeleri prensibine ve haksız rekabeti engelleme prensibine dikkat etmektedir.

Avrupa Birliği'nin en büyük genişlemesi, bilindiği üzere 1 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleşmiştir. Finansal derinleşme, finansal gelişmişlik ve finansal yapı açısından çok çeşitlilik gösteren ancak AB-15 ülkelerine göre finansal gelişmişlikte önemli ölçüde geride kalmış olan yeni ülkeler Birliğe katılmıştır. AB-15 ülkelerinin finansal sistemleri banka tabanlı olduğu halde yeni katılan üyelerin finansal sektörleri küçük ancak halen gelişmekte olan sektörlerdir.

AB'ye 2004 yılından sonra üye olan ülkelerin, öncelikle piyasa ekonomisine daha sonra AB üyeliğine geçişi ve adaptasyonu yeni üye ülkelerde yabancı girişine, özellikle Birlik içi ülkelerin girişine, tam açık olma ve AB muktesabatını tedricen benimseme ile gerçekleşmiştir. Bu süreçler yeni üyelerin AB-15 piyasalarına entegrasyonlarını hızlandırmıştır. Avrupa Birliği açısından artan düzeydeki entegrasyon yeni fırsatlar ortaya çıkarsa da aynı zamanda bu durum finansal istikrar, finansal denetim ve riskler açısından bazı kaygıları da beraberinde getirmektedir.

2.1. Avrupa Birliği Bankacılık Direktifleri

Avrupa'daki çeşitli düzenleyici anlaşmalar ve tedbirler bankacılık sektörünün ve finansal piyasaların etkin entegrasyonunu ve sistemin istikrarını garanti etmeye

yetmemektedir. Denetleyici düzenlemelerin ise piyasalar ve üye ülkeler arasındaki potansiyel dışsallıklar ile uyumlu olması gerekmektedir. Avrupa Birliği finansal piyasaları temelde mevcut yapısıyla segmente olmuş durumdadır. Arz tarafında-tasarruf davranışları, Avrupalı hane halklarının “hane içi eğilimleri”dir. Talep tarafında ise firmaların bireysel davranışları bulunmaktadır ki bu durumda firmaların sermaye piyasasına açılmak yerine neden bankalardan ödünç aldıklarının öncelikle anlaşılması gerekir.

Avrupa’da bankacılık sektöründe de tek pazar için birinci etap 1958’de yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile ortaya konmuş, daha sonra ülkeler arası bariyerler, sermaye standartları ve mevduatın korunması gibi konulardaki özel direktifler 1989, 1992 ve 1994 yıllarında yürürlüğe girmiştir. Bu arada geçen süre içinde, her üye ülkenin hukuksal ve denetsel çerçevesi ile ilgili ve sınır ötesi bankacılık konusundaki yaklaşımları (hangi aktivitelere izin verilecek, yabancı bankaların statülerini ana ülke mi yoksa bankayı konuk eden ülke mi kontrol edecek vb.) hakkında, her üye ülkenin yeri konusunda önemli kararlar alınmıştır. Tüm bunların amacı ise bankaların; tüketicilerin ve işletmelerin rekabetten yararlanabilecekleri aynı zamanda rekabetin aşırı finansal risk alımına yol açmayacağı şekilde Avrupa Birliği içinde her yerde ticaret yapmalarına olanak sağlamaktır. Bu nedenledir ki sermaye yeterliliği konusunda aynı standartlar tüm bankalara uygulanmıştır.¹⁴⁵

Avrupa Birliği, bankacılık sektöründe tek pazar oluşturulması konusunda üç temel prensip çerçevesinde yaklaşımda bulunmaktadır. Birincisi, her üye ülke kendi denetleyici ve düzenleyici organını devam ettirecektir. İkincisi, ulusal düzeyin üzerinde minimum bir uyumlaştırma kriteri bulunmalıdır. Tüm bunlar güvenlik ve sağlamlık ile ilgilidir. Bir başka deyişle, tek tek üye ülkeler kendi düzenleyici ve denetleyici otoritelerine sahip olabilirler ancak AB içindeki tüm bankalar ve ülkeler belirli minimum standartları karşılamak zorundadır. Üçüncüsü, direktifler AB düzeyinde yayımlanacaktır. Bir başka ifadeyle, ülkelerin yasal düzenlemeleri yapmaları istenecek ancak yasaların tam içeriği Birlik tarafından dikte ettirilmeyecektir. Üye ülkeler bir yasa çıkardıklarında, yasanın orijinal AB direktifleriyle uyumunun kontrol edilmesi için bunu AB’ye sunacaklardır.¹⁴⁶

¹⁴⁵ N. B. Murphy (2000). European Union financial developments: The single market, the single currency, and banking. *FDIC Banking Review* 13 (1), p.2

¹⁴⁶ Murphy (2000), p.3

30 Haziran 2006 tarihinde Resmi gazetede yayınlanan Sermaye Yeterliliği Direktifinden önce, Basel önerilerini kapsayan önceki iki direktiften bahsetmek gerekir. Orijinal 93/6/EEC (CAD1) direktifi bankalarının kendi sermaye tahminlerini birleştirmek için 98/31/EEC (CAD2) tarafından revize edilmiştir. CAD1'deki Ek-1 modelleri esas olarak CAD2 tarafından değiştirilmemiş bu nedenle CAD1 rejiminde bir değişiklik olmamıştır. Basel II önerileri CAD 3 içerisinde düzenlenmiştir. CAD3 düzenlemesinin karmaşıklığı aynı derecede karmaşık bir yaklaşım gerektirmektedir.¹⁴⁷

Tablo 30'da 2002 yılına kadar AB'de yapılan bankacılık düzenlemelerinin özet bir listesi sunulmuştur.

Tablo 30. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Birliği'nde yayımlanmış olan bankacılık direktifleri

Yıl	Kodu	Direktif ve İçeriği
1977	77/780/EEC	Birinci Bankacılık Direktifi
1989	89/299/EEC	Öz Kaynaklar Direktifi
1989	89/646/EEC	İkinci Bankacılık Direktifi
1992	92/30/EEC	Konsolide Denetim Direktifi
1992	92/121/EEC	Büyük Açık Pozisyonlar Direktifi
1996	96/10/EC	Kesintisiz İletişim Ağı Direktifi
2000	Directive 2000/46/EC	Elektronik Para Kurumlarının Çalışması, Takibi ve İhtiyatlı Denetimi Hakkında 18.9.2000 tarihinde yayımlanan bu direktif kendinden önce gelen tüm direktifleri konsolide eder niteliktedir.
2002	Directive 2002/87/EC	Bir Holding Bünyesindeki Kredi Kuruluşlarının, Sigorta İşletmelerinin ve Yatırım Firmalarının Bütünsel Denetimi

Kaynak: European Commission, 2006. (DG Internal Market&Services)

Yukarıdaki tabloda listelenen direktiflere ek olarak, finansal servislerde tek Pazar amacını gerçekleştirmek için, Avrupa Birliği'nde bankacılığı düzenleyen ve halen yürürlükte olup günün gelişmelerine göre güncellenmekte olan bankacılık sektörüne ilişkin temel bankacılık direktifi **“Sermaye Gerekliliği Direktifi” (Capital Requirements Directive-CRD ve Capital Adequacy Directive -CAD)** dir. Söz konusu direktif iki ayrı direktiften oluşmaktadır.¹⁴⁸ Bunlar:

¹⁴⁷ M. Strug (2008). Coping with enlargement regulatory reforms and third capital adequacy directive in the polish banking sector. *International Journal of Law and Management*, 50 (5), pp. 226-235

¹⁴⁸ http://ec.europa.eu/internal_market/bank/legislation/index_en.htm (Erişim Tarihi: 19.04.2010)

- **Directive 2006/48/EC:** Avrupa Parlamentosu ve Konseyin 14 Haziran 2006 tarihli, kredi veren kuruluşların kuruluşu ve takibine ilişkin direktifi (değiştirme) ve
- **Directive 2006/49/EC:** Avrupa Parlamentosu ve Konseyin 14 Haziran 2006 tarihli, kredi kuruluşlarının ve yatırım firmalarının sermaye yeterliliğine ilişkin direktif (değiştirme)

AB Sermaye Gerekliliği Direktifi (CRD veya CAD) olarak adlandırılan ve iki kısımdan oluşan ve Basel II uzlaşısının AB bankacılık sektörüne yasalar çerçevesinde uyarlaması şeklindeki AB direktifi 1 Ocak 2007’den itibaren AB’de yürürlüğe konulmuştur.

Söz konusu direktifler, dünyada yaşanan finansal gelişmeler karşısında yaşanan eksiklik ve yetersizlikler doğrultusunda halen daha değişikliğe uğramaktadır. En son CRD değişiklikleri, Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin (2009/111 /EC) nolu direktifinin, 17 Kasım 2009’da AB Resmi Gazetesinde yayımlanmasıyla yürürlüğe girmiştir. Değişiklik detayları sonraki bölümlerde anlatılacaktır.

Halen Avrupa Komisyonu Sermaye Yeterlilikleri Direktifinde muhtemel değişiklikler için istişari çalışmalarını sürdürmektedir. Komisyon 26 Nisan 2010’da konu ile ilgili yatırımcılar ile beraber bir toplantı düzenlemiştir. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Komisyon’un 13 Temmuz 2009’daki yürürlükteki Sermaye yeterliliği direktifini (CRD) güncellemek için yasa önerisini kabul ettikten sonra, CRD’deki değişiklikler 14 Aralık 2010 tarihli Directive 2010/76/EU sayılı direktif ile AB resmi gazetesinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁴⁹

2.2. Finansal Hizmetler Hareket Planı (FSAP)

1985 yılında Tek Pazar Programı karşılıklı tanıma, minimum uyumlaştırma ve tek pasaport yani geçiş belgesine dayalı bir genel strateji sunmuştur. 1999 yılında ortak para biriminin kabul edilmesi Avrupa Birliği içinde daha ileri düzeyde bir finansal entegrasyon için ana itici güç olmuştur. Aynı yıl içerisinde, Finansal Hizmetler Hareket Planı (Financial Services Action Plan- FSAP) AB politikasının en öncelikli unsuru haline gelmiştir. Maalesef genel gelişme olarak hayli yavaş olan AB Lizbon

¹⁴⁹ http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/ebc/info-letter/201012_en.pdf (Erişim Tarihi: 30.12.2012)

Stratejisinin¹⁵⁰ aksine, FSAP gerçek bir başarıya dönüşmüştür. FSAP'nin finansal entegrasyonu desteklemek amacındaki tüm önlemleri üzerinde zamanında anlaşma sağlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Ve süreç devam etmektedir. Mayıs 2005'te Avrupa Komisyonu 2010 yılına kadar uygulanacak finansal hizmetler politikası üzerinde, AB'de Yeşil Kitap (Green Paper) dokümanı olarak adlandırılan bir tartışma metni başlatmıştır. FSAP, finansal entegrasyon için Avrupa'da gerekli karar verme ve düzenleme yapısını oluştururken, FSAP sonrası stratejinin ana hedefi yarım kalan işleri bitirmek ve gerekli yasal mevzuatı tamamlamaktır.¹⁵¹ FSAP'nin amacı Avrupa'da finansal hizmetlerde tek ve bütünleşmiş bir pazar yapısını oluşturmaktır. Bu durum bireylerin en iyi tasarruf fırsatlarına ulaşması ve şirketlerin sermaye toplamak için derin ve likit piyasalara erişimini sağlamak açısından çok önemli bir unsur olarak görülmektedir. Bu program, serbest ticaret prensiplerinin finansal hizmetlere yaygınlaştırılmasıdır ve ticaret bariyerlerinin kaldırılmasına ilişkin ortaya çıkan tüm yararlar finansal hizmetlerde de beklenmektedir¹⁵².

Avrupa Birliği'nde finansal piyasaların ve şirketlerin denetimi sorumluluğu 25 AB üyesi ülkenin ulusal denetim otoritelerine bırakılmıştır. Finansal hizmetlerde Tek Pazar geliştirilmesi AB Üye Devletlerin Avrupa'daki ekonomik reformlara ilişkin taahhütlerine uymalarına bağlıdır. 2000-2005 yılları arasında Finansal Hizmetler Hareket Planı (FSAP), finansal hizmetlerde ortak Pazar geliştirilmesi için bir yasama çerçevesi olmuştur. Mart 2000'de Lizbon'da Avrupa Konseyi tarafından imzalanmasından 2004 yılı Aralık ayı sonuna kadar toplam 42 adet olan FSAP önleminin 39'u Avrupa Birliği'nde kabul edilmiştir.¹⁵³

¹⁵⁰ Avrupa Konseyi'nin Lizbon'daki toplantısı (Mart 2010) boyunca, Hükümet ve Devlet Başkanları, Avrupa Birliği ekonomisini dünyadaki en rekabetçi ekonomi yapmayı ve 2010 yılı itibarı ile tam istihdamı sağlamayı amaçlayan "Lizbon Stratejisini" yayımlamıştır. Avrupa Konseyinin takip eden toplantılarında geliştirilen bu strateji üç yapısal bloğa dayanmaktadır: Ekonomik blok, rekabetçi, dinamik ve bilgi tabanlı ekonomiye geçiş için zemin hazırlamakta; sosyal blok insan kaynaklarına yatırım yaparak ve sosyal dışlanma ile savaşarak Avrupa sosyal modelini modernize etmekte; ve çevresel blok ise ekonomik büyümenin doğal kaynakların kullanımından ayrıştırılması gerektiğine dikkat çekmektedir. http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm, (Erişim Tarihi: 02.08.2010)

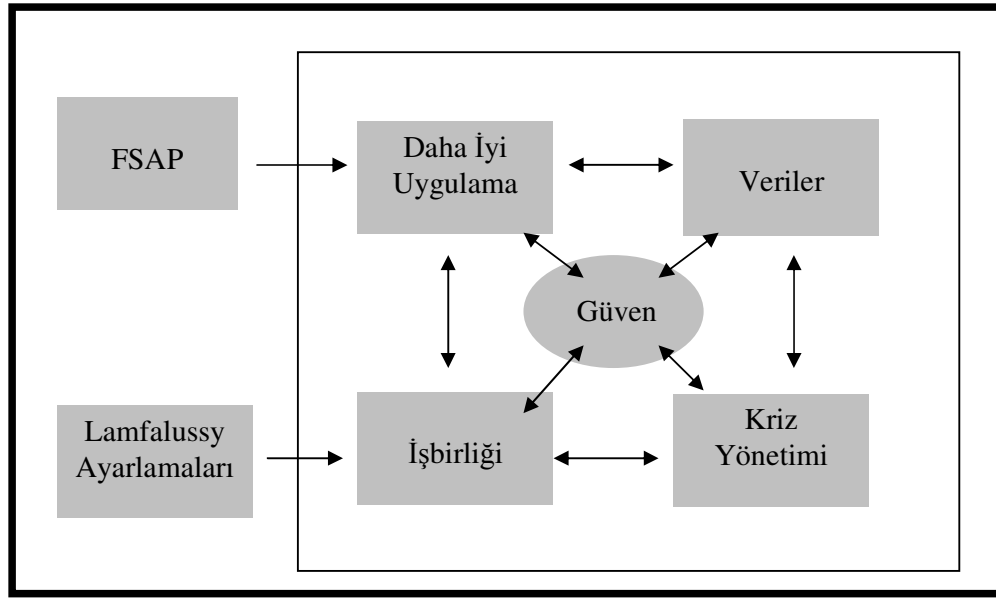
¹⁵¹ K. Liebscher (2006). Financial integration and financial deepening in the EU: mind the gap. *Financial Development, Integration and Stability Evidence from Central, Eastern and South-Eastern Europe*, edited by Klaus Liebscher et al., UK: Edward Elgar Publishing Limited, p.3

¹⁵² P. P. Barros et al (2005). *Integration of European Banking: The way forward; monitoring European deregulation 3*, London: CEPR Publications, p. 7.

¹⁵³ Her Majesty's Treasury [HM Treasury] and Financial Services Authority [FSA] (2005) Supervising financial services in an integrated European single market, *Bank of England Discussion Paper*. January, www.hm-treasury.gov.uk (Erişim Tarihi : 10.03.2010)

2.3. Lamfalussy Düzenlemeleri

FSAP'nin yasama aşamasına paralel olarak, finansal hizmetler yasalarının geliştirme, uygulama ve güçlendirme sürecini daha etkin ve daha şeffaf yapmak için Lamfalussy düzenlemeleri altında yeni yapılandırmalar da kurulmuştur. Başlangıçta menkul kıymetler piyasaları için hazırlanan Lamfalussy düzenlemeleri daha sonraları bankacılık, sigortacılık ve emeklilik fonları sektörlerine de genişletilmiştir.¹⁵⁴

Şekil 7. Entegre piyasaların daha İyi denetimi için 5 kilit unsur

Kaynak: HM Treasury and FSA, 2005:22

Euro'nun kullanılmaya başlanması, tek para biriminin finansal entegrasyonu teşvik etmedeki tam potansiyelinin, ancak sınır ötesi faaliyetlerin önündeki bariyerleri kaldıran ve tek Pazar istikrarını garanti eden genişletilmiş bir Avrupa Birliği çerçevesi ile tamamlandığında ortaya çıkacağını göstermiştir. Bu açıdan bakıldığında iki kilit inisiyatif takip edilmiştir: Finansal Hizmetler Hareket Planı (FSAP) ve finansal düzenleme ve denetleme için kurulan "Lamfalussy Çerçevesi" (Şekil 7). 1999 yılında uygulamaya konan FSAP, finansal hizmetlerde Avrupa Birliği'nin en büyük revizyonunu oluşturmuştur. Plan, varolan AB kurallarını piyasa gelişmeleri ışığında güncellemek ve tek Pazar amaçları doğrultusunda AB mevzuat uyumlaştırmasının

¹⁵⁴ HM Treasury, FSA, (2005), p.17

düzeyini genişletmek için Avrupa Komisyonu tarafından önerilen 42 yasama inisiyatifinden oluşur. FSAP tüm finansal sektörü hedeflerken, inisiyatiflerin çoğu menkul kıymet piyasasına ilişkin olmuştur. Bu amaç doğrultusundaki ana önlemler Finansal Araçlar Piyasaları Direktifi (Markets in Financial Instruments Directive MiFID), Şeffaflık Direktifi, Piyasa İstismarı Direktifi ve Prospektüs Direktifi’ni de içermektedir. FSAP’daki başarılar üzerine, Aralık 2005’te Komisyon 2005-2010 yılları arasındaki AB finansal hizmetler politikası üzerine bir Beyaz Kitap (White Paper) kabul etmiştir. Bu Beyaz Kitap, önümüzdeki yıllar içinde AB finansal hizmetler politikasının ana önceliğinin, özellikle menkul kıymetler piyasasında, FSAP önlemlerinin etkin ve sürekli uygulanmasının temin edilmesi ve halihazırda var olan AB mevzuatının basitleştirilmesi ve konsolide edilmesi olduğunu belirtmektedir. Finansal düzenleme ve denetlemeler için “Lamfalussy Çerçevesi” menkul kıymetler alanında 2001 yılında uygulamaya konulmuştur ve AB düzenlemeleri sürecinin hızını ve esnekliğini önemli ölçüde artırmıştır. Aynı zamanda, özellikle FSAP altında kabul edilen menkul kıymet piyasası direktiflerine göre AB kurallarının ulusal düzeylerde istikrarlı bir şekilde uygulanmasını desteklemiştir. Lamfalussy Çerçevesi finansal mevzuatta yenilikçi dört aşamalı bir yaklaşıma dayanmaktadır:

Aşama 1: Mevzuatın temel prensipleri halen normal yasama prosedürüne göre ortaya konacaktır, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu’nun kabulü ile.

Aşama 2: Bununla birlikte, mevzuatın piyasa gelişmeleri ve düzenleyici gelişmelere paralel tutulması gereken teknik detayları Komisyon tarafından, ilgili ulusal ve Avrupa otoritelerinden oluşan sektörel düzenleme komitesinin de müdahalesi ile basitleştirilmiş ve hızlandırılmış bir prosedür ile kabul edilebilir.

Aşama 3: Ulusal denetçilerin sektörel komitelerinin Aşama 1 ve Aşama 2 deki önlemlerin ulusal düzeyde sürekli ve zamanında uygulanmasını temin etme çabalarından oluşur.

Aşama 4: Üye Devletler, onların düzenleyici kurumları ve özel sektör arasındaki genişletilmiş işbirliği ile desteklenen AB kanunlarını güçlendirmek için Komisyon’un aldığı önlemler ile ilgilidir.¹⁵⁵

¹⁵⁵ European Central Bank [ECB] (2008). 1998-2008 Tenth Anniversary of ECB monthly bulletin, <http://www.ecb.europa.eu> (Erişim Tarihi: 01.03.2010)

Tablo 31. Lamfalussy süreci seviyeleri

• Seviye 1	Konsey ve Parlamento Tarafından oylanan çerçeve mevzuat. Seviye 1 Direktifleri: • Finansal Araçlar Piyasaları Direktifi • Piyasa İstismarı Direktifi • Süreç Direktifi • Şeffaflık Direktifi *Bu dört Direktif Komisyon tarafından hazırlanan FSAP'nin en temel parçalarından birini oluşturur.
• Seviye 2	Seviye 1 mevzuatı için Komisyon tarafından yürütülen uygulama önlemleri
• Seviye 3	Düzenleyici çıktıların yakınsamasını kolaylaştıracak denetleyici komiteler (Avrupa Banka Denetçileri Komitesi –CEBS; Avrupa Sigorta ve Emeklilik Fonları Komitesi-- CEIOPS ve Avrupa Sermaye Piyasası Denetçileri Komitesi- CESR)
• Seviye 4	Komisyon tarafından yürütülen, tüm AB önlemlerinin güçlendirilmesi

Kaynak: <http://www.fsa.gov.uk/pages/About/What/International/european/lamfalussy/index.shtml>
(Erişim Tarihi: 02.08.2010)

AB üyeliği, yeni üye ülkelerdeki politik ve idari aktörler için yeni sorumluluklar getirmiştir. Bu aktörler şimdi Avrupa düzenleyici ve denetleyici yapılarında aktif rol oynamaktadırlar. Finansal hizmetler sektöründe, bu düzenleyici ve denetleyici yapılar dört aşamalı Lamfalussy Yaklaşımında net olarak tanımlanmıştır. Avrupa Birliği'nin üyeleri olarak, Yeni üye olan ülkeler de AB mevzuatında -hem Seviye 1'de: AB Konseyi üyesi olarak ve dolayısıyla Avrupa Parlamentosu ile birlikte yardımcı-yasa koyucu olarak (hem de Seviye 2'de teknik uygulama önlemlerinin benimsenmesinde) yardımcı sorumludurlar. Avrupa Denetimsel sisteminin iyi işleyişinin temin edilmesi için tüm üye devletlerin yetkili otoritelerinin Lamfalussy Yaklaşımının Avrupa Birliğindeki tüm finansal düzenleyici ve denetçilerini bir araya getiren Seviye 3 komitelerine aktif katılımları çok önemlidir. Söz konusu Seviye 3 komitelerinin iki farklı görevi bulunmaktadır: Komisyona tavsiye vermek ve birbirleri ile yakın ve güncel işbirliği içinde olarak Avrupa kurallarının tüm Birlik içerisinde tutarlı ve sürekli şekilde uygulanmasını sağlamaktır. Bu yakın işbirliğinin amacı Avrupa Birliği çapında denetimsel uygulamaların yakınsamasının artırılmasıdır. Bu artış tüm 27 AB üye ülkesi içerisindeki denetimin aynı şekilde yürütülebilmesinin mutlak gerekliliğidir. Ayrıca bahsedilen yakın işbirliği üye ülkelerin en iyi uygulamaları hızlı bir şekilde görüp benimselemelerine ve her üye ülkenin, hissedarların ve bütün olarak Avrupa finansal

piyasalarının çıkarlarını göz önünde bulundurarak bütünsel bir Avrupa denetim kültürü için çalışmalarına imkân sağlamaktadır.¹⁵⁶

Avrupa birliğinde, Basel II'ye geçiş çerçevesini yansıtan Sermaye Gereklikleri Direktifi (CRD)'nde çeşitli büyüklük ve karmaşıklıkta bu kadar büyük bir popülasyona sahip finansal kurumların yeni düzenleyici çerçeveye geçişini yumuşatmak ve riske karşı duyarlılığın tümü tarafından kazanılmasını sağlamak için Komisyon, AB'ye özel çözümler sunmuştur:¹⁵⁷

- İçsel derecelendirme yaklaşımı (Internal Rating Based Approach- IRB) için, kredi kuruluşlarına farklı iş çizgilerini ve maruz kaldıkları farklı riskleri temel veya gelişmiş IRB'ye kaydırabilmelerine izin verecek “yeni giriş” kuralları oluşturmak;
- Küçük ve orta ölçekli bankaların bazı riskler için IRB yaklaşımını, yabancı riskler ve finansal kurum riskleri için standart yaklaşım ile kombine şekilde sürekli kullanımına izin vermek;
- Öz kaynak ve risk sermayesi yatırımlarına, “yeterince çeşitlendirilmiş” olarak görüldüklerinde tercihi uygulama yapmak (original Basel II metninden daha düşük sermaye yükümlülüğü)
- Teminatlı menkul kıymetlere özel uygulama yapmak ve ;
- Küçük yatırım firmalarını, risk profillerini ve sınırlı sistemik önemlerini yansıtacak yeni operasyonel risk yükümlülüklerinden muaf tutmak¹⁵⁸

Ayrıca, Basel II AB Tek Finansal Piyasasını oluşturmak hedefine ulaşmak için düzenleyici ve denetleyici uygulamaların daha geniş yakınsamasını gerektirmektedir.

Bu amaçla, yeni düzenleme CRD'nin Avrupa Birliği'nde başarılı bir şekilde uygulanmasına zemin hazırlayan bazı önlemler alınmıştır. 2004/5/EC sayılı Konsey Kararı ile tanımlanan komitoloji yapısı altında Avrupa Birliği Bankacılık Denetleyicileri Komitesi'nin (Committee of European Banking Supervisors - CEBS) kurulmasının amacı yalnızca sınır-ötesi bağlamında denetimin etkinliğini artırmak için ulusal denetçiler arasında bilgi alışverişini ve işbirliğini geliştirmek değil, aynı zamanda

¹⁵⁶I. Schwimann and K. Vandenbergen (2006). The Central and Eastern European financial sector: current state and prospects, in *Financial Development, Integration and Stability Evidence from Central, Eastern and South-Eastern Europe*, edited by Klaus Liebscher et al. UK: Edward Elgar Publishing Limited, p.63

¹⁵⁷R. Ayadi (2005). The new capital requirements directive: What are the missing pieces to the puzzle?. *CEBS Policy Brief*, No.82, September. p.2

¹⁵⁸Ayadi (2005), p.3

komitoloji prosedürü altında güncellemeler ve teknik değişmelerin daha kolay birleştirilmesine yardımcı olmaktır. CEBS'in rolü, Yeni Basel Uzlaşısı'nın 2.Yapısal Bloğunda açıklanan genişletilmiş denetimsel gözden geçirme ele alındığında, denetimsel yakınsama ve kamuyu aydınlatma için çok önemlidir. CEBS aynı zamanda ulusal denetçiler için kredi riski hesaplamasında kullanılacak IRB modellerinin ve operasyonel risk hesaplamasında kullanılacak ileri ölçümleme (Advanced Measurement Approach-AMA) modellerinin ve bankalar tarafından sağlanacak istatistiksel data gerekliliklerinin kriterlerini onaylamaktan sorumludur. Bu süregelen görev külfetli ve zahmetli bir görevdir çünkü o aynı zamanda çeşitlilik ve yakınsama arasındaki teorik ve muhtemelen var olmayan dengeyi aramak zorundadır.¹⁵⁹

Çeşitlilik, üye devletler arasındaki yasal ve kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır; yeni mevzuatlar ile yakınsamanın hedeflenmesi ise AB içerisindeki kredi kuruluşları ve yatırım firmaları arasında ayrıcalıksız eşit şartlar tabanında bir zemini destekleme ve geliştirme fırsatı ile ilgilidir. Bu nedenle AB için CRD'nin uygulanmasındaki kilit başarı faktörü tüm üye devletler arasında en iyi denetim uygulamalarını yaygınlaştırmak için sağlam ve işbirlikçi bankacılık denetim sistemi kurulmasıdır.¹⁶⁰

3. Üye Ülkeler Arasında Bankacılık Düzenlemelerinin Senkronizasyonu ve CAD III

Bankacılık sektörü Avrupa'da finansal piyasaların işleyişinde merkezi bir rol oynamaktadır; banka kredileri neredeyse AB sermaye piyasalarının yarısını oluşturmaktadır. Bankalar AB'deki büyüme ve iş fırsatları açısından çok önemli bir sektör olan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin finansmanının sağlanması için özellikle önemlidir. Sınır ötesi bankacılık aktiviteleri (bankacılık entegrasyonu için ana faktör) çoğunlukla büyük ölçekli bankacılık gruplarında toplanmıştır.

Sınır ötesi bankacılık grupları AB bankacılık piyasasında rekabeti artırmakta ve inovasyonu sınırlar arasında finansal ürünlere ve hizmetlere kanalize etmektedirler. Sonuç olarak, AB'de en verimli bankacılık uygulamalarının kullanımını

¹⁵⁹ Ayadi (2005), p.3

¹⁶⁰ Ayadi (2005), p.2

desteklemektedirler. Bu nedenle sınır ötesi bankacılıktaki gelişmeler Avrupa'daki finansal entegrasyon ve gelişme için büyük öneme sahiptir.¹⁶¹

3.1. Avrupa Birliği'nde Bankacılık Sektörü Denetleyici Çerçevesi

Tek Avrupa Senedi ve İkinci Bankacılık Direktifi 1990'ların başında Tek Pazarı oluşturmuş ve Finansal Hizmetler Hareket Planı (FSAP) ve Lamfalussy Süreci AB'nin düzenleyici ve denetleyici çerçevesinin uyumlaştırılmasına katkıda bulunmuştur. Büyük sınır ötesi bankalar için denetçiler kurullarının kurulması bilgi alışverişi ve denetsel işbirliği için diğer bir önemli katkıdır. Yinede AB mevzuatının ulusal uygulaması ve de ülkeler arasında fiilen yürütülmesi halen bölünmüş şekilde kalmıştır. Lamfalussy sürecinin gözden geçirilmesi konusunda çalışmalar yapılmakta iken finansal kriz derinleşmiş ve AB denetsel yapısının, ortaya çıkan Tek Pazarın finansal istikrarının güçlükleriyle baş edebilmek amacıyla temelden revize edilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Genel olarak krizin ortaya çıkması ve yayılması; (i) kamu otoritelerinin finansal istikrarla ilgili tüm riskleri ve kırılabilirlikleri tanımlama yeteneğindeki, (ii) tanımlanan riskler hakkındaki uyarıları somut politika hareketlerine ve piyasa katılımcılarının davranışlarındaki değişimlere çevirebilme yeteneğindeki, (iii) yetkili otoriteler arasındaki sınır ötesi işbirliği ve koordinasyonun etkinliğindeki eksiklikleri ortaya çıkarmıştır.

Sonuç olarak Avrupa Komisyonu Ekim 2008'de, bağımsız bir Yüksek Seviye Grubu olan ve Başkanın adını taşıyan Larosiere Grubu'nu, Avrupa finansal kurumları ve piyasalarının denetimini güçlendirmek konusunda ve finansal istikrar ayarlamaları üzerine öneriler geliştirmek için görevlendirmiştir. Şubat 2009'da grup finansal düzenlemelerde uluslararası işbirliği, AB'nin finansal denetleme yapısı ve kriz durumlarında otoriteler arasındaki işbirliği konularıyla ilgili kapsamlı bir tavsiye seti yayımlamıştır.¹⁶²

Şu anda Avrupa'da finansal hizmetler sektörü AB düzeyinde danışmanlık yetkisine sahip 3 komite tarafından izlenmektedir:

- Avrupa Bankacılık Denetçileri Komitesi (CEBS)
- Avrupa Sigorta ve Mesleki Emeklilik Fonları Komitesi (CEIOPS)
- Avrupa Sermaye Piyasası Düzenleyicileri Komitesi (CESR)

¹⁶¹ ECB (2010a), p. 32

¹⁶² ECB (2010a), p. 40

Avrupa Komisyonu AB'nin şu anki denetimsel mimarisini Avrupa Finansal Denetçiler Sistemi ile değiştirmek üzere çalışmalarını sürdürmektedir. Bu mimari yapı değişikliğinin amacı, son yaşanan global finansal kriz ile kaybedilen güvenin yeniden kazanılması, AB içerisinde tek bir kural kitabı oluşturulmasına katkıda bulunmak, sınır ötesi kuruluşlar arasındaki anlaşmazlıkları çözümlmek ve tüm finansal sistemin istikrarını tehdit eden riskleri engellemektir.

3.2. Birleştirilmiş Avrupa Bankacılık Sisteminde Maruz Kalınan Riskler ve Türleri

Bankacılık riskleri çoğunlukla varlıklar ve yükümlülükler arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. Eğer bankaların varlıkları ve yükümlülükleri uyumlu olsa idi, ödünç alma ve verme işlemleri aynı vadeye, aynı faiz oranına sahip olup aynı döviz cinsinden olacaktır. Finansal kurumlar için kalan tek risk ise ödünç alan kişinin borçlarını ödeyememesi ve temerrüde düşmesi riski olacaktır.¹⁶³

Sistemik risk bankacılık düzenleme ve denetlemelerinin en temel nedenlerinden biridir. AB'deki finansal piyasaların devam eden entegrasyonunun-yalnızca Euronun kullanılmaya başlamasından itibaren değil- finansal kurumlar arasındaki karşılıklı bağımlılığı ve dolayısıyla sistemik risk potansiyelini artırdığı tartışılmalı bir konudur. Bir bankanın başarısızlığı yalnızca o ülkede bulunan diğer bankalar için negatif sonuçlar doğurmakla kalmayıp aynı zamanda diğer ülkelerdeki bankalarda da kırılmalarla sonuçlanabilecektir. Ulusal tabanlı bir denetimsel yapı negatif sınır-ötesi dışsallıkları değerlendirme kapasitesinden yoksun olabilir ve yetersiz düzeyde denetim yapabilir. Bu nedenle Avrupa'daki sistemik risk potansiyelinin ampirik değerlendirmesi gelecekteki denetim çerçevesini şekillendirmek ve değerlendirmek için önemli bir gerekliliktir.¹⁶⁴

Birleştirilmiş Avrupa Finansal piyasalarının entegrasyonunun doğurduğu, ev sahibi ülke ve konuk olunan ülkelerin sorumlulukları, yetki sınırları ve yapabildikleri çerçevesinde büyük sistemik riskler, ülkeler arası ortak anlaşmalar ile birlikte hareket etmeye ve sektörde faaliyet gösteren kuruluşların ortak tecrübe paylaşımı ile yardımlaşmaları yönlerine de işaret etmektedir. Böyle durumlarda, yirminci yüzyılda yaşanan son tecrübeler teknik kapasiteyi, yetkilendirilmiş politik otoriteyi ve

¹⁶³ P. Collier (2009), *Fundamentals of Risk Management for Accountants and Managers, Tools and Techniques*; Great Britain: Elsevier Publishing, p. 236

¹⁶⁴ M.Schüler (2003). How do banking supervisors deal with Europe-wide systemic risk?. *Centre for European Economic Research (ZEW) Discussion Paper*, October Version, p.3

güvenilirliği yalnızca finans bakanlıkları ve merkez bankaları ile değil aynı zamanda özel sektör kurumları ile de bir araya getiren tarafsız bir aracının gerekliliğini -ancak yeterliliğini değil- akla getirir. En şiddetli kriz anları ortaya çıktığında tek bir koordinasyon noktası açık yararlar sahiptir ancak onun tek başına varlığı ve varsayılan geçerliliği engelleyici bir etki oluşturabilir. Güvenilir bir ajansın işbirlikçi çözümler geliştireceği fikri yardımcı olamayabilir ancak panik isteğini azaltabilir. Bunun sonucunda ahlaki tehlike konularının ortaya çıkmasına da neden olabilir.¹⁶⁵

Birçok AB bankası stratejik risklere göreceli olarak daha az önem vermekte ve makroekonomik risklere daha fazla önem vermektedir. Stratejik risklerin göreceli olarak düşük skorlara sahip olması AB bankacılık sektöründeki stratejilerin sürekliliğini ve yüksek istikrar derecesini yansıttığı düşünülebilir. Bir anlamda, bir bankanın perspektifinden, ana kredi ve ticaret kayıplarına yol açan ana risklerin dışsal faaliyet ortamında bulunduğu varsayılması doğaldır. Bununla birlikte, stratejik riskler operasyonel risklerden çok daha büyük olabilmekte ve bankaların uzun dönem performansını etkileyebilmektedir. Bu konu, hangi pazarlara katılınacağı gibi, bu pazarlarda nasıl rekabet edileceği gibi temel seçimlerle ve bu seçimlerin gerçek risk profili üzerindeki etkisi ile ilgilidir.

Yeni Üye Ülkelerdeki ve AB-15 ülkelerindeki bankalar arasında stratejik risklerin önemine ilişkin bazı farklılıklar bulunmaktadır. Avrupa Merkez Bankası'nın 2004 yılında yapmış olduğu anket çalışmasına göre AB-15 bankalarının yüzde 10'undan daha az bir kısmı stratejik risklere yüksek derecede önem vermektedir. Ki bu oran yeni üye ülkelerde üçte bir durumundadır. Bu durum yeni üye ülkelerde daha fazla yabancı sahipli banka bulunmasına, hızlı gelişen bir ortamda küçük ve aktif olmalarına bağlanabilir.

Yabancı sahipliği yabancı ana şirkete stratejik bağlılığı ortaya çıkarabilmekte ve belki de bağımsız bir strateji geliştirmeyi kısıtlayabilmektedir. Bu durum karşılığında yerel düzeyde stratejik gidişattaki değişikliklerin riskini artırabilmekte ya da yerel bankaları kısa vadeli hedeflere ulaşmakta daha kaygılı hale getirebilmektedir.¹⁶⁶

Ayrıca, Yeni Üye Ülkeler hala derin yapısal değişiklikler geçirmektedirler. (örneğin ekonomik reform, özelleştirme, yabancı banka girişleri.) ve yeni üye ülkeler

¹⁶⁵ L. W. Pauly (2008). Financial crisis management in Europe and beyond. *Contributions to Political Economy* (27), pp. 73-89

¹⁶⁶ ECB (2004) . *Report on EU banking structure*, November, p.21

hızla gelişmektedirler (örneğin risk yönetimlerini, kurumsal yönetişimi geliştirmeye vb. ihtiyaçları bulunmaktadır). Bu aynı zamanda stratejik planlamayı daha zor hale getirip banka yönetimine, özellikle deneyimli ve eğitilmiş bankacılık uzmanı sayısının göreceli olarak düşük olduğu bazı yeni üye ülkelerde, sorun çıkarabilmektedir. Daha ileri analizler çoğu bankanın stratejik riskleri bir sonraki yılda operasyonel preformasının artırılması ve artıramama korkusu ile ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Dahası, bazı bankalar hisse senedi sahiplerinin ve/veya yabancı sahiplerin sürekli olarak karşılanması zor olan yüksek kar beklentisi empoze etmelerinden de bahsetmektedir.

Finansal ve teknolojik yenilikler ve de risk yönetimi, özellikle Yeni Üye Ülkelerde gelecek yıllar için bazı stratejik riskler ortaya çıkarmaktadır. Bu durum gelişmiş risk modellemesi ve yönetimi teknikleri uygulamak zorunda oldukları ve aynı zamanda şimdiye kadar görece olarak çok az deneyim yaşadıkları yeni tür finansal varlıklar ile ilgilenmeye başlamaları gerçeğinden kaynaklanabilmektedir. Benzer şekilde, operasyonel riskler, büyük ölçüde AB-15'te bulunan bazı bankalar tarafından oldukça önemli görülmektedir. Bu, içsel kontrol sisteminin bozulması riskinin veya risk yönetim sisteminin, kurumun büyümesi ile ilgilenmekte yetersiz kalması ve muhtemelen bankanın imajını ve risk profilini zedelemesinin altını çizmektedir. Önemli sayıda banka dağıtım ağını optimize etme ve ürün çeşitliliğini genişletme isteğinden kaynaklanan stratejik riskleri de görmektedir. Temel olarak bu, bankaların çeşitlilik oluşturma, faiz gelirlerine bağımlılığı azaltma ve marjinal gelirin azalmasına çözüm bulma isteklerini yansıtmaktadır. Dış kaynak kullanımı ve diğer stratejik anlaşmalar da aynı zamanda birçok banka tarafından stratejik risk olarak görülmektedirler.

Hem AB-15 ülkelerinden hem de Yeni Üye Ülkelerden küçük ancak önemli sayıdaki banka stratejik riskleri konsolidasyona bağlı olarak görmektedir. Bu da hem şirket birleşme ve satın almalarının yüksek maliyeti hakkındaki hem de planlı (uluslararası) genişlemeyle ilgili risklere ilişkin kaygıyı yansıtmaktadır. AB-15 ülkelerindeki bankalar- hem küçük yerel odaklı hem de büyük uluslararası bankalar- konsolidasyon için ödeyecekleri yüksek fiyat konusunda kaygılı görünmektedirler. Eşit sayıda ve temelde küçük (Yeni Üye Ülkelerdeki) bankalar, stratejik riskleri planlı ve devam eden uluslararası genişlemeye bağlı görmektedir. Bu konu ile ilgili olan durum ise bazı, özellikle de küçük, bankaların ölçeğin her geçen gün daha da önem kazandığı

bir bankacılık ortamında bağımsız kalmak ya da kalmamak arasında yaşadığı kararsızlıktır.¹⁶⁷

Finansal entegrasyon finansal gelişmeyi desteklemekte, ekonomik çıktıyı geliştirmekte ve tüketici refahını artırmaktadır. Daha fazla çeşitlilik sağlayarak, finansal entegrasyon ve gelişme, riskleri azaltabilir. Bununla birlikte entegrasyon, kurumlar birbirlerine daha bağlı hale geldikçe finansal sistemin karmaşıklığını artırarak ve 2007 yılında Avrupa’da yalnızca 70’in altında sayıda bulunan büyük sınır ötesi finansal kuruluşların (LCFI) büyümesini teşvik ederek sistemik riski şiddetlendirebilir. Avrupa Komisyonuna (2007) göre, Kasım 2007 tarihi itibarı ile merkezi Avrupa Birliği’nde/Avrupa Ekonomik Alanı’nda bulunan 68 adet finansal topluluk bulunmaktadır. Bu gibi kurumlar, piyasalar arasında şokların taşıyıcısı olarak hareket ederek veya “batamayacak kadar büyük” olarak görülmeleri dolayısıyla ahlaki tehlikeyi daha da kötüleştirerek banka iflaslarının etkisini artırıp riskleri yükseltebilmektedirler. Bankaların içinde bulunduğu daha çok entegre olmuş bir ekonomik ortam aynı zamanda Avrupa çapında finansal sektör gelişmeleri arasındaki korelasyonu da artırabilir. Finansal entegrasyona doğru olan trend birçok ülkede finansal istikrar düzenlemeleri üzerine bir baskı kursa da, Birlik’in karşılaştığı sorunlar özeldir. Çünkü entegrasyon AB’de diğer birçok ülkeden çok daha hızlı ilerlemiştir. Ek yasalar için geçmiş inisiyatifler ve öneriler entegrasyonu daha da öteye götüreceğinden dolayı bu durum muhtemelen devam edecektir.¹⁶⁸

Daha genel olarak, her ne kadar yasal düzenlemeler ile kendi kendini kontrol etme arasındaki çizginin nereye çekileceğinin belirlenmesi zor olsa da bir yandan sağlamlığı destekleme diğer yandan da refah oluşturma arasında bir denge bulunmalıdır.

Gereksiz düzenlemeler finansal pazarların işleyişini bozabilir, innovasyonu söndürebilir ve ekonomik büyümeyi engelleyebilir.¹⁶⁹ Kötü tasarlanmış bir regülasyon düzenlemeden kaynaklanan arbitraj yoluyla ya da aşırı risk almayı teşvik ederek istikrarsızlığı artırabilir. Dahası, tıpkı ödünç verenlerin, ödünç alanların yatırım projelerinin rizikoları hakkında daha az bilgiye sahip oldukları gibi, düzenleyici ve denetleyiciler de bankaların bilançolarının risk durumu veya faaliyet gösterdikleri

¹⁶⁷ ECB (2004). *Report on EU banking structure*, November, p.23.

¹⁶⁸ Lawson et al. (2009), p.9

¹⁶⁹ A. de Serres et al. (2006). Regulation of financial systems and economic growth. *OECD Economics Department Working Papers*, 506, p. 26

piyasanın koşulları hakkında tam bilgiye sahip değildir. Ayrıca bankacılık düzenlemelerinin fayda-maliyet analizini doğru bir şekilde yapmak da zordur çünkü istikrarsızlık devreleri seyrek olabilir ve düzenlemelerin maliyetleri yayılabilir. Sonuç olarak düzenleme kendi limitlerinin net bir şekilde bilincinde olarak ilerlemelidir.

Son zamanlardaki finansal inovasyonlar ve artan entegrasyon da düzenlemeleri daha zor hale getirmiştir. Farklı aktiviteler (bankacılık, menkul kıymet alım satımı, sigorta ve varlık yönetimi) arasındaki geleneksel ayrımlar belirginliğini yitirmiş ve birçok pazarda ulusal ayrımlar yok olmuştur. Birçok banka için geleneksel bankacılık halen ana faaliyet olmasına ve çoğu bankanın tek ülke içerisinde faaliyet göstermesine rağmen, entegrasyon bankaların sistemik riske maruz kalmalarını artırmıştır ve finansal sistemdeki daha fazla oranda birbirine bağımlılık sınır ötesi bulaşıcılığı daha olası hale getirmiştir. Büyük Sınırötesi Finansal Kurumların sayısındaki artış aynı zamanda “batamayacak kadar büyük” olan firmalardan artık daha fazla bulunduğu anlamına da gelmektedir. İnnovasyon finansal sistemi ve gözetimini çok daha karmaşık hale getirmiştir. Yeni araçların çoğu düzenli olarak işlem görmemektedir. Bu durum kurumların bilançolarının sağlamlığının değerlendirmesini zorlaştırmıştır. Söz konusu problem kurumların bilanço dışı işlemlerinin hız kazanması ile artış gösteren bir problemdir. Tüm bu konular düzenleyici ve denetleyici çerçeve ile birlikte finansal sistemin şu anki işleyişine taze bir bakış ihtiyacını vurgulamaktadır.¹⁷⁰

3.3. AB Bankacılık Sektöründe Sistem Yönetiminin Genel Hukuki Çerçevesi

Uluslararası anlaşmaların çoğu, bir ülkede faaliyet gösteren firmaların tümüne eşit uygulama garantisi veren ulusal davranış prensibini kullanırken, Avrupa Komisyonu güçlü entegrasyon metodunu kullanmıştır: ulusal düzenlemelerin minimum uyumlaştırması ile ev sahibi ülke kontrolü.

1985 yılında Avrupa Komisyonu *İç Pazarın Tamamlanması Hakkında*, kişilerin, eşyaların ve sermayenin Avrupa Birliği içerisinde serbest dolaşımını öngören Beyaz Kitap’ı (White Paper) yayımlamıştır. Bankacılık konseptinde, Beyaz Kitap üç şeyi öngörmekteydi: tek bankacılık lisansı, ev sahibi ülke kontrolü ve karşılıklı tanıma. Bu prensipler, herhangi bir AB ülkesinde yetkilendirilen tüm kredi kurumlarının, ilgili bankanın ev sahibi ülkede bu türden hizmetler sunmaya yetkili olması halinde, başka bir

¹⁷⁰ Lawson et al. (2009), p.9.

izne gerek olmadan AB ülkelerinde şube açmaya ya da sınır ötesi finansal hizmetler sunmaya yetkili olduğunu öngören İkinci Bankacılık Direktifine (Second Banking Directive) de dahil edilmişti. AB tarafından benimsenen bankacılık modeli, bankaların yatırım bankacılığı faaliyetlerini üstlenmesine izin veren ve finansal şirketler topluluklarının, bankaların sahiplik yapılarının ve onların reel sektör ile ilişkilerinin kontrolünü ulusal otoritelere bırakan evrensel bankacılık modelidir. İkinci Bankacılık Direktifi bankanın ödeme gücünün kontrolünde ev sahibi ülkeyi istemektedir ve bu direktif altında, denetim amacıyla konsolide edilmek zorunda olan bankanın kendisini, yerel ve yabancı iştirakleri ve şubeleri ile yabancı şubelerini de kapsamaktadır. Yabancı şubeler açısından, bankayı konuk eden ülke yabancı bir şubenin o ülkedeki faaliyetlerini düzenleme hakkını, ancak böyle bir düzenleme “kamu yararını” koruma için gerekli olduğunda elinde bulundurabilir. Bu nedenle, bir bankanın hizmetlerini pazarlama ve müşterileri ile ilgilenme şekli “bankanın konuk olduğu ülke” tarafından düzenlenebilir. “Bankayı ağırlayan ülke” aynı zamanda, bilhassa kendisine ayrılan özellikle likidite, para politikası ve reklam gibi konulara müdahale edebilir. Bir üye ülkede kurulan bir banka bir başka üye ülkede, o ülkenin ulusal bankaları ile aynı şartlarda şube açma hakkına sahiptir. İştirak bankası kurulmasının kontrolü, bankanın kurulduğu ülke “ev sahibi ülke” olacağından dolayı, o ülkeye aittir. Düzenlemelerin minimum uyumlaştırılması gereğine hitap etmek için İkinci Bankacılık Direktifi, uyumlaştırılmış sermaye yeterliliği standartlarını ve büyük açık pozisyon kurallarını ve bankaların finans dışı sektörlerdeki sürekli katılımlarının denetleyici kontrolünü öngörür. Mevzuatın en büyük destekleyici kısmı 1988-Sermaye Akımlarının Serbestleştirilmesi Direktifi olmuştur. Bu direktif, bununla birlikte, üye devletlere herhangi bir ödemeler dengesi probleminde gerekli önlemleri alma yetkisi veren bir koruma maddesi içermektedir. Bu nedenle sermaye akımlarının sürekli ve tam serbestisi hakkında bazı şüpheler bulunmaktaydı. Mevduat Garantisi şemaları üzerine bir direktif 1994 yılında Bakanlar Konseyi tarafından kabul edildi. Bu direktif tüm AB finansal kurumları için zorunlu sigorta sağlamaktadır. Mevduat sahibi başına kapsam minimum 20.000 € olmaktadır ve maksimum %10 imtiyaz bulunmaktadır.¹⁷¹

¹⁷¹ J. Dermine (2002). European banking, past, present and future. Paper presented at the Second Central Banking Conference *The Transformation of the European Financial System*, 24-25 October 2002, Frankfurt.

Sistemik bankacılık konularında denetimin yetersizliği ve bunun sermaye yapısı üzerindeki etkisi, CRD olarak çevrilen Basel kuralları, tüm risk yönetimini aynı yönde gruplandırarak ve sermayeyi artıran varlık arayışı gerçek risk analizine karşı her zaman kazandığından dolayı bankaları daha riskli varlıklara doğru çeşitlendirme yapmaya teşvik ederek bu durumu şiddetlendirmiştir.¹⁷²

3.4. Birlik İçinde Basel II'ye Tam Uyum Çalışmalarının Takibi

Euro Tek Ödemeler Alanı (The Single Euro Payments Area (SEPA)) tek para biriminden tam yarar sağlanmasına yardım ederek entegrasyon yolunda büyük bir adım olmuştur. Bu aynı zamanda AB yasal çerçevesinin oluşturulması ile desteklenen kendi kendini düzenleyici inisiyatifi temsil etmektedir. SEPA'dan önce perakende ödemeler Euro bölgesinde ödeme araçları, standartları ve altyapının işletilmesi açısından farklı farklı yürütülmekte idi. Böyle bir ortamda, önemli sayıda sınırötesi ödemeleri olan şirketler, ödemelerini yönetebilmelerine olanak sağlaması için iş yaptıkları birçok ülkede banka hesabına sahip olmak zorunda kalmaktaydılar. Bu bölümlenmiş piyasa düşük hizmet düzeylerine, verimsiz ürünlere ve ödeme yapmak için ucuz alternatif yoksunluğuna yol açmaktaydı.¹⁷³

AB'nin yeni Basel Uzlaşısını Avrupa Direktifinde uygulama şekli, AB mevzuatının regüle edilmiş kurumlarda nasıl bir doğrudan etki oluşturacağına dair en yakın örnektir. (AB sermaye yeterliliği çerçevesi hem kredi kuruluşlarına hem de yatırım firmalarına uygulanacaktır.) Direktifin, çok farklı türdeki kurumların risklerini yansıtmak ve ulusal özellikleri Avrupa'nın finansal sektörü ve ötesinde, adil rekabet ortamı ile bağdaştırmak amacıyla, esnekliği teknik detaylar ile birleştirmesi gerekecektir.¹⁷⁴

Avrupa Birliği'nde Sermaye Yeterliliği Direktifinin (CRD) 156'ncı maddesi Avrupa Komisyonu'nun Direktifin ekonomik konjonktür üzerinde önemli etkileri olup olmadığını düzenli olarak izlemesini gerektirmektedir. İncelemeler ışığında yılda iki kez Komisyon, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyine uygun önlemler ile birlikte bir rapor sunmak zorundadır.

¹⁷² European Parliament (2009). Directorate General for Internal Policies Policy Department A :Economic and Scientific Policy. *Key Policy Issues in the area of Economic and Scientific Policy*, June, p.15

¹⁷³European Banking Federation [EBF].(2007). *Report on integration of European financial services markets*. December. www.ebf-fbe.eu (Erişim Tarihi:01.03.2010), p.50.

¹⁷⁴ Expert Group on Banking (2004). *Financial Services Action Plan: Progress and prospects. Final Report*, May. p.12

Kuralların pratikte uygulanması ve yorumlanmasında önemli bölünmeler bulunmaktadır. Bu yalnızca, finansal piyasada eşit şartlar oluşturulması için ciddi bir tehdit oluşturan ve Direktife dahil edilen çok sayıdaki ulusal takdir yetkilerinden kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda, daha da önemlisi farklı denetim felsefelerinden de kaynaklanmaktadır. Avrupa Bankacılık Federasyonu (European Banking Federation-EBF) bu nedenle bu ulusal takdir yetkilerini azaltabilecek tüm girişimleri desteklemektedir. Bunun örneklerinden birisi de Ortak Raporlama (the Common Reporting-CoRep) çerçevesidir. CRD ile ilgili özellikle külfetli olan alan raporlamadır. Avrupa Bankacılık Denetçileri Komitesi'nin (The Committee of European Banking Supervisors (CEBS)) Ortak Raporlama (Common Reporting (CoRep)) çerçevesi ile ilgili ilk dikkat çekici nokta CEBS içerisinde başlayan yenilenen pazarlıklar içerisinde teyit edilmektedir. CEBS'in çerçevesine dahil edilen çok geniş bilgi gereksinimleri içerisinde, her denetçi uygulamada farklı bir data seti gereksinimini seçmektedir ve bu da sınır ötesi faaliyet gösteren kurumların nerede ise tüm çerçeveyi raporlayacak olmaları anlamına gelmektedir. Ayrıca, her madde için yapılan ortak tanımlar bile bu maddelerin ortak anlaşılmasını sağlayacak kadar yeterli olduklarını kanıtlamamaktadır. Bu nedenle CoRep'in, tüm denetçilerin kendi inceleme ve değerlendirme süreçleri için esas gördükleri ve sınır ötesi faaliyet gösteren firmaların tek bir şablona dayanabilmelerini sağlayacak ve onların tüm AB iştiraklerine uygulanabilecek bilgi maddelerine odaklanarak gerçek bir Avrupa çerçevesine dönüştürülmek zorunda kalınacağı düşünülmektedir.

4. Basel II Düzenlemelerinin Avrupa Birliği Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi Açısından Yeterliliği

Günlük bankacılık denetiminde kontrol, finansal sistemin istikrarını korumak için ek bir yol olarak bankaların likiditesi üzerinden de yürütülmektedir. Bu farklı yollar ile yapılabilir. Merkez Bankası, son kredi mercii olarak, munzam karşılıkları yükseltebilir. Bankacılık denetçisi özel likidite zorunlulukları koyabilir. Bugün AB'de likidite zorunluluklarının uygulanma biçimi uyumlaştırılmış değildir, bu durum ev sahibi ülkeye bırakılmıştır ve böyle bir konu denetimsel bir takdir meselesidir. Yeni Basel Uzlaşısının Avrupa Hukukunda uygulanmasını çevreleyen zor, karmaşık ve biraz anlaşılmaz olan ev sahibi ülke/ konuk olunan ülke tartışmaları bağlamında, Avrupa Bankacılık Denetçileri Komitesi'nin (Committee of European Banking Supervisors

(CEBS)) likidite kontrolünün aslında neleri kapsadığını belirten bir standardizasyon süreci başlatması yararlı olacaktır. Daha uzun vadeli arzu ise AB çerçevesinde ev sahibi ülkenin kontrol rejimini güçlendirmek olacaktır.

Gelecekte risk yönetiminin en büyük sorunları arasında, bazı varlıkların özelliklerinden veya bireysel kurumun pozisyonundan ziyade piyasa katılımcılarının davranışsal modelleri sonucunda endojen olarak ortaya çıkan finansal istikrarsızlığa etkin bir şekilde cevap verecek, tercihen bunu engelleyecek bir yol bulmak vardır.

Sermaye yeterliliği kriterleri üzerine yapılan vurgu, kurumların getirileri ve piyasa stresine karşı tepkileri arasındaki daha geniş korelasyona ve risk alma pozisyonlarına odaklanmak yerine (makro-tedbirli yaklaşım); kurumsal istikrarı finansal piyasa istikrarının kalbine yerleştiren eski paradigmaya (mikro-tedbirli yaklaşım) karşı olan taraflılığı yansıtmaktadır. Eski paradigmaya göre, kurumsal istikrar piyasa istikrarı için önkoşuldur, yani sistemik krizler kaynaklarını borçlarını ödeyemez durumdaki bireysel kurumlarda bulurlar. Bu “klasik türdeki” finansal krizler halen ortaya çıkabilirken, sermaye hesabı liberalleştirilmesi ve varlık garantili menkul kıymetler ile türev ürünler gibi yenilikçi finansal ürünlerin tanıtımının kombinasyonu daha önceden büyük oranda bölümlenmiş olan piyasaları birbirine bağlamış ve “daha önce bağımsız olan varlık sınıfları arasında korelasyonlara” yol açmıştır.¹⁷⁵ Fiyatlar, getiriler, ve volatilité ile varlık sınıfları arasındaki daha büyük korelasyonların baskı zamanlarında piyasa istikrarı için önemli sonuçları olmaktadır. Örneğin, bir varlık sınıfında olan likidite şokları bugünlerde daha büyük bir kolaylık ve hızla diğer varlık piyasalarına aktarılabilir, yani, bulaşıcılık potansiyeli varlık piyasalarının artan birbirine bağımlılığının yan ürünü olarak büyük ölçüde yükselmiştir.¹⁷⁶

Euronun başlangıcı dolaylı olarak AB’de, ya da en azından euro bölgesinde, likidite zorunluluklarının uyumlaştırılmasına AB finansal piyasa düzenlemesinden daha çok yardımcı olmuştur. EMU’nün başlaması Euro bölgesindeki tüm kredi kurumları için minimum rezerve zorunluluklarının başlamasına yol açmıştır. Avrupa Merkez Bankası, merkez bankası tarafından ve TARGET sistemi aracılığıyla likidite sağlayan

¹⁷⁵ A. Large (2004). Why we should worry about liquidity?”. *Financial Times*, 11.11.2004, <http://news.ft.com/home/uk> (Erişim Tarihi: 30.08.2010)

¹⁷⁶ K. Lannoo and J. P. Casey (2005). Capital adequacy vs. liquidity requirements in banking supervision in the EU. *Centre for European Policy Studies CEPS Policy Brief*, 84, p.6

operasyonlar için kabul edilebilir teminatların listesini uyumlaştırmıştır. Ancak likidite zorunlulukları AB finansal hukuku altında uyumlaştırılmamıştır.¹⁷⁷

Sorumlulukların, konuk olunan ülkenin denetim otoritelerine bırakıldığı, şu anki likidite kontrolü çerçevesi, Basel Komitesi tarafından ortaya konduğu ve AB hukukunda kapsandığı gibi finansal denetim için daha geniş çerçeve olması konsepti ile uyumludur. Ana ülke, AB içerisinde aktif olan bankacılık grubunun konsolide denetimini yürütmekten sorumludur ve Basel II çerçevesi altında içsel derecelendirme modelinin onaylanmasına ve son şekline karar verecektir. Likidite gereklilikleri bankalara akın edilmesi durumlarında savunmanın ilk çizgisidir ve güncel durumlarda, ana ülke düzeyi yerine yerel gereklilikler ve yerel bankacılık piyasası hakkında bilgi sahibi olanlar tarafından ulusal olarak gözlemlenmesi daha yararlı olabilir. Tabii ki bu, denetçiler arasında güveni ve bilgi alışverişini teşvik etmek ve nelerin likit varlık olarak ele alınacağı ve hangi oranda olması gerektiği ile ilgili belli bir standardizasyona ulaşmak için AB düzeyinde belirli önlemlerin alınmayacağı anlamına gelmez.

Yeni Basel Uzlaşısı'nı AB hukukunda uygulayan Sermaye Gereklilikleri Direktifi (CRD), halihazırda bankalardan; daha küçük bankalar için dışsal kredi kurumlarının değerlendirmelerine ve daha büyük kurumlar için içsel derecelendirmelerine dayanan daha ölçülü risk yönetimi çerçevesi uygulamalarını öngörmektedir. Ayrıca, bir kurumun kendi fonlarından daha çok tutmasını, spesifik ödeme politikası uygulamasını ve aktivitelerini sınırlamasını zorunlu kılarak, bir finansal kurumun sermaye yeterliliğini karşılayamadığı durumda denetçinin hızla müdahale etmesine olanak sağlar. Daha da ötesi, finansal kurumların, maruz kaldıkları risklerin doğasını ve düzeyini karşılayacak kadar yeterli olacak şekilde içsel sermayenin miktarını, türünü ve dağılımını sürekli bir bazda değerlendirmek ve korumak için içsel kontrollere sahip olmasını gerektirir. İçsel kontrol zorunlulukları tüm üye ülkelerde olmasa da çoğu üye ülkede şirketler hukukunda ve kurumsal yönetim kanunlarında listelenen tüm şirketler için düzenlenmiştir. Bu aynı zamanda likidite zorunlulukları için de bir yaklaşım olmalıdır: bankalar bazı genel ilkelere bağlı olarak kendi likidite gereksinimlerini izleyecek içsel mekanizmalara sahip olmalıdır.

Bir sonraki adım, bekleyen piyasa entegrasyonu, ulusal likidite zorunluluğu sistemlerinin karşılıklı tanınmasını başlatmak olacaktır. Bugün bu euro alanındaki

¹⁷⁷ Lannoo and Casey (2005), p.7

lkeler için, tek para biriminin varlığı ve teminatlarının uyumlaştırılması göz önüne alındığında hali hazırda yapılmış olabilmektedir. Bu yüzden, ana ülkenin likidite zorunluluğu sistemi, fonlama gereksinimlerinin konuk ağırlayan ülke otoriteleri ile işbirliği içinde yapılabilmesine rağmen, AB çapında uygulanabilecektir. Likidite zorunlulukları ve piyasa entegrasyonu hakkındaki Basel lkeleri göz önünde bulundurulduğunda, AB’de likidite zorunluluklarının yakınsaması beklenebilecektir.¹⁷⁸

Benink ve Schmit’e (2004) göre Basel nerisi bankaların risk pozisyonlarına göre yeterli düzeyde sermaye tutmalarına neden olmayacaktır. Bankanın içsel derecelendirme kullanması kuralları oynamak için birçok fırsat sağlar. Önerilen uzlaşı bankaların belirli şartlar altında, denetim otoritesinin kabulü ve değerlendirmesine bağlı olarak, içsel derecelendirme kullanmalarına izin verir. Bu değerlendirme, bankaların kredi riski değerlendirmelerinin uygulamada, kredilerin risk kategorilerine ayrılmasında son derece sezgisel yaklaşımdan hayli karmaşık risk değerlendirme modellerine kadar çok fazla çeşitlilik gösterdiği gerçeği ile daha da karmaşık hale gelir. Uzlaşının önerdiği çok daha yoğun denetime rağmen, denetçilerin kumar oynanmasını engelleme yeteneği sınırlı gibi görünmektedir.¹⁷⁹

Bu nokta önemlidir. Çünkü bankalar belirli düzeydeki ekonomik risk için olan zorunlu sermayeyi minimize etme isteğindedir. Dışsal derecelendirmelere, banka kredileri ile ilişkilendirilen riskleri yeterince ölçmede güvenilemez. Dışsal derecelendirmeler konusu ile ilgili bir çok zorluk bulunmaktadır. Derecelendirme kuruluşları bankadan ödünç alanların riskini derecelendirme konusunda az deneyime sahiptirler; her bir banka müşterisini derecelendirmek çok maliyetli olacaktır; derecelendirme kuruluşlarının geçmişi ise onların risk tespitinden daha çok risk teyidi yapmada daha başarılı olduklarını göstermektedir. Dahası, eğer derecelendirmeler gerekli sermaye miktarını belirlemek amacıyla kullanılacak ise, derecelendirme kuruluşlarının taraflı derecelendirme sağlamak için kurulması olasıdır.

Ayrı bir kayęı da gelişmekte olan ekonomilerdeki firma ve bankaların kendi ülkelerinin dış derecelendirmesindeki ani bir düşüşten olumsuz etkilenebilmeleridir. Bir diğer önemli konu Basel II düzenlemeleri sermayenin piyasa değeri bazında ölçülmesini zorunlu kılmamaktadır.

¹⁷⁸ Lannoo and Casey (2005), p.7

¹⁷⁹ Benink and Schmidt (2004), pp. 157–198

Ek açıklamalar için ihtiyaç ve tavsiyeler istenmiş ve daha fazla bilgi sağlayacak olsa da, öneri sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde piyasa disiplininin rolünün genişletilmesinde çok derine gidememektedir. Basel Komitesi piyasa disiplini oluşturmak için bilginin kamuoyuna açıklanmasına güvenmektedir. Bununla birlikte etkin piyasa disiplini yalnızca bilginin piyasaya açıklanmasını değil aynı zamanda piyasa katılımcılarının buna göre hareket etme dürtüsünün bulunmasını da getektirir. Mevduat sahipleri ve bankanın diğer kredi sağlayanları açıkça veya üstü kapalı olarak zararlar karşı korundukları sürece, zararlar veya kayıplara ilişkin risklerin açıklanmasını istemekte ya da açıklanan bilgiye göre hareket etmeye daha az eğilimli olacaklar.

Önerilen kuralların sayısı ve karmaşıklığı düzenleyici ve denetçileri banka riskleri hakkındaki yargıları için sorumlu tutmayı zorlaştırabilecek ve denetimsel takipsizliği artıracaktır. Buna bir de AB bankacılık sistemindeki ülke sayısı, banka sayısı, denetim otorite ve komitelerinin sayısının fazlalığı, AB bankacılık sektörü denetim ve kontrolündeki yetki paylaşımındaki belirsizlikler de eklenince Birlik İçerisinde Sermaye yeterliliği direktifinin sektörü götüreceği noktadan son derece şüphe duyulmaktadır. Nitekim, 2007 yılında başlayan global finansal kriz ortamında da bu durum açıkça görülmüştür.

Düzenleyicilerin daha acil bir şekilde birçok ülkede banka iflaslarına yok açan, özellikle de “bağlantılı ödünç verme”-içeridekilere kredi verme, ana hissedarlara ve onun bağlı ortaklarına kredi verme- problemi gibi önemli çıkar çatışması konularını ele alması gerekmektedir. Birlik içerisinde de bankalarda bağlı ortaklıklar, iştirakler ve yabancı şubeler yapılarının dikkatle takip edilmesi ve bankaların kredi riski yönetiminde göz önünde bulundurulması önemlidir.

AB içerisinde Basel II’nin AB bankacılık sektörüne hukuki aktarımı olan Sermaye Gereksinimleri direktifininin uygulama ve takibini yapacak, konu ile ilgili ülkeler bazında gerekli otoriteleri yönetecek ve gerekli organların kurulmasını ve takibini sağlayacak organizasyonel yapının netleştirilmesi gerekmektedir.

Yeni Basel Uzlaşısı’nın Standart Yaklaşımı kasıtlı olarak, finansal kurumların geniş bir düzleminde uygulanabilirliğini artırmak için basitleştirilmiş bir çerçeve olarak tasarlanmıştır. Yaklaşımın basitliği, onu içsel derecelendirme yaklaşımından daha az riske duyarlı yapsa da, bu bir eksiklik değildir. Aslında bu, yaklaşımın büyük

çeşitlilikteki durumlarda etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayabileceği için, büyük bir avantajı temsil etmektedir.¹⁸⁰

4.1. Birlik Bankacılık Sisteminin Risk Yönetimi Bazında Zayıf Yönleri

Düzenleyici çerçeve içinde, son yıllarda yaşanan finansal karmaşanın ortaya çıkardığı eksikler ile nasıl başa çıkılacağı konusunda bazı uluslararası kurumlar tarafından çeşitli öneriler ortaya konmuştur. Finansal İstikrar Forumu (The Financial Stability Forum (FSF, 2008) temelde yatan bir çok zayıflığı tanımlamış ve finansal sistemin konjonktür hareketlerini derinleştiriciliğine katkıda bulunan güçlerle başa çıkmanın önemini vurgulamıştır. Forum, piyasaların ve finansal kurumların sağlamlığını artırmak için somut önlemler önermiştir. IMF de krizin süresini ve şiddetini azaltmak için kısa vadede alınabilecek bir takım önlemleri tanımlamış ve uzun vadede düzenleyici çerçevede daha temel değişiklikler yapılmasının gereğini belirtmiştir. (IMF, 2008). Finansal endüstri kendisi, piyasa zayıflığını ele almak ve piyasa güvenliğini yeniden inşa etmek için yollar önermiştir (IIF, 2008). Avrupa ülkeleri uluslararası politika tartışmalarına katkıda bulunmuşlar, kendi finansal düzenleme sistemleri üzerinde de düşünmüşlerdir. Atılması gerekli adımlar ile ilgili Uluslararası fikir birliği aşağıdakileri içerir:

- Piyasada elde bulunan bilginin kalitesini artırarak şeffaflığı artırmak ve risk pozisyonları, değerlendirme yöntemleri ve bilanço dışı kurumlar ile ilgili piyasa katılımcıları tarafından kamuoyunu aydınlatmanın artırılması. Muhasebe uygulamaları da denetim rehberliği standartlarının genişletilmesi ile geliştirilebilir. Finansal karmaşa sırasındaki piyasa güveni eksikliği ve piyasaların krize girdiği durumlardaki adil değerlendirme zorlukları finansal piyasalar sıkıntısı zamanlarında görünür hale gelmiştir.
- Kredi derecelendirmesinin rolünün ve kullanımının değişmesi. Kredi derecelendirme kuruluşları (Credit rating agencies (CRAs)) yapılandırılmış kredi ürünlerine dair bilgilerin yayımlanması ve değerlendirilmesi konusunda önemli bir rol oynamaktadır ve yatırımcılar onların derecelendirmelerine güvenmektedir. CRA'lar derecelendirmelerin yalnızca borcu ödeme riskini ölçtüğü ve derece düşüşü ihtimalini ya da yoğunluğunu veya piyasaya göre

¹⁸⁰ A.Resti and A. Sironi (2007). The risk-weights in the New Basel Capital Accord: Lessons from bond spreads based on a simple structural model. *J. Finan. Intermediation*. (16). pp. 64–90

kayıpları ölçmediği konusunda ısrar etse de, birçok yatırımcı görünüşe göre bu uyarıların ya da sorumluluk reddinin farkında değildir.

- Risk yönetimi standartlarının ve uygulamalarının güçlendirilmesi. Piyasadaki karmaşa bankalardaki, menkul kıymet firmalarındaki ve düzenleyici ve denetçilerin sermaye ve likidite zorunlulukları içerisinde sağladığı teşvik sistemindeki risk yönetimindeki zayıflıkları ve yapılandırılmış kredilerin ve bilanço dışı faaliyetlerin hafif düzenleyici sermayeye göre ele alınışındaki dikkatsizliği ortaya çıkarmıştır. Dahası, likidite riski yönetimi fon piyasalarındaki sistem çapındaki sürdürülen stress ile başa çıkabilmek için geliştirilmelidir.
- Otoritelerin riske çabuk yanıt vermesinin güçlendirilmesi. Otoritelerin, tek tek bankalarda ya da piyasalardaki aşırı risk üstlenmesini fark ettiklerinde uygun tedbirleri alabilmeleri gerekmektedir. Bu ise finansal aracılık hakkında en son güncel bilgileri, iyi iletişimi ve en iyi uygulamaları kurmak için uluslararası işbirliğini gerektirir.
- Finansal sistemdeki stress ile başa çıkabilmek için düzenlemelerin güçlendirilmesi. Tansiyonun yükseldiği zamanlarda merkez bankalarınca eş zamanlı likidite sağlanması önemlidir, ve merkez bankalarının son kredi mercii olma rolleri iyi tanımlanmalıdır.
- Zamanında ivedilikle gerekli düzeltici tedbirlerin bankaların iflasından önce uygulandığından emin olmak için ulusal ve sınır ötesi düzenlemelerin netleştirilmesi ve güçlendirilmesi. Finansal İstikrar Forumu (Financial Stability Forum –FSF) aynı zamanda sınır ötesi konuların daha iyi ele alınması için denetçilik fakülteleri kurulmasını önermektedir.
- Yeterli mevduat garanti sigorta programlarının sağlanması yerindedir. Temel meseleler potansiyel ödemenin büyüklüğü, ödemenin hızı ve programın fonlamanın peşinen mi yapılacağıdır.
- Konjonktürün dönemselliklerinin azaltılması. Düzenleyici çerçevenin, sermaye gerekliliklerini yumuşatmak ve karşılık sağlama yoluyla “rüzgara karşı durma” olasılığı araştırılmalıdır.

Ekonomik ve Finansal işler konseyi (The Economic and Financial Affairs Council (ECONFIN)) bu konuların çoğunu ele alan bir yol haritası yayımlamıştır.¹⁸¹

4.2. AB Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Fonksiyonlarının Entegrasyonu

Risk yönetiminde göze çarpan en önemli ilerlemelerden birisi de firma çapında risk değerlendirmesinin geliştirilmesine yapılan vurgudur¹⁸². Risk yönetimine karşı bu entegre yaklaşımlar, bir finansal firma içinde risk ile ilgili kararlarda kapsamlı ve sistematik bir yaklaşım sağlamayı amaçlamaktadır. Gerçekleşmesi maliyetli olmasına rağmen Flannery (1999)¹⁸³ firmaların bir kez merkezileştirilmiş risk yönetimi birimine sahip olduklarında, risk yönetiminde ölçek ekonomilerinin semeresini almayı beklemeleri gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca yeni Basel II çerçevesinin ileri yaklaşımlarının uygulanması ile başarılan potansiyel sermaye indirimleri, bankacılık gruplarını risk yönetimini daha merkezi şekilde organize etmeye cesaretlendirebilecektir. Yine de bu merkezileştirilmiş sistemler yerel piyasa bilgisi için yerel şube ve iştiraklere dayanmaktadır.

Kuritzkes, Schuermann and Weiner (2003)¹⁸⁴ uluslararası faaliyet gösteren finansal holdinglerin merkezileştirilmiş risk ve sermaye yönetimi birimleri kurmaya başladıklarına işaret etmektedir. Bu yazarlara göre öne çıkan yaklaşım “hub and spoke” adı verilen organizasyonel modeli benimsemektir. “Spoke”lar iş içerisindeki risk yönetiminden sorumlu olurken, “hub” grup bazında risk ve sermayenin merkezileştirilmiş gözetimini sağlayacaktır. “Spoke” taki aktiviteler banka içerisindeki kredi fonksiyonunu ya da sigorta iştiraki veya grubu içerisindeki aktüeryal fonksiyonunu içermekte ve her biri birçok ticari karar almada ön hat yöneticisi görevini görmektedir. Ayrıca, iş çizgisi içinde risk faktörlerine karşı toplanma tipik olarak “spoke”larda genellikle de iştirakin fonlamasından ve iş raporlamasından sorumlu olan finans biriminde gerçekleşir. “Hub”, “spoke”lardan gelecek olan risk raporlamasına bağlı olsa da, birçok durumda Hub, “spoke”larda uygulanan entegre ekonomik sermaye

¹⁸¹ Lawson et al. (2009), p.13

¹⁸² Joint Forum (2003), Trends in risk integration and aggregation, Basel: Bank for International Settlements.

¹⁸³ M. Flannery (1999). Modernising financial regulation: The relation between interbank transactions and supervisory reforms. *Journal of Financial Services Research*, 16, pp. 101-116.

¹⁸⁴ A. Kuritzkes et al. (2003). Risk measurement, risk management, and capital adequacy in financial conglomerates. *Brookings-Wharton Papers on Financial Services*, 03-02. (Paper presented at the Netherlands-United States Roundtable on Financial Conglomerates October 23-25, 2002, Washington D.C.)

çerçevesinin metodoloji geliştirmesinin denetlenmesinden de sorumludur. Hub'ın spesifik rolleri çeşitlidir ancak grup seviyesinde risk raporlaması için sorumluluk üstlenmeyi de içerir; grubun sermaye yapısı hakkındaki kararlara katılımı, fonlama uygulamalarını, ve hedef borç derecelerini; düzenleyiciler ve derecelendirme kuruluşları ile birlikte hareket etmeyi; ana risk transfer işlemlerinde tavsiyelerde bulunmayı, örneğin teminatlı kredi yükümlülükleri ve menkul kıymetleştirmeler; ve bazı kurumlarda aktif olarak bilançoyu yönetmeyi de kapsamaktadır.

12 yetki alanındaki 31 finansal kurum temelinde yapılan araştırmaya göre, Ortak Forum (Joint Forum 2003)¹⁸⁵ iki önemli trendi gözlemlemiştir:

(i) firma çapında entegre olmuş bir temelde oluşturulan risk yönetimine daha fazla vurgu ve

(ii) matematiksel risk modelleri yoluyla riski “bütünleştirme” çabaları

Bu entegre risk yönetim sistemleri, finansal firma içerisinde alınan riskin farkındalığını sağlamak ve hesap verilebilirliğe yardım edecek şekilde tasarlanmış yerleşik yönetim politikaları ve prosedürleri ve ayrıca bu riskleri ele almak için gerekli araçları geliştirme arayışındadır. Entegre risk yönetiminin temel amacı firmanın hiçbir maddi risk kaynağını göz ardı etmemesini sağlamaktır. Ortak Forum çalışması bunu başarmak için birçok firmanın risk yönetimi faaliyetlerine ayrılan firma kaynaklarının payını artırdığını ve/veya ayrılmış bir risk yönetimi fonksiyonu oluşturduğunu göstermektedir.¹⁸⁶

5. Avrupa Bankacılık Sektöründe Denetim Kurumları ve CAD III'e Uyum

Bankacılık Denetimi ve finansal istikrar için doğrudan sorumluluk her AB üyesi ülkenin yetkili otoritelerinde kalmıştır, ancak Avrupa Topluluğunun kuruluş Anlaşması (Roma Anlaşması), Avrupa Merkez Bankaları Sistemine (ESCB-European System of Central Banks) “finansal sistemin istikrarı ve kredi kuruluşlarının ihtiyatlı denetimine ilişkin otoritelerce takip edilen politikaların düzgün işleyişine katkıda bulunma” görevini atfetmiştir. Bu görev temel olarak üç yolla yerine getirilir:

¹⁸⁵ Ortak Forum 1996 yılında Basel Komitesi (BCBS), Menkul Kıymet Komisyonu Uluslararası Organizasyonu (IOSCO) ve Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IAIS) himayesinde bankacılık, menkul kıymetler ve sigorta sektörlerindeki ortak konular ile ve ayrıca finansal holdinglerin denetimi ile ilgilenmek amacıyla kurulmuştur. Ortak forum, kurumsal yönetim, risk yoğunlaşması, risk yönetimi, denetimsel bilgi paylaşımı vb. pek çok konuda çalışmalar yaparak genel geçer tavsiye niteliğinde rehber ve kılavuzlar yayımlamaktadır. (<http://www.bis.org/bcbs/jointforum.htm>) (Erişim Tarihi: 01.09.2010)

¹⁸⁶ Schoenmaker and Oosterloo (2007), p. 267

- Birincisi, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB) finansal istikrarı euro bölgesinde/AB seviyesinde izler ve değerlendirir. Bu aktivite, kendi ülkelerinde finansal istikrarı korumak için ulusal merkez bankaları ve denetim otoriteleri tarafından yürütülen, ulusal düzeyde, ilgili aktiviteyi destekler ve tamamlar.
- İkincisi, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB) finansal kurumlar için denetimsel ve düzenleyici gerekliliklerin gözden geçirilmesi ve tasarlanması hakkında tavsiyeler verir. Bu tavsiyelerin çoğu, Bankacılık Denetimi Üzerine Basel Komitesi, Avrupa Bankacılık Komitesi ve Avrupa Bankacılık Denetçileri Komitesi gibi ilgili Uluslararası ve Avrupa denetim ve düzenleyici organlarına Avrupa Merkez Bankası'nın katılımı ile sağlanır.
- Üçüncüsü, Avrupa Merkez Bankası, ortak çıkar konularında (örneğin ödeme sistemleri gözetimi, finansal kriz yönetimi) merkez bankaları ile denetleyici otoriteler arasındaki işbirliğini desteklemektedir. Bu aktiviteler, AB merkez bankalarından ve denetim otoritelerinden uzmanları bir araya getiren Bankacılık Denetleme Komitesinin yardımı ile yürütülmektedir.¹⁸⁷

Avrupa Merkez Bankasının karar alma organları Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB Committees) Komiteleri tarafından desteklenmektedir. Bu komiteler aynı zamanda ESCB içi işbirliği için de önemlidir. Komiteler, hem Eurosistemdeki Avrupa Merkez Bankası ve Ulusal Merkez Bankalarından gelen üyelerden hem de Bankacılık Denetim Komitesindeki ulusal denetim otoriteleri gibi diğer yetkili organlardan gelen üyelerden oluşmaktadır. Euro alanı dışında kalan ülkelerin, ulusal merkez bankalarından herbiri, Komitenin, Genel Konseyin yetki alanına giren bir konu ile ilgilendiğinde, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi Komite toplantılarında yer alması için uzmanlar atamıştır. Komitenin talimatları, Komitenin Yürütme Kurulu aracılığıyla rapor verdiği Yönetim Konseyi tarafından ortaya konur.

Şu anda Komiteler şöyledir: Muhasebe ve Parasal Gelir Komitesi, Bankacılık Denetleme Komitesi, Banknot Komitesi, Maliyet Metodolojisi Komitesi, Eurosistem/Avrupa Merkez Bankaları Sistemi İletişimleri Komitesi, Eurosistem Bilgi Teknolojileri Yönlendirme Komitesi, Bilgi Teknolojileri Komitesi, İç Denetçiler

¹⁸⁷ http://www.ecb.int/pub/pdf/other/escb_en_weben.pdf. (European Central Bank The Euro System and The System of European Central Banks) (Erişim Tarihi: 30.08.2010)

Komitesi, Uluslararası İlişkiler Komitesi, Hukuk Komitesi, Piyasa Operasyonları Komitesi, Para Politikası Komitesi, Ödeme ve Takas Sistemleri Komitesi, İstatistik Komitesi.

Şubat 2009'daki son raporunda, de Larosière Group, Avrupa Finansal Denetim Çerçevesinin iki yapısal bloğa dayanması gerektiğini önermiştir: AB düzeyinde mikro tedbirli denetim ve makro tedbirli denetim. Haziran 2009'da Avrupa Konseyi'nin desteğinin ardından, Avrupa Komisyonu 23 Eylül 2009'da iki farklı organın kurulmasını önermiştir: Avrupa Finansal Denetçiler Sistemi (European System of Financial Supervisors -ESFS) ve Avrupa Sistemik Risk Kurulu (European Systemic Risk Board (ESRB)). Econfin Konseyi 20 Ekim'de Avrupa Sistemik Risk Kurulu düzenlemesi taslağının içeriğinde ve 2 Aralık'ta da Avrupa Denetim Otoritesi (the European Supervisory Authorities (ESAs)) kuran taslak düzenlemeye ilişkin genel yaklaşım üzerinde anlaşmıştır.¹⁸⁸ Bu gelişmeler neticesinde Aralık 2010'da EU 1092/2010 nolu yasa ile AB'de Avrupa Finansal Denetçiler Sistemi (European System of Financial Supervisors -ESFS) ve bunun bir parçası olarak Avrupa Sistemik Risk Kurulu (European Systemic Risk Board (ESRB)) kurulmuştur.

Avrupa Finansal Denetçiler Sisteminin ana elementleri ulusal denetçiler ve üç Avrupa Denetim Otoritesi (European Supervisory Authorities (ESAs)) kurumundan oluşur. Bunlar;

1. Avrupa Bankacılık Otoritesi (European Banking Authority- EBA),
2. Avrupa Sigorta ve Sosyal Güvenlik Ücretleri Otoritesi (European Insurance and Occupational Pensions Authority -EIOPA), ve
3. Avrupa Menkul Kıymetler ve Piyasalar Otoritesi (European Securities and Markets Authority -ESMA)'dır.

Adı geçen otoriteler şu an var olan Seviye 3 komitelerinin dönüştürülmesi ile kurulacaktır. Seviye 3 komitelerinin var olan görevlerine ek olarak Avrupa Denetim Otoriteleri (European Supervisory Authorities (ESAs)) bunların yanında aşağıdaki aktiviteleri de yerine getirecektir:

- Tek AB kurallar kitabı oluşturmak açısından bağlayıcı olan ve olmayan kuralların yayımlanması;

¹⁸⁸ ECB (2010a), p. 40

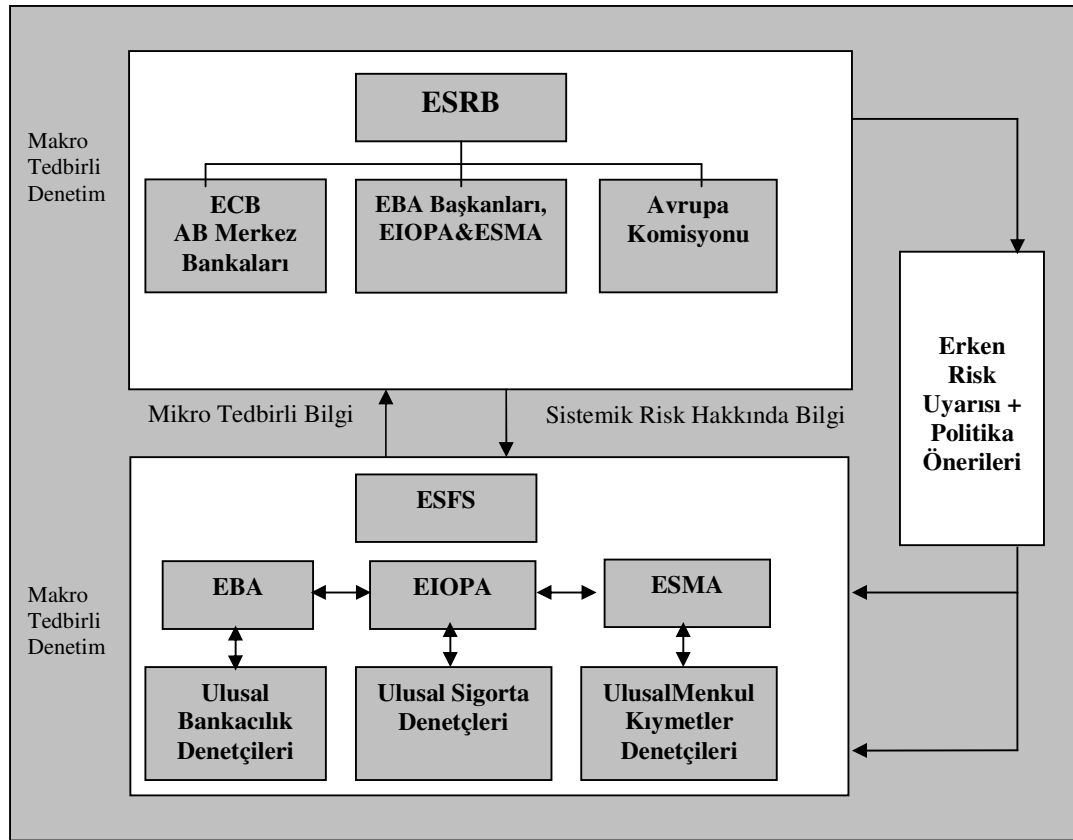
- AB mevzuatının ve üye ülkeler arasında ortak denetim kültürünün sürekli uygulanmasının desteklemesi
- Ulusal denetçiler arasındaki anlaşmazlık durumlarında bağlayıcı uzlaşmanın sağlanması;
- Sınır ötesi acil durumlarda denetçiler tarafından alınacak spesifik ortak önlemlerin uygulanması
- Denetçiler Heyeti'nde (Colleges of Supervisors) etkinlik ve uyumun desteklenmesi
- AB Denetim Database'inin kurulması ve yönetilmesi; ve
- Kredi Derecelendirme Kuruluşlarının Avrupa Menkul Kıymetler ve Piyasalar Otoritesi (European Securities and Markets Authority (ESMA)) tarafından doğrudan denetimi.¹⁸⁹

Avrupa Sistemik Risk Kurulu (European Systemic Risk Board (ESRB)) AB makro tedbirli izlemeyi yürütmek amacıyla yeni bir organ olarak Aralık 2010'da kurulmuştur. Görevleri, AB'de tüm finansal sistemin izlenmesi ve risk değerlendirmesi, gerek görüldüğünde risk uyarı ve tavsiyelerinin yayımlanması ve aynı zamanda bu gibi uyarı ve tavsiyelerin takip tedbirlerinin izlenmesini içermektedir. ESRB; IMF, Finansal İstikrar Kurulu ve diğer ilgili finansal kurumlar ve uluslararası düzeyde üçüncü ülke organları ile birlikte çalışacaktır. Avrupa Merkez Bankası sekreteryası fonksiyonunu üstlenecek ve dolayısıyla ESRB'ye analitik, istatistiksel, idari ve lojistik destek sağlayacaktır. Sekreteryası ayrıca ESRB'nin Teknik Danışma Komitesinin çalışmalarını da destekleyecektir. Son olarak, Avrupa Komisyonu'nun Avrupa Finansal Denetçiler Sistemi (European System of Financial Supervisors -ESFS) ve Avrupa Sistemik Risk Kurulu (European Systemic Risk Board -ESRB)'nu kurma önerisi "Omnibus Direktifi" olarak bilinen öneriyi de beraberinde getirmiştir. Öneri, yeni denetimsel yapı ile uyumlu hale getirmek için birçok AB finansal sektör direktifinde gerekli olan değişikliklerin taslağını çizmektedir.

ESFS ve ESRB yeni finansal denetim mimarisinin çekirdek elementlerini oluşturmaktadır. (Bkz. Şekil 8). Mikro ihtiyati bakış açılı denetimin AB düzeyinde organizasyonu sektöre yönelik olarak kalacaktır. Bu varolan Seviye 3 Komitelerine (Level 3 Committees) dayandırılmakta ve bazı yetkilerin AB düzeyine transfer edilmesi

¹⁸⁹ ECB (2010a), p.41

yolu ile AB düzeyinde denetimsel koordinasyon yakınsamanın yoğunlaştırılmasını amaçlamaktadır. Üç sektör arasında uyumluluğu sağlamak için düzenli ve yakın koordinasyon oluşması amacıyla Avrupa Denetim Otoritelerinin (European Supervisory Authorities (ESAs) ortak komitesi kurulacaktır. Makro ihtiyati bakış açısına sahip yaklaşım bunun aksine, tüm finansal sektörleri kapsayacak ve makro tedbirli bakış açısı ile izleme yapacak yeni bağımsız bir organın kurulmasını öngörmektedir. Bu ise sistemik riskin finansal sistemin ilgili herhangi bir parçasından kaynaklanabileceği gerçeğinden ve etkin gözetim ve tespitin bu nedenle kapsamlı bir görüş açısı gerektirdiği gerçeğinden ileri gelmektedir.¹⁹⁰

Şekil 8. AB Finansal denetim mimarisinin yapısı

Kaynak: ECB, 2010a

¹⁹⁰ ECB (2010a), p.42

AB'nin yeni finansal denetsel mimarisinin 2010 yılı sonunda uygulanmaya konulmuştur. 2 Aralık 2009'da önerilen Avrupa Denetim Otoriteleri (European Supervisory Authorities (ESAs) Düzenlemesi konusunda uzlaşılan genel yaklaşım, 3 Avrupa Denetim Otoritesinin (European Supervisory Authorities (ESAs) 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren işlerlik kazanmıştır. Hem Avrupa Sistemik Risk Kurulu (European Systemic Risk Board (ESRB) hem de Avrupa Finansal Denetçiler Sistemi (European System of Financial Supervisors -ESFS)'nin işleyişlerinin gözden geçirilmesinin ise en geç 2013 yılına kadar yapılması planlanmaktadır.

6. Ekonomik Konjonktür Değişmelerinde Basel II Doğrultusunda Sistemin Yönetilmesi

Basel II bankaların risk yönetimlerini geliştirmelerini teşvik etmektedir. Bankaların (sermaye bütçelemesi kararı olarak) Basel II'nin içsel derecelendirme tabanlı sistemini benimsemenin maliyetlerinin (uyumluluk maliyetleri dahil) zaman harcamaya değer olup olmadığını değerlendirmeleri gerekmektedir. Risk yönetimi teknolojisi ilerledikçe, onun kullanımı “başarının anahtar faktörü” haline gelmektedir. Bankaların zenginleşmeleri için, yeni çevreye etkin bir şekilde tepki vermeleri gerekmektedir. Daha az sayıda ürün ve hizmete odaklanan bankalar özelleşen risklerini daha iyi yönetmeyi öğrenmelidirler. Varlıklarını menkul kıymetleştirmelerinden kaynaklanan maliyetleri Basel II altında azalmalıdır. Bu kredileri oluşturmada ve sunmada -ancak stoklamada değil- yetenekli olan bankaların önemli oranda yarar sağlayacağı anlamına gelmektedir. Basel II bankacılıkta menkul kıymetleştirmenin yayılmasını hızlandıracağını taahhüt etmektedir. Bu durum yatırım bankacılığı ve banka kredilerinin oluşturulması ve garanti altına alınması süreci arasındaki stratejik tamamlayıcılığı artıracaktır. Aynı zamanda birçok kredi sağlayıcısı daha iyi durumdaki kredilerinin sermaye piyasasına taşındığını göreceklidir. Bu durum yüksek kalitedeki müşterilerin onların performansını ve durumunu daha etkin anlatımını öğrenmeleri nedeniyledir. Bu eğilimler kredi oluşturulması noktasında kredilerin değerlendirilmesi ve fiyatlandırılması yeteneklerinin önemini tekrar vurgulayacaktır. Varlıklarda ise menkul kıymetleştirme çok tercih edilmemektedir, küçük bankalar risk primlerini daha riskli bir bîlânçoyu desteklemek için gereken sermaye düzeyini karşılayacak kadar yüksek belirlemek zorunda kalacaklardır. Yeni rejimde yönetim önemi giderek artan bir konu haline gelecektir. Yönetişim sistemleri bankanın mülkiyet yapısına göre

değişmektedir. Daha da geliştirilmiş kamuya açıklama sistemi, Basel II'nin 3.Yapısal Bloğunun amacı, piyasa disiplini artırmak için yalnızca ilk adımdır. Geliştirilmiş bilgi akışları yeni ve geliştirilmiş yönetim yapıları ortaya çıkaracaktır. Bu yeni yapılar sonunda şu gelişmelere zemin hazırlayacaktır: banka kurumu kontrolünde daha serbest bir piyasa; daha iyi performans standartları; motivasyonla uyumlu güvenlik ağları; “mali destek vererek kurtarma” politikalarının olmadığı ve daha şeffaf muhasebe standartları.¹⁹¹

Bankaları kamuya daha fazla bilgi açıklamak zorunda bırakmak uyum maliyetleri ortaya çıkaracaktır. Bu maliyetleri dengelemek için, bankalar geliştirilmiş yönetim ve risk yönetiminden telafi edici yararlar sağlayacaklardır. Banka yönetimi düzenlemelerindeki değişikliklerin Yapısal Blok 3 tarafından oluşturulduğu göz önünde bulundurulduğunda, “verimsiz” bankaları devralma (mali yardımla kurtarmanın aksine) için yapılan kamu baskısının artma ihtimali bulunmaktadır. Bu baskı, yerel bankaları korumak için hükümetin çabalarını ve karşılıklılık ilkesinin uygulanabilirliğini zorlaştıracaktır. Banka dışı finansal rakiplerin daha düşük sermaye zorunluluğundan yararlanmalarına bakmaksızın, bankalar düzenlemeden kaynaklanan arbitraj fırsatlarını takip etmek için bir dürtüye sahiptir. Bu tür bir arbitraj, uygulanabilir mevzuat zorunlulukları ile kurumun doğru ekonomik riskini desteklemek için gerekli olan sermaye arasındaki farklılıkları yok etme yollarını arar. Bir kurumun sermaye yeterliliğini değerlendirmek bir veya iki oran hesaplamak meselesi değildir. Otoriteler aynı zamanda bir kurumun, sermayesi yetersiz kalırsa ya da kaldığında, onu düzeltmek için kapasiteye sahip olup olmadığı hakkında da kaygı duymalıdır. Yapısal Blok 2, “stress testlerinin” gerekliliğini kabul etmiş ve stress testi birçok bankada standart yönetim tekniği haline gelmiştir. Ayrıca, bir banka stress testi kullanmaya başladığında, bu banka daha sık şekilde onu uygulama eğilimine girer. Daha iyi testler ortaya çıktıkça bankalar düzenleyicilerden, bankaların dayanıklılığını ölçmek için yeni ve daha yaratıcı çabalar ile karşılaşmayı beklemektedir.¹⁹²

¹⁹¹ S. C. Valverde (2007). Implications of Basel II for different bank ownership patterns in Europe. *Atlantic Economic Journal*, 35. pp. 391–397

¹⁹² Valverde (2007), p.395

7. Basel II Düzenlemeleri Işığında Avrupa Birliği Bankacılık Sektörünün Geleceği

Yeni teknoloji neticesinde risk yönetimindeki artan karmaşıklık hiçbir zaman tamamen kontrol edilen bir durum olmayacaktır. Yine de, ürünler hakkında kural ve düzenlemeler (henüz yürürlüğe girmeden güncelliğini yitiren) koymak yerine, belkide toptan satış, ve perakende gibi iş hatları için kurallar düzenleyerek ve onları satış prosedürleri, risk vb. şeklinde kategorilere bölerek finansal hizmetlerdeki hissedarları korumak daha uygun olabilir. Bu şimdi bile global düzeyde yapılabilir, gelecekte de devam edecektir; global bir pazar bulunmaktadır ve bankalar sınır ötesi satışlar yapabilir ve yapacaktır. Bu durum aynı zamanda muhasebe konularındaki, örneğin Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları (US- GAAP) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) gibi, mevzuat uyumsuzluğunu hafifletmeye yardımcı olacaktır. IMF ve Global İstikrar Kurulu'nun rolü yalnızca onlara fon sağlayarak değil aynı zamanda onlara kıtalararasında sınır ötesi konularda hakemlik rolü vererek netleştirilmeli ve güçlendirilmelidir. AB bu bağlamda coğrafik olarak ve yaratılış gereği çok farklı olan bir alan boyunca finansal düzenleme arenasında öncü rol oynayabilir. Açıkçası, finansal hizmetlerde tek pazarın geliştirilmesi hem pozitif yönlerin hem de daha zor olan yönlerin üzerinde düşünülmesi için temel olma görevi görebilir. Olumlu rapor, Avrupa'da piyasalar ile hissedarların korunması arasına rastgelen bir denge üzerinde geliştirilebilir. Daha zor olan taraf ise prosedürlerin yavaşlığı ve ulusal çıkarlar ile uluslararası çıkarlar arasındaki hiç bitmeyen tansiyondur.

De la Rosiere Raporu açıkça bu tansiyonları göstermektedir. Avrupa Komisyonu tarafından görevlendirilen Eski IMF yönetici direktörlerinden ve Eski Fransız Merkez Bankası Başkanı Jacques de Larosiere başkanlığındaki AB Finansal Denetim Yüksek Düzey Grubu tarafından hazırlanan ve Mart 2009 yayınlanan De Larosiere raporu'na göre AB'de hem finansal kurumlar kendileri hem de düzenleyici ve denetleyici otoriteler riskleri değerlendirmede başarısız olmuşlardır. Bunun yanında finansal piyasanın önemli segmentlerindeki hatta finansal kurumların kendi içlerindeki şeffaflık eksikliği “gölge bankacılık sistemi”nin oluşmasına neden olmuştur.¹⁹³

Buna benzer durumlar, ana ülke denetçisine sınır ötesi grup durumlarında hiçbir lüzumsuz etkide bulunmadan aşırı onaylayıcı hareket eden denetimsel yapıya dayanan

¹⁹³ De La Rosiere Report (2009). The High-Level Group on financial supervision in the EU, chaired by Jacques de Larosiere, Report, Brussels, 25 February 2009, p.9

Denetçiler Heyetleri (Colleges of Supervisors)¹⁹⁴,nde kendini belli eder. Kontrol tarafına geçerek, burada net çizgiler önümüzdeki 10 yıl içinde genel politik görünüm boyunca tek pazar finansal hizmetleri içerisinde ayrı bir konu olduğu ve eğer sistem çökerse bunun reel ekonomi için korkunç sonuçları olduğunda tek konu olduğu net bir hal aldıkça, gelişecektir. IMF tarafından yapılan hesaplara göre finansal piyasalara müdahale, gelişmekte olan ülkelere yapılacak olan 37 yıllık bir yardım ile eşdeğerdir. Ayrıca basında “iflas ettirelemeyecek kadar büyük” olan bankalar ve ülkeler ve bölgeler üzerindeki etkileri konusunda çok şeyler duyuldu.¹⁹⁵

Büyük hissedarların rollerine karşı küçük yatırımcılar ve hissedar aktivizmi çok önemli hale gelecektir. Denetçiler yaklaşım hakkında daha çok yardıma ihtiyaç duyacaklar ve proaktif olarak sağlam kutular yerine zayıflıkları ele almaya çalışacaklardır. Denetçiler arasındaki iletişim ve Seviye 3 komitesi içerisindeki denetçilerin ilişkileri hem Avrupa şartlarını hem de Uluslararası şartları göz önünde bulundurarak kurulacaktır. De la Rosiere raporu, denetçilerin sistematik risk tahminindeki eksikliğini; piyasaların konjonktür dönerselliğini ve likiditesini kontrol etmek üzere Avrupa Sistemik Risk Konseyi kurulmasını tavsiye ederek örtbas etmeye çalışmıştır. Eğer düzgün işleyen bir kriz yönetim sistemi kurulmak isteniyorsa, son derece önemli olacak olan bu kurum ile Avrupa Finansal Denetçiler sistemindeki (Colleges of Supervisors’taki) mikro denetim arasındaki bağlantıdır. Daha önce bahsedildiği gibi, global kapsamda düşünülmediği ve ulusal egemenlik üzerindeki tüm uygulamaların göz önünde bulundurulmadığı sürece yeni araçlar oluşturmada acele edilmemelidir. Piyasanın ve denetiminin son zamanlardaki başarısızlıklarından biri ulusal çıkarlar nedeniyle mevzuata konulan kısıtlamalar olmuştur. Açıkçası, bu konunun önümüzdeki yıllarda ele alınması gerekecektir. Politika koyucuların, önümüzdeki yıllarda, ya düzenleyici tabanda ya da aktivite raporları ve tartışmalar yoluyla daha

¹⁹⁴ 6 Mayıs 2009’da(2009/111/EC) Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanan ve hükümleri tüm üye ülkeler tarafından en geç 31 Aralık 2010 tarihine kadar uygulanmış olacak olan revize Sermaye Yeterliliği Direktifi (CRD), sınırötesi bankacılık gruplarının denetiminin etkinliğini ve verimliliğini güçlendirmek ve konsolide edici denetçi ile konuk olunan ülke denetçilerinin işlerini kolaylaştırmak amacıyla Denetçiler Heyetleri (Colleges of Supervisors) kurulmasını öngörmüştür. Denetçiler Heyetleri, sınır ötesi bankacılık faaliyetinde bulunan bankaların farklı bileşenlerinin denetiminden sorumlu ya da denetimine dahil olan otoriteler arasında koordinasyon ve işbirliği için esnek olmasına rağmen sürekli bir statüye sahip yapılar olarak tanımlanabilir. Avrupa içerisinde, konsolidasyon, ev sahibi ülke denetçileri, ve diğer eşdeğer otoriteler için CRD’de ön görülen görevleri yerine getirmek aynı zamanda AB dışından ülkelerdeki ilgili otorite kurumlar ile uygun işbirliğine koordinasyonun da sağlanması için çerçeve oluşturacaklardır.

¹⁹⁵ European Parliament (2009), p.15.

dikkatli izleme yaparak piyasaların gidişatına ince ayar yapmak ve potansiyel durumlarda daha hızlı tepki vermek için finansal piyasalara daha aktif bir şekilde müdahale etmeleri gerekecektir. Gelecekteki kriz mekanizmasının rolünün ve mikro ve makro denetim arasındaki bağlantının AB kurumlarının düzenli olarak sorumluluk ve hesap verilebilirlik yoluyla güçlendirilmesi gerekecektir.¹⁹⁶

Rekabet yapısındaki, banka stratejilerindeki ve faaliyet ortamındaki değişikliklerin hepsinin banka davranışları ve banka performansı üzerinde bir etkisi bulunmaktadır. Bankacılık endüstrisi AB’de on yıl öncesine göre çok daha entegre olmuş olsa da tam entegrasyonun (özellikle de perakende bankacılık alanında) önünde halen bariyerler bulunmaktadır. Halen süregelen entegrasyon süreci düzenleyici otoriteler açısından özellikle şu anki denetsel süreç ulusal yetkilere dayandığı ve daha ileri bir entegrasyonun sistemik istikrar üzerindeki kesin etkileri bilinmediğinden dolayı çeşitli sorunlar oluşturmaktadır.

Etkin ve verimli sınır ötesi denetimin yanı sıra diğer bir problem de bankacılık sektörü denetçileri ile merkez bankaları arasında etkin bir karşılıklı etkileşimin sağlanmasıdır. Avrupa Birliği’ndeki bankalar net bir şekilde büyükçe ve toptan piyasalar daha da fazla entegre oldukça bireysel tek tek bankaların problemlerinin sistemik etkiler doğurması ihtimali artacaktır. Sonuç olarak pratikte sistemik istikrar sorumluluğu ile son borç mercii ve büyük bankaların ihtiyatlı denetimi arasında net bir çizgi çizmek zordur. Gerçekten de bugünün artan piyasa tabanlı finansal sisteminde yaşanan küçük rahatsızlıkların piyasa mekanizmasını kökten etkileme ihtimali de artmıştır.¹⁹⁷

Bu nedenle AB’de Eski Üye Devletler ile Yeni Üye Devletler arasında önemli farklar bulunmasına rağmen, bankacılık hizmetlerinin daha fazla entegre olması, rekabetin artırılması ve liberalleşme sürecinin güçlendirilmesi yönündeki reformların hızlandırılması önemlidir.¹⁹⁸

¹⁹⁶ European Parliament (2009), p.17.

¹⁹⁷ Bank of International Settlements [BIS](2008). *BIS Review 53/2008*, Speech by Dr Nout Wellink, President of the Netherlands Bank and Chairman of the Basel Committee on Banking Supervision, at the 36th Economics Conference 2008, held at the Austrian National Bank, Vienna, 28 April 2008. p.4 (<http://www.bis.org/review/r080430a.pdf> Erişim Tarihi: 15.03.2010)

¹⁹⁸ C. Staikouras et al. (2008). An empirical investigation of operating performance in the new European banking landscape, *Global Finance Journal* 19, pp. 32–45

Üçüncü Bölüm

Türk Bankacılık Sektörü Ve Basel II Sermaye Yeterlilik Uzlaşısının Sektörde Uygulanması

1. Türk Bankacılık Sektörü ve Yapısı

2010 yılı verileri ile dünyanın 16. büyük ekonomisi ve gelişmekte olan ülkeler arasında en eskisi ve en gelişmiş ülke olma özelliğine sahip bir ülke olan Türkiye hızla büyüyen güçlü bir bankacılık sistemine sahip olduğunu 2007 yılından bu yana dünyada yaşanan global kriz ile başa çıkarak da göstermiştir. 1980’lerde başlayan finansal serbestleşmenin ardından önemli büyüklükteki kamu kesimi borçlanma ihtiyacından kaynaklanan yüksek bütçe açıkları, kronik enflasyon, ekonomideki dolarizasyon, düzenleme ve denetimin yetersizliği, sermaye yetersizliği ve istikrarsız ekonomik ve politik ortam gibi unsurların tümü Türk bankacılık sektörünün 2000’li yılların başına kadar zayıf performansında etkili olmuş ve sektör sık sık krizler yaşamıştır. Buna karşın, 2002 yılında uygulamaya konulan yapısal reform politikaları neticesinde Türkiye çok etkileyici düzeyde bir gelişme göstermiştir. Ekonomik büyüme, yapısal makroekonomik reformların uygulanması, AB’ye üyelik potansiyeli, bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programının başarılı olması, Basel II gibi uluslararası kabul görmüş bankacılık düzenleme ve denetleme standartlarının uygulanması hazırlıkları, yerel kredi piyasasındaki büyüme potansiyeli gibi etkenlerin tümünün Türk bankacılık sektörüne tarihi düzeyde yabancı yatırımcı çekilmesine katkısı olmuştur.¹⁹⁹ Bugün Türk Bankacılık sektörü aktif büyüklüğü Haziran 2011 itibari ile 1.145 Trilyon liraya ulaşmıştır. Tablo 32’de Türk bankacılık sektörü, Euro bölgesi, ABD ve Japon bankacılık sektörleri ile temel bazı göstergeler bazında karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

¹⁹⁹ Y.Altunbaş vd. (2009), *Turkish Banking*. Great Britain: Palgrave Macmillan, p.3

Tablo 32: Bankacılık sektörü karşılaştırmaları 2010

	Euro Bölgesi	ABD	Japonya	Türkiye
Banka Sayısı	6.458	6.389	148	49
Toplam Aktifler (Trilyon Dolar)	31.1	11.8	0.8	0.65
Varlıklar/GSYİH (%)	346.6	121.1	168.8	91.1
Düzenleyici Sermaye Oranı	12.5	14.2	9.6	17.7 ²⁰⁰
Tier 1 Sermaye ²⁰¹	9.4	11.4	6.8	16.4*
Likit Varlık Oranı (%)	5.9	19.3	16.0	10
Kredi aracılığında bankaların payı	73.8	23.6	52.6	85.7
Nüfus	501.1 ²⁰²	310.6	127.1	73.7

Kaynak: a) AB, ABD ve Japonya verileri: EBF, 2010. (<http://www.ebf-fbe.eu/uploads/Facts%20&%20Figures%202010.pdf>) (Erişim Tarihi:10.11.2011)

b)Türk bankacılık sektörü verileri: TBB, 2011:28 ; TCMB, 2011: 36 ve TBB, 2010:121 kaynaklarından derlenmiştir.

1.1. Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü

Türk finansal sistemi son yıllarda pek çok hukuki, yapısal ve kurumsal değişiklik yaşamıştır. 1980’li yıllar boyunca, temel amaçları devlet müdahalesini sınırlandırıp piyasa oyuncularının rollerini genişleterek bankaların etkinlik ve üretkenliğini artırmak olan bir dizi finansal reform uygulamaya konulmuştur. Bunun yanında Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üye olma hedefindeki kararlılığı, bankacılık otoritelerini yapılan düzenlemelerin Birlik mevzuatı ile uyumlu olması konusunda motive etmiştir.

²⁰⁰ Yıllık ortalama değer

²⁰¹ Tier 1 olarak ifade edilen kavram Ülkemiz mevzuatındaki bazı değişikliklerin dışında Ana Sermaye’yi ifade etmektedir. Katkı Sermaye ise Tier 2 olarak anılmaktadır. Bahsi geçen değişikliklerden bazıları şunlardır;

- Ülkemizde Yasal Özkaynak hesaplamasında Sermayeden İndirilen Değerler (SİD), Ana ve Katkı sermaye toplamından düşülürken, Tier 1 hesaplamasında ise SİD’ler %50 Ana Sermaye’den %50 Katkı Sermaye’den şeklinde indirilmektedir.
- Ülkemizde asgari sermaye yeterlilik oranı Yasal Özkaynak (Ana sermaye +Katkı Sermaye-SİD)/RAV oranına bağlantılı olarak şekillendirilmiştir. Diğer taraftan, mevzuatımızda Tier 1 oranı için herhangi bir asgari sermaye yeterlilik oranı doğrudan yer almazken, Katkı Sermayenin Ana Sermayenin %100’ünü geçememesi kısmen de olsa Ana Sermaye miktarının yüksek oranda olmasını sağlamaktadır. Genelde Türkiye’deki verilerde Birinci kuşak sermaye, Tier 1 ve Ana sermaye aynı anlamda ve birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.
- Tablodaki oran Mart 2011 tarihi itibarıyla.

²⁰² Yalnızca Euro kullanan ülkeler nüfusu: 331.9 Milyondur. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Eurozone>) (Erişim Tarihi: 12.08.2011)

Türk finansal sistemi, banka tabanlı (bank based system) bir sistemdir. Banka tabanlı sistemlerde çoğunlukla bankalar tasarrufların reel sektöre kanallanmasında aracılık ederken (örnek Almanya ve Japonya), piyasa tabanlı finansal sistemlerde bankalardan daha çok menkul kıymet piyasaları aracılığıyla tasarruflar kurumsal yapılara aktarılmaktadır. (örnek ABD ve İngiltere).²⁰³ Aracılık faaliyetlerinin kilit rol oynadığı banka tabanlı sistem; ya da fon ödünç vermenin tümünün resmi aracılar olmadan gerçekleştiği piyasa tabanlı sistem ülkenin kendi iç dinamikleri içinde gelişmektedir. Banka tabanlı sistem gözetim ve denetim maliyetlerinin düşük olduğu ve aracılıkta ortaya çıkan problemlerin denetim yoluyla önemli derecede giderildiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Aracılık problemlerinin pek fazla olmadığı ve gözetim denetim faaliyetlerinin hayli pahalı olduğu yerlerde ise piyasa tabanlı sistem ortaya çıkmaktadır.²⁰⁴

Türkiye ekonomisinin yüksek büyüme hızı ve yüksek seviyedeki fon ihtiyacı dolayısı ile bankacılık hizmet ve ürünlerine olan talep 2000’li yıllara doğru hızla artmıştır. Liberalleşme döneminde Türkiye’ye bir kaç yabancı banka girişi olmasına karşın, bu bankalar genellikle ticari ve kurumsal finansman alanlarına yoğunlaşmışlardır. Bu nedenle bankacılık hizmetlerine olan aşırı talebin çoğu hali hazırda var olan bankalar tarafından emilmiş ve bu durum zaten büyük olan bankaların negatif ölçek ekonomilerine ve ölçek verimsizliği problemlerine maruz kalmasına neden olmuştur.²⁰⁵ 2000’li yılların başından itibaren hız kazanan, kamu kurumlarının özelleştirilmesi, vergi reformu ve devletin sübvansiyonlarına son verilmesi gibi daha birçok reform hükümetin finansal sektöre olan bağımlılığını azaltmaya ve bu da bankaların performansını yükseltmeye başlamıştır.

Son yıllarda Türk bankacılık sektörü, muhtemel şoklara karşı koyma yeteneği açısından son yaşanan küresel kredi krizinde özellikle görüldüğü üzere 2000’li yılların başında olduğundan çok daha sağlam ve dayanıklı hale gelmiştir.²⁰⁶

Bankacılık sektörü, 2010 yılında da ekonomik faaliyeti desteklemeye devam etmiştir. Ekonomik faaliyetin hızla toparlanması, enflasyonun düşmesi, gerek yurtiçinde

²⁰³ A.Demirgüç-Kunt, R.Levine (1999), Bank-based and market-based financial systems:cross-country comparisons,*World Bank Policy Research Working Paper*, WPS 2143, p.9

²⁰⁴ Chakraborty and Ray (2006), pp. 329-350

²⁰⁵ I.İşık, M.K.Hassan, (2003), Financial deregulation and total factor productivity change: an empirical study of Turkish commercial banks, *Journal of Banking and Finance*, 27, pp.1455-1485

²⁰⁶ C. Bakır (2009). Wobbling but still on its feet: The Turkish Economy in the global financial crisis. *South European Society and Politics*, 14 (1), pp. 71-85

gerekse yurtdışında yerleşiklerin TL talebinin artmaya devam etmesi, özkaynak yeterliliğinin düzenlemelerde öngörülen düzeyin üzerinde kalması, kurumsal ve bireysel kredi talebinin güçlü olması, kamu kesiminin borç çevirme oranının düşmesi, yurtdışında kaynak girişinin artması, para ve sermaye piyasalarının istikrarlı olması sayesinde sektörün performansı iyileşmeye devam etmiştir. Tüm bankaların (mevduat, kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankalarının) toplam aktifleri yüzde 21 oranında büyüyerek 1.008 milyar TL (655 milyar dolar) olmuştur. Toplam aktiflerin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı 2 puan artarak yüzde 89'a yükselmiştir. Mevduat, kalkınma ve yatırım bankalarının toplam aktifleri, cari fiyatlarla yüzde 20 oranında büyüyerek 964 milyar TL (627 milyar dolar) olmuştur. 2010 yılında, 32'si mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım, 4'ü katılım olmak üzere 49 banka faaliyet göstermiştir. Sermayesinin yüzde 51'i veya daha fazlası yurtdışında yerleşik yatırımcılara ait olan mevduat bankalarının sayısı 17, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 4 olmuştur. Yurtdışı yerleşik yatırımcılarla stratejik ortaklık (yüzde 50 ortaklık) anlaşması yapan banka sayısı 4 tanedir. Yurtdışında yerleşik banka ortaklarının 13 tanesi Avrupa, 5 tanesi Ortadoğu, 4 tanesi ABD ve 1'er tanesi de Asya ve Afrika bölgesindedir. Türkiye'de finansal sektör ve bankacılık sektörü henüz büyüme aşamasındadır. Bankacılık sektörü finansal sektörde ağırlıklı bir paya sahiptir. Uluslararası karşılaştırmalara göre, bankacılık sektörü yüksek bir büyüme potansiyeline sahiptir.²⁰⁷

1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Piyasa Yapısı

Türk bankacılık sektörünün piyasa yapısı, son 10 yıllık dönemde yaşanan temel gelişmeler çerçevesinde değişikliğe uğramıştır. Sektör, 2000 öncesinde makro ekonomik istikrarsızlıkların yaygın olduğu bir ortamda, çok sayıda küçük ölçekli bankanın var olduğu bir yapıya sahip iken, kurumsal yönetim zayıflığı ve risk yönetim ilkelerine uyulmaması gibi nedenlerle yapısal sorunlar yaşamış ve meydana gelen 2000-2001 krizlerinden derin biçimde etkilenmiştir. Krizlerle birlikte çok sayıda banka sistem dışına çıkmak zorunda kalmış, uygulanan yeniden yapılandırma sürecinde sektörün piyasa yapısı önemli ölçüde etkilenmiştir. Banka sayısındaki azalmanın yanı sıra bankaların farklı piyasalardaki göreceli payları da değişmiştir. Ayrıca, 2002-2007 yıllarında görülen yüksek performanslı büyüme dönemi dikkat çekicidir. Bu evrede,

²⁰⁷ Türkiye Bankalar Birliği [TBB] (2011). *Bankalarımız 2010*, (#276).İstanbul. s.6

finansal istikrarın güçlenmesi, sistemin sağlıklı yapıya kavuşmasıyla sektör kendi dinamikleri çerçevesinde gelişmeye devam etmiş ve piyasa yapısında keskin olmaktan ziyade ılımlı değişimler gerçekleşmiştir.

Toplam aktiflere bakıldığında, son birkaç yıldır azalma eğilimde yoğunlaşmanın 2010 yılında da bu eğilimini sürdürdüğü ve sektörün toplam aktifler açısından yoğunlaşmamış bir görünüm arz ettiği tespit edilmektedir. Türk bankacılık sektörünün piyasa yapısı, son 11 yıllık dönemde yaşanan temel gelişmeler çerçevesinde önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu zaman diliminde, çok sayıda bankanın sistem dışına çıkması, yeniden yapılandırma, birleşme ve devirler, hisse alımları, stratejik yatırımlar, düzenleyici çerçeve, risk yönetimi, küresel sermaye katılımı ve piyasa dinamikleriyle yeniden şekillenen sektörde, bankaların göreceli payları değişmiştir. Piyasalar ayrıntılı olarak analiz edildiğinde; toplam kredilerde, ticari kredilerde, küçük ve orta ölçekli işletme kredilerinde ve konut kredilerinde yoğunlaşma olmadığı ve yüksek derecede rekabetin olduğu bir pazar yapısı görülmektedir. Öte yandan, bireysel kredi kartları, mevduat ile sendikasyon ve seküritizasyon kredilerinde ılımlı derecede yoğunlaşma görülmektedir.²⁰⁸

1.2.1. Türkiye’de bankacılık kurumları, türleri ve rolleri

Türk bankacılık sektörü, 5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre mevduat bankaları, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olarak üç fonksiyonel grupta sınıflandırılmaktadır. Toplam aktifleri Aralık 2010 itibarıyla 1 trilyon TL seviyesine ulaşan Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 49’dur. Bunlardan 4 tanesi katılım bankalarıdır. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 2009 yılında 2008 sonuna göre değişmemiş ve 45 olmuştur.²⁰⁹ 2010 yılında, 32’si mevduat, 13’ü kalkınma ve yatırım, 4’ü katılım olmak üzere 49 banka faaliyet göstermiştir (Tablo 33).²¹⁰

Türk bankacılık sektörü, fonksiyonel banka grupları itibarıyla incelendiğinde, sektörün aktif büyüklüğünün %92,6’sının 32 adet mevduat bankasından, %4,3’ünün 4 adet katılım bankasından ve %3,1’inin 13 adet kalkınma ve yatırım bankasından oluştuğu görülmektedir. Fonksiyonel sınıflamaya göre aktif analizi yapıldığında; ilk 5

²⁰⁸ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK] (2010e). *Bankacılıkta yapısal gelişmeler*. (5), s.4

²⁰⁹ TBB (2010). *Bankalarımız 2009*, (#267), İstanbul, s.47

²¹⁰ TBB (2011). s.6

mevduat bankasının grup toplamının %55,8'ini, ilk 3 kalkınma ve yatırım bankasının ise grup toplamının %77,1'ini oluşturduğu izlenmektedir. Dolayısıyla söz konusu gruplar içerisinde homojen bir dağılımın olmadığı görülmektedir. Az sayıda banka bulunan katılım bankaları grubu ise, diğer gruplara göre daha homojen bir yapı sergilemektedir.²¹¹

Tablo 33. Türk bankacılık sektörü banka ve şube sayısı

Banka ve Şube Sayısı						
	2002		2009		2010	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat Bankaları	40	6087	32	8991	32	9.423
Kamu Bankaları	3	2019	3	2530	3	2744
Özel Bankalar	20	3659	11	4390	11	4582
Fondaki Bankalar	2	203	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	15	206	17	2062	17	2096
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	19	13	44	13	42
Kamu Bankaları	3	4	3	22	3	22
Özel Bankalar	8	12	6	15	6	15
Yabancı Bankalar	3	3	4	7	4	5
Toplam	54	6106	45	9027	45	42

Kaynak : TBB, 2010:47; ve TBB, 2011:62

1.2.2. Sektördeki Yoğunlaşma Oranları

2000 yılı sonlarına kadar hayli parçalı bir piyasa yapısına sahip olan Türk Bankacılık sektörü, 2000 sonu itibari ile Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya gibi yeni AB üyesi ülkeler arasında en düşük HH endeks değerine sahiptir. 1994 yılından sonra ise piyasa yoğunlaşması büyük kamu bankalarının payının düşmesi ve orta ve küçük ölçekli özel bankaların paylarının artması sonucu daha da azalmıştır. Son yıllarda 2000-2001 finansal krizindeki çözülmenin ardından sektördeki banka sayısı da önemli oranda gerilemiştir. Türkiye için HH istatistiği değerinin düşüşü reddedilemez ki bu da 1998'den 2004 yılına kadar rekabetin Türk Bankacılık sektöründe daha az yoğun hale geldiği anlamını taşımaktadır.²¹² Pazardaki firma sayısı ile yoğunlaşma derecesi arasında ters yönlü bir ilişki vardır.²¹³ Yani banka sayısının artması yoğunlaşmanın

²¹¹ BDDK (2010e), s.7

²¹² R.G.Gelos, J.Roldos,(2004) Consolidation and market structure in emerging market banking systems, *Emerging Markets Review* 5, pp. 39-59

²¹³ K.Yıldırım vd. (2005), *Endüstriyel Ekonomi*, Bursa: Ekin Kitabevi, s.38

azaldığı anlamını taşımaktadır. Ancak yine de Türk bankacılık sektöründe yoğunlaşma oranındaki düşüşe ve sektöre yeni girişlere rağmen, artan karlılık oranı monopol gücünde muhtemel bir artış olabileceği konusunda kaygıları gündeme getirmiştir. Sektördeki yüksek karlılık, kamu sektörünün artan finansman ihtiyaçları ile kısmen açıklanabilir ve ayrıca sektördeki liberalleşme politikalarının rekabeti güçlendirdiği ve yapısal yararlar sağladığı ifade edilebilir.²¹⁴

Herfindal-Hirschman Endeksi (HHI)²¹⁵ gerek yoğunlaşma gerekse de piyasa yapısı açısından daha uygun bir gösterge olması ve 5 banka aktif oranından daha hassas ölçüm yapması nedeniyle, hem AB’de hem de tüm dünyada tercih edilmektedir. HHI, AB ülkeleri için değerlendirildiğinde 2003 yılında yalnızca 1 ülke (Almanya) 0-199 grubunda yer alarak tam rekabetçi bankacılık piyasasına, 8 ülke (İsveç, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Avusturya, Birleşik Krallık) 200-999 grubunda yer alarak zayıf oligopol piyasa yapısına sahip bulunmuştur. 4 ülke (Danimarka, Yunanistan, Hollanda, Portekiz) 1.000-1.799 arası HHI değerleri olarak kuvvetli oligopol, 2 ülke (Finlandiya, Belçika) ise 1.800-10.000 arası değerlerle endekse göre tek el piyasa yapısına uygun bankacılık sistemlerine sahiptirler. Aynı yıl içinde AB-15 ortalaması da 200-999 grubu içinde 541 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında en düşük değer 173 ile Almanya’da en yüksek değer ise 2.420 ile Finlandiya’dadır. Türkiye açısından endeks incelenen 6 yıllık dönemde artış göstermiş, 2000 yılında 643 olan değer 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla 950 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2003 yılından bugüne kadar kayda değer bir artış olmamakla beraber Türkiye üst sınırdaki AB ortalaması ile zayıf oligopol piyasa grubunda yer almaktadır. Endeksin AB sürecinde artış trendini devam ettirmesi özellikle tam üyelik durumunda ölçek olarak küçük kalacak bankalar açısından önem taşımaktadır. Endeksin artışı Türk bankacılık sektörünün küçük bankalı bir yapıdan,

²¹⁴ B. Günlalp and T.Çelik (2006). Competition in the Turkish banking industry, *Applied Economics*, 38, pp.1335–1342

²¹⁵ Herfindal-Hirschman Endeksi (HHI) bankaların sektör paylarının karelerinin toplanması yoluyla elde edilirken, sektör içi rekabeti ve piyasa yapısını yansıtmaması nedeniyle başta ABD olmak üzere pek çok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. HHI değeri sıfıra yakın (ancak hiçbir zaman sıfıra ulaşmayan) bir değer ile 10.000 puan arası değişmektedir. Sıfıra yakın bir HHI değeri birbirine yakın büyüklükte yüzlerce firmanın rekabet ettiği bir sektörü yansıtırken, 10.000 puanlık HHI değeri tek bir firmanın faaliyette bulunduğu tam bir tek el durumunu yansıtmaktadır. Bu değerler için genel kabul görmüş sınıflandırma şu şekildedir:

- 0–199 (Tam rekabet, eşit büyüklükte 51 ve daha fazla sayıda firma)
- 200–999 (Zayıf oligopol, eşit büyüklükte 11-50 firma)
- 1.000–1.799 (Kuvvetli oligopol, eşit büyüklükte 6-10 adet firma)
- 1.800–10.000 (Tek el, eşit büyüklükte 1-5 adet firma).

daha az sayıda ancak daha büyük ve AB finans devleri ile rekabet edebilecek kurumlara sahip bir yapıya doğru gelişim kaydettiğini gösterebilecektir.²¹⁶

2009 yılında Türk Bankacılık Sektöründeki ilk beş bankanın toplam aktifler ve mevduat içindeki payı 2008 yılına göre 1'er puan artmış; kredilerdeki payı ise 3 puan düşmüştür. İlk on bankanın toplam aktifler ve mevduat içindeki payı, benzer şekilde 2009 yılında 1'er puan artmış; kredilerdeki payı ise 1 puan düşmüştür.²¹⁷ 2010'da ilk beş ve on bankanın toplam aktifler ve mevduat içindeki payları değişmemiş; kredilerdeki payları ise sırasıyla 2 ve 1 puan yükselerek; yüzde 57 ve yüzde 86 düzeyinde oluşmuştur.²¹⁸

Tablo 34'te Türk bankacılık sektöründe ilk beş ve ilk on bankanın sektör içerisindeki payları verilmiştir.

Tablo 34. Bankacılık sektöründe yoğunlaşma (yüzde)

	2002	2007	2009	2010
İlk Beş Banka*				
Toplam Aktif	58	62	63	63
Toplam Mevduat	61	64	66	66
Toplam Krediler	55	57	55	57
İlk On Banka				
Toplam Aktif	81	85	87	87
Toplam Mevduat	86	89	91	91
Toplam Krediler	74	83	85	86

*Toplam aktiflere göre

Kaynak: TBB, 2010:58.

İlk beş banka içinde 2009 sonunda, 2 kamu bankası ve 3 özel banka yer alırken, ilk on banka arasında 3 kamu bankası, 4 özel banka ve 3 yabancı sermayeli banka bulunmaktadır.²¹⁹ İlk beş banka içinde 2010 sonunda, 1 kamu bankası ve 4 özel banka yer alırken, ilk on banka arasında 3 kamu bankası, 5 özel banka ve 2 yabancı banka bulunmaktadır.²²⁰

²¹⁶ S.Yetim ve O. Gülhan (2005). Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde Türk bankacılık sektörü, *BDDK ARD Çalışma Raporları 2005/7*, s. 93

²¹⁷ TBB (2010), s.53

²¹⁸ TBB, (2011), s.229

²¹⁹ TBB, (2010), s.269

²²⁰ TBB, (2011), s.230

Finansal krizlerin aşılmaya başlandığı dönem olan 2002 yılında ise, sektörün en büyük bankasının payı %17,4 olup, büyük ve küçük ölçekli banka sayısında önemli bir değişim gözlenmezken küçük ölçekli banka sayısı 40'a inmiştir. Takip eden yıllarda büyük ölçekli bankaların sayısının 7'ye çıktığı, bununla birlikte orta ölçekli banka sayısında ılımlı bir azalış meydana geldiği anlaşılmaktadır. Küçük ölçekli banka sayısı ise yıllara göre azalış eğilimini devam ettirmiştir. 2009 yılında, en büyük bankanın aktif payı %14,93'e kadar inerken, aktif payı %10'un üzerinde 4 adet banka yer almaktadır. Büyük ölçekli bankaların aktif paylarının birbirine yakınsaması sektörde rekabet yapısının güçlendiğine dair bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.²²¹

Tablo 34'ten de izlendiği üzere bankacılık sektöründe 2010 yılı itibarıyla faaliyet gösteren 49 bankadan aktif büyüklüğü bakımından ilk 5'inin payı yüzde 63, ilk 10'unun payı ise yüzde 87'dir. Yoğunlaşma mevduatlarda daha yoğun olarak gözlenirken, kredilerde daha düşüktür. Ülkemizde ilk 5 bankanın yoğunlaşma seviyesi, AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında 2009 yılı itibarıyla yüzde 60 ile AB üyesi ülkeler (AB-27) ortalamasıyla aynı düzeyde olup, ülkeler arasında seviye olarak yine orta sıralarda yer almaktadır.

1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yapısı

Sermaye yeterlilik rasyosu olarak bakıldığında Türk bankacılık sektöründe 2001 yılından bu yana yapılan rehabilitasyonlar sonucunda önemli gelişmeler olduğu gözlemlenmiştir. Sektörde sermaye yeterlilik rasyosu 2003 yılından bu yana gerekli olan değerlerin bir hayli üzerinde seyretmiş ve bu oran genel olarak AB'deki çoğu ülke sektör rasyosundan ve Amerikan bankalarından yüksek düzeylerde gerçekleşmiştir.

2000'li yılların başlarına bakıldığında bu durumun net bir şekilde banka portföylerinde sıfır risk ağırlıklı kamu menkul kıymetlerinin büyük yer teşkil etmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.²²² Bu nedenle bankaların aktif yapılarında krediler yönünde yaşanacak pozitif gelişmeler daha sonraları sermaye ihtiyacını artırması beklenirken güçlü bir büyüme trendini yakalayan Türkiye ekonomisinde Bankacılık sektörünün aktif yapısında 2010 yılında önemli değişiklikler olmuştur.

²²¹ BDDK (2009c), *Bankacılıkta yapısal gelişmeler*, (4), Ankara, s.31

²²² A.Steinherr et all. (2004). The Turkish banking sector challenges and outlook in transition to EU membership, *Centre for European Policy Studies EU-Turkey Working Papers*, (4), p.29

Toplam aktifler içinde kredilerin payı artarken; takipteki krediler azalmıştır. Çok büyük bölümü devlet iç borçlanma senetlerinden oluşan menkul kıymetler portföyünün payı azalmıştır. Uluslararası piyasalardan borçlanmanın artması, büyümenin hızlanması, risk algısının düşmesine bağlı olarak bankalar likit varlıklarının payını azaltmıştır.²²³

Türk bankacılık sektörü geçmiş yıllarda yaşamış olduğu bankacılık ve likidite krizlerinin ardından çok şey öğrenmiş ve krizlere karşı önleyici ve yapısal birçok önlem geliştirmiştir. Banka tiplerine göre sınıflandırma yapıldığında Türkiye’de kalkınma ve yatırım bankalarının en yüksek “sermaye tamponunu”²²⁴ tercih ettiği gözlemlenmiştir. Kamu sermayeli mevduat bankaları bunun tam tersi olarak ortalamada negatif sermaye tamponuna sahip olmuşlardır. 2001 yılından sonra Türk bankacılık sektöründe sermaye tamponları çok aşırı artış göstermiştir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilen bankalar hariç tutulduğunda Türk bankacılık sektörünün sermaye tamponları Avrupa Birliği bankacılık sektörü sermaye tamponlarının çok üzerindedir.²²⁵ “Sermaye tamponu” ile kastedilen kavram ulusal otoriteler tarafından elde tutulması zorunlu kılınan sermaye tutarının üzerinde kalan sermaye miktarıdır.²²⁶

1.3.1. Yerli ve yabancı sermaye

1990’lı yıllarda yaşanan derin finansal kriz ve seçim sonrası hükümet değişikliğini takip eden 2004 yılları arasında Türk bankacılık sisteminde piyasayı kontrol gücü esasına göre yapılacak bir hesaplama bizim için aydınlatıcı oranlara işaret etmektedir. Yabancı payı yüzde 50’nin üzerinde olan bankaların varlık toplamının sektördeki varlık toplamına oranlanmasıyla kontrol gücü esasına göre yapılan hesaplama Tablo 35’te verilmektedir. Trend olarak bakıldığında, sermayedeki pay açısından çoğunluğa sahip yabancı sermayeli bankaların aktif toplamı içindeki payı yüzde 3-5 aralığında seyretmektedir. Yabancı katılımının ölçülmesi açısından yaygın olarak kullanılan bu

²²³ TBB (2011), s.245

²²⁴ Sermaye tamponu (capital buffer): Ekonomik çevrimlerin pozisyonuna göre tutulması gereken sermaye düzeyi %0-%2,5 arasında ilaveye tabi tutulabilecektir. Anılan tamponun çekirdek sermayeden ya da zararı tam karşılama kapasitesi olan diğer sermaye bileşenlerinden ayrılması gerekmektedir. Döngüsel sermaye tamponunun ekonominin büyüme hızına bağlı olarak artırılıp azaltılmasıyla hızlı kredi büyümesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

²²⁵ G. Atıcı and G. Gursoy (2011), Financial crisis and capital buffer: evidence from Turkish banking sector, *Banks and Bank Systems*, 6 (1), p. 72

²²⁶ T.Jokipii and A.Milne (2008), The cyclical behaviour of European bank capital buffers, *Journal of Banking and Finance*, 32, pp. 1440-1451

hesaplamaya literatürde de sıkça başvurulmaktadır. Geleneksel olarak 2005 yılına kadar Türkiye’deki yabancı payının yüzde 5’in altında seyrettiğini söylemek mümkündür.²²⁷

Tablo 35. Türkiye’deki yabancı bankaların sektördeki payı (%)

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Haz. 2005
Yabancı payı %50’den fazla olan bankaların varlık toplamı / toplam varlıklar	3,46	2,89	2,98	4,70	4,38	5,22	5,42	3,04	3,10	2,78	3,40	3,39

Kaynak: Yayla vd., 2005:13

2005 yılından itibaren Türk bankacılık sektöründe yabancı payı artan bir eğilim göstermiştir. Eylül 2009 itibarıyla aktif büyüklüklerine göre, Türk bankacılık sektöründe kamu sermayesinin payı %28,3; özel sermayenin payı %32 düzeyindedir. Aynı dönemde Türk bankacılık sistemindeki küresel sermayenin payı %20 seviyesindedir. Bu paya, yurt dışı yerleşik yatırımcılar tarafından elde tutulan %19,7 oranında borsa payları eklendiğinde, toplam küresel sermaye payı %39,7 olmaktadır. Bu oran 2008 yılında bankacılık sektöründe %19,8 ve borsadaki yabancı payı ile birlikte %37,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu nedenle söz konusu oran bankacılık sektöründe küresel sermayenin payının ılımlı artış eğilimine işaret etmektedir.²²⁸

Türkiye’de faaliyet gösteren veya faaliyet göstermiş ancak çeşitli nedenlerle faaliyetleri sona ermiş yabancı sermayeli bankalar daha çok Avrupa kökenli kuruluşlardır. Bu kapsamda, Almanya, Hollanda, İtalya ve Fransa orijinli grupların ağırlıklı etkisini görmek mümkündür.²²⁹

Bankacılık sektöründeki yabancı payı 2008 yılı sonu itibarıyla Euro Bölgesi’nde %19, AB 27’de ise %26’dır. Aynı tarih itibarıyla %26 olan Türk bankacılık sektöründeki yabancı payı, Euro Bölgesi ortalamasının üzerinde, AB 27 ortalaması ile yaklaşık olarak aynı düzeyde, AB’nin yeni üyelerinin ise oldukça altında kalmaktadır.²³⁰

²²⁷ M.Yayla vd. (2005), Bankacılık sektörüne yabancı girişi: küresel gelişmeler ve Türkiye, *BDDK ARD Çalışma raporları 2005/6*, s.13

²²⁸ BDDK (2009d), *Finansal piyasalar raporu*, (15), Ankara, s.45

²²⁹ M.Yayla vd. (2005), s.13

²³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB] (2010), *Finansal istikrar raporu*, 10, s.41

2010 yılında yabancı sermayeli bankaların sektörde toplam aktifler, toplam krediler ve toplam mevduat içerisindeki payları sırasıyla %14.1; %16 ve %12.7 olmuştur.

1.3.2. Sermaye rasyoları

Daha önce belirttiğimiz üzere Türkiye banka tabanlı bir finansal sisteme sahiptir. Sermaye yeterlilik rasyosu (SYR / CAR, özsermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranı) ve Tier-1 sermaye oranı (örneğin Tier-1 sermayesinin risk ağırlıklı varlıklara oranı) bir bankanın bilançosunun gücünü ölçmek için en çok kullanılan iki orandır. Türk bankacılık sektöründe bu iki rasyo düşme eğiliminde olsa da her iki oran da minimum zorunlu oran olan %8'in ve hedef oran olan %12'nin üzerindedir. Söz konusu iki rasyo Güney Avrupa ülkelerindekinden de yüksek seyretmektedir.²³¹

Sermaye yeterlilik rasyosunun AB-15 ve yeni üyelere kıyasla Türkiye'de çok yüksek olduğu göze çarpmaktadır. 2003 yılı sonunda AB-15 ülkelerinde oran %12,3; yeni üyelere ise %13,5 olarak gerçekleşmiştir. Minimum %8 olan oran, Türkiye'de 2003 itibarıyla %30'a kadar çıkmaktadır. Türkiye için oran 2003 yılında %30,9; 2004 yılında %28,2; 2005 Haziran itibarıyla ise %25 düzeyinde gerçekleşmiştir. Rasyonun ülkemizde uluslararası standart olan %8'in yaklaşık 3 katı düzeyinde olması özkaynakların yeterli olduğunun en önemli göstergesidir.²³²

2002 ve sonrası dönemde yaşanan krizden alınan en önemli derslerden birisi de güçlü sermaye yapısının korunmasının önemi olmuştur. Bu dönemde yürütülen tüm politikalarda güçlü sermaye yapısının korunmasına vurgu yapılmıştır. 2000 yılında %9,3 olan sermaye yeterliliği rasyosu (SYR), 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %20'ye yükselmiştir. Bu dönemde 2006 Mayıs'da yaşanan finansal dalgalanmaya ve 2008 ve sonrasında etkisi hissedilen küresel krize rağmen sektörün SYR'sinde önemli bir düşme yaşanmamıştır.²³³

Tablo 36'da sermaye yeterlilik göstergelerinin ve bankacılık sektörü kaldıraç oranlarının ülke karşılaştırması gösterilmiştir.

²³¹ Bakir (2009), ss. 71-85

²³² Yetim ve Gülhan, (2005), s. 81

²³³ BDDK (2009e), s.38

Tablo 36. Sermaye yeterlilik göstergeleri ülke karşılaştırması

	Sermaye yeterlilik oranı (%)			Kaldıraç oranı (Aktif/Özkaynak)		
	AB	ABD	Türkiye	AB	ABD	Türkiye
2003	12,4	12,8	30,9	34,5	10,9	7,0
2004	11,9	12,6	28,8	28,6	9,9	6,7
2005	11,4	12,3	23,7	27,0	9,7	7,3
2006	11,1	12,4	21,9	27,0	9,8	8,4
2007	11,4	12,2	18,9	27,8	9,8	7,7
2008	11,7	12,7	18,0	35,7	10,6	8,5

Kaynak: TCMB, 2010:52

Özkaynakların toplam aktiflere oranı 2010 yılında 0,3 puan artarak yüzde 13,6'ya yükselmiştir. Ülkemiz bankacılık sektörünün diğer ülkelerle karşılaştırıldığında yüksek sermaye yeterlilik rasyosu ve düşük kaldıraç oranlarıyla çalıştığı dikkat çekmektedir. AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında bankacılık sektörünün yeterli sermayeye sahip olduğu ve borçluluk oranının düşük olduğu görülmektedir. Ülkemiz bankacılık sektörü gerek sermaye yeterlilik rasyosu gerekse özkaynakların toplam aktiflere oranı açısından en yüksek oranlara sahip ülkeler arasındadır. AB ülkelerinde özkaynakların bilanço ağırlığı ortalama yüzde 4, sermaye yeterlilik rasyosu yüzde 13,2 seviyesindedir.²³⁴

Sermaye yeterlilik düzenlemelerinin ülkeler arasında farklılık gösterebileceği göz önüne alındığında, bilançoya dayalı kaldıraç oranlarının incelenmesi sermaye yeterliliği karşılaştırmalarında önemli bir bilgi sunmaktadır. Ülkemizde sermaye yeterlilik oranının yüksekliğinin yanı sıra, kaldıraç oranının düşüklüğü de dikkat çekicidir. Avrupa'da bankacılık sektörü özkaynak başına yaklaşık 30 birim aktifle, ABD bankacılık sektörü ise yaklaşık 10 birim aktifle çalışmaktadır. Ülkemiz bankacılık sisteminde ise özkaynak başına düşen aktif tutarı yaklaşık 7-8 birimdir. Bu itibarla, sermaye yeterlilik rasyosunun yüksekliği ve düşük kaldıraç oranı, ülkemiz bankacılık sektörünü diğer ülkelerden olumlu yönde ayırtmaktadır. Bu durum, ülkemizin, küresel düzeyde yürütülen sermaye yeterliliğinin yükseltilmesi ve kaldıraç oranlarının sınırlandırılmasına yönelik düzenlemelere uyum sağlamasını kolaylaştıracaktır.²³⁵

Küresel kriz sırasında zora düşen birçok bankanın sermaye yeterlilik oranının yüksek olmasının yanı sıra kaldıraç seviyelerinin de çok yüksek olduğu göze çarpmıştır. Basel Bankacılık Denetim Komitesi, risk bazlı sermaye yeterlilik oranlarının yanı sıra

²³⁴ TCMB (2010), *Finansal istikrar raporu*, Sayı:11, Aralık, s.38

²³⁵ TCMB (2010), #10, s.53

bilânço değerlerine dayanan kaldıraç oranı düzenlemesini yürürlüğe sokmayı düşünmektedir.²³⁶

1.4. Türk Bankacılık Sektörü Bilânçosunun Genel Görünümü

AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, 2008 yılı verilerine göre Türkiye bankacılık sektörü aktif büyüklüğü, AB-27 içinde on beşinci sıradadır. Kişi başına düşen aktif tutarı, AB ortalamasında, Türkiye’den 16 kat daha büyüktür. AB-27 ülkelerinde kişi başına düşen aktif tutarı 84.711 Euro iken bu tutar 2008 yılında Türkiye’de 5.453 Euro olmuştur. AB-27 ülkeleri toplam aktif büyüklüğü GSYİH’nın %337’si olarak gerçekleşirken bu oran ülkemizde %77 düzeyindedir. 2002-2008 döneminde yaşanan istikrarlı büyümeye ve kredi arzındaki artışa rağmen, Türkiye’de bankacılık sistemi AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında oldukça küçük bir ölçeğe sahiptir.²³⁷

1.4.1. 2001 yılı öncesi

1990-2000 yılları arasındaki dönemde finansal sistemin hızlı bir şekilde serbestleşmesinin yarattığı sıkıntılar ve bunların ekonominin genel yapısal zayıflıkları ile birleşmesi makro ekonominin yönetimini imkansız hale getirmiş, sistemde biriken riskler ve ortaya çıkan kırılganlıklar potansiyel bir finansal kriz olasılığını artırmıştır. 1999 yılı sonlarında uygulamaya konulan istikrar programı esnasında, uzun yıllardır çözülemeyen sorunları nedeni ile Türk finansal sisteminin kırılganlığı son derece yükselmiştir. Söz konusu kırılgan yapı neticesinde 2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat aylarında iki ciddi kriz yaşanmıştır. Ekonominin geneli açısından ciddi sorunlara ve yüksek maliyetlere yol açan bu krizler bankacılık sisteminin denetimi, gözetimi ve üstlendiği risklerin yapısı gibi birçok konunun sorgulanmasını, gözden geçirilmesini ve ilave bazı düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir.²³⁸

1990’lı yıllarda izlenen ekonomik politikalar Türk bankacılık sektörünün gelişimini ve faaliyet stratejilerini belirleyen temel unsur olmuştur. Kamu kesimi borçlanma gereğinin sürekli artış gösterdiği son on yıllık dönemde, iç borç stokunun bankacılık sektörü üzerinden sürdürülebilmesine ve Hazine’nin borçlanmasının kolaylaştırılmasına yönelik politikalar izlenmiştir. Dönemin şartlarına bağlı olarak

²³⁶ TCMB (2010), Mayıs, s.52

²³⁷ TBB (2010), s.23

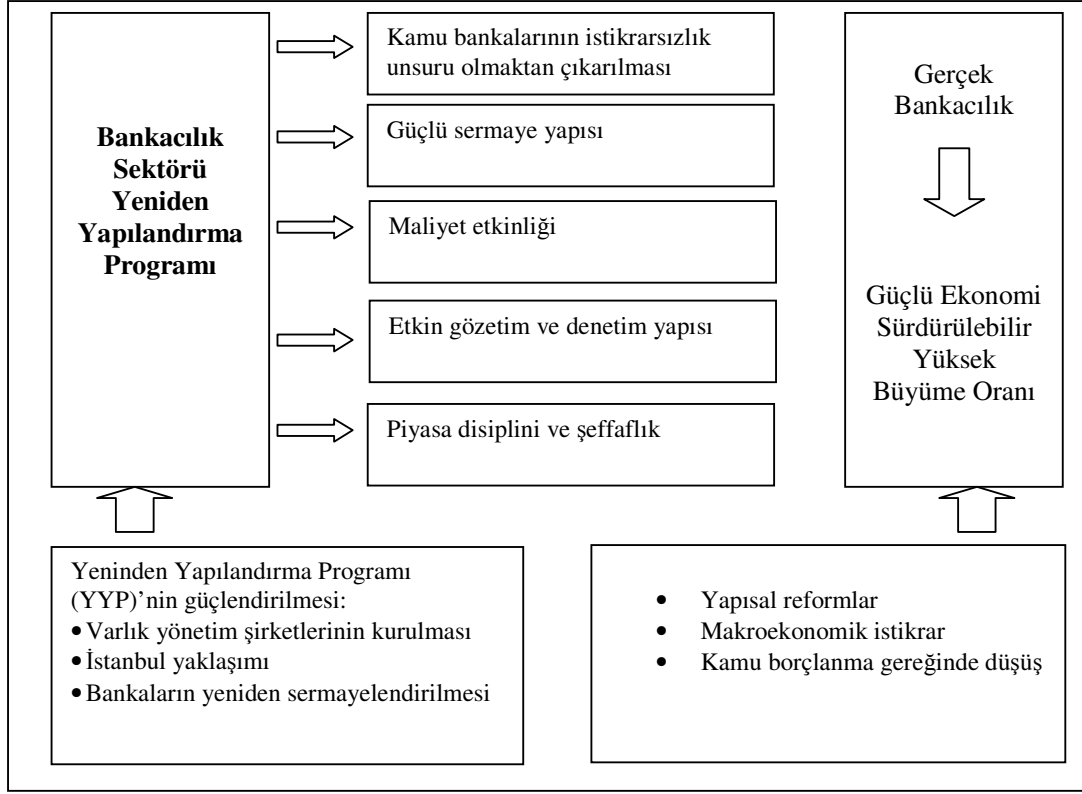
²³⁸ M.İpeker (2002), Türkiye Cumhuriyeti merkez bankasının finansal sistem istikrarının sağlanmasındaki rolü, *TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Ankara, s.67

izlenilen bu politikalar sonucu bankacılık sektörü bilanço yapısı (bilançonun pasif tarafının daha kısa vadeli hale dönüşmesi) ve risk algılaması (Hazine borçlanmalarının temel alıcısı haline gelen bankacılık sektörünün bir anlamda rahata alışması) bozulmuştur. Kaynakların önemli bir bölümünün karlı ve güvenilir kamu kâğıtlarına yatırım yapılması nedeniyle, bankaların faaliyet ve ürün yapılarının gelişimi sınırlı kalmış ve buna bağlı olarak da bir risk kültürü oluşmamıştır. Bankaların sistemde biriken faiz, kur ve likidite risklerini gerektiği gibi yönetememeleri sistemin kırılganlık ve hassasiyetini artırmış, meydana gelen krizlerin sisteme yayılmasının önlenmesinde güçlüklerle karşılaşmıştır. Uzun yıllar boyunca bankalarımızın açık döviz pozisyonları ile çalışmayı karlılık yönünden tercih etmeleri, diğer taraftan aktifleri ve pasifleri arasında büyük oranlara ulaşan vade uyumsuzlukları, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) görülen fiyat dalgalanmaları, reel sektörde yaşanan sorunlar nedeniyle kredilerin geri dönüşünde karşılaşılan olumsuzluklar sistemi ve özellikle bazı bankalarımızı en küçük olumsuz gelişmelere karşı oldukça duyarlı bir yapıda çalışmaya zorlamıştır. Yüksek özkaynak bulundurma kaçınılmaz hale gelmiştir. Bankaların fon aktarma maliyetleri hem çok yüksek hem de kamu bankalarının piyasaya yoğun müdahaleleri nedeniyle fonlama ve fonlanma süreçleri rasyonel olmamıştır. Dolayısıyla, etkin piyasalar için ilk şart olan piyasa disiplini böyle bir süreçte yeterince sağlanamamıştır.²³⁹

2001 yılının ilk yarısında bankacılık sektöründe banka sayısı, grup payları ve bilanço yapısına ilişkin büyüklükleri etkileyen temel gelişmelerden biri “Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Programı” (Şekil 9) çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemeler olmuştur. Yeniden yapılandırma programı kapsamında, Bankalar Kanunu'nda sektörde gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak ve sektörü daha rekabetçi bir yapıya kavuşturacak değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, bankacılık sisteminin sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amacıyla özel bankalardan sermaye artırımı veya sermaye benzeri kredi temini ve yeniden yapılanma stratejilerini içeren taahhüt mektupları alınmış ve bu mektuplarda yer alan performans kriterlerine uyum titizlikle takip edilmiştir.²⁴⁰

²³⁹ İpeker (2002), s.67

²⁴⁰ BDDK (2001), *Bankacılık sektörü değerlendirme raporu*, s.3

Şekil 9. Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı şeması

Kaynak: BDDK, 2009e:21.

Yeniden Yapılandırma Programı bankacılık sektöründe önceki bölümde anlatılan temel kırılگانlıkları gidermek üzere dört ana blok üzerine kurulmuştur. Bu bloklar;

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması,
- TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözümlenmesi,
- Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir.²⁴¹

1990-2000 yılları arasında kamunun giderek artan oranda mali piyasalardan fon toplamak durumunda kalması, bu borcun çevrilebilmesi için riski sıfır olarak kabul edilen kamu borçlanma araçlarına uygulanan faiz oranlarını özellikle kriz zamanlarında yoğun olmak üzere yukarı çekmesini zorunlu kılmıştır. Bu artışın mali sistemde

²⁴¹ BDDK (2009e), s.21

yarattığı crowding-out etkisi, banka bilânçolarına da yansımış; sonuçta bankalar tarafından reel kesime aktarılabilecek fonların daralmasına yol açmıştır. Bu yansıma, kredi hacmi ile karşılaştırmalı olarak menkul değerler cüzdanı kaleminden takip edilebilmektedir. Bankalar belli bir getirisi ile birlikte riski olan kredilendirme ile güvenli bir plasman biçimi olan devlet iç borçlanma senetlerine yatırım yapmak arasında bir portföy tercihi yapmak durumunda kalmıştır. Verilen Ticari Krediler / Bankaların portföylerinde bulundurdıkları kamu kağıtları oranına, Tablo 37’ye baktığımızda bankaların plasman tercihlerindeki kayma net bir biçimde görülmektedir.²⁴²

Tablo 37. Türk bankacılık sektöründe verilen krediler / kamu kağıtları portföyü

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Verilen Krediler/ Kamu Kağıtları Portföyü</i>	6,8	4,5	3,7	3,5	4,3	3,5	3,7	3,9	3,9	5,2	3,5	4,0	3,1	1,6	1,8	0,6

Kaynak: Aydın, 2002:10

Tablo 38’de konsolide bazda ticari bankaların aktif büyüklüğü ve verilen ticari kredilerin GSMH içindeki payı gösterilmiştir. 1986 yılında aktif büyüklüğünün GSMH içindeki payı yüzde 45 oranında gerçekleşirken, 2001 yılında bu oran yüzde 85’e çıkmıştır. Banka bilanço büyüklüklerinde GSMH’ye oran olarak iki kata yakın bir büyüme gözlenirken, bu durum reel sektöre yansımamış, verilen ticari kredilerin GSMH’ye oranı yıllar boyu sabit bir seyir izlemiştir. 1986 yılında yüzde 20 olan kredilerin GSMH’ deki payı 1986-2001 arası yüzde 15 ile 25 arasında değişmiş 2001 yılında ise yüzde 18 olarak gerçekleşmiştir. Kredi-mevduat oranına bakıldığında, kredilerdeki daralmanın ne boyutta olduğu daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 1986’da toplanan 100 birim mevduatın 70 birimi kredi olarak reel sektöre aktarılırken, 2001 yılında ancak 31 birimi reel sektöre aktarılmıştır. Bu durum, kamu borçlanma gereğinin yarattığı dışlama etkisini açık bir şekilde göstermektedir. 1990-2001 döneminde bankaların kaynak maliyetinin ve kredi riskinin artması nedeniyle kredinin

²⁴² M.F. Aydın (2002), Türkiye’de kamu kesimi borçlanmasının bankacılık sektörü bilançolarına ve risklerine olan etkileri, *TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği*, 13, Ankara, s.10

yatırım olarak cazibesini yitirmesi, kamu kâğıtlarının reel getirisi yüksek ve riskinin az olması nedeniyle banka kaynaklarının devlet iç borçlanma senetlerine plase edilmesi, diğer taraftan pozitif reel faiz politikasına geçilmesinin ardından yabancı para mevduatta görülen artışlar, kredi-mevduat oranındaki düşüşün önemli nedenleri olmuştur.²⁴³

Tablo 38. Türk bankacılık sektörü bazı bilanço oranları

	Aktif büyüklüğü/GSMH	Ticari Krediler/GSMH	Ticari Krediler/Mevduat
1986	45,36	19,60	70,37
1987	52,38	21,32	72,74
1988	49,94	17,52	64,70
1989	42,42	15,79	62,87
1990	38,78	16,38	74,31
1991	41,50	15,95	63,96
1992	45,14	16,77	66,48
1993	47,81	17,09	76,10
1994	45,62	14,78	49,46
1995	46,77	17,07	56,55
1996	54,09	20,66	57,02
1997	59,41	24,51	66,12
1998	62,55	20,73	54,14
1999	82,75	20,62	40,25
2000	76,32	20,99	47,08
2001	85,07	18,12	31,00

Kaynak: Aydın, 2002:11

1.4.2. 2002 yılı yapısal düzenlemelerinden günümüze

Türk bankacılık sektöründe aktif kalitesinde istikrarlı bir iyileşme kaydedilmiş, 2001 yılında kredilerin dörtte biri takibe düşmüşken, söz konusu oran 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %5,3'e düşmüştür. Düşük enflasyon ortamında ve olumlu ekonomik beklentilerin etkisiyle, bireyler ertelenmiş harcamalarını yapmaya başlamışlar ve buna bağlı olarak bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı artmıştır. 1998 yılında %5,3 olan bireysel kredilerin toplam krediler içindeki payı, 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %33 olarak gerçekleşmiştir. Sürdürülebilir bir makroekonomik büyüme performansının sağlanmasında kritik önemi haiz finansal aracılık fonksiyonu, etkili olarak yerine getirilmeye başlanmıştır.

²⁴³ Aydın (2002), s.10.

Toplanan mevduatın krediye dönüşüm oranı, 2001 yılında %34 iken, 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %76,8'e yükselmiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranı Haziran 2011 itibarı ile %97 olmuştur. Sektörün; kârlılık performansında da iyileşme gözlenmiş, aktif ve özkaynak kârlılıkları, 2001 yılında eksi rakamlarla ifade edilirken 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla %2,4 ve %18,9 olarak gerçekleşmiştir.²⁴⁴

Tablo 39, seçilmiş bazı AB ülkeleri ve Türkiye'nin kredi kuruluşlarının toplam aktiflerinin GSYİH'ya oranlarının yıllar içindeki gelişimini göstermektedir.

Tablo 39. Kredi kuruluşları toplam aktifler / GSYİH (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Almanya	297,2	298,3	297,8	304,5	306,3	311,4	315,5	281,6
Fransa	247,4	258,2	266,2	293,9	317,1	352,7	370,5	341,1
İtalya	156,3	164,1	163,5	175,5	188,0	215,7	230,8	220,7
İngiltere	348,8	367,6	400,5	464,9	507,5	493,8	486,8	547,2
Yunanistan	140,5	148,6	124,0	142,2	147,8	168,0	190,2	187,6
Polonya	59,6	53,5	69,3	66,9	69,7	75,3	72,7	80,5
Türkiye	61,9	56,2	56,3	64,0	67,7	71,1	79,4	87,4
PB-15*	249,3	260,6	262,4	280,7	294,2	317,8	331,9	-
AB-27	257,8	270,1	275,0	299,8	317,4	332,3	337,4	-

*PB-15:Parasal birliğe üye 15 ülke

Kaynak: BDDK, 2009c:146

²⁴⁴ BDDK (2009), Krizden istikrara Türkiye tecrübesi, *Çalışma Tebliği*.Ankara, s.38

Tablo 40. Türk bankacılık sektörü sağlamlık göstergeleri

(%)	2005	2006	2007	2008	2009	Haz.10	Eyl.10	Ara.10	Mar.11	Haz.11	Eyl.11
Yasal Özkaynak/Risk ağırlıklı varlıklar	23,7	21,9	18,9	18	20,6	19,2	19,3	19,0	18,0	17,1	16,4
Birinci kuşak sermaye/Risk Ağırlıklı Varlıklar	24,3	21,3	18,3	17,2	18,6	17,5	17,5	17,0	16,4	15,6	14,9
Takipteki Alacaklar(Net)/ Özkaynak	1,6	1,5	1,8	3,3	3,2	2,8	2,7	2,4	2,2	2,1	2,4
Takipteki Alacaklar/Brüt krediler	4,7	3,7	3,5	3,7	5,3	4,4	4,3	3,7	3,2	2,9	2,7
Aktif karlılığı	2,7	3,2	3,3	2,5	3,3	3,6	3,2	3,0	2,8	2,5	2,3
Özkaynak karlılığı	20,4	27,1	26,6	20	26,4	28,6	25,2	22,3	20,9	19,2	17,8
Net faiz Gelirleri(Faiz marjı) /Brüt gelir	60,5	60,4	61,0	64,7	67,1	62,0	61,1	61,5	55,4	56,7	57,9
Faiz Dışı Giderler/Brüt gelir	49,2	46,2	44,9	47,6	38,1	39,9	42,4	43,4	43,2	46,0	47,2
Likit Varlıklar/Toplam Varlıklar			54,1	45,3	48,3	47,5	47,2	47,1	44,0	43,3	43,3
Likit Varlıklar/Kısa Vadeli Borçlar			93,7	75,2	80,1	75,8	75,8	77,3	74,8	71,0	73,6
Yabancı para açık pozisyonu/Özkaynak	4,6	4,4	2,4	1,7	-0,3	0,6	-1,5	0,1	0,3	1,4	2,6

Kaynak: BDDK, 2011:8.

Tablo 40'ta Türk bankacılık sisteminin sağlamlık göstergeleri olarak nitelendirilen rasyoları ve bunların yıllara göre değişimi gösterilmektedir.

Eylül 2011 itibarıyla bankacılık sektörünün toplam aktifleri bir önceki yılın aynı dönemine göre %30,9 oranında artarak 1,2 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Sektördeki aktif büyümesi kredi kaynaklı olmaya devam etmektedir. Bu dönemde kredilerdeki artış %39,1 oranında olmuştur. Ancak yılın ikinci yarısında kontrollü kredi büyümesi yönünde alınan tedbirlerle birlikte bireysel kredilerin artış hızında görece bir yavaşlama gözlenmektedir. Sektörün kaynaklarındaki istikrarlı büyüme devam etmektedir. Finansal sağlamlık göstergelerinin Eylül 2011 itibarıyla görünümü olumlu ve istikrarlı bir yapı arz etmektedir. Sektörün sermaye yeterliliği oldukça yüksek bir düzeydedir.

Aktif kalitesindeki artış devam etmektedir. Sektörün kârlılık göstergelerinde yılın üçüncü çeyreğinde hafif bir düşme gözlenmektedir. Sektörün likiditesinde yılın ilk yarısında gözlenen görelî azalma yerini yatay bir seyre bırakmış ve söz konusu alana ilişkin belirgin bir risk görülmemektedir. Ayrıca, kur riski yönetilebilir görünümünü korumaktadır. Dış piyasalardan sağlanan krediler Eylül 2011’de 25,6 milyar dolara ulaşmıştır. Bilanço dışı işlemlerin Eylül 2011 itibarıyla toplam aktiflere oranı %107 seviyesindedir.²⁴⁵

2. Türk Bankacılık Sektörü Mevzuat ve Düzenlemelerine Genel Bakış

2009 yılı sonu itibari ile toplam aktifleri bir önceki yıla göre cari fiyatlarla yüzde 13 oranında büyüyerek 799 milyar TL (537 milyar dolar) ye ulaşan ve toplam aktiflerin GSYİH’ya oranı yüzde 84 düzeyinde gerçekleşen Türk Bankacılık sektöründe temel düzenleyici yasa bankalar kanunudur.

Ülkemizde 1933 yılında kabul edilen ve üç yıl yürürlükte kalan 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu ilk Bankalar Kanunu olarak nitelendirilebilir. İkincisi, 1936 yılında kabul edilen ve 22 yıl yürürlükte kalan 2999 sayılı Bankalar Kanunu’dur. Türk bankacılığında yeni bir devir açtığından şüphe edilmeyen 7129 sayılı Bankalar Kanunu’nda 28 ve 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile önemli değişiklikler yapılmıştır. 7129 sayılı Bankalar Kanunu 1985 yılında yerini 3182 sayılı Bankalar Kanunu’na bırakmıştır. Bankalar Kanununun yanı sıra Ödünç Para Verme İşleri ile ilgili yasal düzenlemeler de bankaları yakından ilgilendirmektedir.²⁴⁶

2.1. Türkiye’de Bankacılık Düzenlemelerinin Temel Prensip ve Amaçları

Bankacılık sektöründe yapılan düzenleme ve denetimler, tasarruf sahiplerini korumayı, finansal sistemde güven ve istikrarı sağlamayı ve bankalar arasında oluşabilecek rekabet eşitsizliklerini gidermeyi amaçlamaktadır. Hızla gelişen finans sektöründe, bankaların var olan düzenleme ve denetimlerden kaçınmak için yeni finansal araçlar geliştirmeleri, otoritelerin de yeni düzenlemeleri gündeme getirmelerine yol açmaktadır.

Türk finansal sektöründe yapılan mevzuat ve düzenleme reformlarının amacı sektöre uluslararası düzeyde ve AB standartları ile uyumlu bir düzenleyici ve

²⁴⁵ BDDK (2011a), s.8

²⁴⁶ A.Taşçıoğlu,(1998),*Cumhuriyet dönemi bankalar kanunları ve ilgili yasal düzenlemeler*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 208, s.3

denetleyici çerçeve getirmektir. Günümüze kadar yapılan değişiklikler ile bu hedefe çok büyük ölçüde ulaşıldığı görülmektedir. Türkiye, AB ile entegrasyon sürecinde bankacılık sektörü için gerekli uyum şartlarının çoğunu karşılamış durumdadır. Türk bankacılık sektörü AB'ye üyelik sürecinde özellikle iyi yönetilen risk yönetimi yeteneğine sahip AB bankalarının rekabeti baskısına maruz kalacaktır. Bununla birlikte Türk bankacılık sistemi uluslararası standartların uygulanmaya başlaması ve yoğun yeniden yapılandırma programlarının uygulanması sonucunda daha esnek ve daha dayanıklı bir yapıya kavuşmuştur. Söz konusu yeniden yapılandırma reformunun maliyetinin 2003 yılı itibariyle GSYİH'nın üçte biri düzeylerine yakın bir değere ulaştığı düşünülmektedir.²⁴⁷ Ki bu rakam ülke ekonomisi için son derece yüksek bir maliyettir.

Bankacılık sisteminin sağlıklı işleyişi için neden düzenleme ve gözetime ihtiyaç duyulduğu tartışmasına, genel olarak finansal aracılık hizmetlerine özgü olan bilginin simetrik olarak dağılmamış olması (asymmetric information) problemi ve bu problemin neden olduğu, ahlaki çöküntü (moral hazard) ve yanlış seçim (adverse selection) problemlerinin ele alınması ile başlanılmaktadır. Sistemin işleyişi, sisteme olan güven ile mümkündür. Mudiler, toplu halde mevduatlarını çekmedikçe bu işleyiş kırılmadan devam edebilir. Mevduat sahipleri, belli bir problem yaşanması durumunda ve mevduat güvencesinin olmadığı bir ortamda, ancak bankaya giden ilk kişilerin mevduatlarını tam olarak alacağını bilmektedirler. Sisteme duyulan bir güvensizlik, mevduat sahiplerinin bankalara yönelmesine neden olabilir. Bankacılık sektöründe güvensizliğin bulaşıcı bir şekilde yayılmasını da yine bilginin asimetrik dağılması ile açıklamak mümkündür. Bahsedilen bu süreçlerin yaşanması, ülke ekonomisine çok önemli zararlar verebileceğinden, hükümetler bankacılık sektörünün güven ve istikrarını sağlayacak bir ortam oluşturmaya çalışmaktadırlar.²⁴⁸ Bu nedenle ülkemizde finansal sektörün özellikle bankacılık sektörünün şeffaf, sağlam ve esnek bir yapıya kavuşturulabilmesi için bankacılık mevzuatları günün ihtiyaç ve koşullarına göre güncellenmekte ve çıkarılan yasalar uluslararası standartlar çerçevesinde AB ile uyumlu paralelde düzenlenmektedir.

²⁴⁷C.Pazarbaşıoğlu (2004), *Turkey economic reforms and accession to the European Union*, (Ed: B.M.Hoekman,S.Togan), Washington: Worldbank Publishing, p.161

²⁴⁸ N.Değirmenci (2003), Sermaye yeterliliği konusundaki basel standartları ve seçilmiş bazı ülkelerdeki uygulamaların değerlendirilmesi, *TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Ankara, s. 9

2.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Risk Yönetimine İlişkin Hükümleri

Türkiye ekonomisi 1991, 1994, 1998, 2001 ve 2008 yıllarında krizlere maruz kalmıştır. Krizlerin temel nedenlerinden bir tanesi de finansal piyasaların yapısal sorunlarının çözüme kavuşturulamamış olmasıdır. Bankacılık sektörü 1990'lı yıllardaki makroekonomik ortamın sonucunda asli fonksiyonu olan aracılık işlevinden uzaklaşmış bir konumdadır. Ayrıca 1990'lı yıllarda bankacılıkta, risk ve kurumsal yönetim uygulamaları yetersiz kalmış, sonuçta bankacılık sistemi likidite, faiz ve kur risklerine karşı aşırı duyarlı hale gelmiştir. Finans sektöründeki denetim ve gözetim mekanizmalarının yetersizliği, uluslararası standartların uyarlanması ve uygulanmasında karşılaşılan eksiklikler ve gecikmeler bankacılık sektörünü daha da kırılgan hale getirmiştir. Yaşanan gelişmeler neticesinde, 1985 yılında yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu yerini 23 Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 ve bununla değişik 4491 sayılı Bankalar Kanunu'na bırakmış ve bu yeni kanun ile Türk Bankacılık Sistemi uluslararası standartlarda yasal çerçeveye kavuşmuştur.²⁴⁹

4389 sayılı Bankalar Kanunu ise 2001 yılında kanunun gerekçesinde belirtildiği üzere, bazı tanımlar ve rasyolar açısından AB ve Uluslararası standartlara uyum yönünde 4491 sayılı düzenlemede eksik bırakılan kısımların geliştirilmesi amacı ile 4672 sayılı bankalar kanunu ile revizyona uğramıştır.

Global finansal piyasalardaki gelişmeler neticesinde ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap verebilmek, Avrupa Birliği ile Türk bankacılık mevzuatını uyumlaştırılma ve uluslararası kabul görmüş standartları Türk Bankacılık sektöründe uygulamak amaçları doğrultusunda 1 Kasım 2005 tarihinde, 1999 yılında yayımlanan 4389 sayılı kanunu yürürlükten kaldıran ve Türk finansal sektörünün yapısal dönüşüm altyapısını oluşturan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun risk yönetimi adına ilk dikkat çeken hükmü Türkiye'de kurulacak bir bankanın diğer tüm şartların yanı sıra;

- Kurumun etkin denetimini engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve
- Organizasyon şemasına sahip olması,
- Konsolide denetimini engelleyici nitelikte herhangi bir hususun bulunmaması,

²⁴⁹ B.Duvan, (2001), *4389 sayılı bankalar kanununda 4672 sayılı kanunla gerçekleştirilen değişikliklerin değerlendirilmesi*, Ankara: DPT Mali Piyasalar Dairesi Bilgi Notu, 2001/2, s.4

- Öngörülen faaliyet konularına ait iş plânlarını, kuruluşun malî yapısı ile ilgili
- Projeksiyonlarını sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde, ilk üç yıl için bütçe plânını ve
- Yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını iç kontrol, risk yönetimi ve
- İç denetim sistemi de dahil olmak üzere ibraz etmesini zorunlu kılmıştır.

Bunun yanı sıra ilgili kanunun 29. ve 31. maddelerinde aşağıdaki hükümlere yer verilmektedir:

- Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler.
- Bankalar risk yönetimi sistemi kapsamında, risk politikalarını Kurulca belirlenen esaslar çerçevesinde oluşturmak, uygulamak ve raporlamak zorundadır. Risk yönetimi faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak risk yönetimi birimi ve personeli tarafından yürütülür.

2.3. Basel II Düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektörüne Uyarlanması

Uluslararası Ödemeler Bankası'nın (BIS) Haziran 2004'te yayınladığı Basel II uzlaşısı ve sermaye yeterliliğine ilişkin Avrupa Birliği direktifi çerçevesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 30.05.2005 tarihinde Basel II'ye Geçiş Yol Haritasını açıklamıştır. Ancak BDDK Bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde esas alınacak kredi riskinin derecelendirmeye dayalı olarak hesaplanmasına ilişkin uygulamanın 2009 yılı başına ertelendiğini ve derecelendirme esaslı hesaplamanın sadece gösterge amaçlı yapılabileceği sonucuna ulaşıldığını Temmuz 2007'de açıklamıştır. Halen Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterliliğinin hesaplanması 1 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelik" esas alınarak yapılmaktadır. Söz konusu yönetmelikte, AB Sermaye Yeterliliği Direktifi (Capital Requirements Directive -CRD) ile gelen iki temel değişiklikten biri olan operasyonel risk unsuru da dahil edilmek suretiyle sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin uygulama Haziran 2007 itibarıyla başlatılmıştır. Diğer taraftan ülkemizde risk odaklı denetimi amaçlayan

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Basel II uzlaşısı üzerinde kapsamlı çalışmalar yapmaktadır. Son dönemde bu çalışmaların kapsamına, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım süreci de göz önünde alınarak Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 14 Haziran 2006 tarihli, 2006/48 ve 2006/49 sayılı Direktifleri (CRD) ile Avrupa Birliği (AB) müktesebatı da dahil edilmiştir.²⁵⁰

Basel II bankaları, risk ölçüm ve yönetiminde gelişmiş içsel teknikleri kullanma konusunda teşvik etmektedir. Bu tekniklerin kullanılması, öncelikle bankaların etkin çalışan bir risk yönetimi ve iç denetim kültürüne sahip olmasını gerektirmektedir. BDDK, Türk bankacılık sisteminde bu kültürün eksikliğini tespit ettikten sonra, bu konudaki mevzuat çalışmalarını gerçekleştirmiş ve 8 Şubat 2001 tarihinde “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yayınlanmıştır. Hâlihazırda bu yönetmeliğin güncelleştirilmesine ilişkin çalışmalar yürütülmektedir.²⁵¹ 2011 yılı itibari ile de söz konusu yönetmelikler ve önerilen taslak metinler BDDK'nın sayfasında yayımlanarak değişen şartlar karşısında sektör oyuncularının da görüşü alınarak güncelleştirilmeye devam etmektedir.

BDDK'nın sermaye yeterliliği yönetmeliği ile “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Sermaye yeterliliği yönetmeliği, mevzuatın var olan Basel standartlarına uyumlu hale getirilmesini amaçlamaktadır. İç denetim yönetmeliği ise risk ölçüm ve yönetimini bankanın asli fonksiyonlarından biri haline getirerek kurumsallaştırmayı ve bu konuda bankaların yönetim kurullarını sorumlu kılmayı hedeflemektedir. Yönetmelik, bankacılık sistemimizde gelenekselleşmiş olan “birim denetimi” anlayışı yerine “iş süreçlerinin denetlenmesi” yaklaşımını getirmektedir. Denetim sürecinde, bankanın faaliyetlerinin etkin, verimli ve yasal düzenlemelere uygun olup olmadığı değerlendirilmelidir. Risk yönetimi ile ilgili birimler, icracı birimlerden (risk alan) bağımsızlaştırılmıştır. Yönetmelik, risk yönetimi grubunun (RYG) görevlerini, risklerin tanımlanması, sayısallaştırılması, izlenmesi ve raporlanması olarak belirlemektedir. Yönetmelik, risklerin ölçümü ve analizi konusunda yeni tekniklerin geliştirilmesine ve sağlıklı veri setlerinin oluşturulmasına büyük önem vermektedir. Tanımlanan riskler arasında Basel II'nin en önemli unsurlarından olan operasyonel riskin de yer alması

²⁵⁰ C.Aykut (2008), Basel II standartları, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 30, s. 8

²⁵¹ Değirmenci (2003), s. 99

BDDK'nın Basel II'nin uygulanması için uygun zemini hazırlamaya çalıştığının ipuçlarıdır.²⁵²

2.3.1. Finansal sektör araçları arasında bütünsel risk yönetimi

Finansal riskin yönetimi öncelikle risk yönetim politikasının oluşturulmasıyla başlar. Risk yönetim politikası izlenecek yolu gösterir. Hangi finansal enstrümanlardan ne zaman, ne kadar satın alınacağını ve bunlarla ilgili raporlama ve onay sürecini genel hatlarıyla ortaya koyar. Daha sonraki aşamalar ise sırasıyla; yönetim kurulunun bu politikayı geliştirmeye izin vermesi, riskten korunmanın esaslarını yazılı olarak belirtilmesi, raporlama ve onay (hedge işlemleri genel müdürün onayını gerektirir) ve kontrol ve iç denetimden oluşur. Bankalarda risk yönetim sistemi idari bakımdan bağımsız şekilde örgütlenir. Risk tanıma ve değerlendirme işlevi risk yönetimi grubu tarafından icra edilir.²⁵³

Türk finansal sisteminde ve Türk bankacılık sektöründe risk yönetiminin içselleştirilmesi ve derinleştirilmesi konusundaki hedefler 2007-2013 yıllarını kapsayan ve TBMM tarafından kabul edilen Türkiye'nin 9. Kalkınma Planına da dahil edilmiştir. Buna göre Türkiye'de düzenleme ve denetimin finansal sistemdeki tüm alanları kapsamayı sağlanacaktır. Tüm finansal kurumlar için özerk nitelikte düzenleyici yapının oluşturulması sağlanacak ve finansal sistemin düzenleme ve denetiminde boş alan bırakılmayacaktır. Finansal sistemde muhasebe ve denetim standartları AB ve OECD normları esas alınarak geliştirilecektir. Risk yönetiminin tüm finansal kurumlarda yerleştirilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır, Basel II'ye geçiş yanında ilgili AB düzenlemelerine uyum sağlanacak ve finansal sistemde kredi ve kurumsal yönetim derecelendirme sistemi tesis edilecektir.²⁵⁴ Bu doğrultudaki hedefler Merkez Bankası'nın 2011-2015 yıllarını kapsayan stratejik raporunda da yer almış ve düzenleme alanlarında uygulama farklılıklarının ortadan kaldırılması suretiyle bankalar ve finansal kuruluşlar arasında haksız rekabetin önlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, söz konusu kuruluşların denetimi sırasında, düzenleme ihtiyacının tespit edilmesi durumunda bununla ilgili gerekli çalışmalar yapılır. Denetimi tamamlanan bankalar ve

²⁵² Değirmenci (2003), s. 102

²⁵³ P.E. Mandacı, (2003), Türk bankacılık sektörünün taşıdığı riskler ve finansal krizi aşmada kullanılan risk ölçüm teknikleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), ss.67-84

²⁵⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM] (2006). 26215 sayılı, 1 Temmuz 2006'da yayımlanan kararı: *2007-2013 Dokuzuncu Kalkınma Planı*, s. 68

finansal kuruluşlar hakkında düzenlenen inceleme raporları ilgili kurumlara gönderilir. Hatalı uygulamaları tespit edilen bankalar ve finansal kuruluşlar idarece uyarılır ve mevzuatta öngörülen yaptırımlar uygulanır. Banka düzenlemelerine uygun hareket edilip edilmediğini ve Bankaya gönderilen bilgilerin doğru olup olmadığını, bankalar ve finansal kuruluşlar nezdinde sürekli olarak bir sistem dahilinde denetlemek; eksiklikleri ve yanlışlıkları asgari düzeye indirmek; haksız rekabete neden olan uygulama farklılıklarını ortadan kaldırmak şeklinde ifade edilen stratejik amaçlar da Türk Bankacılık Sektörü'nde risk yönetimi bilincinin geliştirilmesine yöneliktir.²⁵⁵

Ulusal düzenleyici otorite ve organları ile maliye bakanlarının, ülkelerinde halen kullanılmakta olan mekanizmaları, uluslararası düzenleme ve denetleme koordinasyonuna izin verecek şekilde uyarlamaları ve güçlendirmeleri şiddetle tavsiye edilir. Bu amaçla yapılacak güçlendirme çalışmalarının odak noktasında: (i) en büyük uluslararası bankacılık kurum ve kuruluşlarının gözetimi ve denetimini, kriz yönetimi de dahil olmak üzere, tam zamanında ve daha açık bilgi paylaşımını mümkün kılarak menşe ülke sorumluluklarını daha fazla açıklığa kavuşturarak daha iyi koordine etmek; (ii) koordine kural koyma ve standart belirlemenin ötesine geçmek ve bu standartların benimsenmesi ve uygulanmasında somut ve maddi ulusal farklılıkların tanınması, tanımlanması ve buna göre gereken uyarlamaların yapılması aşamasına geçmek; (iii) gerektiğinde, kıyı bankacılığı merkezleriyle ilgili yasal boşlukları ve düzenlemelerdeki boşlukları kapatmak ve standartları yükseltmek; (iv) düzenleme ve denetleme politikalarının konjonktürel değerlendirmelerinin ve sistemik risk kaygıları ve endişelerinin birlikte ele alınması için yöntemler geliştirmek olmalıdır.²⁵⁶

2000 yılında faaliyete başlayan BDDK tarafından yapılan düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle AB direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Banka bilançolarında şeffaflığın artırılması, uluslararası muhasebe standartlarına uyum, banka mali bünyelerinin güçlendirilmesinin yanı sıra risk tanımı ve yönetim yapısında da uluslararası uygulamaları dikkate alarak düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan kapsamlı düzenlemeler çerçevesinde; kredi sınırları ve standart oranların hesaplanmasında kullanılmak üzere

²⁵⁵ TCMB (2010), *2011-2015 Stratejik Plan*, Ankara, s. 29

²⁵⁶ Bankacılar Dergisi (2009). Finansal İstikrar İçin Tavsiyeler –G-30, Sayı: 68, (The Group of Thirty, Financial Reform; A framework for Financial Stability, <http://www.group30.org>, Author: G-30 Working Group'den çeviri), s. 102

AB düzenlemelerinde özkaynak tanımına paralel olarak konsolide özkaynak tanımı yapılmış ve sistemde yeknesak bir tanımın mali tabloların hazırlanmasında esas alınması sağlanmıştır. Bankaların kullandıkları kredilerde risk yoğunlaşmalarının önlenmesi için bir gruba kullanılacak kredilerin hesabında doğrudan ve dolaylı kredilerin birlikte dikkate alınması yönünde yapılan düzenlemelerle banka kaynaklarının belirli gruplar üzerinde yoğunlaşmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede bankaların sınırlamaları aşan tutarları için 2006 yılına kadar kademeli olarak yeni düzenlemeye uyum sağlaması istenmiştir. 2009 yılına kadar geçiş süreci tanınarak bankaların mali kurumlar dışındaki kurumlara iştiraki özkaynakların yüzde 15'i, toplam iştirak miktarı ise banka özkaynaklarının yüzde 60'ı ile sınırlandırılmıştır.²⁵⁷

Türk finans sektöründe geçmişte yapılan hatalar, yakın zamanda meydana gelen ve dramatik sonuçlara sebep olan krizler, sektörde yer alan ve belirli ilişki içinde olan sermayedarlar, mevduat sahipleri, kanun düzenleyicileri ve piyasa yapıcılar gibi grupların, organizasyonların riski yönetim ve politika ve prosedürleri üzerinde daha şeffaf ve mesuliyet sahibi olmaları talebini gündeme getirmiştir. Finans sektöründeki bu talep Türkiye'de sektör içi artan düzenlemeler ve kontroller, artan rekabet, azalan marjlar, genişleyen dağıtım kanalları, iş alanlarının birleşmesi ve kar arttırımı için hissedilen baskıyla aynı zamanda meydana çıkmıştır. Rekabet ortamının korunabilmesi için risk yönetimi yapılarının sektörün dinamik doğasını yansıtacak şekilde esnek olması gerekmektedir. İyi dizayn edilmiş bir risk yönetim yapısının karar verici ve izleyici yönetimin işleyiş ve yapılanma üzerine sağlam bir şekilde kurulmasına ve bu konularda efektif olmasına izin verecek şekilde yapılandırılması önemlidir. Amaç; karlılığı arttırmak için sermaye, risk ve getiriyi birbirine bağlarken aynı zamanda düzenleyiciler ve pazarın sürekli artan karşılanması zor taleplerini tatmin edebilecek bir risk yönetimi sisteminin yaratılması ve krizlerin önlenilmesidir.²⁵⁸

2.3.2. Basel II'ye yönelik kurum politikalarının oluşturulması

Bankacılık sektörü Basel II ilerleme raporuna göre Strateji ve politikaların oluşturulması, CRD/Basel-II'ye geçişte bankalar tarafından öncelikli olarak ele alınmıştır. Nitekim sektörün önemli bir bölümünü oluşturan bankalar söz konusu

²⁵⁷ E.Keskin vd. (2008), *50.Yılında Türkiye bankalar birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958–2007*, Ankara: TBB Yayınları, 262, s.45

²⁵⁸ E.Okay (2002), Türk bankacılık sektöründe risk ve kriz, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, ss. 123-133

strateji ve politikalarını hazırlamış ve uygulamaya koymuştur.²⁵⁹ Bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün %40,91'ini oluşturan bankalar bireysel bazda, %30,56'sını oluşturan bankalar ise konsolide bazda CRD/Basel II'ye geçişe ilişkin strateji ve politikalarını yönetim kurullarının onayına sunmuş veya söz konusu strateji ve politikaları yönetim kurullarına onaylatarak uygulamaya koymuştur. Söz konusu orana strateji ve politikalarını hazırlamakta olan bankalar da dâhil edildiğinde sektör aktiflerinin %80'e yakın bir kısmını oluşturan bankaların strateji ve politikalar üzerinde çalışma yapmış olduğu görülmektedir. Bu durum banka yönetim kurullarının konuya ne derece önem verdiği bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. 2011 yılı başı itibari ile Bankacılık sektörünün %99'unun CRD/Basel-II çalışmalarını yürütecek üst yönetimi oluşturduğu, %83'nün bu kapsamda çalışacak sorumlu personeli belirlediği görülmektedir. Ayrıca, sektörün %88'i CRD/Basel-II'ye uyum çalışmalarını yürütecek birimler oluşturmuş, %69'u ise bu kapsamda komiteler kurmuştur.²⁶⁰ 2011 sonlarına doğru bu rakamlar sırasıyla %99 ve %79 olmuştur.²⁶¹

2.3.3. Türkiye'de Basel II uyum sürecinde yapılanlar

Ülkemizde Basel-II ile getirilen hususlara ilişkin altyapı unsurlarının (risk yönetimi sistemleri, kurumsal yönetim sistemleri, muhasebe, bilgi sistemleri, vb.) uluslararası gelişmelere paralel olarak Türk bankacılık sektöründe de tesis edilmesi yönünde çalışmalar 2002 yılında başlatılmıştır. Basel-II hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, söz konusu düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla Mart 2003 tarihinde BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde Basel-II Yönlendirme Komitesi tesis edilmiştir. Komite ile Basel-II' ye geçişe yönelik çeşitli konu başlıklarında çalışmalar yapılmıştır. Diğer taraftan, Basel-II' ye hazırlık sürecinde etkin bir tartışma platformunun oluşturulması ve Basel-II' ye yönelik çeşitli teknik hususlarda çalışmalar yapılması amacıyla BDDK, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, SPK, TBB ve münferit banka yetkililerinin katılımıyla Basel-II Koordinasyon Komitesi tesis edilmiştir. Basel-II Yönlendirme Komitesi'nin en önemli çalışmasından biri Basel-II'ye

²⁵⁹ BDDK (2009b), *Bankacılık Sektörü İlerleme Raporu*, Ankara, s.8

²⁶⁰ BDDK (2011c), s.14

²⁶¹ BDDK (2011b), s.14

geçiş sürecinin etkin bir şekilde planlanmasına yönelik olarak banka görüşleri alınmak suretiyle “Basel-II' ye Geçişe İlişkin Yol Haritası”nın hazırlanması olmuştur. Rapor BDDK tarafından Mayıs 2005'te kamuoyuna açıklanmıştır. Basel Komitesi tarafından Basel-II' nin hazırlanması sürecinde getirilen hükümlerin banka sermaye yeterlilikleri üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek ve gerekli değişikliklerin yapılabilmesini sağlamak amacıyla global düzeyde Sayısal Etki Çalışmaları (Quantitative Impact Study-QIS) gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen 3'üncü Sayısal Etki Çalışmasına (QIS-3), Türkiye'de bankacılık sektöründe önemli paya sahip altı banka ile katılım sağlanmıştır. QIS-3'te edinilen deneyimlerden de faydalanmak suretiyle Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün yüzde 95'ini teşkil eden 23 bankanın katılımıyla Türk bankacılık sektörü için yerel bir sayısal etki analizi çalışması (QIS-TR) tamamlanmıştır. Bu çalışmanın ardından QIS-TR2 çalışması, Eylül 2006 dönemi verileri esas alınarak, sektörün aktif toplamının yaklaşık yüzde 97'sini oluşturan 31 bankanın katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma Ekim 2006 - Haziran 2007 arasındaki dönemde yapılmıştır. Birçok ülkede Basel-II'ye uyum çalışmaları devam ederken Basel-II' nin Türkiye'de faaliyet gösteren bankalarca uygulanmasına ilişkin çalışmalar bir program dâhilinde BDDK tarafından yürütülmektedir. Basel II'ye uyum çalışmaları kapsamında “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”te yapılan değişiklik ile Basel-II'nin getirdiği temel değişikliklerden biri karşılanmış ve Haziran 2007 itibarıyla operasyonel risk kalemi sermaye yeterliliği hesaplamalarına dâhil edilmiştir. Böylece Basel-II'ye ilişkin AB Direktiflerine kısmen uyumlu sermaye yeterliliği hesaplamasına geçilmiştir.²⁶²

BDDK tarafından Basel-II'ye geçiş sürecinde görüşe açılan düzenleme taslaklarının bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine muhtemel etkilerinin tahmin edilmesi amacıyla gerçekleştirilen QIS-TR3 çalışması, sektörün toplam aktif büyüklüğünün Mart 2010 itibarıyla %98,96'sına sahip olan 45 bankanın katılımıyla tamamlanmıştır. Buna göre 2010 yılında, sektörün sermaye yeterlilik rasyosunun %8'in üzerinde gerçekleşmiş olması, Basel-II düzenleme taslaklarının hayata geçirilmesi halinde mevcut konsolide sermayenin bankaların sermaye gereksinimlerini karşılayacak

²⁶² E.Keskin vd. (2008), s.45

düzeyde olduğunu, dolayısıyla Türk Bankacılık Sektörü genelinde ilave sermaye ihtiyacının ortaya çıkmayacağını göstermektedir.²⁶³

Sermaye yeterliliği rasyosunun QIS-TR2 çalışmasında yaklaşık 5,6 puanlık bir azalışla %19,31'den %13,68'e düştüğü, QIS-TR3 çalışmasında ise 1,4 puanlık bir azalışla %18,35'ten %16,95'e düştüğü görülmektedir. Azalışlardaki farklılığın en önemli sebepleri; QIS-TR2 çalışmasının yapıldığı tarihte operasyonel risk için sermaye bulundurulmuyor olması ve QIS-TR2'nin yapıldığı tarihten bu yana yabancı para (YP) menkul kıymetlerin banka bilançolarındaki payının düşmesidir. Buradan hareketle bankaların son 4 yıl içinde portföy yapılarını sermaye yeterliliği açısından Basel-II'den daha az etkilenecek bir hale getirdikleri sonucuna ulaşılabilmektedir.²⁶⁴

2.3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II uygulama takvimi

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 24.02.2011 tarihli ve 4099 sayılı Kararı ile, Basel II'nin sermaye yeterliliği ölçümünde kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin getirmiş olduğu yeniliklere hem bankaların hem de kredi müşterilerinin sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için 01.07.2011 tarihinde başlayacak ve 30.06.2012 tarihinde bitecek olan süreçte, BDDK'ya intikal edecek görüşler çerçevesinde sürekli gözden geçirilecek olan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelik Taslağı ile bu Taslağın Eklerinin ve yine bu Taslak ile ilgili Tebliğ Taslaklarının bankalarca, sadece BDDK'ya raporlama amaçlı olarak uygulanması öngörülmüştür. 01.07.2011-30.06.2012 tarihleri arasında uygulanacak olan, paralel uygulama olarak da adlandırılabilir bu süreçte bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçümüne ilişkin uygulamalarda ve anılan uygulamalar ile ilgili yaptırımlarda, bahsi geçen Taslak hükümleri değil, yürürlükteki mevzuat hükümleri esas alınacaktır. Basel-II dokümanları dikkate alınarak hazırlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik Taslağı ile Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ Taslağı ise paralel uygulama sürecinin sonunda (30.06.2012), Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı

²⁶³ BDDK (2011), *Basel II üçüncü sayısal etki çalışması QIS-TR3 değerlendirme raporu*, Ankara, s.12

²⁶⁴ BDDK (2011d), s.13

ile bu Taslağın Ekleri ve bu Taslak ile ilgili Tebliğ Taslakları ile birlikte yürürlüğe konulacaktır.²⁶⁵

2.3.5. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II'ye uyum çalışmaları ilerleme durumu

BDDK, bankaların CRD/Basel II'ye uyum konusunda yürüttükleri çalışmaların yakından takip edilmesi amacıyla bankalardan altışar aylık dönemlerde “Bankaların CRD/Basel II'ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi” talep etmekte ve ankete verilen cevaplar değerlendirilerek kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. BDDK tarafından en son Mart 2011'de yayınlanan ilerleme raporuna göre bankaların CRD/Basel II'ye uyum durumu anketler üzerinden incelendiğinde kredi riskinde bankaların %99'unun standart yaklaşıma, %54'ünün ise içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşıma %50 ila %100 arasında uyum sağladığı görülmektedir. Bankaların tamamı piyasa riskinde standart yöntemle uyum sağlarken, içsel ölçüm yöntemlerinde ve değerlemeye ilişkin hususlarda büyük ölçüde (%75-%100) uyumlu olan bankaların oranı sırasıyla %94 ve %83'tür. Spesifik riske ilişkin hususlara büyük ölçüde uyumlu olduğunu belirten bankaların oranı %39 seviyesinde kalmaktadır. Operasyonel riskte bankaların tamamı şu anda kullanılmakta olan temel gösterge yaklaşımına uyum sağlarken, standart yaklaşımda %75 ila %100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı %31'de kalmaktadır. İkinci yapısal bloğa uyumun birinci yapısal bloğa kıyasla daha düşük düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Kredi riskinin birinci yapısal blokta kapsanmayan hükümlerine ilişkin uyum durumunun %75-%100 aralığında olduğunu belirten bankalar sektörün sadece %8'ini oluşturmaktadır. Yapısal faiz oranı riski ve likidite riskine ilişkin uyum düzeyi %50-%100 aralığında olan bankaların Türk bankacılık sistemi aktif büyüklüğü içindeki payı ise %99 düzeyindedir. Üçüncü yapısal blok hükümlerine ise bankaların %93'ünün %50 ila %100 arasında uyum sağladığı görülmektedir.²⁶⁶

²⁶⁵ BDDK (2011), *Basın Açıklaması*, 2011/08, 8 Mart 2011

²⁶⁶ BDDK (2011c), *Bankacılık sektörü Basel II ilerleme raporu*, Mart Dönemi, s.12

CRD/Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bu kısıtı, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojiye karşılaşılan sorunlar takip etmektedir.²⁶⁷

CRD/Basel II uygulamasına ilişkin olarak son altı aydaki gelişmelerin nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, bankaların %75'i Basel II düzenleme taslaklarının ve raporlama formlarının yayımlanmasını, yaklaşık %38'i ise paralel uygulama sürecinin başlamasını son 6 ayda yaşanan en önemli ve olumlu gelişmeler olarak değerlendirmiştir. Basel III'e ilişkin olarak ülkemizde ve uluslararası çevrelerde yapılan çalışmalar ise bankaların %35'i tarafından olumlu karşılanmıştır. Bununla birlikte bankaların %20'si derecelendirme kuruluşlarına ilişkin süregelen belirsizliklerin 6 ayda yaşanan en önemli olumsuzluk olduğunu belirtmişlerdir.²⁶⁸

Üçüncü yapısal blok kapsamında ise bankacılık sektörünün kamuya açıklama yükümlülüklerine büyük ölçüde uyumlu olduğu görülmektedir.²⁶⁹

2.3.6. Türk Bankacılık Sektöründe Basel II uyumuna ilişkin düzenleme ve taslak düzenlemeler

Türkiye, Basel II ilkelerinin hazırlanmasına aktif bir şekilde katılmıştır. Uzlaşının taslak metinleri ile ilgili görüşler hazırlanmış, Basel Komitesi tarafından yapılan üçüncü sayısal etki çalışmasına (Quantitative Impact Study 3 (QIS3)) 2002 yılında 6 banka ile katılım sağlanmış ve bu çalışmanın nihai toplantısına ev sahipliği yapılmıştır. İlkelerin uygulanma sürecinin hazırlanması amacıyla ise, Mart 2003'te Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile banka temsilcilerinden oluşan "Basel II Yönlendirme Komitesi" kurulmuştur. Söz konusu komite Basel II'ye geçişe ilişkin bir yol haritası hazırlamış ve ilkelerin uygulanması için Basel Komitesi tarafından öngörülen 2006 yılı sonuna kadar yapılması gereken faaliyetleri detaylı olarak belirlemiştir. Bu hazırlıklar esas olarak Basel II kurallarının "belirgin düzeyde faaliyete sahip bankalara" (significant banks) uygulanması, diğer bankalara ise Basel I veya bundan daha sıkı normların uygulanması yönünde yapılmaktadır.²⁷⁰

QIS-3'te edinilen deneyimlerden de faydalanarak Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımıyla Türkiye'de

²⁶⁷ BDDK (2011c), s.12

²⁶⁸ BDDK (2011b), s.17

²⁶⁹ BDDK (2011), *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart, Ankara, s.14

²⁷⁰ M.Özçam (2004). Basel II Uzlaşısı, *SPK Araştırma raporu*, 31.08.2004, Ankara, s. 10

bankacılık sektörü için yerel bir sayısal etki çalışması (QIS-TR) yapılmıştır. Basel-II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK'nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren *Basel-II Koordinasyon Komitesi* ihdas edilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bünyesinde ise çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş biri *Basel-II Proje Komitesi* diğeri *Risk Odaklı Denetim Komitesi* olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuş bulunmaktadır.²⁷¹

Basel-II hükümlerinin AB müktesebatına dâhil edilmesi sonucunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu uygulamalarının da AB müktesebatı esas alınarak yürütülmesi gerektiği kanaatine varmıştır. Mevcut durumda, Türk Bankacılık Sektöründe sermaye yeterliliğinin hesaplanması 1 Kasım 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" esas alınarak yapılmaktadır. Söz konusu Yönetmelik ile Basel-II'nin getirdiği temel değişikliklerden biri karşılanmış ve Haziran 2007 itibarıyla operasyonel risk kalemi sermaye yeterliliği hesaplamalarına dâhil edilmiştir. Dolayısıyla, BDDK tarafından Basel-II'ye ilişkin AB Direktiflerine kısmen uyumlu sermaye yeterliliği hesaplamasına geçilmiştir.²⁷²

Basel-II standartlarının ülkemizde uygulanmasını teminen AB müktesebatı esas alınarak muhtelif düzenleme taslakları hazırlanmıştır. Söz konusu tasarlarda kredi riskinin ölçümüne ilişkin olarak sadece standart yaklaşıma dayalı ölçüm metodolojisine yer verilmiş olup, içsel derecelendirmeye dayalı ölçüm metodolojisinin ilerleyen dönemlerde hayata geçirilmesi planlanmaktadır. BDDK tarafından hazırlanan Basel II uyum düzenleme taslakları Tablo 41'de gösterilmiştir.²⁷³

²⁷¹ BDDK (2005), *10 soruda yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*, İstanbul, s.4

²⁷² BDDK (2008), Basın Açıklaması, 2008/15, 25 Haziran 2008

²⁷³ BDDK (2010), Basın Açıklaması, 2010/13, 6 Nisan 2010

Tablo 41. Basel II kapsamında hazırlanan düzenleme taslakları

1.	Sermaye Yeterliliğine İlişkin Düzenleme Taslakları
1.1.	Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı
1.1.1	Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik_Ek-1 (Risk Ağılıkları)
1.1.2	Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik_Ek-2 (Türev Finansal Araçlar, Repo İşlemleri, Menkul Kıymetler Ödünç Verme veya Ödünç Alma İşlemleri, Takas Süresi Uzun İşlemler ile Kredili Menkul Kıymet İşlemlerinde Karşı Taraf Kredi Riski)
1.1.3.	Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik_Ek-3 (Alım-Satım)
1.2	Risk Ölçüm Modelleri ile Piyasa Riskinin Hesaplanmasına ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ Taslağı
1.3	Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğ Taslağı
1.3.1	Kredi Riski Azaltım Tekniklerine İlişkin Tebliğ_Ek-1
1.4	Menkul Kıymetleştirmeye İlişkin Risk Ağırlıklı Tutarların Hesaplanması Hakkında Tebliğ Taslağı
1.5	Yapısal Pozisyona İlişkin Tebliğ Taslağı
2	Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik Değişikliği Taslağı
3	Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Taslağı

Kaynak: BDDK, 2010b, 6 Nisan 2010.

3. Türk Bankacılık Sektöründe Denetim ve Gözetim Çerçevesinde Risk Yönetimi Düzenlemeleri

Bankaları öncelikli etkileyecek finansal riskleri iki ana gruba ayırmak mümkündür. Birinci olarak sistematik diye de adlandırılan ve kurum dışında gelişen değişikliklerden kaynaklanan riskler (Faiz, Kur, Menkul Kıymet Fiyatları Riski); ikinci olarak da piyasaya bağlı değişkenlerden çok kurumun bilançosundan kaynaklanan ve borç-alacak portföyünün yapısından kaynaklanan riskler bir başka ifade ile sistematik olmayan riskler, örneğin kredi, likidite, operasyonel risk vb.

Yukarıda bahsettiğimiz risklerin bankalarca farkındalığının artırılması ve artan risk değerlerine bankaların erken tepki göstermesine imkân vermesi açısından Basel II düzenlemeleri çok büyük bir adımdır. Banka risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usulleri, uluslararası uygulamalara paralel olarak bankaların Risk Yönetimi Bölümü önerilerinin de dikkate alınması suretiyle Yönetim Kurulu tarafından oluşturularak yürürlüğe konulan ve üst düzey yönetim tarafından uygulanan yazılı

standartları ihtiva etmektedir. Uluslararası uygulamalara paralel olarak yürürlüğe girmiş bulunan bu politikalar, risk yönetimi fonksiyonunun organizasyonunu ve kapsamını, risklerin ölçülme usullerini, risk yönetimi grubunun görev ve sorumluluklarını, risk limitlerinin saptanma usullerini, limit ihlallerinin giderilmesinde izlenecek yolları, çeşitli olay ve durumlarda verilmesi zorunlu onay ve teyitleri içeren genel nitelikli standartlardır.

3.1.Türk Bankacılık Sektörü Denetleyici Çerçevesi

2000’li yılların başından itibaren yeniden yapılandırma sürecine giren Türk bankacılık sektöründe finansal istikrar çoğunlukla hükümet kurumları ve piyasa katılımcıları arasında bir anlaşma meselesi olarak algılanmaktaydı. Söz konusu anlaşma aynı zamanda banka mevduatlarına verilen sınırsız devlet garantisine dayanmaktaydı, bu yüzden banka sahipleri banka iflaslarını durdurmak için ilgili otoritelerin mali destek ile bankaları kurtaracaklarını biliyorlardı. Bu politika, bir bütün olarak ekonomiye ve finansal sisteme katlanılamaz zararlar vermiş ve denetim yapısı her zaman bir ahlaki risk varlığının direnciyle karşılaşmıştır. 2000 yılında BDDK’nın faaliyete geçmesine kadar Türkiye’de bankacılık sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesi görevi Merkez Bankası ile ilgili devlet bakanlığına bağlı Hazine Müsteşarlığına verilmişti. O dönemde üzerinde durulan konu Türk bankacılık sisteminin güvenli ve sağlam bir yapıya kavuşturulmasından çok iktidarda kalabilmek için bankaları da elinde bulunduran güçlü sermaye gruplarının desteğini alabilmektir.²⁷⁴ Noia ve Giorgio, 1999 yılında yaptıkları çalışmalarında Merkez bankalarının bankacılık sistemi üzerinde tek yetkili denetim otoritesi olduğu ekonomilerde, merkez bankasının monopolist denetçi olmadığı ülke ekonomilerine göre enflasyon oranının iki kattan daha yüksek bir oranda seyrettiğini bulmuşlardır. Ayrıca merkez bankalarının tek denetim otoritesi olduğu ekonomilerde parasal genişleme dönemlerinde takipteki kredi tutarlarında artışlar olabileceği ifade edilmiştir.²⁷⁵

1990’lı yılların sonuna kadar bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesinde parçalı bir yapı bulunmaktadır. Hazine Müsteşarlığı Bankacılık Kanununun uygulanmasından, bankacılığa ilişkin ikincil düzenlemelerin

²⁷⁴ V.F.Benli (2010), *A critical assessment of Basel II, internal rating based approach implementation in emerging markets The case of Turkey*, Switzerland: Haupt Berne, p.86

²⁷⁵ C. Di Noia and G.Di Giorgio (1999), Should banking supervision and monetary policy tasks be given to different agencies?, *International Finance*, 2 (3), pp. 361-378.

hazırlanmasından, yerinde denetimlerin gerçekleştirilmesinden ve bankalara yönelik idari ve cezai yaptırımların uygulanmasından sorumlu iken, Merkez Bankası da bankaların uzaktan gözetiminden ve tasarruf mevduatını sigorta eden Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) idare ve temsilinden sorumludur.²⁷⁶

1999 yılında bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesindeki bu parçalı yapının ortadan kaldırması ve sektöre ilişkin tek bir bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurumun kurulması kararlaştırmıştır. Buradaki temel amaç, düzenleme ve denetimin etkinliğinin artırılması ve bağımsız bir karar alma mekanizmasının oluşturulmasıdır. Bu gelişmelerin sonucu olarak, 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ile Haziran 1999'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (BDDK) kurulmasına karar verilmiş ve Kurum Ağustos 2000'de faaliyetlerine başlamıştır. BDDK idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu kurumudur. Kurumun merkezi Ankara'dadır ve İstanbul'da bir ofisi bulunmaktadır. İdari ve mali özerklik, Kuruma üç temel alanda özerk hareket edebilme yetkisi vermektedir: i.Düzenleme ve denetim alanında özerklik, ii.Kurum içi yönetim alanında özerklik, iii.Mali kaynakların kullanımında özerklik.²⁷⁷

Eylül 2000 tarihinde, Türk Bankacılık sektörünün ana denetleyici ve düzenleyici organı olan BDDK'nın faaliyete başlaması ile Türk Bankacılık sisteminde çok titiz bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci başlatılmıştır. 3 aşamadan oluşan bir denetleme programı yapılmıştır. Denetimlerin ilk iki aşaması bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılmış ve bankalardan BDDK'nın detaylı talimatları doğrultusunda ek raporlamalar yapmaları istenmiştir. Denetimin üçüncü aşamasında genel değerlendirme BDDK tarafından yapılmıştır. Bu denetimler sonucunda bankaların normal bankacılık aktivitelerinden çok uzaklaştığı ve sistemde ilgili taraflara aşırı risk yoğunlaşması olduğu gözlemlenmiştir.²⁷⁸

Bankacılık sektöründeki mevduatların sigorta altına alınması ve sisteme olan güvenin pekiştirilmesi amacıyla kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bankalardan toplanan aidatlar ile finanse edilmekte ve BDDK tarafından yönetilmektedir. Temel fonksiyonu banka mevduatlarına uygulanan garanti miktarını fonlamaktır. Ancak aynı zamanda sorunlu bankaların kontrolünün üstlenilmesi ve

²⁷⁶BDDK (2010c), *BDDK'nın yapısı ve faaliyet alanları*, Ankara, s.7
(http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/5802BRSA-TR.pdf)
(Erişim Tarihi: 12.02.2011)

²⁷⁷ BDDK (2010c), s.8 (Erişim Tarihi: 12.02.2011)

²⁷⁸ Benli (2010), p.87

yeniden yapılandırılmalarının finanse edilmesi görevlerini de yürütmektedir. TMSF 2000 yılında 8 yerel bankanın kontrolünü üstlenmiş ve bu rakam 2001 yılında 21'e yükselmiştir. 1994 yılından 2004 yılına kadar Merkez Bankası tarafından yönetilen TMSF mevduata %100 devlet garantisi sağlamaktaydı. Devlet garantisi altındaki mevduatlar bankacılık sistemini son derece kırılgan hale getirmekte ve etkin denetim sistemi bulunmamaktaydı.²⁷⁹ Ayrıca tam devlet garantisi ticari bankaların motivasyonunu bozarak piyasa disiplini mekanizmasının doğru işleyişini engellemekte ve bankaların aşırı risk almasına yol açmaktadır.²⁸⁰ Daha sonra rekabeti bozucu etkilerinden dolayı mevduata tam devlet garantisi uygulaması sonlandırılmış ve garanti tutarı Mayıs 2004 tarihinden itibaren 50.000 TL ile sınırlandırılmıştır.

2008 yılından itibaren Türkiye'de de kendini hissettiren global finansal kriz döneminde, hükümet, kriz sonucunda azalan piyasa güvenini tekrar yükseltmek için banka mevduatlarına uygulanan devlet garantisi limitlerini artırma planları olduğunu duyurmasına rağmen, böyle bir artırımı gerçekleştirmemiştir.²⁸¹

3.2. Türk Bankacılık Sektöründe Maruz Kalınan Riskler ve Türleri

Türkiye'de bankacılık sektörü 1990'lı yıllarda çok sık olarak likidite, kur ve faiz riski ile karşılaşmıştır. Bankalar genel olarak, daha kısa vadelerde düşük faizli mevduat toplayıp, uzun vadede yüksek faiz oranı üzerinden plasman yapmak suretiyle karlılıklarını artırma eğilimindedirler. Bu yapılanma bankaları vade uyumsuzluğu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Likidite açısından oldukça tehlikeli olan bu yapı nedeniyle bankaların kaynaklarının önemli bir kısmını kolayca nakde dönüştürülebilir varlıklara yatırmak durumunda kalmaktadır. Bu tür varlıkların yeterli düzeyde olmaması ve uzun vadeli varlıkların satışının önemli oranda sermaye kayıpları anlamına gelmesi, bankaları kısa sürede likidite problemine sokabilmektedir. Likidite, bir bankanın minimum zarar ile olabilecek mevduat çekilmelerini ödeyebilme gücüdür. Bir bankanın varlıkları, borçlarını rahatlıkla karşılıyor olmalıdır. Ancak bankanın varlıkları ödemelerde kullanılmayacak şekilde uzun vadeye bağlanmış, buna karşılık borçlarının vadesi daha kısa ise, banka vadesi gelen borçları ödeyememe tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

²⁷⁹ Y.Akyüz ve K.Boratav (2003), The making of the Turkish financial crisis, *World Development*, 31 (9), pp. 1549–1566.

²⁸⁰ E. Yılmaz and A. Muslumov (2008), Deposit insurance and moral hazard problem: the case of Turkish banking system, *Applied Economics*, 40, pp.2147–2163

²⁸¹ London's Economist Group (2009), Economic Intelligence Unit, *Country Finance Report Turkey 2009*, p.4

Türkiye’deki bankacılık sistemi genel olarak vade uyumsuzluğundan (maturity mismatch) kaynaklanan bir likidite riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Hatta 1990-2000 yılları arasında sistemdeki likidite riskinin ana kaynağı vade uyumsuzluğu olmuştur. Ortalama vade, sistem aktiflerinde bir yıl düzeyinde iken, sistem pasiflerinde (yükümlülüklerde) ortalama vade süresi yaklaşık bir ay olarak gerçekleşmiştir.²⁸²

Riske aracılık ederek bankalar “kredi riski” ne maruz kalmaktadırlar. Likiditeye aracılık fonksiyonlarının bir sonucu olarak bankalar “likidite riskine” maruz kalmaktadırlar. Bankaların aracılık işlevleri sonucu yerine getirdikleri üçüncü fonksiyon vadeye aracılıktır. Bankalar bu fonksiyonu yerine getirirken “faiz oranı riski” ne maruz kalmaktadırlar. Son olarak, eğer bankalar uluslararası faaliyetlerde bulunuyorsa veya birden fazla para birimi cinsinden borçlanıp birden fazla para birimi cinsinden kredi veriyorlarsa, o zaman “döviz kuru riski”ne de maruz kalmaktadırlar. Bankaların maruz kaldığı bu riskler esas itibariyle bu dört riskten oluşmaktadır, bunları dışında kalan riskler (piyasa riski, ülke riski vs.) bu dört riskin bir veya birkaçının bir bileşkesi olarak meydana gelebilmektedir. Bu nedenle bu dört riski iyi tanıyan ve yöneten bankalar rakiplerine üstünlük sağlayabileceklerdir. Bu riskler bankaların karlılıkları üzerinde direkt bir etkiye sahiptirler. Sermaye yeterliliği ve piyasa payları üzerinde ise dolaylı bir etkiye sahiptirler. Şöyle ki, bir banka bu riskleri iyi bir şekilde yönetir ve karlılığını yüksek düzeylerde tutarsa, karının bir bölümünü sermayesine ekleyebilecek ve böylece mali yapısını güçlendirerek bilânçosunu sermaye yeterliliği limitleri içerisinde büyütebilecek ve dolayısıyla piyasa payını arttırabilecektir. Tersine, eğer bir banka bu riskleri yönetmede başarısız olursa, zarar edecek, bu zararlar sermayesinden düşüleceği için de bilânçosu ve piyasa payı da zaman içerisinde azalacaktır. Bu nedenle, karlılığını arttırma, sermaye yeterliliğini güçlendirme ve piyasa payını arttırma amacı taşıyan bankaların risk yönetimine gereken önemi vermeleri başarıya ulaşmalarını kolaylaştıracaktır.²⁸³

Son yıllarda Türk bankacılık sektörü ağırlıklı olarak kredi riskine maruz kalmaktadır. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla toplam risklerin yüzde 81,4’ü kredi riskine, yüzde 4,6’sı piyasa riskine ve yüzde 14,1’i operasyonel riske esas tutardan

²⁸² M.A. El-Gamal and H.Inanoglu (2003), Efficiencies and unobserved heterogeneity in Turkish Banking: 1990-2000 (September 2002), *Rice University Working Paper*, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=331980> or doi:10.2139/ssrn.331980 (Erişim Tarihi: 05.03.2011) p.19

²⁸³ M.H. Eken (2006), Basel II ve risk yönetimi, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 43 (507), ss. 9-33

oluşmaktadır. Son zamanlarda, bankacılık sektörünün artan kârlılık performansı ile birlikte operasyonel riske esas tutarın toplam riskler içindeki payının arttığı, buna karşılık kredi riskine maruz tutarın payının gerilediği dikkat çekmektedir. Kredi riskine maruz tutarın payının gerilemesinde, bankacılık sektörünün riskten kaçınma eğiliminin etkili olduğu görülmektedir. 2008 yılında risk ağırlıklı kalemlerin toplam aktiflere oranı yüzde 70,4 seviyesindeyken, 2009 yılında yüzde 67'ye; 2008 yılında yüzde 58,3 olan ortalama kredi risk ağırlığı ise 2009 yılında yüzde 56,5'e gerilemiştir. Bununla birlikte, 2010 yılı Mart ayı itibarıyla, risk ağırlıklı kalemlerin toplam aktiflere oranının yüzde 70,2'ye, ortalama kredi risk ağırlığının ise yüzde 58,8'e yükselmesi, riskten kaçınma eğiliminin azalmasına işaret etmektedir.²⁸⁴

Küresel ekonomik kriz nedeniyle bankacılık sektörü kredi kalitesinde görülen aşağı yönlü hareketin, 2010 yılı sonu itibarıyla sona erdiği gözlenmektedir. Türk bankacılık sektörü 2010 yılı risk değerlendirmesi Tablo 42'de verilmiştir.

Tablo 42. Bankacılık sektörünün risk değerlendirmesi

	Eylül 2010	Aralık 2010	Gelecek Dönem
<i>Kredi Riski</i>	Aşağı Yönlü	Aşağı Yönlü	Yaşanan küresel finansal kriz sonrasında toparlanmanın devam etmesi bekleniyor
<i>Piyasa Riski</i>	Yukarı Yönlü	Durağan	Ticari portföydeki DİBS ile Eurobond ağırlığının sürmesi ve kur riskinin kabul edilebilir düzeyde devam etmesi
<i>Türev İşlemler</i>	Durağan	Durağan	Türev işlemlerde tezgahüstü işlemlerin payının devam etmesi
<i>Yapısal faiz oranı riski</i>	Durağan	Yukarı yönlü	Kısa vadede faize duyarlı varlık ve yükümlülükler arasındaki açığın devam etmesi
<i>Likidite riski</i>	Aşağı yönlü	Yukarı yönlü	1. ve 2. vade dilimine ilişkin yabancı para ve toplam likidite oranlarının yükselmesi
<i>Yoğunlaşma riski</i>	Durağan	Durağan	Büyük kredilerin toplam kredilere göre oranının değişmemesi

Kaynak: BDDK, 2010:5.

Risk faktörlerinde 2011 yılının üçüncü çeyreğinde yaşanan gelişmeler, bankacılık sektörüne ilişkin risk görünümünde piyasa riski, türev işlemlerden kaynaklanan riskler ve yoğunlaşma riskinde mevcut risklilik düzeyinin sürdüğünü ve kredi riskinde risklilik düzeyinin aşağı yönlü hareketinin devam ettiğini göstermektedir. Diğer taraftan, stres

²⁸⁴ TCMB (2010), Mayıs, s.51

testi sonuçlarına göre yapısal faiz oranına ilişkin risklerin yukarı yönlü hareketi sürmekte ve likidite riskine ilişkin yasal oranlardaki düşüş devam etmektedir. Gelecek döneme ilişkin olarak kredi büyümesindeki yavaşlamanın da etkisiyle sektörün likidite göstergelerinde ılımlı bir iyileşme beklenmektedir. 2011 yılı için Türk bankacılık sektörü risklerinin genel görünümü Tablo 43'te verilmiştir.

Tablo 43. Türk bankacılık sektörü 2011 yılı İlk 9 aylık risk değerlendirmesi

	Haziran 2011	Eylül 2011	Gelecek Dönemi İlişkin Beklentiler
Kredi Riski	Aşağı Yönlü	Aşağı Yönlü	Kredi kalitesindeki düzelmenin devam etmesi nedeniyle kredilerin takibe düşme hızının azalması
Piyasa Riski	Durağan	Durağan	Ticari portföydeki DİBS ile Eurobond ağırlığının sürmesi ve kur riskinin kabul edilebilir
Türev İşlemler	Durağan	Durağan	Türev işlemlerde tezgahüstü işlemlerin önemli yoğunluğunun devam etmesi
Yapısal Faiz Oranı Riski	Yukarı Yönlü	Yukarı Yönlü	Kısa vadede faize duyarlı varlık ve yükümlülükler arasındaki açığın devam etmesi ve faizlerin yükselmesi olasılığının güçlenmesi
Likidite Riski	Yukarı Yönlü	Yukarı Yönlü	Sektörün likidite yeterlilik oranlarının mevcut seviyesini koruması
Yoğunlaşma Riski	Durağan	Durağan	Kredilerin yoğunlaşmasında önemli bir değişim gözlenmemesi

Kaynak: BDDK, 2011:15

3.3. Türkiye’de Bireysel Bazda Bankaların Risk Yönetimi Süreçleri

1990’ların ikinci yarısında bankaların bünyesinde oluşturulmaya çalışılan risk yönetim departmanlarının (departmanın yöneticisi doğrudan yönetim kuruluna bilgi verecek bir konuma sahip) amacı, bir yandan bankacılık risklerinin yönetiminde banka yönetiminin sağladığı başarıyı ölçmek diğer yandan söz konusu risklerin kamu otoritesi tarafından sağlıklı bir şekilde izlenmesini sağlamaktır. Bu düzenleme, bir anlamda Basel kriterlerinin uygulanmasına zemin oluşturmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapılan mevzuat gereği bankalar 2001 yılından itibaren risk izleme birimleri ve buna bağlı olarak iç kontrol birimleri kurmuşlardır. Bu birimler 1990’ların ikinci yarısında bankaların bünyesinde oluşturulmaya çalışılan ve amacı bir yandan bankacılık risklerinin yönetiminde banka yönetiminin sağladığı başarıyı ölçmek diğer yandan söz konusu risklerin kamu otoritesi tarafından sağlıklı bir şekilde izlenmesini sağlamak olan risk yönetim departmanlarının mevzuatla şekillendirilmiş son hali olarak da görülebilir.

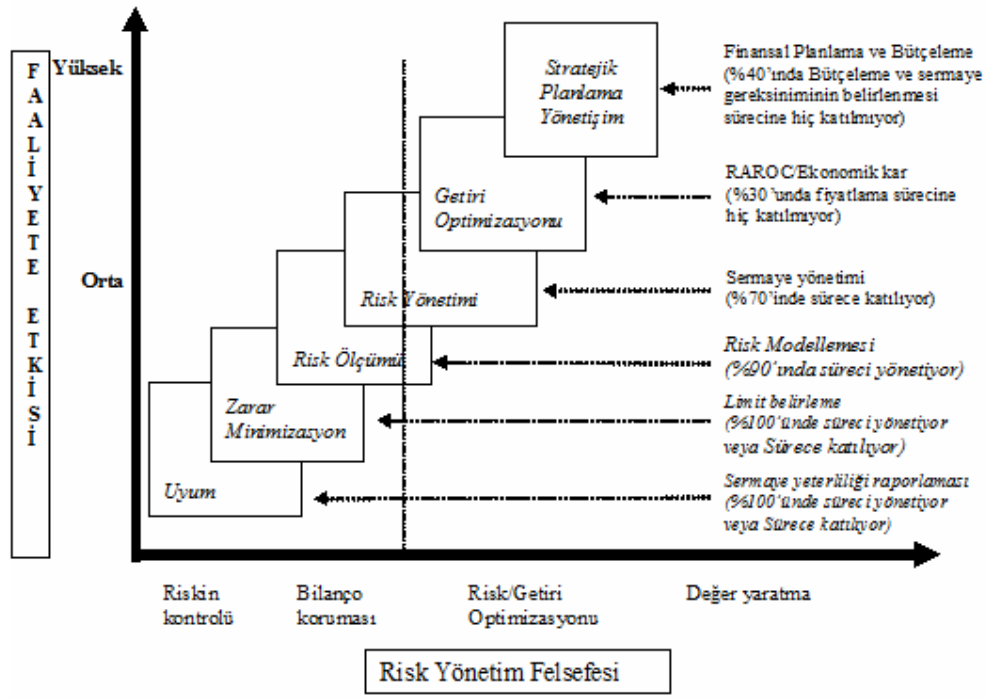
Yine bu dönemde dikkati çeken bir başka gelişme ise özellikle kredi kartları olmak üzere bireysel kredilerde oluşan büyümedir. Bankalar bireysel kredilere ve de özellikle kredi kartı yoluyla kullanılan kredilere büyük önem vermektedir. Buna sebep olarak da yukarıda ifade etmeye çalıştığımız kredinin geri dönmeme riskinin; bireysel kredilerde riskin fazlaca müşteri üzerine yayılmasından dolayı az olmasını gösterebiliriz. Tabi bu stratejinin yeni riskleri doğurmayacağı garanti edilemeyecektir.²⁸⁵

Türkiye’de bankaların risk yönetimi uygulamalarının çerçevesi 2001 yılında BDDK tarafından yayımlanan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ile belirlenmiştir. İç sistemler, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemi olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Bu yönetmelikte, risk yönetimi faaliyetinin risk ölçümü, risklerin izlenmesi ve risklerin kontrolü ve raporlanması faaliyetlerinden oluşacağı öngörülmektedir.

Ülkemiz uygulamasında risk yönetim faaliyeti, Şekil 10’da verildiği gibi riskin kontrol edilmesi, riskin paylaşılması ya da devredilmesi veya riskin çeşitlendirilmesi ya da risk alınmaması gibi kararların verilmesini sağlayacak alternatifler geliştirilmesine yönelik faaliyetleri kapsamamaktadır. Bu durum, risk yönetiminde kaçınılması gereken bir durum olarak nitelendirilen “silo yaklaşımı” ile benzeşmektedir. Bu yaklaşımda, faaliyetlerin ya da işlemlerin birbiri ile ilişkisi dikkate alınmaksızın riskler ayrı ayrı ele alınmaktadır.²⁸⁶

²⁸⁵ F.Sayım ve S.Er (2009). Risk kavramı ve bankacılıkta risk, *TMSF Çatı Dergisi*, 4(22), s.13

²⁸⁶ İ.U. Delikanlı (2010), *Bankacılıkta Kredi Türlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması ve Finansal Raporlaması*, İstanbul: TBB Yayınları, 271, s. 183

Şekil 10. Türk bankacılık sektöründe risk yönetim biriminin süreçlere katılımı

Kaynak: TBB, 2009, Risk Yönetimi Konferansı, Oliver Wyman Financial Services'ın Yaptığı Anket Sonuçları, 17 Aralık, İstanbul.

Risk yönetim sisteminde, 5411 sayılı Bankacılık Kanununa uygun olarak banka risk komitesi şeklindeki yapılanmadan risk yönetimi birimi şeklindeki yapılanmaya geçilmiş, üst düzey risk komitesi ve banka risk komitesi altında münferit risk komitelerinin oluşturulması zorunluluğu kaldırılarak, risk yönetimine ilişkin usul ve esaslar çerçevesinde komite bazında yapılanmalar bankaların ihtiyarına bırakılmıştır.

Ayrıca, yönetmeliğe ilişkin tebliğ çıkarılabilmesi öngörülerek risk türü bazında risk yönetim sistemlerinin oluşturulmasına zemin hazırlandığı görülmektedir.²⁸⁷

3.4. Türkiye'de Basel II'ye Tam Uyum Çalışmalarının Takibi

Basel II'nin temel amacı, birbirini destekleyen üç yapısal bloğun kullanılması yoluyla gelişmiş risk yönetimini teşvik etmektir. Bankaların birincil sorumluluğu, önemli riskleri gerçeğe yakın bir şekilde ölçmek ve bunları telafi edecek sermaye düzeyini korumak olmasına rağmen, Basel II çerçevesinde Birinci Yapısal Blok asgari sermaye yükümlülüklerinin, bankalarda yeterli sermaye ve iyi risk yönetimine sahip

²⁸⁷ G.Yurtsever (2008), *Bankacılığımızda iç kontrol*, İstanbul: TBB Yayınları, 256, s. 114

olunması veya bankacılık sisteminin güven ve sağlamlığının temin edilmesi açısından tek başına yeterli olamayacağını öngörmektedir. Sırasıyla İkinci Yapısal Blok ve Üçüncü Yapısal Blok kapsamında erken müdahale ve piyasa disiplini haiz güçlü bir risk odaklı denetim, asgari sermaye yükümlülüklerinin tamamlayıcısı olmaktadır.

Basel II'ye geçişle ilgili hazırlıklar arasında, ulusal uygulama tercihlerinin belirlenmesi, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk ile ilgili merkezi veri tabanlarının oluşturulması ve işbirliği platformlarının geliştirilmesi; iş kollarının Basel II'ye uygun olarak tanımlanması; risklerin daha sağlıklı olarak ölçülebilmesi amacıyla muhasebe sisteminde yapılması gerekli değişikliklerin belirlenmesi; bağımsız kredi dış derecelendirme kuruluşlarının faaliyete geçmesiyle ilgili hazırlıkların yapılması; yeni bir sayısal etki çalışmasının yapılması; bankaların altyapılarının iyileştirilmesi; belirgin düzeyde faaliyete sahip bankaların belirlenmesine yönelik kriterlerin tespiti gibi pek çok faaliyet bulunmaktadır.²⁸⁸

Türk Bankacılık sektöründe uyum ve uygulama açısından CRD/Basel II çerçevesindeki engellere ve eksikliklere bakıldığında temel sorunun temerrüt olasılığı (Probability of default-PD), temerrüt halinde kayıp (Loss given default-LGD) ve temerrüt tutarına (Exposure at Default-EAD) ilişkin veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bu sorunu mevzuat belirsizliği ve teknoloji eksikliği takip ederken; nitelikli personel, bütçeleme ve CRD/Basel II'nin anlaşılabilmesi hususlarında önemli bir sorun olmadığı görülmektedir.²⁸⁹

Sektörde yasal sermayenin hesaplanmasında hali hazırda bankaların altyapılarının ve sistemlerinin kredi riski için, %47,2 ile basitleştirilmiş standart yaklaşımı ve %97,9 ile standart yaklaşımı; piyasa riski için, %99,3 ile standart yaklaşımı ve %93,6 ile içsel model yaklaşımını ve operasyonel risk için, %99,8 ile temel gösterge yaklaşımını, %27 ile standart yaklaşımı ve %8,6 ile alternatif standart yaklaşımı kullanmaya elverişli olduğu görülmektedir.²⁹⁰ Tablo 44'te Türk bankacılık sektöründe Basel II uygulaması için sistem ve altyapı yeterliliği durumu gösterilmiştir.

²⁸⁸ M.Özçam (2004), s. 10

²⁸⁹ BDDK (2010a), *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Eylül Dönemi, s.12

²⁹⁰ BDDK (2010a), s.13

Tablo 44. Sistem ve altyapı yeterliliği (%)

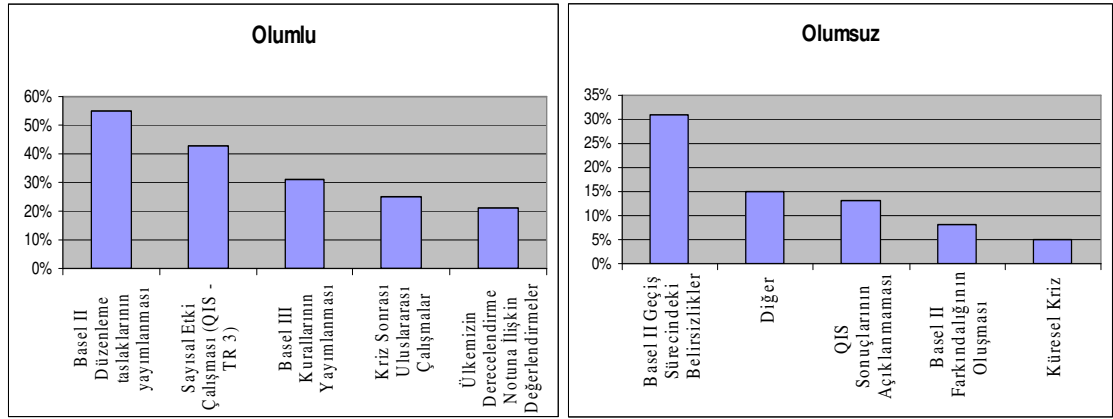
Kredi Riski	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	47,2
	Standart Yaklaşım	97,9
	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	18,1
	İleri İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	0,7
Piyasa Riski	Standart Yöntem	99,3
	İçsel Model	93,6
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı	99,8
	Standart Yaklaşım	27,0
	Alternatif Standart Yaklaşım	8,6
	İleri Ölçüm Yaklaşımları	0,7

Kaynak: BDDK, 2010a:12

BDDK'nın yapmış olduğu Basel II ilerleme anketi çerçevesinde Basel II uygulamasına ilişkin son 6 ay içerisindeki önemli gelişmeler hakkındaki soruya verilen cevaplara göre bankaların %55'i Basel II düzenleme taslaklarının yayımlanarak görüşe açılmasını, %43'ü gerçekleştirilen sayısal etki çalışmasını (QIS-TR3) son 6 ayda yaşanan en önemli ve olumlu gelişmeler olarak değerlendirmiştir. BIS tarafından Basel 3 kurallarının yayımlanması ise bankaların %31'i tarafından olumlu karşılanmıştır. Bununla birlikte bankaların %31'i Basel II yol haritasının ve geçiş sürecinin belirsiz olmasını 6 ayda yaşanan en önemli olumsuzluk olduğunu belirtmiştir. Gerçekleştirilen sayısal etki çalışmasının sonuçlarının hala açıklanmaması bankaların %13'ü tarafından olumsuz değerlendirilmektedir.²⁹¹

Grafik 3'te Türk Bankacılık Sektöründe Basel II/CRD'nin Uygulamasında Son 6 Ay İçerisinde Gerçekleşen Önemli Gelişmelere ilişkin soruya bankaların vermiş olduğu cevaplar gösterilmektedir.

²⁹¹ BDDK (2011c), s.18

Grafik 3. Türk bankacılık sektöründe Basel II/CRD'nin uygulamasında 2010 son 6 ay içerisinde gerçekleşen önemli gelişmeler

Kaynak: BDDK, 2011c:17

Mart 2011'de yayımlanan Basel II ilerleme raporunda hal böyle iken, Eylül 2011 ilerleme raporuna göre paralel uygulamanın başlaması, Sayısal Etki çalışmalarının sonuçlarının açıklanması ve Basel III çalışmaları olumlu gelişme olarak değerlendirilmiş. Ancak kredi derecelendirme kuruluşları konusundaki belirsizlikler Bankalar için halen bir olumsuzluk olarak kalmıştır²⁹². 2012 yılı itibari ile en son yayınlanan ilerleme raporu Eylül 2011 ilerleme raporudur.

4. Basel II Düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Açısından Yeterliliği

Basel II düzenlemeleri, yalnızca kredi kuruluşlarının sermaye yapıları üzerinde değil aynı zamanda bankacılık sektörü denetimsel süreci ve piyasa disiplini üzerinde de yeni kurallar ortaya koymak amacıyla şekillendirilmiştir. Basel II içerisinde birbirlerine bağlı, birbirlerini destekleyen ve güçlendiren üç yapısal blok bulunmaktadır. Bu üç bloğun amacı ulusal ve uluslararası bankacılık sistemlerinin istikrarını korumak için daha iyi bir düzenleyici çerçeve sağlamaktır. Yeni sermaye zorunluluğu oranını düzenleyen Birinci yapısal blok bankaların varlıklarına ait risk analizlerini geliştirmek için teşvik edici tedbirler sunmaktadır. İkinci yapısal blok, bankaların kendi risklerini değerlendirmelerini incelemede ve yetersiz sermaye dağılımı ile kötü risk yönetimleri için alınan önlemleri uygulamada denetimsel otoritenin gücünü pekiştirmektedir.

²⁹² BDDK (2011b), *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Eylül Dönemi, s.17

Üçüncü yapısal blok ise geliştirilmiş kamuya bildirim, genişletilmiş şeffaflık ve güçlendirilmiş kurumsal yönetim aracılığı ile piyasa disiplini artırılmaktadır.²⁹³

5411 sayılı yeni Bankalar Kanununda risk yönetimi konusunda uluslararası gelişmeler ve uygulamalara uyumlu düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde bankalar modern risk yönetimi sistemleri kurma yolunda önemli adımlar atmışlardır. Özellikle son üç yıldır Türk bankalarının risk yönetimi uygulamalarının yönetim boyutu ve teknik yeterlilikleri konusunda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bankalarda risk yönetimi fonksiyonunu icra etmekte olan birimlerin temel görevleri risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve raporlanması şeklinde özetlenebilir. Risklerin raporlanması süreci, risk yönetimi fonksiyonunu icra etmekte olan birimlerin üst düzey yönetimlerine yaptıkları dahili raporlamalar ve BDDK'ya yapılan yasal raporlamalar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu yasal raporlamalar (Risk Matrisi, Sermaye Yeterliliği vb.) bankaların büyük çoğunluğunda risk yönetimi birimleri tarafından yapılmaktadır. Bankaların risk yönetimi temsilcilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği nezdinde faaliyet gösteren Risk Yönetimi ve Uygulamaları Esasları Çalışma Grubu tarafından yapılan çalışmalar çerçevesinde bankaların kendi risk yönetimi sistemlerindeki gelişmeler yakından izlenmekte ve ortak çalışmalar koordine edilmektedir.

Basel Komite'nin sermaye yeterliliğine ilişkin yeni düzenlemesi (Basel-II) hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, söz konusu düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği üyesi bankaların temsilcileri ile (BDDK) Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi yetkililerinin katılımıyla Basel II Yönlendirme Komitesi oluşturulmuştur. Komite Basel II'nin Türk bankacılık sistemine olası etkilerinin saptanması amacıyla bankaların büyük çoğunluğunun katılımıyla yapılan Sayısal Etki Çalışmasının (QIS-TR) sonuçları ışığında; Türk bankalarının, Basel II'ye uyum çerçevesinde başlatmış oldukları, risklerin daha duyarlı hesaplanmasına yönelik faaliyetler halen devam etmektedir. Anket yanıtlarının incelenmesinden, sistem genelindeki genel durumun Basel-II'ye yönelik öğrenme ve algılama evresinde olduğu anlaşılmaktadır.

²⁹³ A. Alici ve U.Ozkoker (2006). Can financial regulations strengthen financial stability in developing countries? The Case of Turkey, *Conference Paper ECPR/CRI Conference*, 7-8 September, University of Bath, England.

Mart 2003 tarihinden itibaren faaliyetini sürdürmekte olan Komitenin en önemli çalışmasından biri de Basel-II'ye geçiş sürecinin etkin bir şekilde planlanmasına yönelik olarak banka görüşleri alınmak suretiyle “Basel-II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası”nın hazırlanması olmuştur. Rapor BDDK tarafından kamuoyuna açıklanmıştır.²⁹⁴

Özyıldırım ve Özdincer, 2008 yılında yaptıkları çalışmalarında risk etkinlik analizlerindeki risk tanımlamalarının tek parametreliliğini bu nedenle tek bir parametrenin farklı türdeki risk yapılarını tanımlamada yetersiz olacağını ve dolayısıyla sermaye yeterliliği rasyosu hesaplama formüllerinin bazı zayıf yönlerinin bulunduğunu ve bunun da formülleri yetersiz kıldığını ifade etmişlerdir. Yeni Basel II düzenlemelerinde sermaye yeterliliği hesaplama formüllerinin bazı zayıflıklarının giderildiğini ancak halen söz konusu rasyoların kredi riskini yeterince yansıtmadığını ifade etmişlerdir.²⁹⁵

Zaman içerisinde Basel II uzlaşısı akademisyenler ve büyük ölçekli bankalar tarafından çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Sermaye yeterliliğinde “bir ölçüt herkese uyar” yaklaşımı”, farklı faaliyet ve operasyon alanları olan çeşitli bankalara aynı şekilde kurallar uygulanmasını zorlaştırmıştır. Uzlaşıda kullanılan risk ağırlıklarının sınırlı olması nedeniyle risk duyarlılığı düşük bulunmaktadır. Bununla birlikte standartların basitliği Uzlaşının özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından da benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Uzlaşının söz konusu ülkelerde finansal sektör içindeki rekabeti artırmış ve düzenlemelerin modernizasyonuna katkıda bulunmuştur.²⁹⁶

Sermaye yeterliliği rasyosu ile ilgili bir diğer handikap ise bankaların performansları üzerinde olumsuz etkiye sahip olmasıdır. Ki bu durum sektördeki risk-getiri dengesini yansıtabilmektedir. Daha yüksek sermaye yeterliliği ile ölçülen düşük riskli portföye sahip bankalar daha az verimli olabilmektedirler. Bu durumun, onların daha güvenli ve daha düşük getirili bir portföye sahip olmayı; daha riskli ve daha

²⁹⁴ Risk Yönetimi ve Uygulama Esasları Çalışma Grubu (2004), Bankaların risk yönetimi çalışmalarına ilişkin anket değerlendirmesi, *Bankacılar Dergisi*, 15 (48), s.19

²⁹⁵ C. Özyıldırım, B. Özdincer (2008), Risk specifications in risk efficiency analysis, *International Journal of Mathematics and Computers in Simulation*, 2 (1), pp. 36-41

²⁹⁶ Y.Asarkaya ve S.Ozcan (2007), Determinants of capital structure in financial institutions: the case of Turkey, *Journal of BRSA Banking and Financial Markets*, 1 (1), pp. 91-109

yüksek getirili bir portföye tercih etmelerinden kaynaklanabileceği söylenebilmektedir.²⁹⁷

Ancak öte yandan Basel III düzenlemelerinin ilan edilmesiyle de görüldüğü gibi Basel Uzlaşısında risk yönetimi, yeterlilik oranları, ve beklenmedik ekonomik gelişmelere risk yönetimi açısından daha hazırlıklı olma gibi bir çok alanda geliştirilmesi gereken pek çok nokta bulunmaktadır.

Basel II düzenlemelerinin 3. Yapısal Bloğu olan piyasa disiplini, bilindiği üzere piyasa disiplini artırmak için piyasanın ve oyuncularının daha şeffaf hale gelmesini ve artırılmış kamu bilgilendirmesini teşvik etmektedir. Ancak artan piyasa disiplini mekanizmasının yararlı etkilerinin devletten üstü kapalı da olsa garanti ve destek alan bankalar için daha zayıf olduğu tespit edilmiştir.²⁹⁸

Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık sistemi yönünden eleştirilen yanlarından bir tanesi de müşteri türüne göre basit risk ağırlıklarının bulunmamasıdır. Bunun yerine her kredinin riski müşterinin “kredi derecelendirmesi” (rating) notu ile ilişkilendirilmektedir. Bireysel risk düzeylerine inildiğinde, müşteriler için bazı derecelendirmelerin hesaplanması gerekecektir. Temel olarak bu konu için iki seçenek bulunmaktadır: dışsal derecelendirme ve içsel derecelendirme. Dışsal derecelendirme notu uygulaması ABD’de son derece yaygın iken Avrupa’da yalnızca büyük firmalar uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından resmi olarak derecelendirilmektedirler. Bu nedenle Avrupa’daki bankalar son on yılda içsel derecelendirme sistemleri geliştirmişlerdir. Çünkü “risk dönüştürmesi” bankalar için ana kar kaynağıdır ve bu tür riskleri içsel olarak yönetmek her ticari bankanın ilgi alanında bulunmaktadır. Dışsal derecelendirme kültürünün olmayışı ve bununla birlikte nispeten daha az gelişmiş sermaye piyasası bulunması Avrupa’da bunu zorunlu kılmıştır. Bundan dolayıdır ki Avrupa Bankaları içsel derecelendirme tabanlı yaklaşım kavramlarına (ancak mutlaka da Basel II nin öngördüğü gibi çok farklı bireysel risk değerlendirme ve yönetim sistemlerinin standartlaştırılması gibi standart düzenleyici

²⁹⁷ M.D. Fethi et al. (2001). An empirical study of stochastic DEA and financial performance: the case of the Turkish commercial banking industry, *Conference Paper*, INFORMS International Hawaii Conference, Maui, Hawaii, USA, June 17-20.

²⁹⁸ E.Nier and U.Baumann (2006), Market discipline, disclosure and moral hazard in banking, *Journal of Financial Intermediation*, 15, pp. 332–361

çerçeve şeklinde değil) daha meyilli durmaktadırlar.²⁹⁹ Yukarıda bahsedilenler ışığında durum Türk Bankacılık Sistemi için çok daha vahim bir boyut almaktadır. Çünkü Türkiye’de en büyük holding ve grup şirketleri de dâhil olmak üzere (örn: Koç Holding vb.) hiç bir şirketin uluslararası resmi kredi derecelendirme notu bulunmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’de Basel II uygulamasına geçilmeden önce kredi derecelendirme kuruluşları, işleyişi ve şirketlerin buna göre standartlarını oluşturmaları yönünde prosedürler netleştirilmelidir.

Demirgüç-Kunt ve Detragiache, 86 ülkeden 3000 bankaya ait data ile yapmış oldukları analizlerinde Basel’in temel prensiplerine daha çok uyum ile banka sağlamlığı arasında istatistiksel olarak güçlü bir ilişki bulamamışlardır. Bu nedenle Basel prensiplerini uygulamanın bankacılık sisteminin etkin denetim ve gözetiminin anahtarı olarak gösterilmesi konusunda ülkelerin aklında soru işaretleri bulunduğunu ifade etmişlerdir.³⁰⁰ Basel II prensiplerini tam anlamıyla uygulamanın Türk bankacılık sistemini bugünkü krizlere karşı sağlam duruşundan bir adım daha öteye götürüp götüremeyeceği tam anlamıyla bu çalışmanın da ana fikrini oluşturmaktadır.

4.1. Türk Bankacılık Sektörünün Risk Yönetimi Bazında Zayıf Yönleri

2002-2007 yılları arasında ekonomik ve politik istikrardaki artışa rağmen orta ve uzun vadeli kredilere erişimde Türkiye’de halen zorluk yaşanmıştır. Kişisel bağlantılar halen fonlara ulaşmada kredibiliteden daha önemli bir rol oynamıştır. Hatta müşteri kredi verecek kurum tarafından önceden tanınıyor olsa bile birçok banka eğer başvuran şirketler aynı gruba ait şirket değil ise orta ve uzun vadeli kredi sağlamada isteksiz olmuşlardır.³⁰¹ Bu nedenle Türk Bankacılık sektöründe risk yönetiminde profesyonelleşme adına geliştirmeye açık alanların büyük bir yer kapladığı söylenebilir.

Türk bankaları genellikle negatif bir açık pozisyon ile çalışmayı bir kazanç kapısı olarak düşünmektedir. Hatta bunu bir alışkanlık haline getirmişlerdir. Hazine (treasury) operasyonu ağırlıklı bir yapı olarak bankalar ilk etapta yurtdışı kaynaklı değişken faizli (genellikle libor + risk primi yada spread gibi) bir döviz kredisi temin etmekte, daha sonra bu kaynağı TL cinsinden sabit getirili devlet tahvillerine ve hazine bonolarına

²⁹⁹ G.Haber (2007), Basel II: international competition issues, *Atlantic Economic Journal*, 35 (4), pp.383-389

³⁰⁰ A.Demirgüç-Kunt and E.Detrageiache (2010).Basel core principles and bank soundness:Does compliance matter?. *Journal of Financial Stability*, 7 (4). pp. 179-190

³⁰¹ London’s Economist Group (2009), p.47

yatırmaktadırlar. Bankalar böylece yarattıkları negatif açık pozisyon nedeniyle kur yükselişlerinden ve yarattıkları faiz boşluğu nedeniyle de faiz yükselişlerinden zarar görecektir bir yapıya sahip olmaktadır. Türkiye'de kriz dönemlerinde, faiz ve döviz kuru beraber yükseldiğinden dolayı bankalar yarattıkları döviz ve faiz pozisyonları nedeniyle astronomik zararlarla karşılaşabilmektedirler. İşin kötüsü, yukarıda izah edilen işlemi yapan bankaların çoğu sadece bir döviz pozisyonu açığı yarattıklarını düşünmekte ve faiz pozisyonu yarattıklarının farkına dahi varamamaktadırlar. Kuşkusuz bunun en önemli nedenlerinden biri Türkiye'de piyasa değeriyle muhasebeleştirme (market value accounting) mantığının yeterince oturmamış olmasıdır. Bir diğer neden işlemin risk yönetimi kültüründen yoksun olan ve sadece ticaret mantığıyla hareket eden hazineler tarafından yürütülmesi olarak değerlendirilmektedir. BDDK tarafından Basel Komitesi kıstaslarına uygun olarak hazırlanan yeni düzenlemeler, bankaları bu tür riski yüksek ve getirisi düşük, dolayısıyla verimsiz işlemlerden alıkoymayı da amaçlamaktadır.³⁰²

Mayıs 2005'den bu yana Merkez Bankası finansal istikrar üzerine yayımladığı rutin raporlarında bankacılık sisteminin ödünç verme riski ve piyasa riski (faiz oranı ve döviz kuru riski) ile ilgili stres testi sonuçlarını yayımlamıştır. Özellikle kredi riski 2001 yılındaki durgunluk döneminden daha düşüktür ancak sonuçlar banka bilançolarının halen faiz oranı riskine maruz kaldığını göstermektedir.³⁰³

Finansal sağlamlık analizlerinde yaygın olarak kullanılan iki yaklaşım vardır: mikro ve makro yaklaşım. Bu konudaki bir diğer ayrım muhasebe tabanlı yaklaşım ve piyasa verileri de gerektiren diğer metotlar şeklindedir. Muhasebe tabanlı yaklaşım en çok bilinen yaklaşımdır. Belirli bir dönemde bir firmanın performansını ölçmek veya sektördeki diğer firmalar ile karşılaştırmak için finansal oranların kullanıldığı yaklaşımdır. Örneğin bankacılık sektöründe sermaye yeterliliği oranı bu yaklaşımın içerisindedir. Buna karşın yapısal model yaklaşımları (makro-ekonomik kredi riski modelleri de denmektedir) piyasa verilerine bağlıdır. Bu modellerde firmanın aktif ve pasif yapısı ve bunlardaki dalgalanmalar, finansal olan veya olmayan tüm kuruluşların temerrüt olasılığının tahmin edilmesinde kullanılır. Uluslararası literatürün aksine

³⁰² Eken (2006), s. 9-33

³⁰³ F.Faure (2009). The Turkish banking system: good resistance to the crisis, *Conjoncture*, November, p.17

Türkiye’de bu alandaki çalışmalar çok sınırlı kalmaktadır.³⁰⁴ Bu nedenle Türk Bankacılık Sektöründe risk ölçüm ve temerrüt tahmin metotları muhasebe tabanlı yaklaşımlara dayanmakta, makro bazda ekonomik risk ölçüm modellerine dayanmamaktadır.

Türk bankacılık sektörü için bir diğer önemli zayıflık ise en iyi performansa sahip bankalar ile en kötü performansa sahip bankalar arasında çok büyük bir fark bulunmasıdır. Fukuyama ve Matousek, Türk Bankacılık Sisteminde 1991-2007 yıllarına ait maliyet, teknik ve kaynak dağılımı etkinliği üzerine yaptıkları çalışmalarında; sektörde en düşük maliyet etkinliğine sahip bankalar ile en yüksek etkinliğe sahip bankalar arasında ortalamada %70 düzeyinde bir fark bulunduğunu tespit etmişlerdir.³⁰⁵

4.2. Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Fonksiyonlarının Entegrasyonu

Hem ülke ekonomisinin hem de ülkenin finansal sisteminin istikrarlı ve etkili işleminin sağlanmasında bankacılık sektörünün ne kadar önemli olduğu kriz dönemlerinde bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle uygun banka yönetimi ve risk yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi krizlerin yıkıcı etkilerinin azaltılmasında hayati önem taşımaktadır.

2000’li yıllar öncesi bankacılık sektöründeki dalgalanma; yetersiz sermaye tabanı, bankacılık sektörünün nispeten küçük boyutlu olması, bankacılık sektörünün parçalı yapısı, verimsiz devlet bankalarının hâkimiyeti, kötü aktif yapısı, piyasa riskine yüksek oranda maruz kalma, mevduata tam devlet garantisinin var olması ve ayrıca yetersiz iç denetim yoksunluğundan kaynaklanan yasal, düzenleyici ve yapısal zayıflıkların sonucunda ortaya çıkmıştır. Sektörde en yaygın kullanılan erken uyarı sistemi finansal rasyolar, gözetim grubu analizi, kapsamlı banka riski değerlendirme sistemleri ile istatistiksel ve ekonometrik modellerdir. 2001 yılına kadar Türkiye’deki denetim otoritesi, bankaların finansal sağlamlığını izlemeye geleneksel metotları, bankaların yerinde denetimi, aktivitelerinin dışarıdan izlenmesi ve istatistiksel olarak değerlendirilen raporlar gibi metotları kullanmıştır. Buna karşın 2000 yılında bağımsız bir kurum olarak bankacılık sektörünün gözetim ve denetim görevini üstlenen BDDK,

³⁰⁴ M.Yayla vd. (2008). Financial stability of the Turkish Banking Sector, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 2 (1), s.12 (www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/BDDK_Dergi/5385Yayla.pdf) (Erişim Tarihi:10.03.2011)

³⁰⁵ H. Fukuyamaa and R.Matousek (2011), Efficiency of Turkish banking: Two-stage network system.Variable returns to scale model. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, 21, pp.75–91

Türk bankacılık sektöründe risk yönetimi yaklaşımı olarak “risk odaklı izleme” (Risk Focused Monitoring -RFM) yönetimini benimsemiştir. Bu yaklaşım sektörde denetim tekniklerini değiştirerek bankanın risk profilinin belirlenmesine ve ayrıca bankaların risk alan davranışlarından kaçınması yerine bankaların riskleri yönetmedeki yeteneklerine odaklanmıştır.³⁰⁶

5411 sayılı Kanunun 29. maddesinde bankalar iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerini konsolide ortaklıkları kapsayan bir şekilde kurmak ve işletmekle yükümlü tutulmuşlardır. 29. madde de “Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler.” ifadesine yer verilmiştir.

Bazı konularda yorum yapılmasını gerektiren, hatalı yorumlara neden olabilecek, yeterli açıklıkta olmayan bazı hükümleri bulunmakla birlikte genel olarak değerlendirildiğinde 01 Kasım 2006 tarihli İç Sistemler Yönetmeliği önceki yönetmeliğe göre uluslararası standart ve uygulamalara uyum açısından ileri bir düzenleme olmuştur. Yönetmeliğin özellikle Basel standartlarında belirtilen temel hususları genel olarak içerdiğini belirtmek mümkün olacaktır. Özellikle yönetim kurulunun, denetim komitesinin ve üst yönetimin görev ve sorumlulukları ayrı başlıklar halinde, kapsamlı ve ülke uygulamaları dikkate alınarak ayrıntılı olarak belirlenmiş, iç kontrol sistemi ile iç denetim sistemi arasındaki ayrım netleştirilmiş, iç kontrol faaliyetlerinin çerçevesi çizilmiş, iç denetim sistemi riske dayalı denetim faaliyetlerine bağlanmış, iç denetim sistemi uygulamada büyük değişim gerektirecek şekilde ayrıntılı olarak düzenlenmiş, risk yönetiminde banka yönetimine esneklik tanınmıştır.³⁰⁷

Bankacılık açısından baktığımızda 01 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun Kurumsal Yönetim konu başlığı altındaki üçüncü kısmın 24.maddesinde Denetim Komitesi ile ilgili ilk defa bazı düzenlemelere yer verilmiştir. Denetim komitesi daha önceki Bankalar Kanunlarında yer almamış ve bu kanun ile düzenlenmiştir. Bankaların, yönetim kurullarınca yönetim kurulunun denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesine yardımcı olmak üzere denetim komitesi

³⁰⁶ E.N.Ozkan-Gunay, M.Ozkan (2007). Prediction of bank failures in emerging financial markets: an ANN approach, *The Journal of Risk Finance*, 8 (5), pp. 465-480

³⁰⁷ Yurtsever (2008), s. 113

oluşturulur. Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bu Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, bu Kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsolide denetime tâbi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumludur.³⁰⁸

5. Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim ve Yapısal Çerçeve

Bankacılık açısından iç denetim sisteminin amacı, üst yönetime banka faaliyetlerinin Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile banka içi strateji, politika, ilke ve hedefler doğrultusunda yürütüldüğü ve iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği hususunda güvence sağlamaktır. İç denetim sisteminden beklenen amacın sağlanabilmesi için, iç denetim faaliyetleriyle; banka içi herhangi bir kısıtlama olmaksızın bankanın tüm faaliyetleri, yurt içi ve yurt dışı şube ve genel müdürlük birimleri dahil diğer birimleri dönemsel ve riske dayalı olarak incelenir ve denetlenir, eksiklik, hata ve suistimaller ortaya çıkarılır, bunların yeniden ortaya çıkmasının önlenmesine ve banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasına yönelik görüş ve önerilerde bulunulur ve Kuruma ve üst yönetime iletilen bilgi ve raporlamaların doğruluğu ve güvenilirliği değerlendirilir.³⁰⁹

Türkiye’de 2000’li yıllarla birlikte iç denetim ile ilgili her alanda art arda düzenlemeler yapıldı ve yapılmaya devam ediyor. Bankacılık sektörünün yaşadığı ciddi krizin ardından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından 2001 yılında yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ile ülkemizde ilk defa iç denetim konusunda uluslararası standartlara uygun düzenlemeler yapıldı ve böylece Türkiye’de uluslararası standartlara uygun iç denetim mevzuatı oluşmaya başladı. İç denetim ile ilgili son önemli düzenleme ise yine bankacılık alanında, BDDK tarafından 30 Temmuz 2010 tarihinde yayımlanan “Yönetim Beyanı” konulu Genelge oldu. Bankalarda bağımsız denetim kuruluşlarınca

³⁰⁸ Yurtsever (2008), s. 115

³⁰⁹ Yurtsever (2008), s. 41

gerçekleştirilecek bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri denetimine ilişkin usul ve esaslar, 13 Ocak 2010 tarih ve 27461 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmelik” ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 19. maddesinin yedinci fıkrası ile 33. maddesinin birinci fıkrası uyarınca bankalar, bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri üzerindeki iç kontrolleri hakkında denetim dönemi itibariyle yönetim kurullarınca düzenlenecek *Yönetim Beyanını* bağımsız denetçiye sunmakla yükümlüdür. İşte BDDK tarafından yayımlanan bu genelge ile yönetmeliğin 44. maddesi uyarınca 2011 yılı denetim döneminden itibaren hazırlanacak olan Yönetim Beyanı ve uygulamasının çerçevesi, usul ve esasları belirlenmiştir. Bu kapsamda 2011 denetim döneminden itibaren banka iç sistemler birimleri olan iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi birimlerinin bankanın bilgi sistemleri ve bankacılık süreçlerine ilişkin iç kontroller hakkındaki yaptığı çalışmalar baz alınarak yönetim kurulunca düzenlenecek yönetim beyanının bir sonraki yılın Ocak ayı sonuna kadar bağımsız denetim kuruluşuna iletilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Yönetim Beyanının ilk defa 2011 yılı faaliyetlerini kapsar şekilde 2012 yılı Ocak ayına kadar hazırlanması ve bağımsız denetim kuruluşuna iletilmesi, sonraki yıllarda da aynı şekilde uygulamaya devam edilmesi gerekmektedir. Bu uygulamayla temel olarak bankalardan iç kontrol sisteminin bir parçası olarak risk ve kontrollerini belirleyerek dokümanle etmeleri, kontrolleri tasarım ve etkinlik bakımından test etmeleri, kontrol eksiklikleri ve etkin olmayan kontrolleri belirlemeleri ve son olarak da eksiklikler ile ilgili gerekli olan düzeltici faaliyetleri gerçekleştirmelerinin beklendiği anlaşılmaktadır.

Yine BDDK tarafından hazırlanarak 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ile banka bünyesinde etkin bir şekilde kurulması ve işletilmesi öngörülen iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerine yönelik detaylı açıklamalar yapılmış, iç kontrol sisteminin amacı ve kapsamı ile iç kontrol faaliyetlerinin çerçevesi yine detaylı olarak belirtilmiştir. Bilindiği üzere iç kontrol ile ilgili uluslararası kabul görmüş olan Sahte Mali Raporlama Komisyonu Komitesi (The Committee of Sponsoring Organisations of the Treadway Commission -COSO) modeline göre, operasyonel etkinlik ve verimlilik, güvenilir mali raporlama ve mevzuata uygunluğun sağlanmasında iç kontrollerin beş temel bileşene göre yapılanması öngörülmüştür. Söz konusu temel bileşenler; kontrol

ortamı, risk değerlendirmesi, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ile izlemedir. BDDK düzenlemeleri ve Yönetim Beyanı uygulamasında COSO modelinin tüm boyutlarının dikkate alındığı görülmektedir.

İç denetim birimlerinin en temel işlevleri arasında banka bünyesindeki iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin etkinlik ve yeterliliği konusunda banka yönetim kuruluna güvence oluşturmak vardır. Başta Bankacılık Kanunu olmak üzere son dönemlerde yapılan birçok yasal ve idari düzenleme ile yönetim kurullarının sorumluluk alanlarının çok daha geniş bir şekilde tanımlandığı görülmektedir. Özellikle İç Sistemler Yönetmeliği kapsamında banka bünyesinde etkin işleyen iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kurulması yönetim kurullarının en temel sorumlulukları arasında sayılmış ve düzenlemede bu sorumluluklar detaylandırılmıştır.³¹⁰

6. Ekonomik Konjonktür Değişmelerinde Basel II Doğrultusunda Türkiye’de Bankacılık Sektörü

Global finansal kriz Türk Bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Bilanço riskleri hızlı bir şekilde artmış, likidite ihtiyacı yükselmiş, yurtdışından elde edilen fon kaynakları daralmış, kredi stoğunun genel kalitesi düşmüş ve ekonominin küçülmesinden dolayı takipteki krediler artmıştır. Diğer yandan BDDK tarafından alınan önlemler sonucu olarak bankalar tarafından başarıyla gerçekleştirilen risk yönetimi ve risk çeşitlendirmesi ve ayrıca etkin gözetim neticesinde Türk bankacılık sektöründe krizin olumsuz etkileri minimum düzeyde olmuştur.³¹¹

Banka sermayesine ek olarak banka aktif kalitesi de önemli gelişmeler göstermiştir. Örneğin takipteki krediler oranı 2002 yılında %17,6’dan, 2008 Eylül ayında %3.1’e gerilemiştir. Ayrıca, 2008 sonu itibari ile bankacılık sektörünün önemli bir döviz kuru açığı görünmemektedir.³¹²

Türk Bankacılık Sektörü 2003 yılından bu yana gözle görülür şekilde güçlenmiştir. Sektör 2007-2009 global finansal krizine hiç bir banka iflası yaşamadan direnebilen dünyadaki nadir finansal sektör örneklerinden birisidir. Şu an itibari ile

³¹⁰ G.Yurtsever (2010). Türk bankacılık sektöründe yönetim beyanı uygulaması ve iç denetime etkisi. *İç Denetim Dergisi*, 28, s.69

³¹¹ E.N.Günay (2010), Risk management and performance in emerging market banks during The Post-Crisis Period: The Case of Turkey, *Conference Paper*, Conference on the Transformation of the Turkish Economy, December 20th, Bogazici University, İstanbul.

³¹² Bakir (2009), p. 71- 85

sektörün sermaye yeterlilik rasyoları da Basel II düzenlemesinde öngörülen oranlardan yüksek düzeyde seyretmektedir.³¹³

Bankacılık sektöründe iyi bir denetim bankaların aşırı risk alma davranışı ihtimalini ve boyutunu azaltmaktadır. Düzenleyici sistemlerin etkin uygulanmasını sağlayacak bir araç olarak bankacılık sistemi denetimi bankacılık sektörünün sağlığı için önemlidir. Bununla birlikte, düzenlemelerin kalitesinin iyi olması düzenlemelerin çok sıkı olması anlamına gelmemektedir. Daha ziyade kalite, bankacılık sektöründeki risklere karşı uygun koruma tedbirleri ile birlikte düzenleyici çerçevenin kapsamının genişliği anlamına gelmektedir. Bu nedenle Basel sermaye yeterliliği düzenlemeleri aynı zamanda etkin bir bankacılık sektörü denetiminin temel prensipleri için referans oluşturmaktadır.³¹⁴

7. Basel II Düzenlemelerine Yapılan Güncellemeler ve Türk Bankacılık Sektörünün Geleceği

2009 yılı sonunda Basel II düzenlemelerine yapılan ve Basel III olarak adlandırılan güncellemeler ile birlikte global finansal istikrar açısından banka sermayelerinin kalitesinin artırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, Türk bankacılık sisteminde özkaynaklar içerisindeki sermaye benzeri kredilerin payı düşük, ödenmiş sermaye ve dağıtılmamış karlar gibi zarar karşılama kapasitesi yüksek ve dolayısıyla kaliteli sermaye unsurlarının payı yüksek olup, sermaye yeterlilik rasyosu, ana sermaye ve çekirdek ana sermaye oranları arasındaki fark gelişmiş ülke bankacılık sistemlerinin aksine daha azdır. Bu itibarla, Basel III'e ilişkin sermaye düzenlemeleri daha çok gelişmiş ülke bankacılık sistemleri bakımından zorlayıcı olacaktır. Sermaye niteliği ile ilgili değişikliklerle birlikte, sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasında dikkate alınan özkaynak kalemlerinin daha yüksek zarar karşılama kapasitesi taşıyacak olması küresel finansal istikrara önemli katkıda bulunacaktır.

Yine aynı amaçlar doğrultusunda Basel II düzenlemelerine, banka faaliyetlerinin sağlamlaştırılması adına “kaldıraç oranı” eklenmesi öngörülmüştür. Türk bankacılık sektöründe özkaynakların bilanço içindeki ağırlığı yüksek olup, bankalarımız düşük

³¹³ C.F. Baum et al. (2010). Parliamentary election cycles and the Turkish banking sector, *Journal of Banking & Finance*, 34 (11), pp. 2709-2719.

³¹⁴ B.Neyaptı, N.Dinçer (2005). Measuring the quality of bank regulation and supervision, with application to transition economies, *Economic Inquiry*, 43(1), pp. 79-99.

kaldıraçla çalışmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu düzenlemelerine uyum konusunda önemli bir zorluk yaşanmayacağı düşünülmektedir.³¹⁵

Gelecek açısından baktığımızda, Basel II'nin uygulamaya konulması ile bankaların, kredilendirme prosedürü tamamen firmanın güçlü ve zayıf yönlerine bağlı olacağından, bankalar daha şeffaf bir yapıda çalışmaya başlayacaklardır. Kurumsal yönetişimin önemi giderek artacaktır.

³¹⁵ TCMB (2010), *Finansal İstikrar Raporu*, 11, s.59

Dördüncü Bölüm

Basel II Düzenlemelerinin Türk Ve Avrupa Birliği Bankacılık Sektörlerine Etkilerinin Swot-Ahp Modeli İle Karşılaştırmalı Analizi

1. Problemin Tanımı

Basel Uzlaşıları modern uluslararası finans içerisinde en etkili ancak en az anlaşılan uzlaşılardır. 1988 ve 2004 yıllarında yayımlanan Basel I ve Basel II ve halen devam eden güncellemeleri ile 2010 yılında açıklanan Basel III uluslararası bankacılıkta işbirliği adına yeni bir çağ başlatmıştır. Sayısal ve teknik kıstaslar aracılığıyla her iki düzenleme de bankacılık denetim, gözetim ve düzenlemelerinin ve ayrıca sermaye yeterliliği standartlarının Basel Grubu içerisindeki ülkeler arasında ve birçok gelişmekte olan ülke ekonomilerinde uyumlaştırılmasına yardım etmiştir. Diğer yandan, her iki uzlaşının sayısal ve teknik konulara odaklanan gücü, uzlaşıların ülkelerin politikaları çerçevesinde doğru anlaşılmasını sınırlandırmış ve dünyada birçok politik ekonomide yanlış yorumlanmasına ve yanlış kullanılmasına neden olmuştur. Ayrıca, Basel düzenlemeleri doğru ve tam olarak uygulandığında bile hiç birisi bir ülke bankacılık sektörünün uzun vadeli istikrarını güvence altına aldığı gözlemlenmemiştir. Bu nedenle Basel II düzenlemelerinin kurallarının, amaçlarının ve eksikliklerinin tam olarak anlaşılması, Basel II'nin uluslararası finansal sistem ve aynı zamanda çalışmanın konusu olan AB ve Türk Bankacılık sektörü üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi açısından son derece önemlidir. Çalışmamızın bu kısmında Basel II düzenlemelerinin AB bankacılık sektörü ve Türk bankacılık sektörü açısından durumu, hedefleri, eksiklikleri, uygulamaları ve bunun etkileri detaylı nitel ve nicel bir analiz ile incelenecektir.

2. Araştırmanın Amacı

Ne krizler ne de başarısızlıklar ekonomistleri realizme yönlendirmemektedir. 2007 yılında başlayan ve halen etkileri devam eden ekonomik darboğaz karşısında ekonomistlerin muhtemel tepkisi “daha iyi modeller geliştirmeye çalışmalıyız” olmuştur. Ancak ekonomik modellerin kendi kendine hiçbir zaman yeterli olmadığı konusundaki hayati dersi öğrenmeliyiz. Ekonomistler modellemenin sınırlılıklarını anlamalıdır. Bu sınırlılıklar geneldir ve belirsizliğin, karmaşıklığın ve gerçek

dünyadaki sistem açıklığının kontrol edilemez özelliğinden kaynaklanmaktadır. Modellemenin karmaşıklık karşısındaki sınırlılıklarının tanınması önemlidir. En sofistike modeller bile gerçek dünyanın karmaşıklığını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Ekonomistler karşısındaki gerçek dünyanın karmaşıklığına bakmak yerine, çok daha basit modellerin yapay dünyasına sığınmışlardır. Şu an pratikte yapılan gibi, modelleri kendi içsel karmaşıklıklarına göre değerlendirmek yerine ekonomistler modelleri yeteneklerine ya da bizim gerçek dünyayı anlamamıza ne kadar yardım ettiklerine ve gerçek dünya ile ne kadar bağlantılı olduklarına göre yargılamalıdır³¹⁶

Pek çoğu sonradan gerçek uygulamalarda kullanılan teorik modeller geliştiren birçok finansal ekonomist, modellerinin, istikrarı temin etmek için yapılmak zorunda olan, güçlü ve gerçekçi olmayan varsayım ve sınırlılıklarının farkındadırlar.³¹⁷

Toplumlar ıttan iklim değışikliğine, ekonomiye kadar tüm bilimlerde çok büyük problemler ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle, gelecekle ilgili doğru tahminler yapma ihtiyacı duyulmuştur. Ancak söz konusu tahminleri yapma yetimiz eksik görölmektedir. Temel problem atmosfer ya da ekonomi gibi kompleks sistemlerin basit matematik kurallarına indirgenip modellenememesidir. Bu nedenle sayısal modellerdeki eşitlikler yalnızca gerçeğe yaklaşma olup dışsal etkilere ve parametrelerdeki küçük değışikliklere karşı son derece hassastır. Bunlar geçmiş verilere uygun yapılabilirken ileriye dönük tahminde daha az başarılıdırlar.³¹⁸

Ekonomik modellerin iktisatçılar ve toplumlar açısından daha fazla yol gösterici olabilmesi için yapılan çalışmaların analiz-sentez çerçevesinde gerçek dünyada yaşanan gelişmeler de göz önünde bulundurularak daha geniş bir bakış açısı ile yorumlanması ve nicel analizlerin nitel analizler ile bütünleşik olarak işlenmesi önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, Basel II Uzlaşısı'nın etkileri hakkında, ekonomide bütünü gösteren, elde bulunan verilere bir de yukarıdan toplu halde bakabilmemizi ve buna bağlı olarak çıkarımlar yapabilmemizi sağlayacak bütünsel, kapsamlı, geniş açılı, açıklayıcı ve yol gösterici hem nitel hem de nicel özellikleri birleştiren bir analiz

³¹⁶ G.M.Hodgson (2009), Commentary:The great crash of 2008 and the reform of Economics, *Cambridge Journal of Economics* , 33, pp. 1205–1221; T.Lawson (2009), The current economic crisis: its nature and the course of academic economics, *Cambridge Journal of Economics*, 33, pp. 759–777; B.S. Frey (2009), Economists in the PITS?, *International Review of Economics*, 56, pp. 335–346.

³¹⁷ F. Schneider, G. Kirchgässner (2009), Financial and world economic crisis: What did economists contribute?, *Public Choice*, 140, pp. 319–327

³¹⁸ D.Orrella, P.McSharry(2009), System economics: Overcoming the pitfalls of forecasting models via a multidisciplinary approach, *International Journal of Forecasting*, 25, pp.734–743

yapmaktır. Basel kriterlerinin yayımlanmış olduğu 1988 yılından bu yana, düzenlemelerin bankalar ve sistem üzerindeki etkileri hakkında büyük çoğunlukla tek bir değişken üzerinden hareketle incelemeler yapılmış, bütünü gösteren karşılaştırmalı analiz sayısı çok sınırlı olmuştur. Çalışmada, Basel II kriterlerinin Türk ve AB bankacılık sektörlerine etkilerinin SWOT-AHP modeli ile bütünsel ve geniş kapsamlı bir açıdan incelenmesi ve uygulama adına stratejik planlama için yol gösterici sonuçların her iki bankacılık sektörü üzerinden karşılaştırmalı olarak ortaya konulması hedeflenmektedir.

3. Araştırmanın Önemi

1987 yılından 2006 yılına kadar yaklaşık yirmi sene FED başkanlığı yapmış ünlü Amerikalı ekonomist Alan Greenspan 2008 yılında Financial Times'a yaptığı açıklamada, iktisadi modellerdeki temel problemin hem risk modellerinin hem de ekonometrik modellerin ne kadar sofistike hale gelirlerse gelsinler, global ekonomik gerçeklikteki değişkenlerin tamamını anlamak için halen çok basit göründüklerini belirtmiştir. Schiller ise çalışmasında global finansal krizin tahmin edilememiş olmasına atıfta bulunarak ekonomik modellerin ister istemez gerçek dünyanın tam olarak detaylarını soyutlamak anlamına geldiğini ifade etmiştir.³¹⁹

Son yıllarda dünya ekonomisinde çok yoğun bir şekilde müdahaleci ve düzenleyici kurallar yapılmaktadır. Ancak bu konuda çok dikkatli olunmasında yarar vardır. Her yeni düzenleyici çerçeve kendine özgü beklenmedik sonuçları da beraberinde getirmektedir. Hâlihazırda karmaşık bir yapıya sahip olan piyasaya, düzenlemelerden elde edilecek neticelerin karmaşıklığı ve belirsizliği eklendiğinde piyasa dinamiklerini yöneten güçleri tam olarak anlamamız daha da zorlaşacaktır. Bu nedenle düzenlemelerin risk ve fayda dengesini iyi kurmasını sağlamak gerekmektedir.³²⁰

Bu çalışma, ülkemizde 2012 yılından itibaren kısmen uygulamaya konulacak olan Basel II düzenlemelerinin ülkemiz bankacılık sektörüne muhtemel etkilerini henüz uygulamadan önce anlamak adına önemlidir. Bu etkileri tahmin ederken 2007 yılından bu yana Basel II kriterlerini kendi bünyesindeki bankacılık sektörlerine uyarlamış olan

³¹⁹ R.J. Shiller (2008), *The Subprime Solution: How Today's Global Financial Crisis Happened and What to Do About It*, New Jersey: Princeton University Press, p.42

³²⁰ R.N.Sullivan(2008), Taming Global Village Risk II: Understanding and Mitigating Bubbles, *Journal of Portfolio Management*, 34 (4), p.139

AB bankacılık sektörü ile karşılaştırmasının yapılması, ortaya çıkabilecek risklerin analizi bakımından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca çalışma, oluşabilecek bu riskler çerçevesinde beklenmedik neticelerin ve belirsizliklerin öngörülmesine yardımcı olmak amacıyla yapılmıştır. Yapılan analiz, konjonktürel çalkantılar ile bunlar karşısında bankacılık sektöründe Basel II uygulamalarında izlenmesi gereken yolların ve yapılması gerekenlerin tespiti açısından da gereklidir. Çalışma, Basel II düzenlemelerini kapsadığı bankacılık riskleri ve yapısal blokları ile daha önce yapılan çalışmalarda olduğu gibi tek tek değil, tüm unsurları ile bir bütün olarak ele aldığı ve etkilerini bu yönde incelediği için makro tedbirli yaklaşım (macroprudential approach- makro ihtiyati yaklaşım ya da makro bakış açılı yaklaşım şeklinde de literatürde yer almaktadır.) açısından da ihtiyaç duyulan bir çalışmadır.

Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık sistemine olası etkileri hakkında 2003 yılından bu yana BDDK tarafından sayısal etki çalışmaları yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalarda, isminden de anlaşılacağı üzere, Basel II'nin Türk Bankacılık Sektörünün sermaye yeterliliği üzerinde yapacağı etki üzerine yoğunlaşmakta, genel olarak sektörün alt yapı hazırlıkları incelenmekte ve Basel II'ye geçiş için bir yol haritası çizilmektedir. Sayısal Etki Çalışmaları (Quantitative Impact Studies-QIS) Basel-II'nin muhtemel etkilerini statik bir portföy için ölçen çalışmalardır. Bu sebeple, ileride Basel-II'nin ülkemizde veya diğer ülkelerde uygulanması durumunda bankaların portföy tercihlerinde ortaya çıkabilecek etkileri veya diğer sebepler dolayısıyla (makroekonomik gelişmeler, mevzuat değişikliği, tüketici taleplerindeki değişiklikler, bankaların kredilendirme davranışlarındaki değişimler, vb) portföylerde meydana gelebilecek muhtemel değişiklikleri dikkate almamaktadır.³²¹ Sonuç olarak Sayısal Etki Çalışmaları Basel II'nin ortaya koyduğu kuralların, bankaların davranışları, sektörün tepkisi ve bunlar üzerindeki etkilerini kapsamamaktadır.³²² Bu nedenle çalışmamız, Basel II'nin Türk Bankacılık sektörüne muhtemel etkilerini, Basel II'nin AB bankacılık sektörüne etkileri ile karşılaştıran; derinlemesine, kapsamlı ve daha önce uygulanmamış bir analiz ortaya koymaktadır.

³²¹ BDDK (2004). Basel II sayısal etki çalışması değerlendirme raporu, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1254QIS-TR.pdf> (Erişim Tarihi: 05.03.2010)

³²² M. Illing and G.Paulin. (2005). Basel II and the Cyclicalities of Bank Capital. *Canadian Public Policy / Analyse de Politiques*, 31 (2) pp. 161-180 Published by: University of Toronto Press on behalf of Canadian Public Policy Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3552627>.

4. Araştırma Yöntemi

Araştırmada yöntem olarak SWOT -AHP (Strengths-Weaknesses-Opportunities and Threats) (Güçlü ve Zayıf yönler-Fırsatlar ve Tehditler- Analitik Hiyerarşi Süreci) modeli kullanılacaktır. SWOT analizi, stratejik bir durumun sistematik olarak anlaşılması amacıyla içsel ve dış çevresel faktörlerin analizinde yoğunlukla kullanılan bir yöntemdir.³²³ Doğru kullanıldığında SWOT analizi başarılı strateji oluşturulmasında çok iyi bir taban oluşturulmasını sağlayan bir yöntemdir.³²⁴

Analitik Hiyerarşi Süreci modeli (AHP) bir problemin hiyerarşik olarak formüle edilmiş alternatif çözümlerinin önem derecelerine göre sıralandırılması için, çok sayıda ikili karşılaştırmalar metodu kullanan birçok amaçlı çok kriterli karar verme yaklaşımıdır.

Literatürde, hemen hemen her alanda; uzun vadeli planlamadan satranca, ekonomiden sosyal ve siyasi çatışmaların çözümüne, endüstri mühendisliğinden çevreciliğe kadar pek çok dalda AHP uygulaması kullanımı görülmektedir. AHP'nin ilk aşamasında verilen bir problemin ya da tanımlanan amacın hiyerarşisinin oluşturulması için çok büyük bir dikkat, çok büyük bir anlayış ve kapsamlılık ve aynı zamanda yaratıcılık gerekmektedir. AHP hiyerarşisi tamamlandıktan sonra AHP uygulaması son derece pratik bir modeldir.³²⁵ Bu çalışmada AHP modelinin gerektirdiği hiyerarşik formülasyon aşaması SWOT analizi ile gerçekleştirilecektir.

SWOT bir analiz modelidir. Analiz kelimesini kullandığımızda, her parçanın değerini, türünü, miktarını ve kalitesini anlamak için bütünü parçalarına ayırmak anlamında kullanırız. Analiz çok yönlüdür, bireyin anlamlı öngörüler yapabilmek için veri ya da bilgiyi yorumladığı bilimsel ve bilimsel olmayan süreçlerin multidisipliner bir birleşimidir. Analiz tekniğinin kullanılmasının nedeni elimizde pek çok bilgi olmasına rağmen analizi yapılan konuların hayli karmaşık olması ve durumun gerçekliğinin ilk bakışta görülebilecek kadar net olmamasıdır.³²⁶

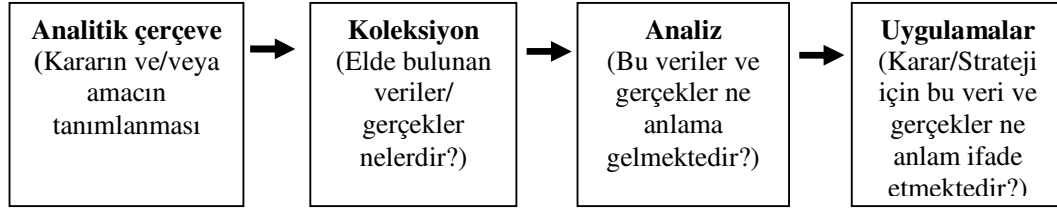
Analizin genel yaklaşımı Şekil 11.'de gösterilmiştir.

³²³ C.Y. Gao and D.H. Peng. (2011). Consolidating SWOT analysis with nonhomogeneous uncertain preference information. *Knowledge-Based Systems*, 24, pp. 796–808

³²⁴ H. Chang and W. Huang (2006). Application of a quantification SWOT analytical method, *Mathematical and Computer Modelling*, 43, pp. 158–169

³²⁵ V.Ramanujam, T.L.Saaty (1981) Technological choice in the less developed countries:an analytic hierarchy approach. *Technological Forecasting and Social Change*, 19, pp.81-98.

³²⁶ B. E. Bensoussan and C.S.Fleisher (2008), *Analysis without Paralysis 10 Tools to Make Better Strategic Decisions*, New Jersey: Pearson Education Inc., p.92

Şekil 11. Analizin genel sürecinin tanımlanması

Genel anlamda içsel ve dışsal parametrelerin daha spesifik bir metot ile SWOT şeklinde bir araya getirilmesi ilk olarak 1960'lı yıllarda yapılmıştır. Analizin ortaya çıkışında 1960'tan 1970'e kadar; bir yandan aralarında Marion Dosher, Dr. Otis Benepe, Albert Humphrey, Robert Stewart ve Birger Lie'nin bulunduğu Stanford Araştırma Enstitüsü'ndeki araştırma takımından söz edilebilir. Diğer yandan, aynı dönemde aralarında Edmund P. Learned, C. Roland Christiansen, Kenneth Andrews ve William D. Guth'un da bulunduğu Harvard İşletme Fakültesi Genel İşletme Grubu'nun da bahsi geçmektedir. SWOT analizinin ortaya çıkışında bu nedenle bir takım çalışmasından bahsedilebilmektedir. SWOT analizi yıllar geçtikçe adım adım geliştirilerek güçlü bir teknik olarak ortaya çıkmıştır.³²⁷

SWOT analizi bir durumun, bir sürecin, şirketin veya projenin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerini analiz eden çerçevedir. Güçlü ve zayıf yönler temelde içsel denetim ve kontrol üzerine dayanmaktadır. Fırsatlar hem içsel hem de dış çevresel faktörler ile ilgilidir. Tehditler ise ağırlıklı olarak dış çevresel (bizim analizimizde bunlar dünyadaki ve ülkedeki makroekonomik değişkenlerdir) faktörler ile ilgilidir. Bu dışsal faktörler arasında ekonomi, rekabet unsurları, kaynak ve uygulama maliyetleri vb. sayılabilir. Bu unsurlar bir stratejik planlama ve stratejik hareket çerçevesinde ele alınmalıdır. Fırsatlar yararlı bir şekilde kullanılabilecek ve işlenmesi gereken unsurları ifade etmektedir. Tehditler kurum, sektör, sistem veya organizasyon için zarar verici olabilecek potansiyel oluşturan unsurlar olarak üzerinde durulması gereken noktalardır. SWOT analizi sonucunda elde edilen bulgular yapısal tabanlı planlama ve uygulamalar konusunda yol gösterici olmaktadır. Analiz stratejik planlama ve stratejik karar verme adına çok yönlü içsel ve dışsal faktörleri incelemekte, güçlü yönlerin ve fırsatların

³²⁷ N.Pahl, A.Richter(2007), SWOT Analysis - Idea, Methodology And A Practical Approach, a scholarly research paper, Germany: GrinVerlag, p.13

potansiyelini maksimize ederken zayıf yönlerin ve tehditlerin minimize edilmesine ışık tutmaktadır.

Geleneksel SWOT analizinde, incelenen plan, uygulama veya strateji üzerindeki etkisinin belirlenmesi için faktörlerin büyüklüğü ölçülmez.³²⁸ Bu nedenle SWOT analizinin sonuçları, yalnızca içsel ve dışsal faktörlerin yüzeysel veya net olmayan bir şekilde listelenişi ya da ilgili faktörlerin eksik ve niteliksel olarak incelenişi olarak görölmüştür.³²⁹ İşte bu temel sınırlılık ikili karşılaştırmalar metodu ile her bir faktöre göreceli önceliklendirme yapılmasına olanak sağlayan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) modeli ile aşılabilmektedir. SWOT analizi bir karar durumunun analizini gerçekteştirmek için temel çerçeveyi oluştururken AHP metodu SWOT analizinin daha analitik olarak yapılmasına yardımcı olur. Masozera (2006) çalışmasında SWOT analizinde AHP'yi kullanmanın bir avantajının da SWOT faktörlerinin sayısal olarak incelenebilmesi ve karar vericilerin tercihlerinin de analize dahil edilebilmesi olduğunu belirtmiştir.³³⁰

³²⁸ M.K. Masozera et al. (2006). Assessing the suitability of community-based management for the Nyungwe Forest Reserve, Rwanda. *Forest Policy and Economics*,8, pp. 206-216

³²⁹ M. Kurttila et al.(2000). Utilizing the analytic hierarchy process (AHP) in SWOT analysis -- a hybrid method and its application to a forest-certification case. *Forest Policy and Economics*, 1, pp. 41-52

³³⁰ M.K. Masozera et al. (2006), pp. 206-216

4.1. SWOT-AHP Modeli ve Tanımlamaları

SWOT analizi çerçevesinde AHP modeli kullanılmasının amacı SWOT faktörlerinin sistematik olarak değerlendirilmesi ve ağırlıklarının oranlanmasıdır. AHP modeli ile birlikte kullanıldığında SWOT yaklaşımı karar vermede her bir faktörün öneminin sayısal olarak ölçülmesini sağlamaktadır.³³¹

Kısaca A'WOT modeli olarak da adlandırılan SWOT-AHP hibrid metodolojisi son yıllarda popülerliğini oldukça artıran bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada AHP tekniğinin SWOT çatısı altında kullanılması suretiyle SWOT faktörlerinin öncelik değerleri sayısal olarak ortaya konmuş, global bir finansal düzenlemenin ülkemiz bankacılık sektörüne uygulanması halinde başarısını etkileyen içsel ve dışsal faktörler belirlenmiş ve bunların öncelik durumları Avrupa Birliği ile karşılaştırmalı şekilde sayısal değerler ile hesaplanarak önem sıralaması yapılmıştır.

Önem derecelerine göre sıralama, SWOT faktörlerinin AHP tekniğindeki ikili karşılaştırmalar işlemleri ve özdeğer hesaplamaları yaklaşımıyla çözümlenmesi yoluyla sağlanmaktadır. Böylece mevcut veya beklenen bir durumu ifade eden yeni bir alternatif stratejinin daha ayrıntılı şekilde ele alınması imkan dahiline girmektedir. A'WOT Tekniğinde ilk aşamada SWOT Çözümlemeleri gerçekleştirilmektedir. Bunun için öncelikle Üstünlükler, Zayıflıklar Fırsatlar ve Tehditlerden oluşan SWOT grupları oluşturulur. Sonrasında her bir SWOT grubuna ait SWOT faktörleri, olabildiğince tarafsız şekilde sıralanır. Böylece elde edilen içsel ve dışsal ortama ait faktörler SWOT Çözümlemelerine dahil edilir. Ancak insan beyninin aynı anda en fazla 7 ± 2 elemanı karşılaştırabileceği prensibinden yola çıkarak, her bir SWOT grubundaki faktörlerin sayısının dokuzdan fazla sayıda olmaması gereklidir.³³²

³³¹C.Kahraman et al. (2007). Prioritization of e-Government strategies using a SWOT-AHP analysis: the case of Turkey. *European Journal of Information Systems*, 16, pp. 284–298; J.Kangas et al. (2001), A'WOT: Integrating the AHP with SWOT analysis. *Conference Proceedings ISAHP 2001*, Berne, Switzerland, August 2-4; T.L. Saaty, and L.G. Vargas (2001). *Models, Methods, Concepts and Applications of the Analytic Hierarchy Process*, Boston: Kluwer Academic Publishers, p.95.; J.Ananda and G. Herath (2003). The use of Analytic Hierarchy Process to incorporate stakeholder preferences into regional forest planning. *Forest Policy and Economics*, 5, pp. 13–26

³³²G.A. Miller (1956) The magical number seven plus or minus two: some limits on our capacity for processing information. *The Psychological Review*, March 63, pp. 81—97'den aktaran. T.L. Saaty (1977) .A scaling method for priorities in hierarchical structures. *Journal of Mathematical Psychology*, 15. pp. 234-281

SWOT gruplarının her birindeki SWOT faktörlerinin dokuzdan fazla olmaması gereği, birbirine benzeyen ve aynı başlıkta ifade edilmesi mümkün faktörlerin birleştirilmesini sağlama açısından da, akılda tutulması gereken bir ilkedir.

SWOT faktörlerinin sayısal öncelikleri, bir stratejinin ortaya konmasında veya seçilmesinde faydalı olacaktır. Zira A'WOT Tekniği ile tüm faktörler sayısal ölçeğe getirildiği için, içsel ve dışsal ortamlara ait faktörler birbirleri ile karşılaştırılabilir hale gelmektedir. Örneğin tek bir “zayıflıklar” faktörü, tüm “üstünlükler” faktörlerinden daha büyük önceliğe sahip ise, izlenecek stratejinin bu zayıflık faktörünü gidermeyi amaçlaması gerekecektir.³³³

Bu çalışmadaki uygulama örneğinde de gösterildiği üzere, SWOT-AHP (A'WOT) tekniği olarak adlandırılan bu yeni melez yaklaşım, SWOT çözümlemelerinin zayıflıklarının giderilmesinde kullanılabilecektir.

Basitliği, etkenliği ve kantitatif kriterler yanında kalitatif kriterleri de ele alabilmesi özellikleri ile AHP tekniği, SWOT çözümlemelerindeki faktörlerin sağlıklı ve ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktadır. Nitekim AHP Tekniği kapsamında uygulanan ikili karşılaştırmalar yoluyla A'WOT tekniğinde, karar vericilerin SWOT faktörlerinin önemleri üzerinde ayrıntılı düşünceleri ve ele alınan durumu daha derinlemesine incelemeleri mümkün olmaktadır.

SWOT yaklaşımının sınırlılıklarından bir tanesinde karar vermede her faktörün öneminin sayısal olarak hesaplanamamasıdır. Bu nedenle stratejik kararı hangi faktörün en çok etkilediğini değerlendirmek zordur.³³⁴ Analitik Hiyerarşi Süreci ya da Analitik Network Süreci ile birlikte kullanıldığında SWOT analizi karar almada her bir faktörün sayısal ölçüsünün sağlanmasına yardım edebilecektir.³³⁵

AHP, karar vericilere ikili karşılaştırmalar yolu ile her bir faktör için göreceli ağırlıklandırma imkanı sağlamaktadır. Araştırma birkaç adımdan oluşmaktadır. Bu adımlar SWOT faktörlerinin belirlenmesi, ikili karşılaştırmalar anketlerinin düzenlenmesi, anket çözümlemeleri ile SWOT faktörlerinin ve SWOT gruplarının önceliklerinin hesaplanması daha sonra SWOT-AHP modeli çerçevesinde elde edilen faktörlerin değerlendirilmesi ve sonuçlandırılması gibi aşamaları içermektedir.

³³³ E.Yılmaz (2007), A'WOT tekniği kullanarak katılımcı yaklaşımla proje değerlendirmesi, *DOA Dergisi*, 13, ss. 1-16

³³⁴ Kurttila et al.(2000). pp. 41-52

³³⁵ Ananda and Herath (2003). pp. 13–26.; Saaty, and Vargas (2001), p.96

Bu çalışmada SWOT-AHP modeli kullanılmasının temel amacı Basel II düzenlemelerinin ülkemizde uygulamaya geçilmesi aşamasında ortaya çıkabilecek durumların analiz edilmesi, Türk Bankacılık sektörüne olası etkilerinin öngörülmesi ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda yetkili kurumlara, hükümete ve sektör oyuncularına politika önerilerinde bulunulmasıdır.

Çalışmada SWOT analizi faktörleri aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

- S: Güçlü yönler. Basel II uygulamalarının Türk Bankacılık Sektörü'nde en etkili, en başarılı ve ayrıca sektörün sağlamlık ve istikrarına katkıda bulunacak yönlerini anlatan değişkenler
- W: Zayıf yönler. Güçlü yönlerin aksine Basel II uygulamalarının Türk bankacılık sektörü açısından olumsuz etki doğurma ihtimali olan değişkenler
- O: Fırsatlar. Türk Bankacılık sektörü açısından Basel II uygulamalarının, sektörde var olan düzenlemelerin açıklarını kapatma, gelecekte sektör için yeni avantajlar sağlama, sektörün büyüme ve gelişmesine katkı sağlama imkanı doğurabilecek değişkenler
- T: Tehditler. Gelecekte muhtemelen Türk Bankacılık sektörü açısından Basel II uygulamalarının etkileri açısından üzerinde düşünülmesi ve nötrleştirici önlem alınması gereken hususları içeren değişkenler

Yukarıda belirtilen SWOT grupları aynı tanımlamalar ile Avrupa Birliği bankacılık sektörü için de tespit edilmiştir.

Politika uygulayıcı otoriteler için içsel ve dışsal faktörlerin göreceli önemini anlamak son derece önemlidir. Bu analizde Basel II düzenlemelerinin ülkemiz bankacılık sektöründe uygulanmaya başlaması halinde karşılaşılabilecek muhtemel problemler ve fırsatlar SWOT analizi çerçevesinde incelenecektir.

AHP, karar verme sürecinin doğasının bir takım mantıksal gözden geçirmeleri gerektirdiği gerçeğini yansıtmaktadır. Birçok kez, karar verme faktörleri subjektif, soyut ve de sayılamaz oldukları için ölçülmeleri ve önceliklendirmeleri çok zor olmaktadır. AHP metodunun avantajlarından bir tanesi de soyut faktörleri sayısal değerlere dönüştürebilmesi ve seçilmiş faktörlerin bir grup ikili karşılaştırma serileri ile sistematik

olarak ağırlıklarının değerlendirilmesine olanak tanınmasıdır.³³⁶ Bu nedenle AHP tekniğinin kilometre taşı ikili karşılaştırmalar mantığıdır. İkili karşılaştırmalar, ağırlık (weight) adı verilen göreceli önem değerlerinin bulunmasına yardım eder ve bu yolla da özdeğer yöntemi³³⁷ (eigenvalue method) kullanılarak önem dereceleri hesaplanabilir.³³⁸

4.2. Literatürde SWOT-AHP Modeli

AHP modeli SWOT analizi ile kombine olarak ilk defa 2000 yılında Kurttila vd. tarafından kullanılmıştır. Kurttila çalışmasında SWOT-AHP hibrid modelinin, AHP metodolojisinin SWOT faktörlerinin önemini sayısal olarak tespit etmeye yardımcı olduğu için, SWOT analizinin kullanımını geliştirmek amacıyla yararlanılabilecek yeni hibrid bir metot olduğunu ifade etmiştir.³³⁹

Örneğin Shestra vd. SWOT-AHP modeli ile tarımsal ormancılık tekniğinin avantajları ve zorluklarını araştırmıştır.³⁴⁰ Ayrıca Masozera vd. çalışmalarında SWOT analizi ile AHP metodolojisini birleştirerek toplum kökenli yönetim yaklaşımının uygunluğu konusunda hissedar algılamalarını değerlendirmiştir.³⁴¹ Kahraman vd. ise çalışmalarında SWOT-AHP modelini Türkiye için e-devlet uygulama stratejilerini önceliklendirmek ve bu stratejilerin alternatiflerini incelemek için kullanmışlardır.³⁴²

Bankacılık ve finans alanında AHP modeli Albayrak ve Erkut tarafından yapılan çalışmada banka performans değerlendirmesinde kullanılmıştır. Çalışmalarında Albayrak ve Erkut banka sektöründe, sadece finansal ölçütlerle yapılan performans değerlendirme çalışmalarının, sosyal kriterler göz önüne alınmadan yalnızca ekonomik ölçütlerle yapılmasının yanlış ve eksik sonuçlar vereceğini bulmuşlardır. Analizlerinde 2002 yılı verilerine göre Türk Bankacılığında aktif büyüklük sıralamasında ilk 5

³³⁶ R.W. Saaty (1987).The analytic hierarchy process- What it is and how it is used. *Journal of Mathematical Modelling*, 9 (3-5), pp. 161-176; T.L. Saaty (2008). Decision making with the Analytical Hierarchy Process *Int. J. Services Sciences*, 1 (1), pp.83-98

³³⁷ Özdeğer yöntemi, Saaty tarafından, ikili karşılaştırmalar matrisinin ana özvektörünü, yani öncelik ağırlıklı vektörleri bulmak için geliştirilen cebirsel bir metottur. (K.Sekitani and N.Yamaki (1999), A logical interpretation for the eigenvalue method in AHP, *Journal of Operations Research Society in Japan*, 42 (2). pp.219-232). Özdeğer methodunda ağırlıklar $n \times n$ matrisinde her bir sıranın kendi içinde çarpımlarının n 'nci dereceden köklerinin alınıp, toplamları "1" olacak şekilde normleştirilmesi ile bulunur.

³³⁸ S.Lee and P. Walsh (2011). SWOT and AHP hybrid model for sport marketing outsourcing using a case of intercollegiate sport. *Sport Management Review*, 14. pp. 361-369

³³⁹ Kurttila et al.(2000). pp. 41-52

³⁴⁰ R.K. Shrestha et al.(2004). Exploring the potential for silvopasture adoption in South-central Florida: an application of SWOT-AHP method. *Agricultural Systems*, 81. pp.185-199

³⁴¹ Masozera et al. (2006). pp. 206-216

³⁴² C.Kahraman et al. (2007). pp. 284-298

bankanın performanslarını baz almışlardır.³⁴³ Yine Albayrak çalışmasında hizmet sektöründe banka performans ölçümünde AHP tekniğini kullanmıştır.³⁴⁴

SWOT-AHP metodolojisini kullanarak yakın zamanda yapılan çalışmalardan en dikkat çeken Yücenur vd. tarafından yapılan çalışmadır. Söz konusu çalışma, Türkiye Ekonomisinde stratejik politika seçimi için SWOT ile entegre edilmiş Bulanık ANP/Bulanık AHP metodolojisini uygulamıştır. Yücenur vd.'nin çalışmalarında dünyanın içinde bulunduğu global kriz çevresinde Türkiye ekonomisinin değerlendirilmesini ve ekonomik istikrarın devamını sağlayacak olan politika seçimi için SWOT analizi yaklaşımı ile hiyerarşik bir model oluşturulmuştur. Daha sonra, oluşturulan bu model bulanık analitik hiyerarşi prosesi (AHP) ve bulanık analitik ağ prosesi (ANP) yöntemleriyle değerlendirilmiştir.³⁴⁵

Son yıllarda SWOT-AHP entegre yaklaşımının uygulamalarında bir artış olmuştur.³⁴⁶ SWOT analizi ilk ortaya çıktığı 1950'lerden bu yana bir stratejik yönetim aracı olarak artan bir başarıya sahiptir. SWOT-AHP (A'WOT) hibrid modelini kullanan dikkat çekici bir diğer çalışma da değer odaklı düşünmeden yola çıkarak turizm yönetiminde sürdürülebilir inovasyonu sağlama yollarını inceleyen Kajanus vd. tarafından yapılan çalışmadır.³⁴⁷

Shinno vd. ise çalışmalarında Japon makine üretim sektörünün global rekabetçiliğini analiz etmek için SWOT-AHP kombine yaklaşımından yararlanmıştır.³⁴⁸

Literatürde SWOT-AHP modeli kullanan çalışmaların bir kısmı Tablo 45'de özetlenmiştir.

Tablo 45.SWOT-AHP modeli kullanan çalışmalardan örnekler

Yaklaşım	Yazarlar	Uygulamalar	Spesifik alanlar
SWOT-AHP	Kurttila vd.(2000)	Çevre	Orman Politikası ve Ekonomisi
SWOT-AHP	Kangas vd. (2001)	Çevre	Kaynak yönetimi

³⁴³ Y.E. Albayrak, H. Erkut (2005). Banka performans değerlendirmede analitik hiyerarşi süreç yaklaşımı. *İTÜ dergisi/d mühendislik*, 4 (6), ss. 47-58.

³⁴⁴ Y.E. Albayrak (2004). Hizmet sektöründe performans odaklı çok amaçlı karar verme:Banka performans ölçümünde analitik hiyerarşi süreci uygulaması.*Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul:İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği ABD.

³⁴⁵ G.N. Yücenur vd. (2010). SWOT analysis and integrated fuzzy AHP/ANP methodologies for strategic policy selection in Turkish Economy. *Sigma* 28.(Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi). ss. 275-286

³⁴⁶ W.Ho (2008). Integrated analytic hierarchy process and its applications – A literature review *.European Journal of Operational Research*, 186, pp. 211–228

³⁴⁷ M.Kajanus et al. (2004). The use of value focused thinking and the A'WOT hybrid method in tourism management. *Tourism Management*, 25, pp. 499–506

³⁴⁸ H.Shinno vd. (2006). Quantitative SWOT analysis on global competitiveness of machine tool industry *Journal of Engineering Design*, 17 (3), pp. 251–258

<u>Yaklaşım</u>	<u>Yazarlar</u>	<u>Uygulamalar</u>	<u>Spesifik alanlar</u>
SWOT-AHP	Kajanus vd.(2004)	Turizm	Turizm yönetimi
SWOT-AHP	Shestra vd. (2004)	Tarım	Tarım ekonomisi ve sistemleri
SWOT-AHP	Taşkın ve Güneri (2005)	Stratejik planlama	Kimya sektörü uygulaması
SWOT-QTF	Chang ve Huang (2006)	Matematiksel Modelleme	Liman yönetimi
SWOT-AHP	Leskinen vd.(2006)	Çevre	Orman Politikası ve Ekonomisi
SWOT-AHP	Masozera vd.(2006)	Çevre	Orman Politikası ve Ekonomisi
SWOT-AHP	Shinno vd.(2006)	Endüstri	Makine sektörü
SWOT-Ranking	Yılmaz (2006)	Çevre	Arıcılık
SWOT-AHP	Yüksel ve Akın (2006)	İşletme	Strateji geliştirme
SWOT-AHP	Kahraman vd. (2007)	Bilgi Sistemleri	Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları
SWOT-AHP	Lee (2007)	Lojistik	Dağıtım Merkezi Tasarımı
SWOT-ANP	Yüksel ve Dağdeviren (2007)	Bilgi Sistemleri	Tekstil Sektöründe uygulama
SWOT-AHP	Arslan ve Er (2008)	Çevre	Zehirli madde taşımacılığı
SWOT-AHP	Arslan ve Turan (2009)	Denizcilik	Deniz işletmesi
SWOT-AHP	Kandakoğlu vd. (2008)	Strateji Geliştirme	Askeri
SWOT-AHP	N.Çelik (2008)	Turizm	Karadeniz Bölgesine uygulama
SWOT-AHP	Yılmaz vd (2009)	Ekoturizm	Köprükü kanyon uygulaması
SWOT-AHP	Telai vd (2009)	Strateji Geliştirme	Gelişmekte olan ülke uygulamaları
AHP	Çetin ve Bıtırak (2010)	Bankacılık	Banka karlılık değerlendirmesi
SWOT-AHP	M.Çelik (2010)	Denizcilik	Tedarikçi seçimi
SWOT-AHP-ANP	Yücenur vd. (2010)	Türkiye Ekonomisi	Stratejik Politika Seçimi
SWOT-AHP	Tavana vd.(2010)	Çok kriterli karar verme	AB Genişleme sürecine bir uygulama
SWOT-AHP	Arslan ve Güler (2011)	Denizcilik	Tanket işletmeciliği
SWOT-AHP	Lee (2011)	Spor yönetimi	Dış kaynak kullanımı
SWOT-AHP	Tahernejad vd. (2011)	Madencilik	İran üzerine bir uygulama

SWOT çerçevesi içerisinde AHP metodolojisini kullanmanın mantığı, SWOT faktörlerinin ve bunların yoğunluklarının sistematik olarak sayısallaştırarak değerlendirilebilmesidir. AHP’nin karar verme problemlerine sistematik yaklaşım ve sayısal oranlama gibi avantajları SWOT analizi için önemli katkılardır. SWOT analizi için bir başka değer de SWOT faktörleri arasında ikili karşılaştırmalar yapılarak ve bunları AHP metodunda uygulandığı gibi özdeğer yöntemi (eigenvalue method) ile analiz ederek başarılabılır. Bu durum, bugünkü veya gelecekte tahmin edilen bir durumu ya da bir alternatif stratejiyi ya da daha kapsamlı bir konuyu incelemek için iyi bir taban oluşturur.³⁴⁹

³⁴⁹ M. Kurttila et al.(2000). pp. 41-52

Yapılan analizde pek çok faktörü göz önüne almak yararlı olsa da AHP modelinde ikili karşılaştırmaların sayısı faktör sayısına bağlı olarak üssel olarak (katlanarak) artacaktır.³⁵⁰ Bu nedenle, bu çalışmada SWOT grupları altındaki SWOT faktörlerinin sayısı ortak başlıklar altında toplanarak sınırlandırılmaya çalışılmıştır.

5. SWOT-AHP Modelinin Avantaj ve Dezavantajları

AHP modelininin 1977’de Saaty tarafından ortaya atılmasından bu yana çeşitli araştırmacılar tarafından modelin sınırlılıkları tartışılmıştır. Karar hiyerarşisinin formülasyonu açısından bakıldığında, hiyerarşi düzeyleri arttıkça elde edilen veri miktarı da artmaktadır. Buna bağlı olarak, ikili karşılaştırma yapılması gereken veri miktarı da artmaktadır. Bu nedenle karar vericilerin alternatifleri karşılaştırmaları karmaşık hale gelebilmektedir.³⁵¹ Çalışmada bu dezavantajın yok edilmesi için SWOT faktörleri sınırlı sayıda tutulmuş, genel olarak aynı anlama gelen kavramlar bir başlık altında toplanılmaya çalışılmış ve de SWOT analizinde aynı unsurların tekrarından kaçınılmıştır.

Kurumsal karar vericiler düzenli olarak önemli konuları tanımlamak zorundadır. Bunlar genellikle belirsiz ve fırsat mı yoksa bir tehdit mi olduğu konusunda çıkarım yapılması, doğru yorumlanması gereken konulardır.³⁵² Bundan başka tehditleri algılamadaki eğilimler kişi ve kurumların algılamalarını bozmakta ve gelecekteki muhtemel olaylar potansiyel tehdit olarak görülmektedir.³⁵³ SWOT analizi yapılırken algılamalar, analizi yapan kişinin bakış açısına ve değerlendirmesine göre değişebilmekte ve net olmayan pek çok unsur farklı kategorize edilebilmektedir. Çalışmada bu dezavantajın minimize edilmesi için SWOT analizi esnasında konunun uzmanları ile yapılan görüşmeler ile birlikte literatür taraması ile de SWOT faktörleri tespit edilmiştir.

³⁵⁰ V. Wickramasinghe and S. Takano (2010). Application of Combined SWOT and Analytic Hierarchy Process (AHP) for Tourism Revival Strategic Marketing Planning: A Case of Sri Lanka Tourism. *Journal of the Eastern Asia Society for Transportation Studies*, 8, pp 954-969.

³⁵¹ D.A. Mitta(1993). An application of the analytic hierarchy process: A rank-ordering of computer interfaces. *Human Factors*, 35(1), pp.141-157.

³⁵² M. B. McCaskey, (1982), *Managing Change and Ambiguity*, Boston: Pitman’ dan aktaran S.E.Jackson & J.E. Dutton(1988), Discerning Threats and Opportunities, *Administrative Science Quarterly*, 33(3), pp. 370-387; R.L. Daft, & K. E. Weick (1984), Toward a model of organizations as interpretation systems, *Academy of Management Review*, 9: pp. 284-296’ dan aktaran S.E.Jackson & J.E. Dutton(1988), Discerning Threats and Opportunities, *Administrative Science Quarterly*, 33 (3), pp. 370-387

³⁵³ R. Mandel (1979), Perception, decision making and conflict, Washington, DC:University Pres of America’ dan aktaran B.M. Staw, Roderick M.Kramer (2003), Research in organisational behaviour, *An annual series of analytical essays and critical reviews*, 25, Netherlands: Elsevier Ltd. p.217

SWOT analizi güçlü yönleri ve fırsatlar unsurlarını maksimize etmek, dışsal tehditleri minimize ederek zayıflıkları güçlü yönlerle dönüştürmeyi hedeflemektedir. Analiz aynı zamanda fırsatların getirdiği avantajlardan, içsel zayıflıkları ve dışsal tehditleri minimize ederek, en yüksek derecede yararlanmayı amaçlar. SWOT analizi, bir yandan karar verme aşamalarının ilk başlangıcında kullanılmak üzere tasarlanırken diğer yandan stratejik yönetim ve planlama açısından bir yol göstericidir.³⁵⁴

Doğru bir şekilde kullanıldığında, SWOT analizi başarılı strateji formülasyonu için iyi bir taban oluşturmaktadır.³⁵⁵ SWOT analizi stratejik planlama yapabilmek ve incelenen yolların analizi için sistematik bir yaklaşım getirmektedir.

SWOT matrisinde yapılan analizlerin anlık olduğu ve dış ve iç çevrenin dinamik bir yapıya sahip olduğu ve sürekli değiştiği düşünülürse, uzun vadede bu analizin belirli zaman aralıklarında tekrarlanması gerekmektedir. Metodun içinde geleceğe yönelik bir aşama olmasına rağmen, bu aşama geleceğin belirsizlikleri ile baş edebilmekten uzaktır. Modelde ayrıca alternatiflerin hedeflere ulaşmada ne kadar başarılı olacakları üzerine herhangi bir analiz yer almamaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi için SWOT analizi ile birlikte senaryo analizi de yapılabilmektedir. Ancak bu konu çalışmanın kapsamı dışındadır.

SWOT analizinin en büyük avantajı olarak anlaşılmasının ve uygulanmasının kolay olması gösterilmektedir. Bu nedenle, analiz hakkında her kesimden geri bildirim alınması yapılabilmektedir. SWOT analizi, bir stratejinin, bir kurumun, bir sektörün, ya da bir uygulamanın pozisyonunu net bir şekilde özetlediği için stratejilerin tanımlanması durum teşhisini kolaylaştırmaktadır. SWOT analizi bütünleştiricidir ve bilgilerin doğru kullanılmasını sağlar. SWOT strateji oluşturmak ve bu stratejilerin hedefleri ile tutarlı olması için bilgi akışı sağlar.³⁵⁶

SWOT analizinin önemli dezavantajlarından bir tanesi analizde elde edilen SWOT faktörlerinin önem derecelerine göre sıralanmamasıdır. Bundan dolayı çalışmada bu dezavantajın yok edilmesi amacıyla SWOT analizi AHP modeli ile birleştirilerek kullanılacaktır.

³⁵⁴ O.Arslan, İ.D. Er (2008), SWOT analysis for safer carriage of bulk liquid chemicals in tankers, *Journal of Hazardous Materials*, 154, pp. 901–913

³⁵⁵ Arslan and Er (2008), pp. 901–913

³⁵⁶ L.E. Quezada et al.(2005). A simple tool for the design of strategic maps. *19th International Conference on Production Research*. Department of Industrial Engineering, University of Santiago, USACH Avenida Ecuador 3769 Santiago, Chile. <http://www.icpr19.cl/mswl/Papers/268.pdf> (Erişim Tarihi: 15.07.2011)

6. Uygulama Modelinin Çerçevesi

SWOT analizi önceleri daha çok işletme alanında kullanılmış daha sonraları kaynak dağılımı konularına kadar genişletilmiş, genellikle bir kararı, projeyi ya da uygulanacak bir politikayı sistematik biçimde değerlendirmek için uygun bir yöntem olmuştur. Bu analizin hedefi, incelenen konu ile ilgili stratejik faktörlerin tanımlanmasıdır. SWOT analizi tek başına belirlenen faktörlerin ağırlıklandırılması için bir yol önermediğinden dolayı, son kararlar bu faktörlerin öneminin niteliksel tabanlara dayanarak belirlenmesine neden olmaktadır. Bu problemi aşmak ve SWOT analizini daha analitik ve sayısal bir yapıda ele alabilmek için, SWOT analizi AHP metodolojisi ile birleştirilmektedir. Böyle yaparak, SWOT analizinde elde edilen faktörlere öncelik ölçütleri atanabilmektedir.³⁵⁷

SWOT-AHP metodolojisi birkaç adımdan oluşmaktadır. Kurttila (2000) ve Masozera (2006) tarafından önerilen SWOT-AHP analiz modeli tez de temel olarak uygulanmış ve aşağıdaki 4 adımdan oluşmaktadır:

Adım 1: SWOT analizlerinin yapılması

- a) Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektörüne muhtemel etkilerinin SWOT çerçevesinde incelenmesi, SWOT faktörlerinin güçlü yönler, zayıflıklar, fırsatlar ve tehditler şeklindeki 4 grup olarak listelenmesi.
- b) Basel II düzenlemelerinin AB Bankacılık Sektörüne etkilerinin SWOT çerçevesinde incelenmesi, SWOT faktörlerinin güçlü yönler, zayıflıklar, fırsatlar ve tehditler şeklindeki 4 grup olarak listelenmesi.

Basel II düzenlemelerinin her iki sektör üzerine etkilerinin güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri literatür taraması ve konunun uzmanları ile yüzyüze görüşmeler yöntemi ile belirlenmiştir.

Standart AHP modeli kullanıldığında SWOT grupları içerisinde dahil edilen faktörlerin 10'u aşmaması gerektiği önemle vurgulanmaktadır. Çünkü ikili karşılaştırmaların sayısı faktör sayısına bağlı olarak katlanarak artmaktadır.³⁵⁸ Ayrıca, Olson ve Courtney'e göre insan algısı bir kere de en fazla 7 unsuru

³⁵⁷ D.L. Schmoldt et al. (eds.) (2001). *The Analytic Hierarchy Process in Natural Resource and Environmental Decision Making*. Netherlands : Kluwer Academic Publishers.pp. 289–305.

³⁵⁸ T.L. Saaty (1980), *The Analytical Hierarchy Process: Planning, Priority Setting and Resource Allocation.*, New York: McGraw-Hill, 1980, p.102. ; Saaty and Vargas (2001). p. 98

karşılaştırabilmektedir.³⁵⁹ Bu nedenle, SWOT grupları içerisindeki SWOT faktörlerinin sayısı 10'dan düşük tutulmuştur. Araştırmalar sonucunda saptanan faktörlerden aynı anlamı taşıyanlar aynı başlık altında toplanmıştır.

Adım 2: Elde edilen SWOT faktörlerinin her biri arasında ve SWOT grupları arasında ikili karşılaştırmalar yaparak “ikili karşılaştırmalar anketlerinin” hazırlanması

Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektörüne muhtemel etkileri ve AB bankacılık sektörüne etkileri üzerine yapılan SWOT analizinin faktörleri listelendikten sonra AHP modelinde öngörüldüğü üzere bu faktörlerin önem derecelerinin bulunması amacıyla ikili karşılaştırmaları yapılmıştır.

Karşılaştırmalar yapılırken kullanılan sorular: (1) Verilen faktörler karşılaştırıldığında hangisi daha büyük önem derecesine sahiptir? (2) Bir faktör diğerinden hangi derecede daha önemlidir? Şeklinde oluşturulmuştur.³⁶⁰

İkili karşılaştırmalar anketinde karşılaştırılan iki unsurun önem derecelendirmesi Saaty'nin AHP metodolojisi için önerdiği önem derecesi ölçek tablosuna göre yapılmıştır. Saaty derecelendirme ölçeği tablosu Tablo. 46'da gösterilmiştir.

³⁵⁹ D.L. Olson, J.F. Courtney. (1992). *Decision support models and expert systems*. New York: Macmillan. p.93

³⁶⁰ Kurttila et al. (2000). pp.41-52

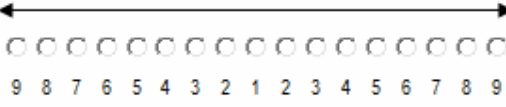
Tablo 46. Saaty'nin önem derece skalası

Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit Önemli	Amaç için iki faaliyet (seçenek) de eşit öneme sahiptir.
3	Orta Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran biraz daha önemlidir.
5	Yüksek Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran oldukça önemlidir.
7	Çok Yüksek Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran çok yüksek biçimde önemlidir.
9	Son Derece Önemli	Bir seçeneğin diğerine nazaran oldukça yüksek biçimde önemi vardır.
2. 4. 6. 8	Ara Değerler	İki seçenek arasında olan bir değer vermek gerektiğinde kullanılır.
Sıfırdan farklı değerlerin üzerindeki tersi	Eğer i faktörü, j faktörü ile karşılaştırıldığında yukarıdaki sıfırdan farklı değerlerden biri verilirse, bu durumda j ; i ile karşılaştırıldığında cebirsel olarak tersi değer alır. (örneğin 3 ; 1/3)	
Rasyoneller	Ölçekten ortaya çıkan oranlar	Matrisi genişletmek için, n tane sayısal değer elde ederek tutarlılık oranı zorlandığında

Kaynak: Saaty, 1977: 245

Basel II düzenlemelerinin, Türk bankacılık sistemi üzerindeki olası etkilerini inceleyen SWOT faktörlerinin ağırlıklandırılması amacıyla hazırlanan ikili karşılaştırmalar anketinin bazı örnek soruları Tablo 47'de gösterilmiştir.

Tablo 47. İkili karşılaştırmalar anketinden bazı soru örnekleri

1	S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması		S₂: Basel II nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi
2	S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması		S₃: Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması
3	S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması		S₄: Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi
4	S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması		S₅: Basel II'ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması
5	S₂: Basel II nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi		S₃: Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması

Hem Türk bankacılık sektörü hem de AB bankacılık sektörü üzerindeki Basel II düzenlemelerinin etkilerinin ölçülmesi amacıyla hazırlanan ikili karşılaştırmalar anket örnekleri Ek 1 ve Ek 2’de verilmektedir.

Anketlerdeki soru sayıları SWOT faktörlerinin adedine bağlı olduğu için soru sayıları $(n^2-n)/2$ formülü ile bulunmuştur.³⁶¹ Tablo 48’de faktör sayısı ve buna bağlı olarak yapılması gereken ikili karşılaştırmaların sayısı gösterilmiştir.

³⁶¹T.L. Saaty (1977).A scaling method for priorities in hierarchical structures. *Journal of Mathematical Psychology*, 15, pp. 234-281.; Lee and Walsh (2011). pp. 361-369

Tablo 48. İkili karşılaştırmaların sayısı

Faktör sayısı	1	2	3	4	5	6	n
İkili karşılaştırma sayısı	0	1	3	6	10	15	$\frac{n(n-1)}{2}$

Weihrich çalışmasında her bir SWOT grubu içerisindeki faktörlerin sayısının 10'dan daha düşük sayıda tutulmasının, ikili karşılaştırmalar anketindeki soruların ve karşılaştırmaların yönetilebilir ve üzerinde çalışılabilir seviyede kalması açısından önerilen bir durum olduğunu ifade etmiştir.³⁶²

Yapılan SWOT analizinde Türk Bankacılık Sistemi için 5 tane güçlü yön, 6 tane zayıflık, 5 tane fırsat ve 6 tane tehdit faktörü bulunduğu için Türkiye için yapılan anket, SWOT grupları için yapılan ikili karşılaştırmalar da dahil edilince toplam 56 sorudan oluşmuştur.³⁶³

AB Bankacılık Sektörü için yapılan SWOT analizinde ise, 5 tane güçlü yön, 6 tane zayıflık, 4 tane fırsat faktörü ve 5 tane tehdit faktörü bulunmuş bundan başka SWOT grupları için yapılan ikili karşılaştırmalar dahil edildiğinde Basel II'nin AB bankacılık sektörü üzerine etkileri hakkındaki anket toplam 47 sorudan oluşmuştur.³⁶⁴

Adım 3: Anket sonucunda elde edilen veriler ile önceliklerin hesaplanması

Anket verilerini girdi olarak kullanıp aşağıda daha sonra tanımlanacak olan özdeğer metodu (eigenvalue method) ile SWOT faktörlerinin ve SWOT gruplarının AHP modeli çerçevesinde öncelikleri (priorities) ve göreceli ağırlıkları (relative weights) hesaplanacaktır.

Adım 4: Anket sonuçlarının değerlendirilmesi, elde edilen sonuçların strateji üretilmesinde ve Basel II uygulamalarında izlenecek yolun değerlendirilmesi sürecinde kullanılması

Bu aşamada stratejik planlama sürecine yapılan katkı, yapılan analiz sonuçlarının sayısal değerler haline dönüştürülebilmesidir. Böylelikle hedeflerin belirlenmesi

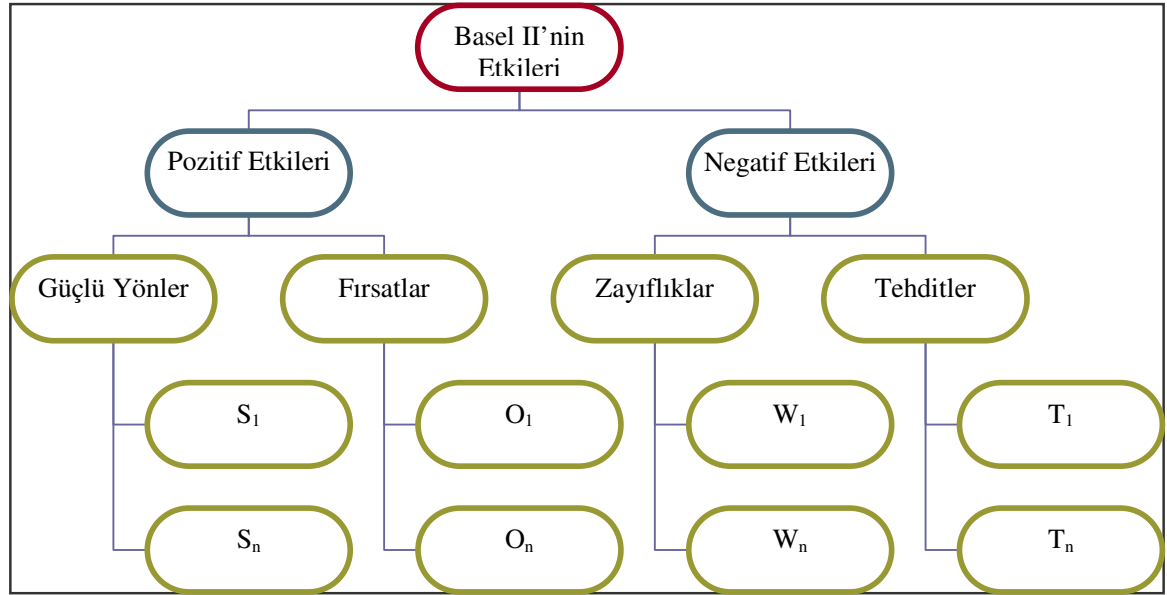
³⁶² H.Weihrich (1982) The TOWS matrix—a tool for situation analysis. Long Range Planning 15(2): pp. 54–66'den aktaran M.M.Tahernejad et al. Determining proper strategies for Iran's dimensional Stone mines: a SWOT–AHP analysis, Arabian Journal of Geosciences (2011). ISSN:1866-7511, Publisher:Springer Berlin

³⁶³ Türkiye: Anket soru sayısı hesaplama: S=5 adet $(n^2 - n) / 2$ formülünden 10 karşılaştırma + W=6 dolayısıyla aynı formülden 15 karşılaştırma + O=5, 10 karşılaştırma + T=6 15 karşılaştırma + S,W,O,T 4 faktör karşılaştırma sayısı 6 = **56 adet ikili karşılaştırma anketi sorusu**

³⁶⁴ Avrupa Birliği: Anket soru sayısı hesaplama: S=5 adet $(n^2 - n) / 2$ formülünden 10; + W=6 dolayısıyla aynı formülden 15; + O=4, 6 karşılaştırma; + T=5 10 karşılaştırma; + S,W,O,T 4 faktör karşılaştırma sayısı 6 = **47 adet ikili karşılaştırma anketi sorusu**

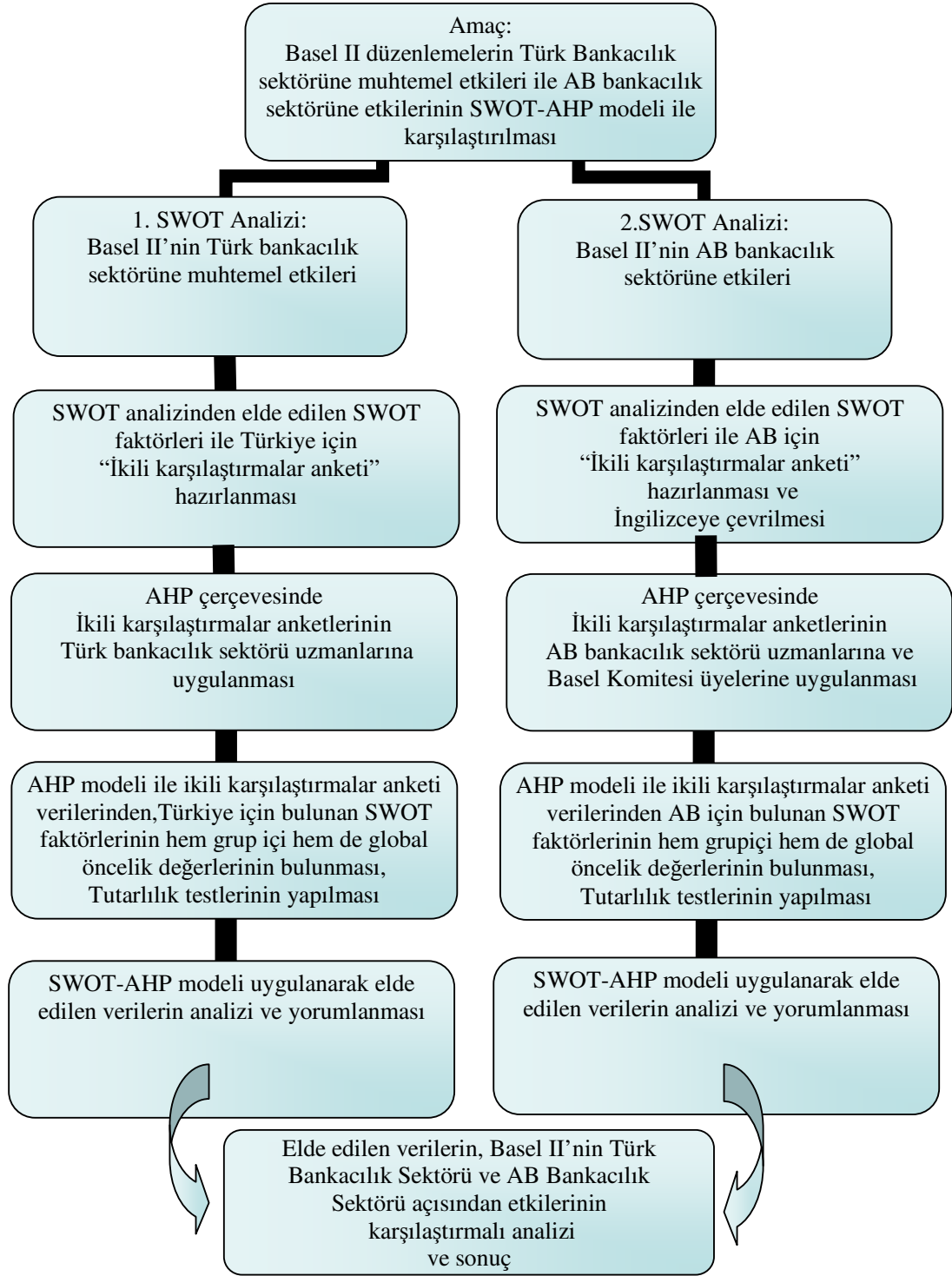
kolaylaşacak, stratejiler tanımlanabilecek ve planlanan uygulamalar ile ilgili ortaya çıkabilecek noktalar en küçük detayına kadar incelenebilecek ve değerlendirilebilecektir.

Basel II Düzenlemelerin etkileri üzerine yapılan SWOT-AHP analizinin geliştirilmiş hiyerarşi şeması Şekil 12’de gösterilmektedir.

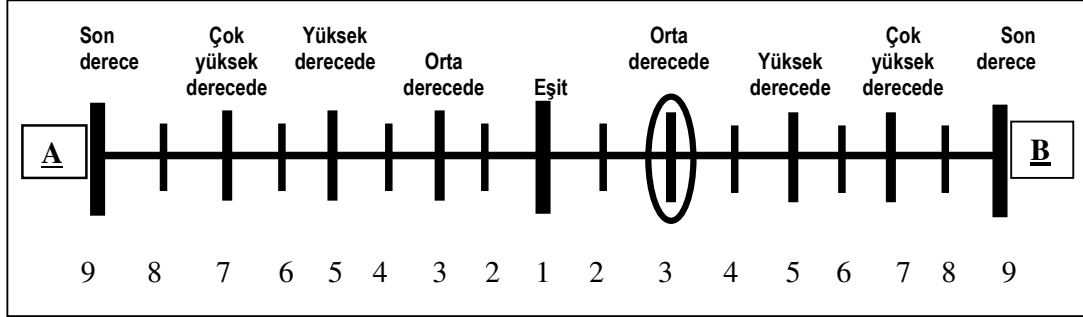
Şekil 12. Basel II'nin Türk ve AB bankacılık sektörüne etkileri hakkında yapılan SWOT-AHP analizinin geliştirilmiş hiyerarşi çerçevesi

Şekil 13'te çalışmada uygulanacak SWOT-AHP modelinin genel çerçevesi resmedilmiştir.

Şekil 13. SWOT-AHP modelinin uygulama çerçevesi

AHP modeli çerçevesinde SWOT faktörleri ile hazırlanan “İkili karşılaştırmalar anketlerinden” elde edilen veriler bir A matrisinde toplanır. Örneğin Şekil 14’te gösterdiği gibi A ve B karşılaştırıldığında, cevaplamalarda şekildeki gibi B lehine 3 işaretlendiyse, sonuç B’nin A’ya göre orta derecede daha önemli olduğunu ifade eder. Bu sonuç A matrisine $a_{AB} = 1/3$ ya da 0.33 ve $a_{BA} = 3/1$ ya da 3 olarak aktarılır.

Şekil 14. İkili karşılaştırma araç modeli örneği.

İkili karşılaştırmalar matrisi (Denklem 4.1) araştırmanın ikinci adımında oluşturulmuştur. Bu matriste, $a_{ij} = 1/a_{ji}$ bu nedenle $i = j$, $a_{ij} = 1$. Bunun yanında w_i ’nin değeri 1 ile 9 arasında bir değer olabilmektedir, ve 1/1 eşit derecede önemliliği gösterirken, 9/1 aşırı ya da tam anlamıyla kesin önemliliği göstermektedir.

$$A = (a_{ij}) = \begin{pmatrix} 1 & w_1/w_2 & . & . & . & . & w_1/w_n \\ w_2/w_1 & 1 & . & . & . & . & w_2/w_n \\ . & . & . & . & . & . & . \\ . & . & . & . & . & . & . \\ . & . & . & . & . & . & . \\ . & . & . & . & . & . & . \\ w_n/w_1 & w_n/w_2 & . & . & . & . & 1 \end{pmatrix} \quad (4.1)$$

Karşılaştırmalar esnasında bazı tutarsızlıkların olması beklenebilir ve kabul edilebilir. A matrisi tutarsızlıklar içerdiğinde Denklem 4.1’deki matrisi girdi olarak kullanıp Denklem 4.2’deki özdeğer tekniği (eigenvalue technique) kullanılarak tahmin edilen öncelikler hesaplanabilir.

$$(A - \lambda_{\max} I)q = 0 \quad (4.2.)$$

Burada $\lambda_{\max}$, $\mathbf{A}$ matrisinin en büyük özdeğeridir; ve $\mathbf{I}$ bir birim matrisdir. Doğru özfaktör (eigenfactor) $\mathbf{q}$, göreceli önceliklerin (relative priorities) tahminini oluşturmaktadır. Bu, ikili karşılaştırmalar matrisinin ilk ana bileşenidir. Eğer matris hiçbir tutarsızlık içermiyorsa, örneğin karar verici yani anketi cevaplayan tarafından yapılan yargılar tutarlı ise, $\mathbf{q}$ öncelik vektörünün tam tahminidir. Her bir özfaktör (eigenfactor) önceliklerin elde edilmesi amacıyla toplam 1'e eşit olacak şekilde ölçeklendirilmiştir.³⁶⁵

Saaty 1977'deki çalışmasında³⁶⁶, $\mathbf{A}$ gibi bir ters dizey matrisinin $\lambda_{\max}$ 'ının daima n 'den büyük veya n 'e eşit (n = satır sayısı = sütun sayısı, $n \times n$ kare matrisi) olduğunu göstermiştir. Eğer ikili karşılaştırmalarda hiçbir tutarsızlık yok ise, $\lambda_{\max} = n$ olur. Yapılan karşılaştırmalar ne kadar tutarlı ise, hesaplanan $\lambda_{\max}$ 'ın değeri de n 'e o kadar yakın bir değer alır. Bu özelliklere dayanarak, bir tutarlılık endeksi (consistency index, CI) oluşturulmuştur³⁶⁷:

$$CI = (\lambda_{\max} - n) / (n-1) \quad (4.3)$$

CI tutarlılık endeksi, bir karşılaştırma matrisinin tutarlılık düzeyini hesaplamaktadır. CI, n 'e bağımlı olduğu için n 'den bağımsız olarak bir de tutarlılık oranı (Consistency ratio, CR) hesaplanmak zorundadır. (Denklem 4.4)

$$CR = CI / RI \quad (4.4)$$

Denklem 4.4'te CI tutarlılık endeksini; RI, n sıraya sahip rastgele matris (random matrix) için türetilen rastgele endeksini ve CR de tutarlılık oranını ifade etmektedir.³⁶⁸

Matris boyutuna göre Saaty tarafından hesaplanan Rastgele Endeksi Tablo 49'da gösterilmektedir.³⁶⁹

³⁶⁵ M. Kurttila et al.(2000). Utilizing the analytic hierarchy process (AHP) in SWOT analysis -- a hybrid method and its application to a forest-certification case. *Forest Policy and Economics*, 1, pp. 41-52

³⁶⁶ Saaty (1977). pp. 234-281

³⁶⁷ T.L. Saaty (1990). *The analytic hierarchy process: planning, priority setting, resource allocation*. USA: RWS Publications, p.21

³⁶⁸ T.L. Saaty. (1993). The analytic hierarchy process: a 1993 overview. *Central European Journal of Operation Research and Economics*, 2, pp. 119-137

³⁶⁹ T.L. Saaty(1980). p.28.

Tablo 49. Matris boyutuna göre rastgele endeks (Random Index, RI) değerleri

Matris Boyutu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
R.I.	0.00	0.00	0.58	0.90	1.12	1.24	1.32	1.41	1.45	1.49	1.51	1.48

Tutarlılık oranı (CR) yapılan karşılaştırma matrisinin tutarlılığını ölçer ve $CR \leq 0,1$ ³⁷⁰ olması durumunda matrisin tutarlı olduğu kabul edilir.³⁷¹ Anket sonuçlarının değerlendirilmesi esnasında tutarlılık oranı %10'dan yüksek çıkarsa karşılaştırmaların tamamı ya da bazılarının anketi cevaplayanlar tarafından tekrar gözden geçirilmesi istenir.³⁷²

SWOT faktörlerinin ağırlıklandırmaları, yalnızca tutarlılık testleri kabul edilebilir düzeyde çıkan ikili karşılaştırmalar anketleri göz önüne alınarak hesaplanır. Bu çalışmada Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sistemine muhtemel etkileri üzerine yapılan ikili karşılaştırmalar anketlerinden tutarlı olan 12 adet anket baz alınmıştır. AB bankacılık sektörü üzerine yapılan ikili karşılaştırmalar anketlerinden de tutarlı olan 8 adet anket baz alınmıştır. Çalışmada kullanılan örneklem sayısı küçük olmasına rağmen, cevaplayanların sayısı çalışma için bir sınırlılık oluşturmamaktadır. Çünkü AHP çok küçük cevaplayan sayıları ile de çalışılabilmeye olanak sağlayan bir metottur.³⁷³ AHP matematik tabanlı bir analiz olduğu için bir başka ifade ile istatistiksel tabanlı bir analiz olmadığı için çok sayıda örneklem gerektiren tipik tüketici anketlerinin tersine veri analizi için tek bir tek karar vericinin cevabı bile yeterlidir. Yani, yalnız “1” adetten oluşan örneklem büyüklüğü de AHP metodolojisinin uygulanması için yeterli olabilir. Orijinal olarak AHP birçok alternatif arasından yalnız bir tek karar vericinin seçim yapabilmesini sağlayabilmek ve geçerli kılmak için geliştirilmiştir.³⁷⁴ Shrestha vd. çalışmalarında SWOT-AHP analizinin, incelenen konu ile ilgili bilgi sahibi çok küçük bireysel gruplara uygulanabileceğini ve bu özelliğin

³⁷⁰ $CR \leq 0,1$ oranı tüm n boyutlu matrislerin tutarlılığında geçerli rakamdır. $n = 3$ ise $CR \leq 0,2$ kabul edilen orandır. Çalışmamızda $n = 3$ 'ten büyük olduğu için tutarlılık ölçütü $CR \leq 0,1$ olarak alınmıştır.

³⁷¹ T.L. Saaty(1980). p.29; Kurttila et al.(2000). pp. 41-52.; D.L. Schmoldt et al. (1994). Developing inventory and monitoring programs based on multiple objectives. *Environmental Management*, 18(5), pp. 707-727.

³⁷² C.Kahraman et al. (2007). pp. 284–298.

³⁷³ E.Cheng, H.Li (2002).Construction partnering process and associated critical success factors. *Journal of Management Engineering*, 18, pp.194-202.

³⁷⁴ J.M. Duke and R.Aull-Hyde (2002). Identifying public preferences for land preservation using the analytic hierarchy process. *Ecological Economics*, 42, pp. 131–145

SWOT-AHP metodolojisi, ilgili popölasyon hakkında çıkarımlar yapabilmek için güven aralığı oluşturmak amacıyla çok yüksek sayıda örneklem gerektiren istatistiksel analizlerden ayrıştırdığını belirtmiştir.³⁷⁵

SWOT analizleri gerçekleştirildikten sonra elde edilen SWOT faktörleri ile hazırlanan ikili karşılaştırmalar anketleri, Türkiye için BDDK uzmanları, kamu ve özel bankaların risk yönetimi daire başkanları, T.C. Merkez Bankası risk yönetimi uzmanlarına, kamu ve özel bankaların teftiş kurulu temsilcilerine ayrıca özel bir denetim ve danışmanlık şirketinden bir temsilciye cevaplatılmıştır. Avrupa Birliği için ise, Avrupa Bankalar Birliği (European Banking Federation-EBF) temsilcilerine, Basel Komitesi üyelerine, bazı önde gelen Avrupa Bankalarının risk yöneticilerine ve Uluslararası Finansal Kuruluşlar Birliği'nden (IIF-Institute of International Finance) finansal sektör düzenlemeleri üzerinde uzman olan temsilcilerine cevaplatılmıştır. Anketlerin uygulandığı uzman profilleri için Ek-3'e bakınız.

Hem Türk Bankacılık sistemi hem de AB bankacılık sistemi ile ilgili yapılan ikili karşılaştırmalar anketlerinin cevaplarının analizinde çalışmaya katılan uzmanların her birine eşit ağırlıklandırma verilmiştir ve tutarlı cevapların ortalaması alınmıştır.

7. SWOT Analizi: Türk Bankacılık Sektörü'nde Basel II Uygulamalarının Muhtemel Etkileri

Çalışmanın bu bölümünde Basel II uygulamalarının Türk Bankacılık sektörüne muhtemel etkilerinin SWOT faktörleri, konunun uzmanları ile yüzyüze görüşmeler ve literatür taraması yoluyla listelenmiştir.

7.1. Türk Bankacılık Sektörü İçin: Güçlü Yönler (Strengths)

Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektörü'nde uygulandığında, sektöre muhtemel etkilerinin 5 farklı güçlü yönü bulunmuştur.

S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmada etkili olması

R. Barrell vd. (2010) çalışmasında bankaların yüksek düzeyde sermaye ve likidite bulundurmalarının krizleri engellemede önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca varlık fiyatlarının çok hızlı artışının engellenmesinin OECD ülkelerinde gelecekte oluşacak krizleri hafiflettiğini belirtmiştir. Bir tek enstrüman ile parasal ve finansal

³⁷⁵Shrestha et al.(2004). pp.185-199

istikrarı tehdit eden riskler ile savaşmak için para politikasını kullanmanın zorlukları göz önünde bulundurulduğunda (örneğin düşük enflasyon konseptinde varlık fiyatlarının aşırı artışı sınırlandırmak için faiz oranlarının kullanılması); konut kredilerinde sermaye yeterliliği ya da kredinin gayrimenkul değerine oranı gibi denetimsel araçları kullanmak garantili bir yöntem olabilir.³⁷⁶

S₂: Basel II'nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi

Chiu vd. (2008) çalışmalarında her bankaya sermaye yeterliliği kriterlerinin belirli önkoşulları uygulandığında bankanın riskinin azaldığını ve bu durumun banka iflaslarını azalttığını bulmuşlardır. Ayrıca kurumsal yönetişimin banka iflaslarında önemli bir rol oynadığını tespit etmişlerdir.³⁷⁷

S₃ : Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması

Basel II'nin üç bloklu yapısı hem riske duyarlı sermaye yeterliliğini kapsamayı, hem denetim otoritesinin sorumluluklarına rehberlik etmesi hem de piyasa disiplinine yönelik düzenlemeleri içermesi en güçlü yönüdür. Basel II'nin en önemli başarılarından birisi ise minimum sermaye gerekliliğinin risk duyarlılığını artırmasıdır. Birinci yapısal blok geleneksel bankacılık işinin en önemli kısımlarından birisi olan kredi riski yönetimine yoğunlaşmaktadır.³⁷⁸ Pozitif bir tespit olarak, Basel II'nin üçüncü ve en az üzerinde durulan üçüncü bloğu piyasa disiplininin sağlanması, Dünya Bankası veri tabanında önemli kanıtları olduğu üzere, bankacılık sisteminin geliştirilmesinde çok etkilidir. Piyasa disiplininin teşvik edilmesi bankacılığın güvenliği ve sağlamlığı açısından önem taşımaktadır.³⁷⁹

S₄ : Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi

Basel II diğer unsurların yanı sıra bankaların daha iyi risk ayrıştırmasına yardımcı olacaktır. Daha riskli uygulamalara girişen bankaların sermaye tabanlarını da buna göre güçlendirmelerini gerektirecektir. Dahası bilanço içi ve dışı olmasına bakılmaksızın tüm riskler için zorunlu sermaye bulundurulması gerekecektir. Ayrıca Basel II bankaların

³⁷⁶ R. Barrell et al. (2010). Bank regulation, property prices and early warning systems for banking crises in OECD countries. *Journal of Banking & Finance*, 34, pp. 2255–2264.

³⁷⁷ Chiu et al. (2009). pp. 1843-1847

³⁷⁸ K.Duellmann (2007). Basel II – Achievements and challenges. In *Operations Research Proceedings*, ed. by Karl-Heinz Waldmann and Ulrike M.Stocker, Germany: Springer Verlag Pub. p.78

³⁷⁹ J.R. Barth et al. (2008). Reassessing the rationale and practice of bank regulation and supervision after Basel II. In *Current Developments in Monetary and Financial Law*. Washington:IMF Publications, p.226

alım satım hesapları için de sermaye gerekliliklerini güçlendirecektir.³⁸⁰ Ayrıca Basel II’de öngörülen oranlar finansal sistemin sağlamlığını artırır ve net olarak riskli ödünç alanların temerrüde düşme ihtimallerini düşürür. Basel II düzenlemelerinde öngörülen oranların benzeri oranlar, resesyon zamanlarında riskli firmalara kredi arzındaki kısıtlamaları artırır ve bunun aksine düşük riskli firmalara kredi arzını artırır böylelikle bankalar riskli firmalara kredi verilmesinden kaynaklanan yüksek sermaye yeterliliği gereksiniminden kurtulmuş olurlar.³⁸¹

S₅ : Basel II’ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması

Podpiera, çalışmasında Basel II’deki etkin denetim prensiplerine uyumun bankacılık sektörü performansına önemli bir pozitif etkisi olduğunu bulmuştur. Podpiera, finansal sistemin ve ekonominin gelişmişlik düzeyini ve makroekonomik ve yapısal faktörleri kontrol ettikten sonra performans göstergesi olarak takipteki alacaklar ve net faiz marjını almıştır.³⁸²

7.2. Türk Bankacılık Sektörü İçin: Zayıf Yönler (Weaknesses)

Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektörü’nde uygulandığında, sektöre muhtemel etkilerinin 6 farklı zayıf yönü ifade edilebilir.

W₁ : Basel II’nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması

Basel II Uzlaşısı, söz verdiği zorunlu sermaye arbitrajını kaldırmak ve kredi riski yönetiminde en iyi uygulamalarla düzenlemeleri sıralamak gibi yüksek sesle ifade ettiği hedeflerinin çok azını gerçekleştirebilmiştir. Basel II, zorunlu sermaye arbitrajı güdüsünü ortadan kaldırmayacaktır. Çünkü risk ağırlıkları, karmaşıklıklarına rağmen, halen riski doğru olarak yansıtmamaktadırlar. Uzlaşısı, kredi riski yönetiminde düzenlemeleri en iyi uygulamalar ile oluşturmayı başaramamıştır. Çünkü bankaları risk yönetimindeki en önemli araçlardan biri olan portföy çeşitlendirmesini göz ardı eden süreçleri uygulamaya zorlamaktadır. Dahası, Basel II ülkeden ülkeye değişen muhasebe kurallarına dayalı zorunlu sermaye ölçütleri gibi çok temel bir probleme bile hitap etmemektedir ki bu problem zorunlu sermayesini şişirerek kayıpları karşılama

³⁸⁰ BIS (2008), Review 53, p.4

³⁸¹ P.Artus (2005). De Bâle 1 à Bâle 2: Effets sur le marché du crédit. *Revue économique*, 56 (1), pp. 77-97

³⁸² R.Podpiera (2006). Does compliance with Basel Core Principles bring any measurable benefits? *IMF Economic Review*, 53 (2), p.306

kapasitelerini olduğundan yüksek göstermek isteyen bankalar tarafından kolayca manipule edilebilen bir duruma yol açmaktadır. Sonuç olarak, Basel II'nin olağan üstü karmaşıklığı ağır uyum maliyetleri getirecek ve sermaye gerekliliklerinin uygulanmasının takibini çok zorlaştıracaktır.³⁸³

Dahası Basel sermaye düzenlemelerindeki risk ağırlığı formülleri Basel Komitesi tarafından geliştirilen “portföye göre sabit” kısıtlamalara tabi özel matematiksel bir modele dayanmaktadır. Yani kredilerin garantisini oluşturacak sermaye yeterliliği yalnızca o kredinin riskine bağlı olacak, kredinin eklendiği portföyün riskine bağlı olmayacaktır. Bu durumun önemli bir dezavantajı vardır. Yaklaşım, portföy riskinde bir etki olarak çeşitlendirmenin önemini yansıtmamaktadır. Bu nedenle kredi riskine bağlı olan her tür kredi ile ilişkilendirilen minimum sermaye gereksinimi o varlık türünden bankanın elinde bulundurduğu miktara göre doğrusal olarak artacak ancak maruz kalınan genel portföy riskinin büyüklüğü göz ardı edilecektir. Bu durum Basel II'nin portföy yoğunlaşmasını cezalandırmamaktadır.³⁸⁴

Basel II ile ilgili daha da ilgi çekici bir tespit daha bulunmaktadır. Perakende kredi olarak sınıflandırılan büyük firmalar ve KOBİ'ler için sermaye yeterliliği Basel I düzenlemelerinin gerektirdiğinden hayli düşüktür. Kurumsal olarak kategorize edilen KOBİ'ler özellikle en düşük satış hacmine sahip olanlar sistemdeki en yüksek sermaye yeterliliği gerektirenlerdir. Bu durum riske maruz değerler ile ilişkilendirilen yüksek temerrüt olasılığından kaynaklanmaktadır. Buna karşın “kurumsal” olarak sınırlandırılan firmalar için gereken sermaye yeterliliği oranı Basel I düzenlemelerinden biraz daha yüksektir. Bu nedenle bankalar perakende sınıfı ile ilişkilendirilen sermaye yeterliliği gereksinimi daha düşük olacağı için, aynı risk etmenleri için firmaları perakende olarak sınıflandırma eğiliminde olabilirler.³⁸⁵

OECD tarafından 26 Mayıs 2010 tarihi itibarıyla yayımlanan “Basel III' ün Ötesinde Düşünmek: Sermaye ve Likidite İçin Gerekli Çözümler”³⁸⁶ adlı çalışmada da belirtildiği üzere birçok finans uzmanı ve bankacı Basel III kurallarının geçmiş krizdeki temel problem olan risk ağırlıklandırmasındaki hatalara ilişkin herhangi bir yenilik

³⁸³ R. J. Herring (2004). The subordinated debt alternative to Basel II. *Journal of Financial Stability*, 1, pp.137–155

³⁸⁴ A. Blundell-Wignall, P. Atkinson (2010). Thinking beyond Basel III:Necessary Solutions for Capital and Liquidity. *OECD Journal: Financial Market Trends*,1, p.4

³⁸⁵ P.Antao, A. Lacerda (2011). Capital requirements under the credit risk-based framework. *Journal of Banking & Finance* , 35 (6), pp. 1380-1390.

³⁸⁶ Blundell-Wignall and Atkinson (2010), p.3

getirmemesini eleştirmektedir. Yüksek riske sahip portföylerin, değişik türev ürünler ve finansal matematiğin illüzyonu ile düşük riske sahip gibi gösterilmesinin ve sermaye yeterliliği hesaplamalarında bu şekilde dikkate alınmasının Basel II'nin en zayıf halkası olarak ortaya çıktığı savunulmaktadır. Şöyle ki büyük bankaların Basel II sermaye gereksinimi kurallarını, herhangi bir düzenlemeye tabi olmayan ve Credit Default Swaps (CDS) olarak bilinen sigorta sözleşmeleri satın alarak dolandırdığı ve yüksek riskli portföylerin düşük riskli olarak gösterildiği savunulmaktadır.³⁸⁷

W₂ : Basel II'nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları

Birinci yapısal bloktaki hesaplamaların karmaşıklığı ve özellikle ileri düzey yaklaşımların gerektirdiği veri standartları, bazı bankalar tarafından kısa vadede uyarlanması sürecinde sıkıntılarla karşılaşılacağını ortaya koymaktadır.

Birinci yapısal bloğa ilişkin yorumlarda ortak görüş Basel II içerisindeki İçsel Derecelendirme Yaklaşımı çerçevesinin, bankaların düzenlemelerin gereklerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için, basitleştirilmesi gerektiğidir. Bu konudaki en somut araştırma Japonya Bankacılık sektörü üzerine yapılmıştır. Japon Norinchukin Bankası, bankaların içsel derecelendirme metodolojilerinin gerçek faaliyetleri içinde alınan risk önlemlerini değerlendirmek için kullanılacak şekilde Basel II uzlaşısının gereklerinin daha esnek şemalara çevrilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Japon Bankalar Birliği kredi riski çerçevesinin basitleştirilmesi ve şu anki operasyonel süreçleri değiştirmenin ve bilgisayar sistemleri geliştirmenin asıl yüksek maliyetlerini de hesaba katan daha esnek bir yorumun benimsenmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Japon bankaları Basel II'ye geçiş önlemlerinin ve birinci yapısal bloktaki EAD (temerrüte maruz tutar) ve LGD (temerrüt halinde kayıp) hesaplamaları için öngörülen şartların getireceği önemli yük ile ilgili kaygılar taşımaktadırlar. EAD ve LGD'ye ilişkin verilerin minimum yedi yıllık bir geçmişinin olmasının istenmesi ve PD (temerrüt olasılığı) verilerinin ise minimum beş yıllık veriler olmasının istenmesi özellikle yeni uzlaşının uygulamasının başlangıcında çok uzun sürelerdir.³⁸⁸

³⁸⁷ BDDK (2010d). *Sorularla Basel III*.

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf . (Erişim

Tarihi: 15.7.2011)

³⁸⁸ A. van Rixtel et al. (2004). The New Basel Capital Accord and its impact on Japanese Banking: A Qualitative Analysis; in *The New Basel Capital Accord*, ed. By B.E.Gup.USA: South-Western Educational Pub. p.391

Basel II'deki 200 sayfadan fazla kompleks kurallar ve istisnalar ile yüz yüze gelen denetim otoriteleri çok daha kolay manipüle edilebilecek ve danışmanlar çok fazla rağbet görmeye başlayacaktır. Ayrıca, büyük bankalar uygulamanın finansal maliyetleri arasında kıvranan küçük bankaları bünyesine katacaktır.³⁸⁹ Basel II Uzlaşısı'nda savunulduğu gibi derecelendirmedeki çok kapsamlılık ve çok yönlülük beklenmeyen negatif yan etkiler doğurabilir. Bankacılıkta artan kapsamlılık ve çok yönlülük (sophistication) uzun vadede istikrarsızlığa yol açabilecektir.³⁹⁰ Bunun yanında fazla karmaşık olma yalnızca kurallara uymaya çalışan bankalar için değil aynı zamanda bankaların uyum metotlarını denetleyecek denetçiler için de büyük bir problemidir.

W₃ :Basel II'nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi

İçsel derecelendirmeye dayalı risk yönetiminin “iktisadi devirle yöndeş” (*pro-cyclical*) olacağı yani daralma dönemlerinde ekonomiyi daraltacağı, genişleme dönemlerinde ise ekonomiyi ısındıracağı ve bu yolla gelişmekte olan ülkelerde iktisadi devirleri büyüterek finansal krizlerin sıklığını ve şiddetini artırabileceği belirtilmektedir. İçsel Derecelendirme Sisteminin üç temel bileşeninin (PD: temerrüt ihtimali; LGD: temerrüt halinde kayıp; EAD: temerrüte maruz tutar) kendilerinin konjonktürel hareketlerden etkilendiği gerçeğinden yola çıkarak, Basel II düzenleme çerçevesinin konjonktür yanlısı etkilere yol açacağı ifade edilebilir. Özellikle bankaların risk duyarlılığı yüksek derecelendirme sistemleri ekonomik daralma dönemlerinde zorunlu sermaye gereksinimlerinde artışlara yol açabilir.

Basel II düzenlemeleri ışığında banka sermaye kanallarını inceleyen teorik çalışmalar genellikle Basel II'nin konjonktür yanlısı olduğu hipotezini destekleyici bulgulara ulaşmışlardır. Özellikle, negatif makroekonomik şokların ardından Basel II çok büyük düzeyde kredi arzı azalmasında yol açmıştır. Bunun nedeni, bankaların daha sıkı sermaye yeterliliği rasyolarını karşılayabilmek için kredi arzını azaltmaya zorlanmasıdır.³⁹¹

³⁸⁹ B.E. Gup (2005), The effect of Basel II on developing countries : A summary of global public goods network eforum on Basel II, in *Capital markets, globalization and economic development* (edt.by B.E. Gup). USA: Springer Science Inc., p.10.

³⁹⁰ H. Gersbach and J. Wenzelburger (2007). Sophistication in risk management, bank equity, and stability. *Keele Economics Research Papers*, KERP 2007/08, www.keele.ac.uk/depts/ec/wpapers/kerp0708.pdf, (Erişim Tarihi: 15.07.2011)

³⁹¹ I. Drumond (2009). Bank capital requirements, business cycle fluctuations and the Basel Accords: a synthesis. *Journal of Economic Surveys*, 23 (5), pp. 798–830; C.Goodhart et al. (2004). Bank regulation and macroeconomic fluctuations, *Oxford Review of Economic Policy*, 20 (4), pp.591-615 .

Basel II düzenlemelerinin konjonktür yanlısı olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar arasında Andersen (2011)³⁹², Gordy ve Howells (2006)³⁹³, Heid (2007)³⁹⁴, Jacques (2008)³⁹⁵, Eichengreen (2006)³⁹⁶ gösterilebilir.

W4: Sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan yaklaşımların opsiyonel olmasının bankalar arasında haksız rekabete yol açması

Gelişmekte olan ülke bankaları bir süre standart yaklaşımları kullanacaklarından daha fazla sermayeye ihtiyaç duyacaklar, buna karşın uluslararası faaliyet gösteren bankalar daha az sermaye gerektiren karmaşık yaklaşımları benimseyeceklerdir. Bu nedenle, ulusal bankaların rekabet açısından zorlanacakları, bunun sonucunda ulusal bankacılık sektöründe uluslararası bankaların baskın olacağı bir konsolidasyonun gündeme geleceği ifade edilmektedir.³⁹⁷

Basel II Uzlaşısı dolaylı olarak küçük ve büyük bankalara asimetrik davranmaktadır. Uygulamadaki yüksek sabit maliyetlerden dolayı, yalnızca büyük bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını seçmeleri muhtemeldir. Bu durumda küçük bankalar güvenli kredilerin daha düşük sermaye yeterliliği gereksiniminden yararlanmayacaklardır. Bu, rekabeti, içsel derecelendirme yaklaşımını uygulayarak daha düşük sermaye yeterliliğinden ve daha düşük marjinal maliyetten yararlanan büyük bankalar lehine bozucu etki yapacaktır. Sonuç olarak Basel II amacının aksine bankacılık sistemini istikrarsızlaştırabilecektir.³⁹⁸

Kendi risk değerlendirme sistemlerini kullanan bankalar tüm ülkelerde kullandıkları krediler için kendi sistemlerini kullanmak zorundadırlar. Bankaların kendi risk değerlendirme sistemleri kurmaları ve işletmeleri oldukça maliyetlidir ve bu ancak özellikle uluslararası faaliyet gösteren en üst seviyedeki bankalar için uygundur. Sonuç olarak, gelişmekte olan bir ülkede faaliyet gösteren farklı bankalar, farklı risk değerlendirme sistemi yaklaşımlarını kullanabilmektedir. Bu yaklaşımların da, farklı sermaye yeterliliği hesaplaması bulunabilmektedir. Bu durum kendi risk değerlendirme

³⁹² H.Andersen (2011).Procyclical implications of Basel II:Can the cyclicity of capital requirements be contained?.*Journal of Financial Stability*, 7 (3), pp. 138-154

³⁹³ M. B. Gordy, B. Howells (2006). Procyclicality in Basel II: Can we treat the disease without killing the patient?. *Journal of Financial Intermediation*, 15, pp. 395-417

³⁹⁴ Heid (2007). pp. 3885-3900

³⁹⁵ K. T. Jacques (2008), Capital shocks, bank asset allocation, and the revised Basel Accord, *Review of Financial Economics*, 17 (2), pp. 79-91

³⁹⁶ B. Eichengreen (2006) .A review of Peter Isard's globalization and the international financial system:What is wrong and what can be done?. *Journal of Economic Literature*, XLIV, pp. 415-419.

³⁹⁷ Griffith-Jones and Spratt (2001), p.22.

³⁹⁸ Hakenes and Schnabel (2011). pp. 1436-1449

sistemlerini (yani daha az sermaye yeterliliği gerektiren kendi İçsel Derecelendirme Yaklaşımını -IRB) kullanan uluslararası faaliyet gösteren bankalara, daha fazla sermaye yeterliliği gerektiren standart yaklaşımı kullanan yerel bankalara karşı rekabet avantajı sağlayabilmektedir.³⁹⁹

Basel II sermaye uzlaşısı, gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasalarında yapısal etkilere ve yer değiştirme etkisine neden olmaktadır. Risk ölçümünde farklı yaklaşımların kullanılması nedeni ile yerel bankalar, uluslararası faaliyet gösteren bankaların şubelerine göre rekabet güçlerini kaybedebileceklerdir. Bundan dolayı yerel bankalar şoklara ve finansal krizlere karşı daha kırılgan hale gelebileceklerdir.⁴⁰⁰

Basel II bankalar arasında rekabetçi eşitliği artırmak olarak bahsedilen en önemli amaçlarından birine daha ulaşmayı başaramamıştır. Basel II altında net kaybedenler ve net kazananlar bulunmaktadır. Her sayısal etki çalışması (Quantitative Impact Study-QIS) sermaye yeterliliği zorunlulukları açısından İleri İçsel Derecelendirme yaklaşımını (A-IRB) kullanan büyük finansal kuruluşların daha küçük kurumlara göre çok önemli kazançlar elde ettiklerini göstermektedir. Basel II düzenlemeleri altında bu büyük kuruluşlar bir miktar sermayeyi serbest bırakabilecek ve bu fonu karlı alanlara yönlendirebilecekken diğer bankalar bunun tam tersi bir süreçte tabi tutulacaklardır. Bu durum daha küçük bankaların karlılığını azaltarak bu kurumların piyasa payını azaltabilecek ve küçük bankalar büyük bankalar tarafından satın alınmaya daha kırılgan hale getirebilecektir. 2006 yılında Ernst and Young'ın 300 banka üzerinde yapmış olduğu bir araştırmaya göre bankaların %75'i Basel II'nin, en ileri risk modelleme sistemlerini benimseyemeyen bankaların kaybolması pahasına, söz konusu modelleri uygulayan en büyük bankaların yararına olacağına inanmaktadırlar.⁴⁰¹

W₅ :Basel II sermaye yeterliliği düzenlemelerinin tek başına risk yönetiminde yetersizliği

Sermaye yeterliliği düzenlemeleri tek başına sistemik risklerle, likidite riskiyle ve vade uyumsuzluğu problemi ile başa çıkamamaktadır. Ayrıca düzenlemeleri yalnızca bankacılık sektörü ile sınırlandırma doğruluğu kanıtlanmış bir uygulama değildir.

³⁹⁹ M. V. Stichele (2005). Critical issues in the financial industry. *SOMO Financial Sector Report*. Amsterdam:SOMO publishing. http://somo.nl/html/paginas/pdf/Financial_sector_report_05_EN.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2011)

⁴⁰⁰ M. Metzger (2006). Basel II-Benefits for developing countries?. *European Journal of Economics and Economic Policies*, 3 (1), pp.131-150.

⁴⁰¹ R. Lal (2009). Why Basel II failed and why any Basel III is doomed? *Global Economic Governance working paper*, 2009/52

Ayrıca kamuyu aydınlatma zorunluluğu getirilmesi piyasadaki bilgi asimetrisine en iyi çözüm olarak görülmemekte ve bu yaklaşımın sistemik banka iflaslarını artırdığı belirtilmektedir.⁴⁰²

Denetim otoriteleri müdahalelerinin şiddetini (basit bir denetimden bankaya el konulmasına kadar) bankalar tarafından piyasaya süren menkul kıymetlerin piyasa fiyatları tarafından verilen güvenilir sinyallere göre değiştirebilirler. (dolaylı piyasa disiplini). Bununla birlikte iki sakınca ortaya çıkar: doğrudan piyasa disiplini ancak ve ancak bankacılık denetim otoriteleri politik müdahalelerden korunurlarsa etkin olabilir ve piyasa fiyatları kriz dönemlerinde istikrarsız olduğu için, dolaylı piyasa disiplini her şartta kullanılamaz. Bu durum Basel II önerilerinin tehlikeli biçimde yetersiz olduğunu göstermektedir: denetim otoritelerinin politik güçlerden bağımsız olmasını garanti etmek ve gelecekteki kriz durumlarında uygun davranış sergilemelerini sağlamak için denetim sisteminde önemli reformlar yapılmak zorundadır.⁴⁰³

W₆ : Denetim otoriteleri için öngörülen karmaşık ve fazla iş yükünün sektörün denetimini zorlaştırması

Basel II ile ilgili cevap bekleyen sorulardan birisi de denetim otoritelerinin bankaların kendi İçsel Derecelendirme yaklaşımlarını uygulayıp uygulamadıklarını gereğince denetleyip denetleyemeyecekleridir. Basel II düzenlemelerinin hazırlanması aşamasında denetim otoriteleri risk değerlendirme sistemlerini tam anlamıyla anlamadıklarını belirtmişlerdir. İçsel derecelendirme sistemini kullanan bankaların denetimi, denetçilerin bu bankalar ile çok yakın çalışmalarını gerektirecektir. Denetim otoriteleri aynı zamanda, bankaların kendi değerlemelerini yargılayabilmek için, kendi uzmanlıklarına da yoğun bir şekilde yatırım yapmak durumunda kalacaklardır. Düzenleyici rejimin bu durumu sağlayabilmek için yeterince güçlü olduğu bir muammadır.⁴⁰⁴

İkinci yapısal blok denetim otoritesinin gözden geçirmesine ilişkindir. Stres testleri ve denetçilerin rehberliği ile bankalar Birinci yapısal blokta kapsam içine alınmayan riskler için de sermaye bulundurmaya yönlendirilebilirler. Bu yolla sermaye tamponları oluşturulması denetçilerin ileri görüşlü olmasını yani piyasa yapısındaki,

⁴⁰² M. Ojo (2010). The impact of capital and disclosure requirements on risks and risk taking incentives. Online at <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/20404/> MPRA Paper 20404, posted 03. February 2010 / 13:26 (Erişim Tarihi: 10.02.2011)

⁴⁰³ Decamps et al. (2004). pp. 132-155

⁴⁰⁴ Stichele (2005). p.18

uygulamalarındaki ve karmaşık değişiklikleri takip etmelerini gerektirir. Bu zor bir durumdur. Denetçiler gelecekteki dalgalanmalar ve varlık fiyatları hakkında bankacılardan daha az öngörüye sahip olabilirler. Dahası, denetçilerin elindeki eleman sayısı düşüktür ve bunların çoğunun aldığı ücret de yeterli değildir. Eğer denetim aktiviteleri gecikirse politika koyucular birinci yapısal bloktaki eksikleri karşılamakta etkinsiz olacaklardır. İkinci yapısal blok ileri dönük bir misyonu yerine getiremeyecektir.⁴⁰⁵

Basel II'nin karmaşıklığı ve ulusal denetim otoritelerine yüklenen rol denetim otoriteleri ve denetlenen taraflar arasındaki ilişkileri neredeyse imkansız kılmaktadır. Denetçilerin geleneksel rolleri tüketicilerin haklarını ve finansal istikrarı korumak için tasarlanan kuralların bankalarca uygulanmasını kontrol etmek iken, Basel II denetçilere bankaların risk yönetimine ilişkin mikro kararlarına en derinlemesine dahil olma rolü yüklemektedir. Bankalar hem teknik yeterlilik hem de spesifik tekniklere ilişkin bilgiye sahip olma ön avantajını ellerinde bulundurdıklarından denetçiler ya bu konularla ilgili bilgi ve görgülerini artırmak zorunda kalacak ya da doğru şekilde denetim yapamayacaklardır. Bankalar ve denetim otoriteleri Basel II içerisinde hali hazırda birlikte çalışmaktadırlar ve ulusal denetim otoritelerinin inisiyatifine bırakılan konuların çözümü için çok daha fazla işbirliği içinde olmak zorunda kalacaklardır.⁴⁰⁶ Basel II'nin birinci yapısal bloğu minimum sermaye gereksinimini belirlemek için karmaşık ve formüllere dayalı bir yaklaşım önerirken, ikinci yapısal bloğu denetim otoritelerine yüksek takdir yetkisi vermektedir. Gerçekten de aslında Basel II'nin çok karmaşık olduğu gerçeği temelde her türlü denetsel aktivitenin şeffaflığını düşürmektedir.⁴⁰⁷

Tablo 50'de Basel II uygulamalarının Türk Bankacılık sektörüne muhtemel etkilerinin güçlü yönleri ve zayıflıkları özet olarak gösterilmiştir.

⁴⁰⁵ Blundell-Wignall and Atkinson (2010), p.5

⁴⁰⁶ Benink and Schmidt. (2004). pp.157–198

⁴⁰⁷ Barth et al. (2008). p.242

Tablo 50. Türk bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri: Güçlü yönler ve zayıflıklar

İçsel Faktörler	SWOT Grupları	Alt faktörler
	Güçlü Yönler (Strengths)	S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmada etkili olması S₂: Basel II'nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi S₃: Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması S₄: Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi S₅: Basel II'ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması
	Zayıflıklar (Weaknesses)	W₁: Basel II'nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması W₂: Basel II'nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları W₃: Basel II'nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi W₄: Sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan yaklaşımların opsiyonel olmasının bankalar arasında haksız rekabete yol açması W₅: Basel II sermaye yeterliliği düzenlemelerinin tek başına risk yönetiminde yetersizliği W₆: Denetim otoriteleri için öngörülen karmaşık ve fazla iş yükünün sektörün denetimini zorlaştırması

7.3. Türk Bankacılık Sektörü İçin: Fırsatlar (Opportunities)

Basel II düzenlemelerinin Türk Bankacılık Sektörü'nde uygulandığında, sektöre muhtemel etkilerinin doğurabileceği 5 farklı fırsat ifade edilebilir.

O₁ : Bankacılıkta profesyonel ve güçlü bir risk yönetim sistemi kurulmasını sağlaması

Basel-II ile ortaya konulan yaklaşımlar ve ekonomik sermaye kavramı ile Türk bankacılık sektöründe mevcut olan finansal/endüstriyel oluşumların, risklerini daha iyi yönetmeleri teşvik edilmiş olacaktır.⁴⁰⁸

Basel II'nin herkesçe bilinen etkilerinin ötesinde, daha yaygın ancak çok da dikkate alınmayan etkisi tüm sermaye çerçevesinin daha iyi entegrasyonu kavramının bankaların günlük risk yönetimlerinin içerisine dahil olması yoluyla oluşan “çerçeve etkisi” dir. Basel II'nin amaçlarından ve de en sağlam dayanaklarından birisi de bankacılıkta en iyi risk yönetimi uygulamalarını yaygınlaştırmak ve bunlara sıkı sıkıya bağlanılmasını sağlamaktır. Basel II bankaların kredi kayıplarına ilişkin veritabanlarını

⁴⁰⁸ M.Yayla, Y. Türker Kaya (2005). Basel II, ekonomik yansımaları ve geçiş süreci. *BDDK ARD Çalışma Raporları*,. 2005/3, s.46, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1272calismaraporu_2005_3.pdf (Erişim Tarihi: 15.02.2011)

güncellemeleri ve daha güçlü risk yönetimi süreçleri benimsemeleri çabalarına çok büyük bir itici güç vermektedir. Ekonomik sermaye ve zorunlu sermayenin ölçütlerinin daha iyi uyumlaştırılması ancak zorunlu sermayenin ekonomik sermayedeki en iyi uygulamalara göre ayarlanması ile başarılmıştır. Aynı şekilde müşterilere kredi verilmesinin şartlarını ve imkânlarını da içeren ticari kararlardaki risk ve sermaye yönetiminin etkisi artmıştır. Bu durum Basel II'nin denetimin gözden geçirmesi yapısal bloğunun güçlenmesi ile daha da gelişecektir.⁴⁰⁹

Basel II'nin riske duyarlı yaklaşımı bankaların her işlemin oluşturduğu risk seviyesine dayanarak sermaye yeterliliklerini belirlemelerine yardımcı olur. Bankalar, bankanın risk portföyüne her bir işlemin ne kadar risk getireceğine dayanarak işlemlerine sermaye ayırmak amacıyla çeşitli modeller geliştirecek ve kullanacaklardır. Bu modeller banka tarafından üstlenilen çeşitli riskleri desteklemek için ne kadar sermaye gerektiğinin hesaplanmasına yardımcı olacaktır. Tutarlı ve anlamlı bir risk ayarlama ölçü çerçevesi, kurumların çeşitli iş aktivitelerindeki risk/getiri profillerini yönetmelerine ve ölçmelerine olanak tanıyacak güçlü performans göstergeleri sağlayacaktır. Böylelikle üst yönetimi bankanın iş faaliyetleri konusunda iki kritere göre değerlendirmeye zorlayacaktır: risk ve getiri arasındaki ilişki ve risk ve gerekli sermaye kriteri arasındaki ilişki. Böyle bir ilişki ayrıca kurumsal yönetişimin gelişmesine de katkıda bulunabilir. Basel II, özellikle ikinci yapısal blok aracılığıyla bankanın yönetim kuruluna ve üst düzey yöneticilerine hem kurum bazında hem de süreçler bazında çeşitli risk yönetimi aktivitelerinin onaylanması ve izlenmesi konularında ağır yükler yüklemektedir.⁴¹⁰

Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı bankalar için, global risk yönetimi ve riske duyarlı karlılık perspektifinden kendi içsel yönetim modellerini ayarlamak ve genişletmek için önemli bir fırsatı temsil etmektedir.⁴¹¹

O₂: Banka sermaye yeterliliğinin bankanın kredibilitesinin bir işareti olarak görülmesi

⁴⁰⁹ C.Borio and H.Zhu (2008). Capital regulation, risk taking and monetary policy:a missing link in the transmission mechanism?. *BIS Working Paper*, 268, p.6

⁴¹⁰ S. Fan (2003). Basel II: Its terms and its implications for Asian banks. *White & Case Part II*, p.36 an Asian Counsel reprint www.pbpress.com, pasicif business pres, November, www.whitecase.com (Erişim Tarihi: 15.05.2011)

⁴¹¹ A. Sudupe (2006). *Opportunities and consequences of Basel II in the risk management of small and medium-sized companies*. Universidad de Deusto (Spain). Unpublished PHD dissertation. <http://gradworks.umi.com/32/22/3222272.html> (Erişim Tarihi 15.07.2011)

Sermaye yeterliliği kriteri, bankanın kredibilitesi açısından önemli bir sinyal olarak algılanmaktadır. Basel II uzlaşısının 2. bloğunda öngörülen denetim otoritesi faaliyetleri bankanın bütünsel risk pozisyonunu değerlendirmede yardımcı olacak ve böylelikle banka daha fazla sermaye bulundurma ihtiyacını hissederek aşırı şoklara daha dayanıklı hale gelecektir.⁴¹² Bu nedenle Basel düzenlemeleri bankaların güvenilirliğini artırmada bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

O₃: Daha fazla şeffaflığın daha iyi risk algılaması getirmesi

Basel II uzlaşısının 3. bloğunda öngörülen piyasa disiplini çerçevesinde bankaların düzenli olarak tüm finansal verilerini ve risk durumlarını denetim kurumlarına ve kamuya açıklamaları gerekmektedir. Bankaların ve finansal kurumların gelir-gider akışlarının doğru ve tutarlı bir şekilde tümünü kamuya açıklamaları farklı kurumlar tarafından alınan risklerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.⁴¹³

O₄: Daha sıkı denetim ve daha fazla şeffaflığın banka kar ve maliyet verimliliğini artırması

Bankacılık denetleme ve izlemelerini genişleten düzenleme şartları ve bankacılık aktivitelerini sınırlandıran düzenlemeler genellikle banka verimliliğini artırmıştır. Hatta bu etki kar verimliliğini maliyet verimliliğine göre daha çok artırmıştır. Ancak bu etki her ülkede aynı düzeyde ve aynı yönde kalmamıştır.

⁴¹² O. De Jonghe (2010). Back to the basics in banking? A micro-analysis of banking system stability. *Journal of Finan. Intermediation*, 19, pp.387-417

⁴¹³ De Jonghe (2010). pp.387-417.; F. Pasiouras, S. Tanna, C. Zopounidis (2009). The impact of banking regulations on banks' cost and profit efficiency: Cross-country evidence. *International Review of Financial Analysis*, 18, pp. 294–302

Etkinin derecesi ülkedeki banka mülkiyet yapısı (özel sektör/devlet bankası), finansal piyasalardaki derinlik ve gelişmeler gibi birçok unsura göre değişiklik göstermektedir.⁴¹⁴

O5: Basel II’de öngörülen bilgi sağlama şartlarına uyumun banka sağlamlık derecelendirme notlarını (bank soundness rating) yükseltmesi

Dermigüç-Kunt vd. çalışmalarında kamuya ve otoritelere bilgi sağlama düzenlemelerine uyum ile banka sağlamlığı derecelendirme notları arasında pozitif ve çok güçlü bir ilişki bulmuştur. Özellikle bankalarından düzenli ve doğru olarak finansal verilerini denetim otoritelerine ve piyasa katılımcılarına raporlamalarını isteyen ülkeler, yüksek kalitedeki bilginin zamanında gönderilmesini denetim otoritelerinin ve piyasaların benzer şekilde izlenmesini güçlendireceğinden daha yüksek derecelendirme notu olan bankalara sahiptirler.⁴¹⁵

7.4. Türk Bankacılık Sektörü İçin: Tehditler (Threats)

Basel II düzenlemelerinin, Türk Bankacılık Sektörü’nde uygulandığında, sektöre muhtemel etkilerinin doğurabileceği 6 farklı başlıktaki tehdit faktörü tespit edilmiştir.

T₁ :Basel II’nin makroihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali

Bankanın kendi bireysel riskini yönetmek ve tüm bankacılık sistemi içinde bağımsız kalmak arasındaki alış veriş kabul etmek önemlidir. Bireysel riski azaltmak adına portföy oluşturulması sistemik bağlantılara riski transfer etmek anlamına gelebilir. Bu nedenle sistemik önem artabilir. Bundan dolayı, Basel I ve Basel II gibi bireysel risk alımını sınırlayan ihtiyati (prudential) düzenlemeler tüm finansal sistemin istikrarını korumak için yeterli değildir. Sistemi bir bütün olarak gören makro bakış açılı denetim finansal istikrarı başarmak için gereklidir. Makro bakış açılı yaklaşım hem bireysel risk alımını (tek tek banka bazında) hem de her finansal kurumun bireysel risk alımının sistemik önemini çok dikkatli bir şekilde ele almayı gerektirir.⁴¹⁶

⁴¹⁴ A. Lozano-Vivas, F. Pasiouras (2010). The impact of non-traditional activities on the estimation of bank efficiency: International evidence. *Journal of Banking & Finance*, 34 pp.1436–1449.; Pasiouras, et all. (2009).pp. 294–302;

⁴¹⁵ A.Demirgüç-Kunt vd. (2008). Banking on the principles: Compliance with Basel Core Principles and bank soundness. *Journal of Finan. Intermediation*, 17, pp. 511–542

⁴¹⁶ C. Zhoui (2010). Are banks too big to fail? Measuring systemic importance of financial institutions, *International Journal of Central Banking*, December, p.205

Basel II uzlaşısında görülen bir diğer önemli zayıflık bankaların faaliyet gösterdiği makrofinansal çevreye bağlantı kurmamasıdır. Birçok gözlemci kredi büyüme oranlarındaki aşırı yüksekliğe işaret ederken (örneğin konut kredilerindeki patlama) sermaye yeterliliği zorunlulukları bu riskleri yansıtmamıştır. Yaklaşım yalnızca, etkinsizliği kanıtlanmış, denetim otoritesinin basiretine ve ihtiyatına dayandırılmıştır.⁴¹⁷

Coval (2009)⁴¹⁸ ve Pennacchi (2006)⁴¹⁹ çalışmalarında varolan sermaye yeterliliği düzenlemelerinin sistemik riskleri desteklemiş olabileceğini belirtmişlerdir. Var olan sermaye yeterliliği düzenlemeleri içsel ve dışsal derecelendirme yaklaşımı ile temerrüt olasılığı ve temerrüt halinde kayıp üzerine yoğunlaşan kredi riski değerlendirmesine dayanmaktadır. Düzenleyiciler ve derecelendirme kuruluşları tarafından göz ardı edilen önemli bir özelliği temerrütün zamanlaması ya da temerrütün ortaya çıkma ihtimalini oluşturan şartlardır. Yeni Basel sermaye uzlaşısı bankaları özellikle durgunluk dönemlerinde temerrüt ihtimali olan kredilere yoğunlaşmaları konusunda teşvikler içermektedir ancak sermaye yeterliliği düzenlemeleri ya da meduat sigorta primleri sistemik risk için bir prim içermedikleri sürece, bankalar faiz dışı aktivitelere girişerek aşırı sistematik risk alma motivasyonunda olacaklardır.⁴²⁰

Basel II düzenlemelerinin mikro düzeyde sağlam bankalar oluşturulmasına yardımcı olurken beklenmedik sonuçlar doğurabilecek makro bakış açısını göz ardı etmesi bankacılık sektörü açısından riskleri beraberinde getirmektedir.⁴²¹ Basel II’de makroihtiyati polika yapısal bloğu eksiktir.⁴²² Yaklaşan finansal istikrarsızlık için uyarı verebilmek amacı ile finansal piyasalardaki konjonktürel ve yapısal eğilimlerin izlenmesi olarak tanımlanan “makroihtiyati izleme” son yıllarda Merkez bankalarının

⁴¹⁷ S. Barnes, et al. (2010). Minimising risks fro imbalances in European banking. *OECD Economics Department Working Papers*, 828, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5km33smz5nt-en>, p.24, (Erişim Tarihi: 15.07.2011)

⁴¹⁸ J.D. Coval, J.W Jurek, E. Stafford (2009). The economics of structured finance. *J. Econ. Perspect*, 23, pp.3–25.

⁴¹⁹ G. Pennacchi (2006). Deposit insurance, bank regulation, and financial system risks. *Journal of Monet. Economics*, 53, pp. 1–30.

⁴²⁰ De Jonghe (2010). pp.387-417

⁴²¹ H. H. Kotz (2009), Deutsche Bundesbank financial stability review.

<http://www.bis.org/review/r091216g.pdf> (Erişim Tarihi: 05.12.2010) Member of the Executive Board of the Deutsche Bundesbank

⁴²² C. Borio (2009). The macroprudential approach to regulation and supervision, What? How Why? *Presentation to the Banque de France and Toulouse School of Economics Conference on “the future of financial regulation”*. 28 January 2009

ana faaliyeti haline gelmiştir.⁴²³ Makroihtiyati problemler üç bölümdür: likidite problemlerine yol açan kötü krediler, toptan satış piyasalarına aşırı bağıllık ve karmaşıklığa neden olan kompleks finansal ürünler. Çöküş dönemlerinde nasıl davranılacağına dair tecrübe eksikliği var olduğu sürece karmaşık finansal araçlar ve bunlara karşın tutulacak sermaye için daha fazla düzenleme gerekmektedir.⁴²⁴

T₂: Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağıllığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması

Sektördeki diğer önemli kısıt, standart yaklaşımlar altında gerekli olan derecelendirme notlarına birçok banka borçlusunun, özellikle KOBİ'lerin, sahip olmamasıdır. Kayıt dışı sektörün yaygınlığı, kayıt içi sektörün ise muhasebe standartlarına uygun verilerinin olmayışı, standart yaklaşımlar altında şirketlerin çoğunun derecelendirilmemiş kategorisine girmesine sebep olması ve dolayısıyla Basel-I'le paralel hesaplamaların yapılmasını gerektirecektir.⁴²⁵

Hali hazırda finansal globalleşme ile kredi derecelendirme kuruluşlarının rolleri bir hayli artmıştır. Buna ek olarak kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri dereceleri kredi riski ağırlıklandırmasında uygulanan kurallar ile bütünleştiren Basel II ile beraber bu kuruluşların rolleri en üst seviyeye ulaşmıştır. Derecelendirme notları genel olarak yapışkandır yani piyasa değişmelerine çok geç tepki verirler ve tepki verdiklerinde de bu tepki aşırı fazla olur. Bu aşırı tepki son yıllarda finansal krizleri derinleştirmiş, finansal istikrarsızlığa katkıda bulunmuş dahası krizlerin ülkeler arasında yayılmasına neden olmuştur.⁴²⁶

⁴²³ E. P. Davis and D. Karim (2009). Macroprudential regulation – the missing policy pillar. (Keynote address at the 6th Euroframe Conference on Economic Policy Issues in the European Union). 12th June 2009, entitled *Causes and consequences of the current financial crisis, what lessons for EU countries?*

⁴²⁴ R.Barrell and E. P Davis (2008). The evolution of the financial market crisis in 2008. *National Institute Economic Review*, 206, pp.5-14

⁴²⁵ M. Yayla, Y. Türker Kaya (2005). Basel II, Ekonomik yansımaları ve geçiş süreci. *BDDK ARD Çalışma Raporları*. No: 2005/3, s.45.

⁴²⁶ M. Elkhoury(2008). Credit rating agencies and their potential impact on developing countries. UNCTAD/OSG/DP/2008/1 http://www.unctad.org/en/docs/osgdp20081_en.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2011)

T₃ :Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi

Araştırmalar bankaların ekonomik büyüme için önemli olduklarını göstermektedir.⁴²⁷ Düzenleyici otoriteler sermaye düzenlemesi uyguladıklarında bu, bankaların davranışlarını etkiler. Eğer düzenleme, sermaye yeterliliği rasyosu artışı şeklinde gelirse bankalar ya öz sermayelerini artırmalıdır ya da yatırım varlıklarını azaltmalıdırlar. Bankacılık düzenlemeleri ihtiyatla uygulanmalıdır. Bu duruma özellikle ekonominin zayıf olduğu dönemlerde dikkat edilmelidir. Çünkü artan banka sermaye yeterliliği oranı kredi arzı daralmasına yol açabilmektedir. Basel II’de bu durumun oluşma ihtimali daha yüksektir. Çünkü depresyon zamanlarında bankalar yeniden sermaye yapılandırma yerine varlıklarını azaltma eğilimindedirler.⁴²⁸ Basel II’nin özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ve özellikle de kötü SYR’ye sahip ülkelerde kredi arzını azaltma etkisi olacaktır ve bu göz ardı edilmemelidir.⁴²⁹ Kredi arzının azalması da ekonomik büyüme üzerinde yavaşlatıcı etki doğurabilecektir.

T₄: Basel II’nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması

Basel II düzenlemelerinin tek tek bankaların ya da sistemin tümünün risklerini azaltacağına dair dolaylı öngörüler tamamen hipotetiktir. Ampirik destek temel olarak, tek tek bireysel finansal kurumlar tarafından ya da onların düzenleyici otoriteleri tarafından üstlenilen risk alma, risk transferi ve risk desteğinin iyi tanınmış formlarının, teoride temerrüt olasılıklarını ve söz konusu kayıpların şiddetini nasıl etkileyeceği hakkında yapılan kalitatif çıkarımlardan oluştuğu görülmektedir.⁴³⁰ John vd. (2000) çalışmalarında bankacılık düzenlemelerinin banka sermaye rasyolarına odaklanmasının risk alımını kontrolde etkin olmayacağını göstermişlerdir.⁴³¹

⁴²⁷ R. Levine (2004). Finance and Growth: Theory and Evidence. *NBER Working Paper*, 10766, September.

⁴²⁸ J.S. Hyun, B.K. Rhee (2011). Bank capital regulation and credit supply. *Journal of Banking & Finance*, 35, pp.323–330

⁴²⁹ Chiuri et al (2002). p.894.

⁴³⁰ E. J. Kane (2007). Basel II: A contracting perspective. *Journal of Financial Services and Reserves*, 32, p.7.

⁴³¹ K.John et al. (2000). A theory of bank regulation and management compensation. *The Review of Financial Studies*, 13 (1), pp. 95-125.

T₅: Finansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması

Kısa vadeli krediler uzun vadeli kredilere göre daha az rezerv tutma zorunluluğundan dolayı her zaman daha cazip olmuşlardır. Asya finansal krizi kısa vadeli kredilerin finansal istikrarsızlığın temel nedeni olabileceğini göstermiş olmasına rağmen Basel II sermaye uzlaşısı bu konuyu dikkate almamıştır.⁴³²

Risk bazlı düzenlemeler, banka sermayesinin bankanın riskliliğinin doğrudan bir fonksiyonu olarak görüldüğü Basel II önerilerinde temel girdi olarak ortaya çıkmıştır. Banka sermayesinin riske duyarlı olması kavramı çekici olsa da Basel II formatındaki asıl uygulamalar potansiyel negatif yan etkileri de beraberinde getirmektedir. Basel II hem tek tek kurumlar hem de tüm bankacılık sistemi için finansal riski artırabilir ve finansal istikrarsızlığı tetikleyebilir. Bu durum riskin endojen olan doğasından kaynaklanabilir.⁴³³

T₆: Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaştıracak olması

2001 krizi sonrasında, Türk Bankacılık Sektörü ciddi bir yeniden yapılanma döneminden geçmiştir. Bu dönemde hayata geçirilen, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin sağlamlaştırılması, sektörün sermaye tabanının güçlendirilmesi, problemli bankaların sistemden çeşitli yöntemlerle uzaklaştırılması gibi yapısal değişiklikler, sektörü olası krizlere karşı bağımsızlık kazanmış bir duruma getirmiştir.⁴³⁴ Sektörün sermaye yeterlilik rasyosu da Basel II’de öngörülen oranların hayli üzerindedir. Türk Bankacılık sektörü hali hazırda kredi geri dönüşlerinde de bir problem yaşamamaktadır.

Tablo 51’de Basel II uygulamalarının Türk Bankacılık sektörüne muhtemel etkilerinin fırsatları ve tehditleri özet olarak gösterilmiştir.

⁴³² Stichele (2005). p.20

⁴³³ J. Danielsson (2003). On the feasibility of risk based regulation. *CESifo Economic Studies*, 49 (2/2003), pp. 157-179

⁴³⁴ B.Civelek Yüce (2009), Küresel finansal kriz ve Türk Bankacılık Sektörü, *Görüş Global Leaders*, November, s.33

Tablo 51. Türk bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri: Fırsatlar ve tehditler

Dışsal Faktörler	SWOT Grupları	Alt faktörler
	Fırsatlar (Opportunities)	O ₁ : Bankacılıkta profesyonel ve güçlü bir risk yönetim sistemi kurulmasını sağlaması
		O ₂ : Banka sermaye yeterliliğinin bankanın kredibilitesinin bir işareti olarak görülmesi
		O ₃ : Daha fazla şeffaflığın daha iyi risk algılaması getirmesi
		O ₄ : Daha sıkı denetim ve daha fazla şeffaflığın banka kar ve maliyet verimliliğini artırması
		O ₅ : Basel II'de öngörülen bilgi sağlama şartlarına uyumun banka sağlamlık derecelendirme notlarını (bank soundness rating) yükseltmesi
	Tehditler (Threats)	T ₁ : Basel II'nin makroihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali
		T ₂ : Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağılılığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması
		T ₃ : Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi
		T ₄ : Basel II'nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması
		T ₅ : Finsansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması
		T ₆ : Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaştıracak olması

8. SWOT Analizi: Avrupa Birliği bankacılık sektöründe Basel II uygulamalarının etkileri

Basel II'yi 2007 yılından bu yana uygulayan AB bankacılık sektörü üzerinde Basel II'nin etkileri konusunda daha çok yapılan çalışmaların literatür taraması yoluyla SWOT faktörleri tespit edilmiştir. Elde edilen SWOT faktörleri ampirik bulgular ışığında tespit edilen unsurlardan oluşmaktadır.

8.1. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü İçin: Güçlü Yönler (Strengths)

Basel II düzenlemelerinin AB bankacılık sektörüne etkileri konusunda 5 farklı güçlü yön görülmüştür.

S_{AB-1}: Basel II'nin AB çapında iyi işleyen bir bankacılık sisteminin kurulmasına yardım etmesi

Son yıllarda yaşanan finansal karmaşa da dayanıklı ve iyi işleyen bankacılık sistemlerinin önemini bir kez daha göstermiştir. Basel II uzlaşısının uygulanması bankalara ve bankacılık denetim otoritelerine dirençli ve iyi çalışan bir sistem kurmakta

yardımcı olacaktır. Denetim altyapısı ile ilgili olarak da AB’de sınır ötesi denetimin güçlendirilmesi önemlidir ve Basel II bu konuda yol gösterici ve yardımcıdır.⁴³⁵

S_{AB-2}: Basel II’nin AB içerisinde etkili ve geçerli bir sınır ötesi bankacılık denetimini sağlaması

AB’de denetim alt yapısının başa çıkması gereken iki temel sorun bulunmaktadır. Birincisi sınır ötesi bankacılık denetimi, ikincisi denetim otoriteleri ve merkez bankaları arasındaki karşılıklı etkileşim. AB’deki bankalar son 20 yılda artan düzeyde globalleşmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında Basel II düzenlemeleri uluslararası faaliyet gösteren bankalar için uymak zorunda oldukları kuralları ve geçirmek zorunda oldukları denetimleri ortak bir zeminde ve tek elde toplamak açısından AB’de sınır ötesi bankacılık denetimi açısından önemlidir.⁴³⁶

S_{AB-3}: Basel II’nin 3 yapısal bloktan oluşan çerçevesi AB bankacılığında üçlü risk koruması sağlayarak güçlü bir etki sağlamaktadır.

Basel II’nin temelde 3 bloktan oluşan çerçevesi mantıksal olarak çekicidir. Düzenleyici ve ekonomik sermaye kavramlarını ayarlayan sermaye yükümlülüğü kavramı daha da ilgi çekicidir. Aynı zamanda bankanın ticari faaliyetleri karması ile risk yönetimi uzmanlığı üzerinde yetkili otoritelerin yargıları ışığında yükümlülüğün çeşitlendirilebilmesi fikri de mantıklıdır. Ayrıca bunların kamuya daha fazla açıklama ve şeffaflık ile aydınlatılması da uygundur. Aslında 3 bloklu yaklaşım başka yönlerden de etkilidir. Finansal Hizmetler Otoritesi bu üç bloklu yaklaşımı, sermaye belirleme yöntemlerinin geliştirilmesine ve iyileştirilmesine bankacılık sisteminden daha fazla ihtiyaç duyulan sigortacılık piyasasında da kullanmaya başlamıştır.⁴³⁷

S_{AB-4}: Basel II’nin risk yönetimine, risk tabanlı fiyatlamaya ve iç kontrole vurgu yaparak daha iyi bir yönetim sağlaması

Basel II’nin en önemli etkilerinden birisi de risk yönetimine, risk tabanlı fiyatlamaya ve iç kontrole vurgu yaparak daha iyi bir yönetim sağlamasıdır. Bunun yanında, büyük finansal kuruluşların öncekinden daha homojen ve daha iyi odaklanmış

⁴³⁵ BIS (2008). Review 53.p.4.

⁴³⁶ Bank of International Settlements [BIS] (2008). BIS Review 53/2008, Speech by Dr Nout Wellink, President of the Netherlands Bank and Chairman of the Basel Committee on Banking Supervision, at the 36th Economics Conference 2008, held at the Austrian National Bank, Vienna, 28 April 2008.

⁴³⁷ H.Davies (2005). Review of the review. *Financial Markets, Institutions and Instruments*. 14 (5). p.252

olarak yönetişimine yardımcı olacak şekilde müşteri kredi derecelendirme notlarının tutarlılığından sağlanacak faydalar da sayılabilir.⁴³⁸

S_{AB-5}: Basel II'nin önceki sermaye standartlarının neden olduğu kredi piyasası aksaklıklarını azaltması ve piyasa disiplinini desteklemesi

Basel II uygulamalarının bankacılık sektörüne sağlayacağı yararlardan bir tanesi de, kredi piyasasındaki önceki sermaye standartlarından kaynaklanan bozulmaları azaltmasıdır. Basel II ayrıca, piyasa disiplinini destekleyerek finansal system güvenliğine katkıda bulunur.⁴³⁹

8.2. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü İçin: Zayıf Yönler (Weaknesses)

Basel II düzenlemelerinin AB bankacılık sektörüne etkileri konusunda 6 farklı zayıf yön görülmüştür.

W_{AB-1}: Kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağıllık ve AB firmalarında da derecelendirme bulunmaması

Bireysel risk düzeyleri söz konusu olduğunda, banka müşterileri için bazı risk derecelendirmelerinin hesaplanması gerekmektedir. Temel olarak iki seçenek bulunmaktadır: dışsal ve içsel derecelendirme. Dışsal derecelendirme ABD’de çok daha popülerken, Avrupa’da yalnızca büyük firmaların uluslararası bir derecelendirme kuruluşu tarafından verilmiş resmi bir derece notu bulunmaktadır. Bu nedenle Avrupa bankaları son yirmi yılda içsel derecelendirme sistemleri geliştirmişlerdir. Çünkü “risk dönüştürme” bankalar için temel kar kaynağıdır ve bu tür riskleri yönetmek doğal olarak her ticari bankanın ilgisini çekmektedir. Dışsal derecelendirme kültürü eksikliği ve Avrupa’daki diğer daha az gelişmiş sermaye piyasası bunu gerekli kılmıştır. Sonuç olarak Avrupa bankaları içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım kavramlarına çok eğilimlidir. (ancak Basel II’deki gibi çok farklı bireysel risk değerlendirme ve yönetme sistemlerinin standartlaştırılmasını zorunlu kılan bir standartlaştırılmış düzenleyici çerçeveye değil). Diğer yandan Amerikan Bankaları tarihsel olarak bağımsız dışsal derecelendirmeye alışıkrlar.⁴⁴⁰

Basel II düzenlemelerinin dışsal derecelendirmeye çok fazla bağlı olması da eleştirilmelidir. Eğer kredi derecelendirme kuruluşları uygun düzeyde yetkinlik ve

⁴³⁸Chorafas (2004). pp 31-60.

⁴³⁹R.Herring (2005) Implementing Basel II: Is the game worth the candle?.*Financial Markets, Institutions & Instruments*. 14 (5). p.252

⁴⁴⁰Haber (2007). pp.383-389

bütünlük içinde çalışabilirlerse sağladıkları hizmetler çok büyük bir değer oluşturacak ve finansal piyasaların çok yardımcı bir parçası olacaklardır. Ancak bu derecelendirmelerin, hiçbir zaman bankaların kendi değerlendirme sistemleri için yatırım yapmaları ihtiyacını yok etmemelidir. Derecelendirme kuruluşlarının temel başarısızlıklarından birisi yapısal ürünlerin dayandıkları temelin anlaşılmasından derecelendirmelerinin kabul edilmesi olmuştur.⁴⁴¹

W_{AB-2}: Basel II'nin konjonktürel döngüye etkisinin ekonomideki finansal ve makroekonomik devreleri derinleştirilmesi

Basel II uygulamaları altında krediler daha üst risk seviyesine yükseldikçe, bunlar için ayrılması gereken sermaye miktarı da artacaktır. Kötü zamanlarda sermayenin artırılması zor ve maliyetli olacağından bankalar ödünç verme faaliyetlerini yavaşlatmaya zorlanacaklar ve bu da ekonomideki yavaşlamayı hızlandıracaktır. Bu nedenle Basel II'nin Basel I'den daha fazla ekonomik devrelerin finansal olarak derinleşmesine neden olacaktır⁴⁴². Basel II'nin konjonktürel etkisi finansal olarak entegre olmuş Avrupa ülkelerinde kredi arzının daha fazla daralmasına neden olacaktır.⁴⁴³

W_{AB-3}: İleri içsel derecelendirme yaklaşımının ve temel içsel derecelendirme yaklaşımının karmaşıklığının bankalar arasında eşitsizliğe yol açması

Kredi riskinin tam denge yapısal modelini kullanarak hesaplanan sermaye yeterliliğine göre, Basel II'deki İleri İçsel Derecelendirme Yaklaşımı, düzenlemelerin %99,9 ödeme gücüne sahip banka hedefini başarmak için gerekli olan sermayeyi çok önemli derecede düşük hesaplamaktadır. Tahminler, İleri İçsel Derecelendirme Yaklaşımını kullanan bankaların kurumsal yabancı kredi ve banka kredisi portföylerinde %5'ten daha fazla temerrüt oranı ile karşı karşıya iken bile Haziran 2006'da yürürlüğe konulan bu yaklaşım ile halen minimum risk bazlı zorunlu sermaye yükümlülüğünü karşılayabileceklerini göstermektedir. Buna karşın, Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ise düzenlemenin hedef olarak koyduğu borç ödeme kapasitesi standardının çok çok ötesinde bir sermaye hesabı ortaya çıkarabilmektedir. Ayrıca Basel II içerisindeki Riske Maruz Tutar (EAD) ve Temerrüt Halinde Kayıp

⁴⁴¹ De La Rosiere Report (2009). *The High-Level Group on financial supervision in the EU, chaired by Jacques de Larosiere, Report*, Brussels, 25 February 2009, p.17

⁴⁴² S.Sayar (2010). *Issues in finance: Credit, crises and policies*. Malasia :Blackwell Publishing. p.19

⁴⁴³ International Money Fund [IMF] (2008). *World economic and financial surveys: Regional Economic Outlook Europe: Dealing with shocks*. USA: IMF Publications, p.38

(LGD) tanımlarında önemli anlam belirsizlikleri bulunmaktadır ki bu belirsizlikler İçsel Derecelendirme Yaklaşımını Uygulayan bankalar arasında sermaye standartlarında önemli farklılıklara yol açabilir. Basel II düzenlemeleri EAD ve LGD tanımları açısından gereksiz biçimde bulanık ve belirsizdir. Bu kavramların farklı yorumlanması İleri İçsel Derecelendirme yaklaşımı altında çok büyük farklılıklarla minimum zorunlu sermaye yeterliliği oranlarına yol açabilir. Ortak risk faktörü içeren iyi tanımlanmış her yapısal kredi riskinde doğal olarak oraya çıkan sistematik risk faktörü LGD tanımı içerisinde sayılmamaktadır.⁴⁴⁴

W_{AB-4}: Basel II' de kullanılan risk modellerinin anlaşılabilirliği ve yetersizliği

Büyük bankaların alım satım hesapları ve bankacılık hesaplarında maruz kalınan riskler için içsel derecelendirme risk modellerini kullanmaları ayrıca bir temel problem olmuştur. Bu modeller yönetim kurulu üyeleri tarafından tam olarak anlaşılabilir değildir. (Basel II kuralları yönetim kurulunun kurumların risk yönetimini anlamalarına ilişkin talepleri artırmış olsa dahi). Modeller normal şartlar altında testleri geçseler dahi, olağan üstü durumlar için açık ve net olarak çok kısa istatistikî bir ufka sahip olmuşlar ve yetersiz kalmışlardır. İlerideki kurallar yalnızca risk modellerine dayanmak yerine değerlendirme ve anlayışa daha fazla yer vererek tamamlanacaktır. Denetim otoriteleri, yönetim kurulu üyeleri ve yöneticiler yeni finansal ürünleri, alınan risklerin doğasını ve boyutu tam olarak anlamalıdır; stres testleri manasız kısıtlar olmadan yapılmalı ve profesyonel durum değerlendirme çalışması günlük işlerin merkezine oturtulmalıdır.⁴⁴⁵

W_{AB-5}: İkinci yapısal bloktaki net olmayan tanımların denetçileri pasif olmaya itmesi.⁴⁴⁶

2007 yılında baş gösteren Global Finansal krizde de görüldüğü gibi denetimciler tarafından uygulanan bazı düzenlemeler krizin derinleşmesinde rol oynamıştır. Bazı düzenlemeler ters etkiler doğurmuş ve menkul kıymetleştirme sürecinin aşırılıklarına katkıda bulunmuştur. Ayrıca Basel II'nin ikinci yapısal bloğundaki kuralların net olmaması denetçilerin proaktif olmaktan çok pasif olmalarına yol açmıştır.

W_{AB-6}: Basel II'nin portföy riski gibi vb. bazı önemli riskleri olduğundan daha önemsiz göstermesi

⁴⁴⁴ P. H. Kupiec (2007). Financial stability and Basel II. *Annals of Finance*, 3 (1), pp.107–130

⁴⁴⁵ De La Rosiere Report (2009). p.17

⁴⁴⁶ De La Rosiere Report (2009). p.43

Basel II bazı önemli riskleri olduğundan daha düşük gösterirken aynı zamanda bankaların bu risklerle başa çıkma yeteneğini de olduğundan daha yüksek göstermektedir. Risklerin, menkul kıymetleştirme yolu ile dağıtılması mantığının küresel bazda doğru olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu gibi hatalar, zorunlu kılınan sermaye gereksiniminin çok küçük olmasına neden olmuştur. Bu durum değişmelidir. Basel metodolojisi gereğinden fazla şekilde geçmiş ekonomik bilgiye ve geçmişteki iyi likidite koşullarına dayanmaktadır.⁴⁴⁷

Tablo 52’de Basel II uygulamalarının AB Bankacılık sektörüne muhtemel etkilerinin güçlü ve zayıf yönleri özet olarak gösterilmiştir.

Tablo 52. AB bankacılık sektörüne Basel II’nin muhtemel etkileri: Güçlü ve zayıf yönler

İçsel Faktörler	SWOT Grupları	Alt faktörler
	Güçlü yönler (Strengths)	S_{AB-1}: Basel II’nin AB çapında iyi işleyen bir bankacılık sisteminin kurulmasına yardım etmesi S_{AB-2}: Basel II’nin AB içerisinde etkili ve geçerli bir sınır ötesi bankacılık denetimini sağlaması S_{AB-3}: Basel II’nin 3 yapısal bloktan oluşan çerçevesi AB bankacılığında üçlü risk koruması sağlayarak güçlü bir etki sağlamaktadır. S_{AB-4}: Basel II’nin risk yönetimine, risk tabanlı fiyatlamaya ve iç kontrole vurgu yaparak daha iyi bir yönetim sağlaması S_{AB-5}: Basel II’nin önceki sermaye standartlarının neden olduğu kredi piyasası aksaklıklarını azaltması ve piyasa disiplinini desteklemesi
	Zayıf yönler (Weaknesses)	W_{AB-1}: Kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağılılık ve AB firmalarında da derecelendirme bulunmaması W_{AB-2}: Basel II’nin konjonktürel döngüye etkisinin ekonomideki finansal ve makroekonomik devreleri derinleştirilmesi W_{AB-3}: İleri içsel derecelendirme yaklaşımının ve Temel içsel derecelendirme yaklaşımının karmaşıklığının bankalar arasında eşitsizliğe yol açması W_{AB-4}: Basel II de kullanılan risk modellerinin anlaşılabilirliği ve yetersizliği W_{AB-5}: İkinci yapısal bloktaki net olmayan tanımların denetçileri pasif olmaya itmesi W_{AB-6}: Basel II’nin portföy riski gibi vb. bazı önemli riskleri olduğundan daha önemsiz göstermesi

8.3. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü İçin: Fırsatlar (Opportunities)

Basel II düzenlemelerinin AB bankacılık sektörüne etkileri konusunda ortaya çıkan 4 farklı fırsat görülmüştür.

O_{AB-1}: Basel II’nin AB’de denetimsel entegrasyon için bir fırsat olması

⁴⁴⁷ De La Rosiere Report (2009). p.17

Avrupa Birliği Basel II düzenlemelerini Birlik içinde düzenleyici çerçevenin entegrasyonunu destekleyen bir yöntem olarak görmektedir. Avrupa Parlamentosu uluslararası aktif Avrupa bankacılık grupları için çoğunlukla ulusal pazarlarda faaliyet gösteren yerel bankaların yükünü artırmadan tek tip bir çerçeve kurmak istemektedir.⁴⁴⁸

O_{AB-2}: Basel II'nin AB'de ekonomik ve finansal yakınsama (convergence) için bir fırsat olması

Basel II düzenlemeleri AB içerisinde konjoktürel ve finansal yakınsama açısından bir fırsat olarak görülebilir. Basel II uygulamaları için tutarlılık yaklaşımını temin eden ortak bir AB direktifi yayımlanmış olması, tüm ülkelerin ve tüm bankacılık sektörlerinin hukuksal olarak bağlayıcı olan ve iyi tanımlanmış bir tabanda hareket etmeleri anlamına gelmektedir.⁴⁴⁹

O_{AB-3}: Basel II'nin AB içerisinde uluslararası faaliyet gösteren bankaların denetim kalitesini arttırması

Denetimsel faaliyetler banka ürünleri konusunda nispeten az düzeyde sınırlamalar ve yasaklamalar getirmiş olsa da, Basel II düzenlemeleri bu ürünlerin kullanımı üzerindeki inceleme ve denetimi oldukça arttıracaktır. Bu nedenle, ek olarak getirilen kurumsal mekanizmalar aracılığıyla uluslararası faaliyet gösteren bankaların denetimlerinin kalitesi net olarak iyileşecektir.⁴⁵⁰

O_{AB-4}: Basel II'nin bankacılıkta şeffaflığı artırarak düzenleyici otoritelerin kurumların gerçek risk pozisyonları hakkında net bilgi sahibi olmalarını sağlaması

Basel II'nin ikinci yapısal bloğunun öngördüğü denetimin gözden geçirmesi yaklaşımından beklenen en önemli yararlarından birisi de öngörülen şeffaflık neticesinde bankaların genel yönetişimi ve risk yönetim prosedürlerinin kalitesinin düzeyi konusunda denetim otorileri için daha doğru bir bilgiye sahip olmalarıdır. Bu durum denetçiler açısından kurumların gerçek risk düzeylerini değerlendirebilmek için rehber olacaktır. Aynı zamanda kendini geliştirmesi gereken bankalara da bu sayede denetim otoriteleri doğru yol gösterebileceklerdir.⁴⁵¹

⁴⁴⁸Kane (2007). p. 40

⁴⁴⁹J. M. Roldán (2006) . Basel II – an opportunity for convergence in the EU. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 14 (1), pp.24 - 28

⁴⁵⁰Tarullo (2008). p.259

⁴⁵¹KPMG Germany (2011). ICAAP in Europe : Moving in different directions. *Survey Report*.
<http://www.kpmg.com/channelislands/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/ICAAP-in-Europe-May-2011.pdf>. (Erişim Tarihi: 05.06.2011)

8.4. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü İçin: Tehditler (Threats)

Basel II düzenlemelerinin AB bankacılık sektörüne etkilerinin neden olabileceği 5 farklı tehdit unsuru görölmüştür.

T_{AB-1}: Basel II gibi müdahaleci denetim ve düzenleme politikaları banka faaliyetlerini kısıtlayarak AB içerisinde bankaların verimli işlemlerini engelleyebilir.

Chortareas vd. çalışmasında, sermaye kısıtlamalarına izin veren, denetimsel otoriteleri güçlendiren, özel sektör bankalarını özellikle takip eden ve banka faaliyetlerini kısıtlayan müdahaleci denetimsel ve düzenleyici politikaların bankaların verimli çalışmalarını engelleyeceğini bulmuştur. Elde ettikleri bulgular daha açık, daha rekabetçi ve daha demokratik politik sisteme sahip ülkelerin bankaları daha yüksek faaliyet verimliliği seviyelerine sahip olmaktadır.⁴⁵²

T_{AB-2}: Ulusal Denetim otoritelerinin kriterleri farklı yorumlamasının bankacılık sisteminin istikrarını bozabilmesi

Potansiyel olarak, düzenleyici çerçevenin farklı yorumlamaları göz önüne alındığında zorunlu sermaye gereksinimlerinin olması gerekenden düşük ya da yüksek hesaplanması ihtimali ve konjonktürün bulunduğu aşama, herkese fırsat eşitliği kavramına zarar vermekte ve LGD (temerrüt halinde kayıp) ve EAD (temerrüte maruz tutar) gibi değişkenlerdeki sapmaların yapısal nedenlerden mi yoksa o döneme özel nedenlerden mi kaynaklandığını ayırttırabilme zorluğunu artırmaktadır. Bu durum otoritelerin erken uyarı sistemi risk göstergelerinin değerlendirmesini yanlış hesaplama riskini artırabilecek ve finansal istikrar açısından negatif sonuçlar doğurabilecek olan finansal sistem içindeki birikmiş riskleri yoğunlaştırabilecektir.⁴⁵³

T_{AB-3}: AB’de üye devletler arasında ortak bir ekonomik konjonktür bulunmamasının Basel II’nin üye ülkeler üzerindeki net etkisinin ölçülmesini engellemesi

AB içerisinde her biri farklı ekonomik modellere ve farklı finansal yapıya sahip 27 ülke aynı ekonomik döngüye sahip bulunmamaktadır. AB içerisinde sınır ötesi faaliyet gösteren bankaların sayısının fazla olması da durumu daha fazla

⁴⁵² G.E.Chortareas et al. (2010). Bank supervision, regulation and efficiency: Evidence from the European Union. Conference Paper presented at *European Economics and Finance Society 9th Annual Conference 3th-6th June 2010, Athens, Greece*.

⁴⁵³ S. D. R. Lopes and T. Nunes (2010). A simulation study on the impact of correlation between LGD and EAD on loss calculation when different LGD definitions are considered. *Journal of Banking Regulation*, 11 (2), pp.156–167

karmaşıktır. Ülkeler arasında makro ekonomik değişkenlerde farklılıklar bulunduğu için ekonomik döngünün tanımı ve zamanı tam olarak netleştirilememektedir. Bu da uygulamaları zorlaştırmaktadır.⁴⁵⁴

T_{AB-4}: AB çapında ulusal bankacılık sistemlerinin farklılıklarının Basel II uygulamalarında tutarsızlığa neden olabilmesi

Basel II uygulamalarının etkileri arasında geçici olmayan ve en ciddi tehditlerden birisi olarak sayılabilecek bir diğer konuda farklı yetki ve yargı mercilerindeki banka denetçilerinin Basel II uygulama yorumlamalarının nasıl bir noktada birleşeceği. Önemli oranda sınır ötesi operasyonları olan bankalar her ulusal denetim otoritesinin uygulama hakkında farklı sorular sormasından, farklı bilgiler talep etmesinden, maliyetleri artıracak diğer faaliyetlerde bulunmalarından ve Basel II'nin grup bazında uygulanmasını teşvik etme açısından tutarsız ve istikrarsız olmalarından çekinmektedir.⁴⁵⁵

Globalleşme olsun olmasın ülkelerin ulusal piyasaları temel karakteristik özellikleri bakımından birbirlerinden farklıdır. Bu nedenle AB'de bankacılık sektöründe, temelde ulusal farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum Basel II'nin uygulanması açısından da doğrudur. Bankacılık endüstrisinde ulusal regülatörler halen kendi imtiyaz ve yetkilerini korumaktadırlar. AB'de farklı hükümetler iktidardır ve politik bir birlik yoktur. Politik birlik olmaması, ekonomik, sosyal farklılıkların ve diğer farklılıkların halen kaldığı anlamına gelmektedir. Bu durum genel ilkeler izlediğinizde görülmezken detaylara inildiğinde ortaya çıkmaktadır. Basel II/CAD 3 düzenlemelerinin uygulanması özellikle hazırlıklar açısından da farklılık gösteren AB ülkelerinde kritik etkiler doğurabilecektir.

T_{AB-5}: AB'de her ülke için fırsat eşitliği şartları (level playing field) oluşturulmasının zorluğu

⁴⁵⁴ A.Kern (2009). (Senior Research Fellow at the University of Cambridge) Towards Basel III? Regulating the banking sector after the crisis: Autumn 2009. *Report of the High-Level Roundtable co-organised by Friends of Europe, the Foundation for European Progressive Studies (FEPS), the Initiative for Policy Dialogue, and the FinancialTimes*. Brussels, p.23.
http://www.feps-europe.eu/fileadmin/downloads/political_economy/2009_FEPS_BaselIIIReport.pdf

⁴⁵⁵ J. Holmquist (2007). *Implementation of Basel II challenges & opportunities*. (Speech at Institute of International Bankers, 5th March).
http://ec.europa.eu/internal_market/speeches/docs/2007/jh05032007.pdf. (Erişim Tarihi: 05.06.2011)

AB için Basel II uygulamalarındaki problemlerden birisi kuralların tüm ülkeler için aynı olmasına rağmen uygulamanın düzensiz olmasıdır.⁴⁵⁶ AB’de daha güvenli bir finansal sistem ve ülkeler arasında fırsat eşitliği oluşturulması için istikrarlı ve tutarlı uygulama gereklidir.

Basel II uygulamaları ve birçok AB direktifine rağmen, AB’de ulusal denetleyici çerçeve değişiklik göstermekte ve AB tutarlı bir denetim çerçevesi euro bölgesi düzeyinde ortaya çıkamamaktadır. Hukuki düzenlemelere göre kurallar ve uygulamalar değişeceği için bu durum AB’de haksız rekabete yol açabilecektir. Bir finansal grubun farklı düzenleyici ve denetleyici uygulamalarla karşı karşıya kalması maliyetlerini de artıracaktır. Daha da önemlisi AB Denetçiler Komitesinin AB çapında sınır ötesi faaliyet gösteren tüm bankaların denetim bilgilerine erişimi bulunmasına rağmen, bölünmüş bir denetim çerçevesi büyük bir finansal krize yeterli tepkiyi gösteremez ya da böyle bir krizi engelleyemez.⁴⁵⁷ Nitekim 2007 krizinde de bu durum açıkça görülmüştür.

Tablo 53’te Basel II uygulamalarının AB Bankacılık sektörüne muhtemel etkilerinin getirdiği fırsatlar ve tehditler özet olarak gösterilmiştir.

⁴⁵⁶ E.Tertak (2009). (Director of ‘Financial Institutions’ in the European Commission Directorate General for Internal Market and Services). Towards Basel III? Regulating the banking sector after the crisis: Autumn 2009. *Report of the High-Level Roundtable co-organised by Friends of Europe, the Foundation for European Progressive Studies (FEPS), the Initiative for Policy Dialogue, and the Financial Times.* Brussels, p.23. http://www.feps-europe.eu/fileadmin/downloads/political_economy/2009_FEPS_BaselIIIReport.pdf (Erişim Tarihi: 15.04.2010)

⁴⁵⁷ OECD (2009). *Economic surveys: Euro area*. OECD Pub, 2009/1, p.84

Tablo 53. AB bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri: Fırsatlar ve tehditler

Dışsal Faktörler	SWOT Grupları	Alt faktörler
	Fırsatlar (Opportunities)	O _{AB-1} : Basel II'nin AB'de denetimsel entegrasyon için bir fırsat olması
		O _{AB-2} : Basel II'nin AB'de ekonomik ve finansal yakınsama (convergence) için bir fırsat olması
		O _{AB-3} : Basel II'nin AB içerisinde uluslararası faaliyet gösteren bankaların denetim kalitesini arttırması
		O _{AB-4} : Basel II'nin bankacılıkta şeffaflığı artırarak düzenleyici otoritelerin kurumların gerçek risk pozisyonları hakkında net bilgi sahibi olmalarını sağlaması
	Tehditler (Threats)	T _{AB-1} : Basel II gibi müdahaleci denetim ve düzenleme politikaları banka faaliyetlerini kısıtlayarak AB içerisinde bankaların verimli işlemlerini engelleyebilir.
		T _{AB-2} : Ulusal Denetim otoritelerinin kriterleri farklı yorumlamasının bankacılık sisteminin istikrarını bozabilmesi
		T _{AB-3} : AB'de üye devletler arasında ortak bir ekonomik konjonktür bulunmamasının Basel II'nin üye ülkeler üzerindeki net etkisinin ölçülmesini engellemesi
		T _{AB-4} : AB çapında ulusal bankacılık sistemlerinin farklılıklarının Basel II uygulamalarında tutarsızlığa neden olabilmesi
		T _{AB-5} : AB'de her ülke için fırsat eşitliği şartları (level playing field) oluşturulmasının zorluğu

9. Bulguların Analizi

Hem Türk Bankacılık sektörü hem de AB bankacılık sektörü üzerine yapılan SWOT analizleri neticesinde elde edilen SWOT faktörleri her iki sektör için ayrı ayrı olarak “ikili karşılaştırmalar anketlerinde” düzenlenmiştir. Daha sonra, Türk ve AB bankacılık sektörü uzmanlarına ayrı ayrı olarak anketler uygulanmıştır⁴⁵⁸. İkili karşılaştırmalar anketlerinden elde edilen veriler, Saaty'nin geliştirdiği AHP modeli ile çözümlenmiş ve SWOT faktörlerinin öncelik değerleri bulunmuştur. Aşağıda, Türk ve AB bankacılık sektörlerine Basel II düzenlemelerinin etkileri konusunda yapılan çalışmanın bulguları irdelenecektir.

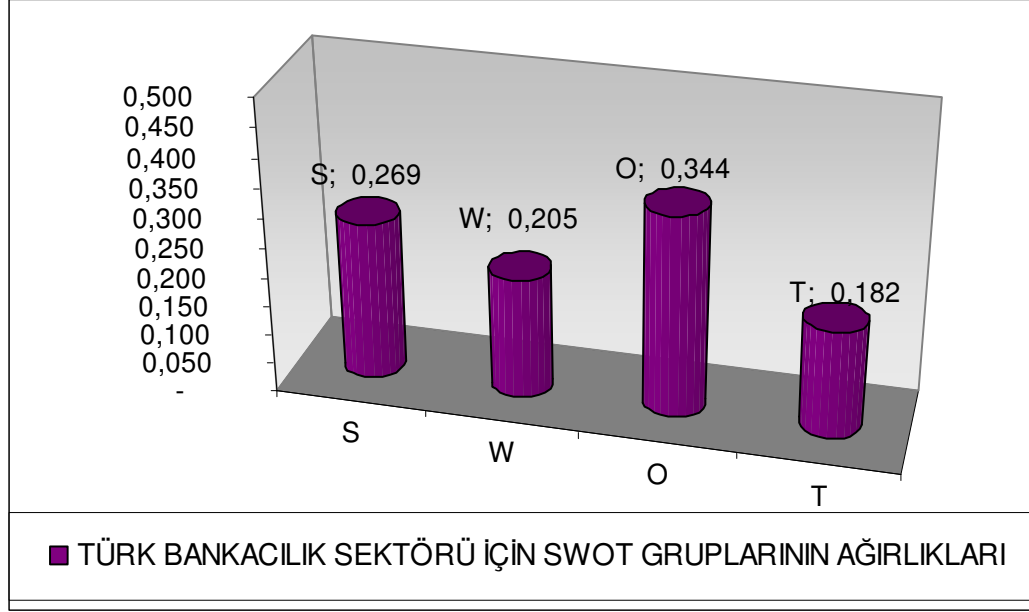
9.1. Türk Bankacılık Sektörüne Basel II'nin Muhtemel Etkileri: SWOT-AHP

Çözümlemeleri

Türk Bankacılık Sektörüne Basel II uygulamalarının muhtemel etkileri konusunda SWOT analizi tamamlandıktan sonra, SWOT analizinde bulunan faktörlerin öncelik değerleri (sayısal göreceli ağırlıkları) ikili karşılaştırma anketleri verilerinden, metodoloji kısmında aşamaları anlatılan AHP modeli yardımı ile hesaplanarak

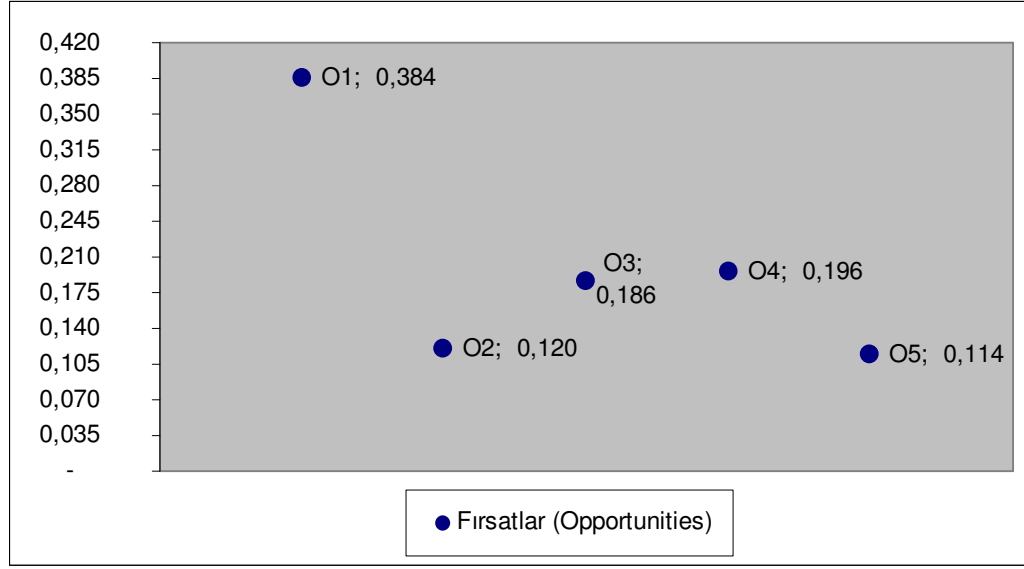
⁴⁵⁸ Anketlerin katılımcı profilleri için Ek-3'e bakınız.

bulunmuştur. Türk Bankacılık Sektörü için Basel II uygulandığında Basel II'nin etkilerinde fırsatların (O:0,344) öne çıkacağı görülmüştür. Bunu 0,269 ağırlık değeri ile güçlü yönler takip etmektedir. Ardından zayıf yönler (W: 0,205) ve tehditler (T:0,182) gelmektedir. SWOT gruplarının göreceli ağırlık değerleri Grafik 4'te gösterilmiştir.

Grafik 4. Türk bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri SWOT gruplarının ağırlıkları

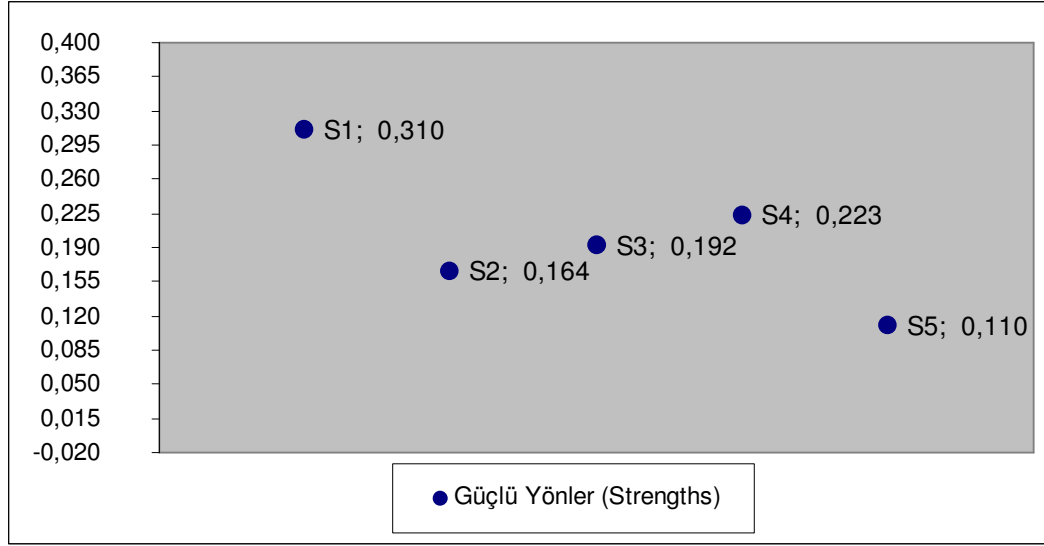
Türkiye için SWOT analizinde en yüksek önceliğe sahip fırsatlar grubu içerisindeki faktörlerin hesaplanan önceliklerine baktığımızda Basel II'nin Türk Bankacılık Sektörü için getireceği en büyük fırsat "Bankacılıkta profesyonel ve güçlü bir risk yönetim sistemi kurulmasını sağlaması" (O₁: 0,384) olarak görülmektedir. "Daha sıkı denetim ve daha fazla şeffaflığın banka kar ve maliyet verimliliğini artırması" (O₄: 0,196) ikinci en önemli fırsat olarak görülürken; bunu "Daha fazla şeffaflığın daha iyi risk algılaması getirmesi" (O₃: 0,186) takip etmektedir. Fırsatlar grubu içerisinde en düşük göreceli öneme sahip faktörler ise "Banka sermaye yeterliliğinin bankanın kredibilitesinin bir işareti olarak görülmesi" (O₂: 0,120) ve "Basel II'de öngörülen bilgi sağlama şartlarına uyumun banka sağlamlık derecelendirme notlarını (bank soundness rating) yükseltmesi" (O₅: 0,114) dir. Grafik 5'te Türk Bankacılık Sektörüne Basel II'nin muhtemel etkilerinin doğuracağı fırsat faktörlerinin sayısal ağırlıkları gösterilmektedir.

Grafik 5. Türk bankacılık sektörü için Basel II'nin muhtemel etkileri : Fırsatlar grup içi ağırlık değerleri

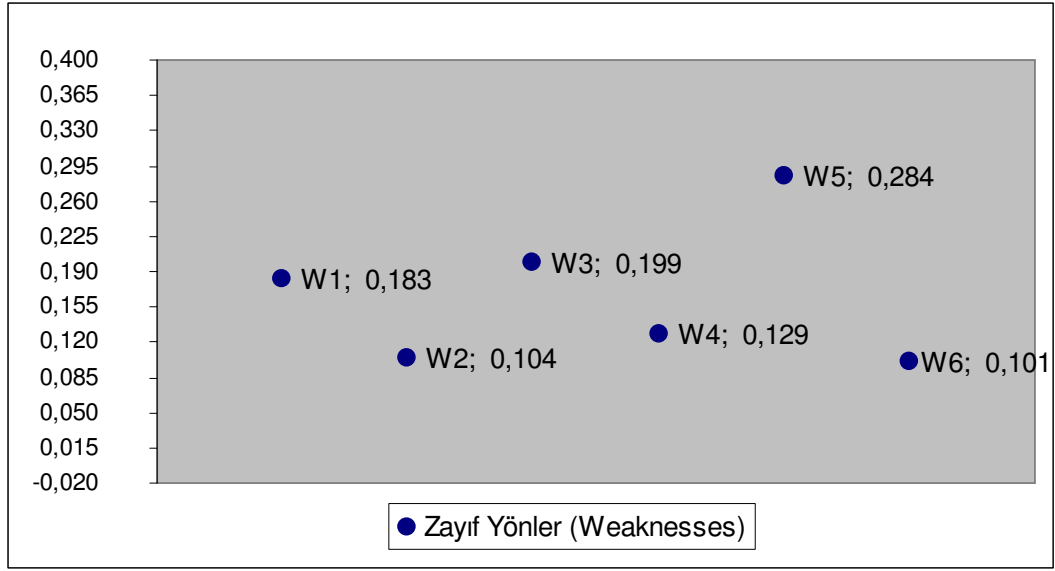
SWOT gruplarından güçlü yönler grubu içerisindeki alt faktörlerin ağırlıklarını incelediğimizde Türk Bankacılık Sektörü için “Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması” (S_1 : 0,310) faktörü en güçlü yön olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci en önemli faktör “Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi” (S_4 : 0,223) olarak görülmektedir. Bunları ise sırasıyla Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması (S_3 : 0,192); Basel II'nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi (S_2 : 0,164); Basel II'ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması (S_5 : 0,110) faktörleri izlemektedir.

Grafik 6'da Türk Bankacılık Sektörüne Basel II'nin muhtemel etkilerinin güçlü yönleri ve bunların sayısal ağırlıkları gösterilmektedir.

Grafik 6. Türk bankacılık sektörü için Basel II'nin muhtemel etkileri: Güçlü yönler grup içi ağırlık değerleri

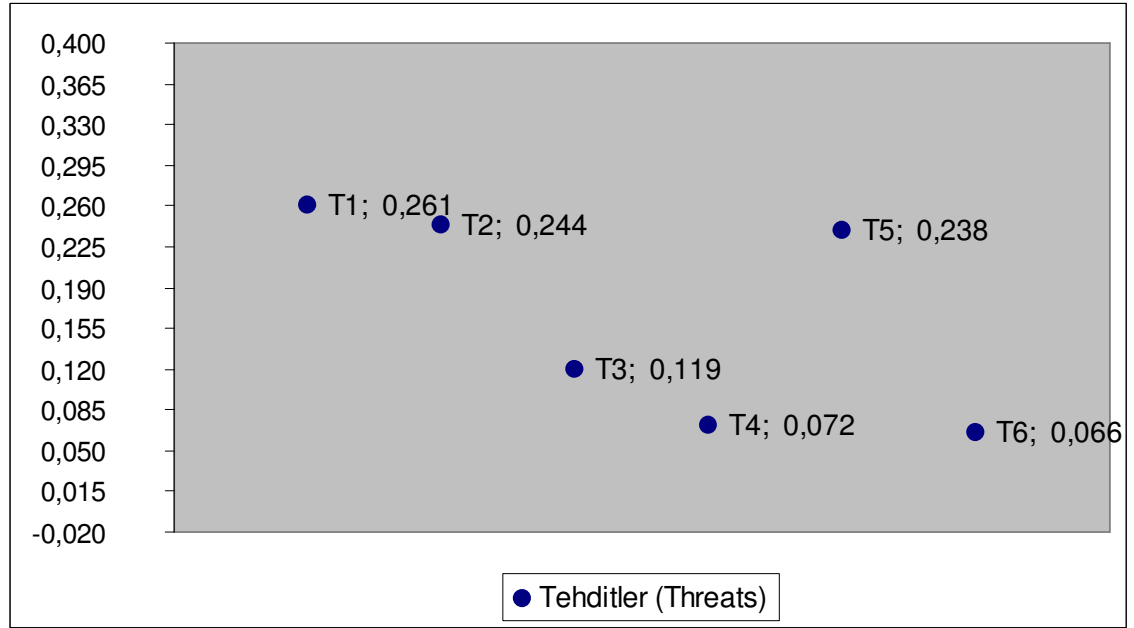
SWOT grupları içerisinde öncelik değeri bakımından üçüncü sırada olan grup “Zayıf Yönler” dir. Basel II’nin Türk Bankacılık Sektörüne muhtemel etkilerinin zayıf yönleri göz önüne alındığında “Basel II sermaye yeterliliği düzenlemelerinin tek başına risk yönetiminde yetersizliği”, W_5 : 0,284 ağırlık oranı ile en zayıf halka olarak göze çarpmaktadır. Bunu takiben ikinci en zayıf yön olarak “Basel II’nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi” (procyclicality) görülmektedir. Bu faktörün ağırlığı W_3 : 0,199’dir. Altı adet zayıf yön faktörü arasında önem derecesi olarak üçüncü sırada “Basel II’nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması” (W_1 : 0,183) gelmektedir. Önem derecesi olarak son üç zayıflık faktörü, “Sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan yaklaşımların opsiyonel olmasının bankalar arasında haksız rekabete yol açması (W_4 : 0,129)”; “Basel II’nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları (W_2 : 0,104)”; Denetim otoriteleri için öngörülen karmaşık ve fazla iş yükünün sektörün denetimini zorlaştırması (W_6 : 0,101) şeklinde sıralanmaktadır. Grafik 7’de Türk Bankacılık Sektörüne Basel II’nin muhtemel etkilerinin zayıf yönleri ve bunların sayısal ağırlıkları gösterilmektedir.

Grafik 7. Türk bankacılık sektörü için Basel II'nin muhtemel etkileri: Zayıf yönler grubu içi ağırlık değerleri

Türk Bankacılık sektörü için yapılan SWOT analizinin grupları içerisinde en düşük öncelik değerine yani ağırlık değerine sahip grup tehditler grubudur. Tehditler grubu içerisinde belirlenen 6 adet tehdit faktöründen en önemli tehdit T₁: 0,261 ağırlık değeri ile “Basel II'nin makroihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali” olarak görülmektedir. Sonraki iki en büyük tehdit birbirlerine nispeten yakın ağırlık değerleri ile “Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağılılığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması T₂: 0,244” ve “Finsansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması T₃: 0,238” şeklinde sayılabilir. Türkiye için önem derecesi bakımından dördüncü sırada bulunan tehdit faktörü “Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi (T₃: 0,119)”dır. Göreceli olarak en düşük ağırlığa sahip iki tehdit faktöründen birisi “Basel II'nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması (T₄: 0,072)” iken diğeri de “Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaştıracak olması (T₆: 0,066)” faktörüdür.

Grafik 8'de Türk Bankacılık Sektörüne Basel II'nin muhtemel etkilerinin Tehditleri ve bunların sayısal ağırlıkları gösterilmektedir.

Grafik 8. Türk bankacılık sektörü için Basel II'nin muhtemel etkileri: Tehditler grup içi ağırlık değerleri

Türk Bankacılık Sektörüne Basel II Uzlaşısı'nın muhtemel etkileri üzerine yapılan SWOT analizi sonucunda elde edilen toplam 22 SWOT faktörü ve bunların AHP modeli ile hesaplanan öncelik değerleri Tablo 54.'de verilmiştir. Global ağırlık değerleri aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır:

$$W_{FaktörGlobal} = W_{SwotGrup} \times W_{SwotFaktör} \quad (4.5)$$

Burada $W_{SWOTGrup}$, SWOT (S,W,O,T) gruplarının ağırlığını; $W_{SWOT Faktör}$ ise SWOT grupları içerisindeki faktörlerin ($W_1, W_2, W_3 \dots$) ağırlıklarını, bir başka ifade ile öncelik değerlerini ya da önem derecelerini göstermektedir. Tabloda her grup için ve grup faktörleri arasında en yüksek öncelik değere sahip unsurlar altı çizili olarak gösterilmiştir.

Tablo 54. Türk bankacılık sektörü üzerine Basel II'nin muhtemel etkileri SWOT grupları ve SWOT faktörleri öncelik değerleri

SWOT Grubu	Grup öncelik değeri ^a	Türk Bankacılık Sektörü için SWOT faktörleri	Grup içerisindeki sırası	Grup içerisindeki öncelik değeri ^a	Genel öncelik değeri ^b
Güçlü Yönler (Strengths)	0,269	S ₁ : Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmada etkili olması	<u>1</u>	<u>0,310</u>	<u>0,083</u>
		S ₂ : Basel II'nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi	4	0,164	0,044
		S ₃ : Basel II'nin üç bölgenin bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması	3	0,192	0,052
		S ₄ : Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi	2	0,223	0,060
		S ₅ : Basel II'ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması	5	0,110	0,030
Zayıflıklar (Weaknesses)	0,205	W ₁ : Basel II'nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması	3	0,183	0,038
		W ₂ : Basel II'nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları	5	0,104	0,021
		W ₃ : Basel II'nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi	2	0,199	0,041
		W ₄ : Sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan yaklaşımların opsiyonel olmasının bankalar arasında haksız rekabete yol açması	4	0,129	0,026
		W ₅ : Basel II sermaye yeterliliği düzenlemelerinin tek başına risk yönetiminde yetersizliği	<u>1</u>	<u>0,284</u>	<u>0,058</u>
		W ₆ : Denetim otoriteleri için öngörülen karmaşık ve fazla iş yükünün sektörün denetimini zorlaştırması	6	0,101	0,021
Fırsatlar (Opportunities)	0,344	O ₁ : Bankacılıkta profesyonel ve güçlü bir risk yönetim sistemi kurulmasını sağlaması	<u>1</u>	<u>0,384</u>	<u>0,132</u>
		O ₂ : Banka sermaye yeterliliğinin bankanın kredibilitesinin bir işareti olarak görülmesi	4	0,120	0,041
		O ₃ : Daha fazla şeffaflığın daha iyi risk algılaması getirmesi	3	0,186	0,064
		O ₄ : Daha sıkı denetim ve daha fazla şeffaflığın banka kar ve maliyet verimliliğini artırması	2	0,196	0,067
		O ₅ : Basel II'de öngörülen bilgi sağlama şartlarına uyumun banka sağlamlık derecelendirme notlarını (bank soundness rating) yükseltmesi	5	0,114	0,039
Tehditler (Threats)	0,182	T ₁ : Basel II'nin makroihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali	<u>1</u>	<u>0,261</u>	<u>0,047</u>
		T ₂ : Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağlılığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması	2	0,244	0,044
		T ₃ : Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi	4	0,119	0,022
		T ₄ : Basel II'nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması	5	0,072	0,013
		T ₅ : Finsansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması	3	0,238	0,043
		T ₆ : Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaştıracak olması	6	0,066	0,012

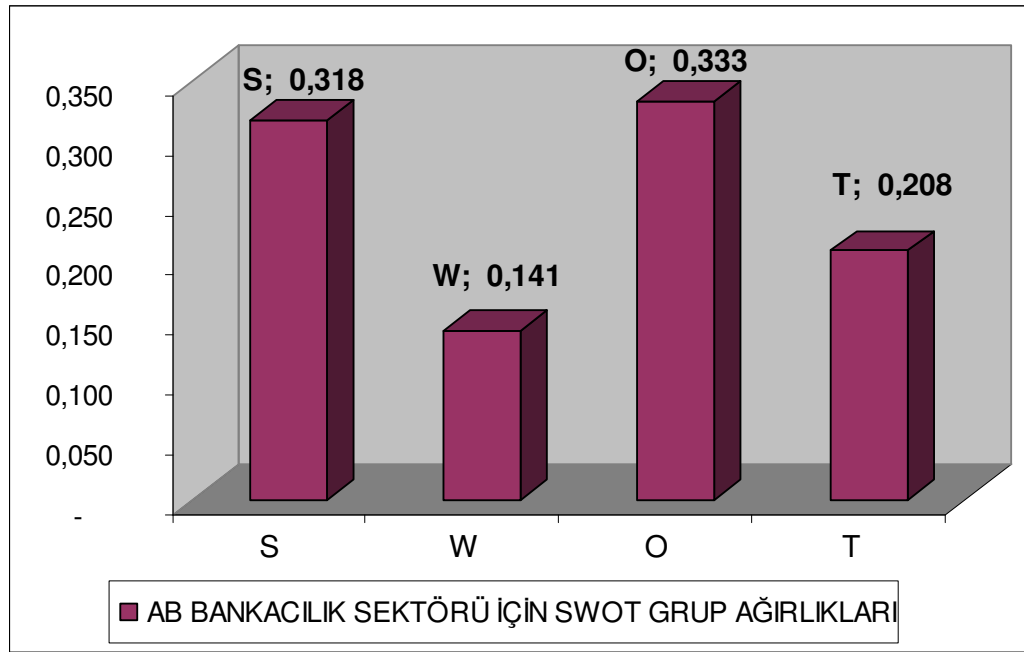
^a: Tutarlılık oranı %10'un altındaki değerler baz alınmıştır

^b: Genel öncelik değeri (global ağırlık oranı), o faktörün grup içindeki ağırlığının grup ağırlığı ile çarpılması ile bulunur.

9.2. Avrupa Birliği Bankacılık Sektörüne Basel II'nin Etkileri: SWOT-AHP

Çözümlemeleri

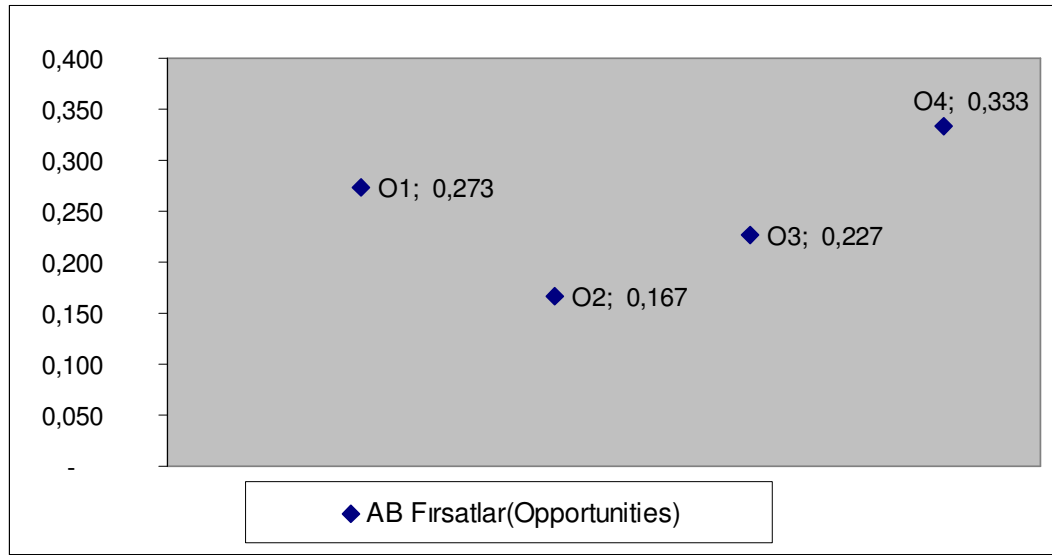
AB Bankacılık Sektörüne Basel II uygulamalarının etkileri üzerine yapılan SWOT analizi tamamlandıktan sonra, SWOT analizi ile tespit edilen faktörlerin öncelik değerleri (sayısal göreceli ağırlıkları) de ikili karşılaştırma anketleri verilerinden, metodoloji kısmında aşamaları anlatılan AHP modeli yoluyla hesaplanması ile elde edilmiştir. AB Bankacılık Sektörü için Basel II uygulamalarının etkileri hususunda O:0,333 öncelik değeri ile fırsatlar grubunun öne çıktığı görülmüştür. Güçlü yönler ise S:0,318 öncelik değeri ile ikinci sırada gelmektedir. Daha sonraki önem verilen grup Tehditler grubudur. Tehditler grubunun hesaplanan öncelik oranı 0,208'dir. En düşük öncelik değerine sahip olan grup olarak Zayıf Yönler grubu görülmektedir (W: 0,141). AB bankacılık sektörü için Basel II'nin etkileri konusundaki SWOT gruplarının göreceli ağırlık değerleri Grafik 9'te gösterilmiştir.

Grafik 9. AB bankacılık sektörü üzerine Basel II'nin etkileri SWOT gruplarının ağırlıkları

AB Bankacılık sektörü için yapılan SWOT analizinde 0,333 oran ile en yüksek ağırlığa sahip olan fırsatlar grubuna baktığımızda Basel II'nin AB bankacılık sektörü

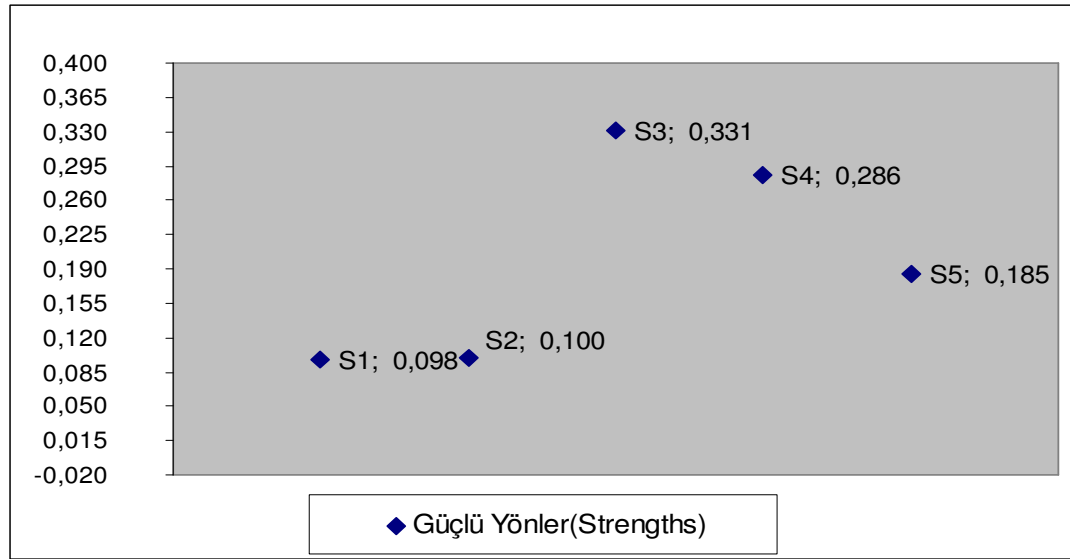
için getireceği en önemli fırsatın “Basel II’nin bankacılıkta şeffaflığı artırarak düzenleyici otoritelerin kurumların gerçek risk pozisyonları hakkında net bilgi sahibi olmalarını sağlaması (O_{AB-4} : 0,333)” olarak görülmektedir. İkinci en önemli fırsat olarak görülen faktör ise “Basel II’nin AB’de denetimsel entegrasyon için bir fırsat olması (O_{AB-1} : 0,273)” faktörüdür. “Basel II’nin AB içerisinde uluslararası faaliyet gösteren bankaların denetim kalitesini artırması” fırsat faktörü öncem derecesi bakımından üçüncü sırayı almıştır (O_{AB-3} : 0,227). “Basel II’nin AB’de ekonomik ve finansal yakınsama (convergence) için bir fırsat olması” faktörü ise fırsatlar SWOT Grubu içerisinde dördüncü öneme sahip faktör olarak bulunmuştur. Bu faktörün önem derecesi O_{AB-2} : 0,167’dir. Grafik 10’da AB Bankacılık Sektörüne Basel II’nin etkileri SWOT analizi fırsatlar grubu ve bunların sayısal ağırlıkları gösterilmektedir.

Grafik 10. AB bankacılık sektörü için Basel II’nin etkileri : Fırsatlar grubu içi ağırlık değerleri

SWOT analizinde grup ağırlıklarına göre ikinci en yüksek ağırlığa sahip SWOT grubunun AB için 0,318 önem derecesi ile güçlü yönler (Strengths) grubu olduğu bulunmuştur. Güçlü yönler grubunda bulunan beş farklı güçlü yönden en büyük önem derecesine sahip faktörün “Basel II’nin 3 yapısal bloktan oluşan çerçevesi AB bankacılığında üçlü risk koruması sağlayarak güçlü bir etki sağlamaktadır, (S_{AB-3} : 0,331)” faktörü olduğu görülmüştür. Bunu takip eden ikinci en önemli güçlü yön

faktörü “Basel II’nin risk yönetimine, risk tabanlı fiyatlamaya ve iç kontrole vurgu yaparak daha iyi bir yönetim sağlaması, (S_{AB-4} : 0,286)” olmuştur. Üçüncü en yüksek ağırlığa sahip Güçlü yön faktörü “Basel II’nin önceki sermaye standartlarının neden olduğu kredi piyasası aksaklıklarını azaltması ve piyasa disiplini desteklemesi”dir ki bu faktörün ağırlığı S_{AB-5} : 0,185’dir. Dördüncü ve beşinci öneme sahip ve ağırlık değeri olarak birbirlerine çok yakın olan son iki güçlü yön faktörü sırasıyla “Basel II’nin AB içerisinde etkili ve geçerli bir sınır ötesi bankacılık denetimini sağlaması (S_{AB-2} : 0,100)”ve Basel II’nin AB çapında iyi işleyen bir bankacılık sisteminin kurulmasına yardım etmesi (S_{AB-1} : 0,098)’dir. Grafik 11’de AB Bankacılık Sektörüne Basel II’nin etkileri SWOT analizi Güçlü Yönler grubu ve bunların sayısal ağırlıkları gösterilmektedir.

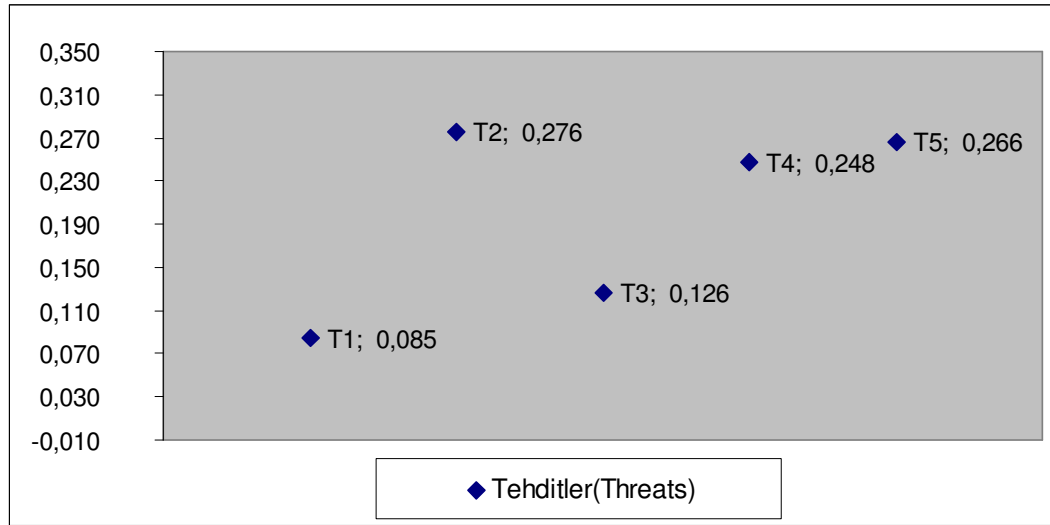

Grafik 11. AB bankacılık sektörü için Basel II’nin etkileri: Güçlü yönler grubu içi ağırlık değerleri

SWOT-AHP modeli çerçevesinde hesaplanan SWOT grup ağırlıklarına bakıldığında AB için yapılan analizde üçüncü en büyük öneme sahip grup Tehditler grubudur. Grubun ağırlığı 0,208 olarak bulunmuştur. Basel II’nin AB bankacılık sektörüne etkileri konusunda en büyük tehdit olarak görülen faktör “Ulusal Denetim otoritelerinin kriterleri farklı yorumlamasının bankacılık sisteminin istikrarını bozabilmesi (T_{AB-2} : 0,276)’ olarak görülmektedir. Düzenlemelerin etkileri hususunda

ikinci büyük tehdit olarak görülen unsur ise “AB’de her ülke için fırsat eşitliği şartları (level playing field) oluşturulmasının zorluğu (T_{AB-5} : 0,266) faktörüdür. Sonraki en büyük tehdit T_{AB-4} : 0,248 ağırlık oranı ile “AB çapında ulusal bankacılık sistemlerinin farklılıklarının Basel II uygulamalarında tutarsızlığa neden olabilmesi” olarak tespit edilmiştir.

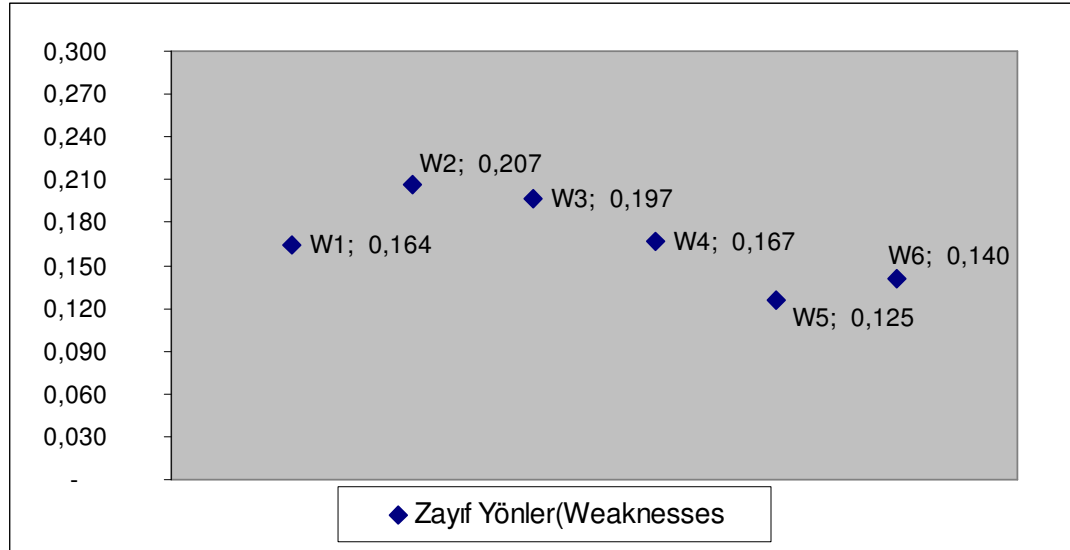
“AB’de üye devletler arasında ortak bir ekonomik konjonktür bulunmamasının Basel II’nin üye ülkeler üzerindeki net etkisinin ölçülmesini engellemesi” (T_{AB-3} : 0,126) faktörü dördüncü öncelik değerine sahip tehdit faktörü olmuştur. “Basel II gibi müdahaleci denetim ve düzenleme politikaları banka faaliyetlerini kısıtlayarak AB içerisinde bankaların verimli işlemlerini engelleyebilir (T_{AB-1} :0,085)’ faktörü öncelik derecelendirme sırasında en düşük derece ile sonuncu sırada gelmektedir. Grafik 12’de AB Bankacılık Sektörüne Basel II’nin etkileri SWOT analizi Tehditler grubu ve bunların sayısal ağırlıkları gösterilmektedir.

Grafik 12. AB bankacılık sektörü için Basel II’nin etkileri: Tehditler grubu içi ağırlık değerleri

AB bankacılık sektörüne Basel II’nin etkileri konusundaki SWOT analizinden elde edilen faktörlerin AHP modeli ile önceliklendirilmesi esnasında en düşük öncelik değerine sahip SWOT grubu 0,141 ağırlık oranı ile “Zayıf Yönler” grubu olmuştur. Zayıf yönler grubunu oluşturan faktörleri detaylı incelediğimizde “Basel II’nin konjonktürel döngüye etkisinin ekonomideki finansal ve makroekonomik devreleri

derinleştirmesi (W_{AB-2} : 0,207)” faktörü en büyük zayıflık olarak bulunmuştur. “İleri içsel derecelendirme yaklaşımının ve Temel içsel derecelendirme yaklaşımının karmaşıklığının bankalar arasında eşitsizliğe yol açması (W_{AB-3} : 0,197)” faktörü Basel II’nin etkilerinden ikinci en büyük zayıf yön olarak görölmektedir. Zayıf yönler arasında ikinci ve üçüncü sırada bulunan ağırlık derecelerini hemen hemen aynı düzeyde yani %16 olarak ifade edebileceğimiz “Basel II de kullanılan risk modellerinin anlaşılabilmesi ve yetersizliği (W_{AB-4} : 0,167)” ve “Kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağıllık ve AB firmalarında da derecelendirme bulunmaması (W_{AB-1} : 0,164)” zayıflık faktörleridir. “Basel II’nin portföy riski gibi vb. bazı önemli riskleri olduğundan daha önemsiz göstermesi” W_{AB-6} : 0,140 risk ağırlığı ile zayıf yönler arasında öncelik bakımından beşinci sırada yer almaktadır. Zayıf yönler grubu içerisinde en düşük öneme sahip faktör “İkinci yapısal bloktaki net olmayan tanımların denetçileri pasif olmaya itmesi (W_{AB-5} : 0,125)” olmuştur. Grafik 13’de AB Bankacılık Sektörüne Basel II’nin etkileri SWOT analizi Zayıflıklar grubu ve bunların sayısal ağırlıkları gösterilmektedir.

Grafik 13. AB bankacılık sektörü için Basel II’nin etkileri: Zayıflıklar grubu içi ağırlık değerleri

AB Bankacılık Sektörüne Basel II Uzlaşısı'nın etkileri üzerine yapılan SWOT analizi sonucunda elde edilen toplam 20 SWOT faktörü ve bunların AHP modeli ile hesaplanan öncelik değerleri Tablo 55'de verilmiştir. Global ağırlık değerlerinin hesaplanış şekli yukarıda açıklanmıştı. Tabloda her grup için ve grup faktörleri arasında en yüksek öncelik değere sahip unsurlar altı çizili olarak gösterilmiştir.

Tablo 55. Avrupa Birliği bankacılık sektörü için SWOT faktörleri ve öncelik değerleri

SWOT Grubu	Grup öncelik değeri ^a	Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü için SWOT faktörleri	Grup İçeri-sinde ki sırası	Grup içerisindeki öncelik değeri ^a	Genel öncelik değeri ^b
Güçlü Yönler (Strengths)	<u>0,318</u>	S _{AB-1} : Basel II'nin AB çapında iyi işleyen bir bankacılık sisteminin kurulmasına yardım etmesi	5	0,098	0,031
		S _{AB-2} : Basel II'nin AB içerisinde etkili ve geçerli bir sınır ötesi bankacılık denetimini sağlaması	4	0,100	0,032
		S _{AB-3} : Basel II'nin 3 yapısal bloktan oluşan çerçevesi AB bankacılığında üçlü risk koruması sağlayarak güçlü bir etki sağlamaktadır.	<u>1</u>	<u>0,331</u>	<u>0,105</u>
		S _{AB-4} : Basel II'nin risk yönetimine, risk tabanlı fiyatlamaya ve iç kontrole vurgu yaparak daha iyi bir yönetim sağlaması	2	0,286	0,091
		S _{AB-5} : Basel II'nin önceki sermaye standartlarının neden olduğu kredi piyasası aksaklıklarını azaltması ve piyasa disiplini desteklemesi	3	0,185	0,059
Zayıflıklar (Weaknesses)	<u>0,141</u>	W _{AB-1} : Kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağılılık ve AB firmalarında da derecelendirme bulunmaması	4	0,164	0,023
		W _{AB-2} : Basel II'nin konjonktürel döngüye etkisinin ekonomideki finansal ve makroekonomik devreleri derinleştirilmesi	<u>1</u>	<u>0,207</u>	<u>0,029</u>
		W _{AB-3} : İleri içsel derecelendirme yaklaşımının ve Temel içsel derecelendirme yaklaşımının karmaşıklığının bankalar arasında eşitsizliğe yol açması	2	0,197	0,028
		W _{AB-4} : Basel II de kullanılan risk modellerinin anlaşılabilmesi ve yetersizliği	3	0,167	0,023
		W _{AB-5} : İkinci yapısal bloktaki net olmayan tanımların denetçileri pasif olmaya itmesi	6	0,125	0,018
		W _{AB-6} : Basel II'nin portföy riski gibi vb. bazı önemli riskleri olduğundan daha önemsiz göstermesi	5	0,140	0,020
Fırsatlar (Opportunities)	<u>0,333</u>	O _{AB-1} : Basel II'nin AB'de denetimsel entegrasyon için bir fırsat olması	2	0,273	0,091
		O _{AB-2} : Basel II'nin AB'de ekonomik ve finansal yakınsama (convergence) için bir fırsat olması	4	0,167	0,056
		O _{AB-3} : Basel II'nin AB içerisinde uluslararası faaliyet gösteren bankaların denetim kalitesini arttırması	3	0,227	0,076

SWOT Grubu	Grup öncelik değeri ^a	Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü için SWOT faktörleri	Grup İçeri-sinde ki sırası	Grup içerisindeki öncelik değeri ^a	Genel öncelik değeri ^b
		O _{AB-4} : Basel II'nin bankacılıkta şeffaflığı artırarak düzenleyici otoritelerin kurumların gerçek risk pozisyonları hakkında net bilgi sahibi olmalarını sağlaması	<u>1</u>	<u>0,333</u>	<u>0,111</u>
Tehditler (Threats)	<u>0,208</u>	T _{AB-1} : Basel II gibi müdahaleci denetim ve düzenleme politikaları banka faaliyetlerini kısıtlayarak AB içerisinde bankaların verimli işlemlerini engelleyebilir.	5	0,085	0,018
		T _{AB-2} : Ulusal Denetim otoritelerinin kriterleri farklı yorumlamasının bankacılık sisteminin istikrarını bozabilmesi	<u>1</u>	<u>0,276</u>	<u>0,057</u>
		T _{AB-3} : AB'de üye devletler arasında ortak bir ekonomik konjonktür bulunmamasının Basel II'nin üye ülkeler üzerindeki net etkisinin ölçülmesini engellemesi	4	0,126	0,026
		T _{AB-4} : AB çapında ulusal bankacılık sistemlerinin farklılıklarının Basel II uygulamalarında tutarsızlığa neden olabilmesi	3	0,248	0,052
		T _{AB-5} : AB'de her ülke için fırsat eşitliği şartları (level playing field) oluşturulmasının zorluğu	2	0,266	0,055

^a: Tutarlılık oranı %10'un altındaki değerler baz alınmıştır

^b: Genel öncelik değeri, o faktörün grup içindeki ağırlığının grup ağırlığı ile çarpılması ile bulunur.

10. Genel Değerlendirme

Basel II düzenlemelerinin Türk ve AB bankacılık sektörlerine etkileri incelenip karşılaştırıldığında her iki bankacılık sektörü için Fırsatlar ve Güçlü yönlerin öne çıktığı görülmüştür. SWOT-AHP modeli ile hesaplanan SWOT faktörlerinin global ağırlıkları arasında en üst sıradaki ilk beş faktör Türkiye ve AB için aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Buna göre Basel II Uzlaşısı'nın hem Türk Bankacılık Sektörü hem de AB bankacılık sektörü için risk yönetimi bilincini artırması ve risk yönetiminde şeffaflığı baz alması en büyük fırsat olarak görülmektedir. Bunun yanında Basel II Sermaye Yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltması ve Basel II'nin 3'lü koruma sağlayan üç yapısal bloğu (sermaye yeterliliği + denetim + piyasa disiplini) Uzlaşısı'nın en güçlü yönleri olarak ortaya çıkmaktadır. Türk bankacılık sektörü açısından Basel II'nin getireceği etkilerden en güçlü yön Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını destekleyici kurallarıdır. Ayrıca Basel II'nin daha fazla şeffaflık ile bankacılık sektörünün kar ve maliyet verimliliğine olumlu katkıda bulunması beklenmektedir. Tablo 56'da global öncelikler açısından en önemli bulunan ilk beş SWOT faktörü listelenmektedir.

Tablo 56. Global önceliklere göre Türkiye için toplam 22 SWOT faktörü arasında en yüksek öncelikli ilk beş faktör

<i>Türk Bankacılık Sektörü için SWOT faktörleri</i>	<i>Global Öncelik Değerine Göre Genel Sırası</i>	<i>Grup içerisindeki öncelik değeri</i>	<i>Genel öncelik değeri</i>
O ₁ : Bankacılıkta profesyonel ve güçlü bir risk yönetim sistemi kurulmasını sağlaması	1	0,384	0,132
S ₁ : Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması	2	0,310	0,083
O ₄ : Daha sıkı denetim ve daha fazla şeffaflığın banka kar ve maliyet verimliliğini artırması	3	0,196	0,067
O ₃ : Daha fazla şeffaflığın daha iyi risk algılaması getirmesi	4	0,186	0,064
S ₄ : Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi	5	0,223	0,060

Avrupa Birliği bankacılık sektörü açısından vurgulanması gereken yönü, AB içerisinde denetimsel entegrasyon için büyük bir fırsat oluşturmaktadır. Bunun yanında giderek karmaşık bir hal alan AB içerisinde uluslararası faaliyet gösteren bankaların

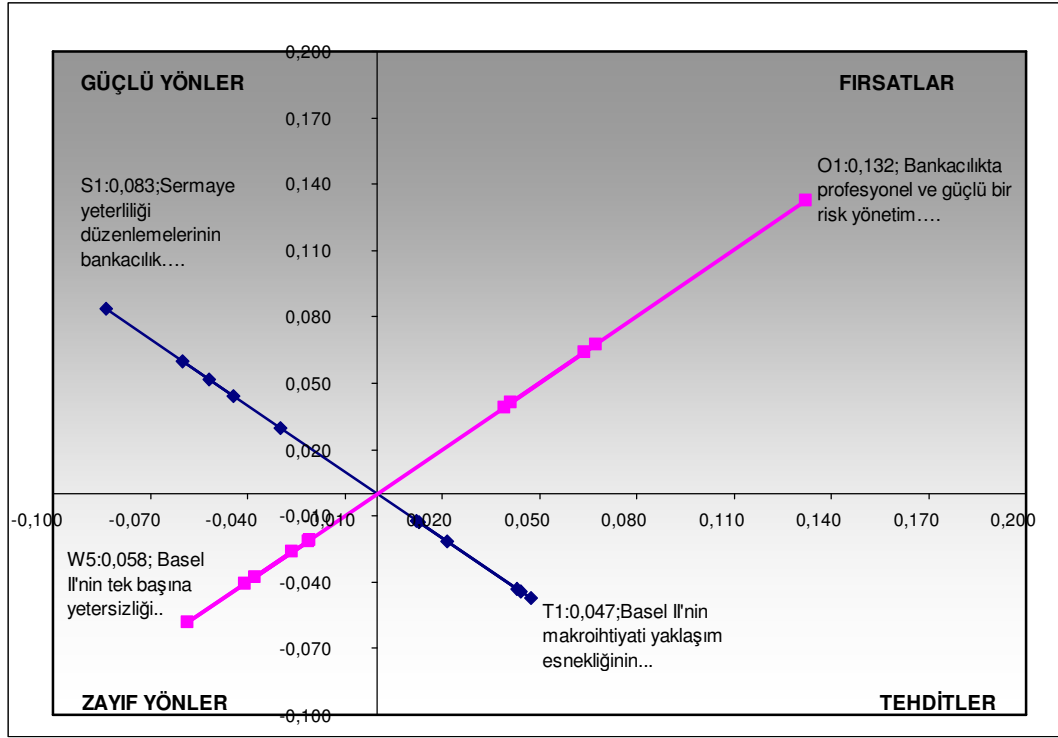
denetiminin kalitesini ve güvenilirliğini artırması bakımından Basel II Uzlaşısı büyük önem taşımaktadır. Tablo 57’de AB bankacılık sektörü açısından en yüksek öncelik değere sahip ilk beş SWOT faktörü gösterilmektedir.

Tablo 57. Global önceliklere göre AB için toplam 20 SWOT faktörü arasında en yüksek öncelikli ilk 5 faktör

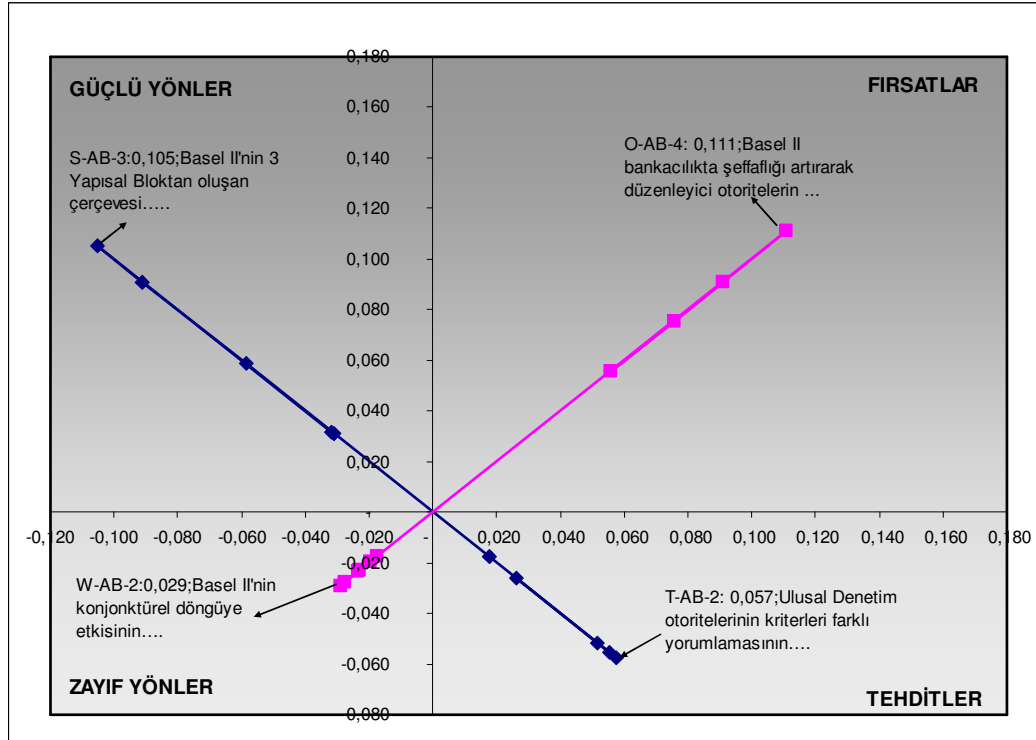
<i>Avrupa Birliği Bankacılık Sektörü için SWOT faktörleri</i>	<i>Global Öncelik Değerine Göre Genel Sırası</i>	<i>Grup içerisindeki öncelik değeri</i>	<i>Genel öncelik değeri</i>
O _{AB-4} : Basel II’nin bankacılıkta şeffaflığı artırarak düzenleyici otoritelerin kurumların gerçek risk pozisyonları hakkında net bilgi sahibi olmalarını sağlaması	1	0,333	0,111
S _{AB-3} : Basel II’nin 3 yapısal bloktan oluşan çerçevesi AB bankacılığında üçlü risk koruması sağlayarak güçlü bir etki sağlamaktadır.	2	0,331	0,105
S _{AB-4} : Basel II’nin risk yönetimine, risk tabanlı fiyatlamaya ve iç kontrole vurgu yaparak daha iyi bir yönetim sağlaması	3	0,286	0,091
O _{AB-1} : Basel II’nin AB’de denetimsel entegrasyon için bir fırsat olması	3	0,273	0,091
O _{AB-3} : Basel II’nin AB içerisinde uluslararası faaliyet gösteren bankaların denetim kalitesini artırması	4	0,227	0,076
S _{AB-5} : Basel II’nin önceki sermaye standartlarının neden olduğu kredi piyasası aksaklıklarını azaltması ve piyasa disiplinini desteklemesi	5	0,185	0,059

Yukarıda verilen tablolardan da görüleceği üzere, Basel II Uzlaşısı ve etkileri konusunda, sektörün uzmanları genel anlamda olumlu görüşlere sahiptirler. Global ağırlık değerlerine göre sıralama yapıldığında ne Türk Bankacılık sektörü için ne de AB bankacılık sektörü için en yüksek orana sahip faktörler arasında zayıflıklar ve tehditler gruplarından hiçbir faktör bulunmamaktadır. En yüksek öncelikli bir başka ifade ile en önemli görülen faktörlerin tamamı, hem Türkiye hem de AB için “güçlü yönler” ve “fırsatlar” gruplarından gelen faktörlerden oluşmaktadır.

Türk Bankacılık Sektörü üzerine Basel II Uzlaşısının muhtemel etkileri hakkında yapılan SWOT-AHP analizinin genel durumu Grafik 14’ten gözlemlenebilmektedir. Şekildeki çizgilerin uzunlukları güçlü yönlerin ve fırsatların öne çıktığını göstermektedir. Şekilde en uç noktaları, bir başka ifade ile grup içi ağırlık değeri en yüksek olan noktaları, gösteren faktör her grup için ayrıntılı yazılmıştır.

Grafik 14. Türk bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri SWOT-AHP özeti

Grafik 15. AB bankacılık sektörüne Basel II'nin muhtemel etkileri SWOT-AHP özeti

Yine aynı bakımdan Basel II'nin AB bankacılık sektörüne etkileri incelendiğinde yukarıdaki Grafik 15'te gösterilen çizgilerin uzunluğundan da anlaşılacağı üzere güçlü yönler ve fırsatlar grupları ağır basmaktadır.

Basel II düzenlemelerine karşı sektör uzmanlarının yaklaşımları olumlu olmasına rağmen, bugün içinde bulunduğumuz global kriz ve 2010 yılında ve 2011 yılı içerisinde Avrupa Birliği'nin çok derinden hissetmeye başladığı finansal darboğazlar Basel II'yi 2007 yılından bu yana uygulayan en büyük Avrupa Bankalarının bile kredi notunun düşürülmesine engel olamamıştır.

Euro bölgesi finansal sistemi global kredi patlaması döneminde aşırı risk alımı yapmış bu durum bazı ülkelerde kredilerde sürdürülemez artışa, daha yüksek varlık fiyatlarına hatta konut fiyatlarında patlamaya neden olmuştur. Bu süreç euro bölgesindeki büyük dengesizlikleri beslemeye yardımcı olmuştur. Bankalar büyük bütçe fazlası veren ülkelerin fonlarını bütçe açığı veren ülkelere kanallize etmekte kilit rol oynamışlardır. Bu durum da bazı şartlarda ödünç alanlar ve ödünç verenler açısından önemli risk birikmelerine yol açmıştır. Düzenleyici ve denetleyici mimarideki zayıflıklar euro bölgesinde bu problemlere katkıda bulunmuştur. Mikroihiyati yaklaşıma sahip düzenleme boşlukları aşırı risk almaya eğilimli bir ortam oluşturmuş, sermaye tamponları çok düşük seviyede kalmış, sermayenin kalitesi yetersiz kalmış ve bankaların kullandıkları modeller riskleri olduğundan az hesaplamıştır. Likidite riski yeterince iyi izlenememiştir. Otoriteler tarafından da kredi döngüsüne karşı koyamadıkları için sistemik risk oluşmasına izin verilmiş, büyük sistemik öneme sahip bankalarda kırılmalıya katkıda bulunmuştur.⁴⁵⁹ Yukarıda bahsedilen tüm bu gelişmeler, Basel II'yi bir yasa olarak CRD ile finansal sektörüne uygulayan Avrupa Birliği'nde meydana gelmiştir. AB finansal sektörü, global finansal kriz ve bankacılık sektörüne etkileri, risk yönetimindeki başarısızlıklar vb. konular hakkında yazılan tüm raporlar, çalışmalar ve yayınlar sistemdeki zayıflıklara parmak basarken, bu zayıflıkları Basel II ile özdeşleştirmekten uzak kalmaktadır. Bu durum gerçek anlamda Basel II düzenlemelerinin ve getirdiklerinin, öngördüğü kuralların sektör oyuncuları tarafından tam ve net bir şekilde anlaşılamamasından kaynaklanmaktadır. Böyle bir sonuca neden olan en önemli unsur da Uzlaşının gereğinden fazla uzun, karmaşık ve detaylı olmasıdır.

⁴⁵⁹ S. Barnes et all. (2010).

Kane, çalışmasında bu durumu, “Ne kadar iyi niyetli olursa olsun, Basel II kadar karmaşık bir kontrattan korkulmalıdır” biçiminde özetlemiştir.⁴⁶⁰

Basel II uygulamasına resmen 2007 yılında başlanan Avrupa Birliği’nde şu an güncel anketlere dayanarak hazırlanan raporlar bile Basel II’nin tüm yapısal bloklarının AB’de halen tam anlamıyla uygulanamadığını göstermiştir. KPMG denetim şirketinin Avrupa’nın önde gelen bankalarının risk yöneticileriyle yaptığı görüşmeler sonucunda hazırlamış olduğu rapora göre Basel II’nin ikinci yapısal bloğunun uygulanmasında AB bankaları ve denetim otoriteleri halen bir deneme süreci geçirmektedirler. İkinci yapısal bloğun uygulanması için ortak kabul görmüş iyi bir örnek yol olacak mı ya da ne zaman olacak konusu halen net değildir.⁴⁶¹ Küresel ekonomide ve küresel finans sisteminde her an yeni bir gelişme ile karşılaşılırken, finansal sektörler her gün değişik bir risk ya da dalgalanma ile yüzyüze kalırken, bu yaşananlar karşısında finansal kesimin gerektiği anda hızla uygun pozisyonu alması beklenirken; halen bir risk yönetimi düzenlemesi olan Basel II’nin uygulanmaya çalışılıyor olması sistemik riski daha da artırmaktadır.

Türk Bankacılık sektöründe, Basel II Uzlaşısının uygulanmasına başlanmadan önce, ünlü düşünür Montesquieu’nün bir sözünü hatırlamakta yarar vardır. Montesquieu, “gereksiz kanunlar, gerekli kanunların gücünü zayıflatır” ifadesini kullanmıştır. Hali hazırda sistem ve işleyiş olarak tüm dünyaya örnek olacak bir Türk Bankacılık sistemine sahipken, bunun Basel II düzenlemelerine göre yeniden ayarlanması esnasında çok dikkatli ve hassas davranılması gerekmektedir. Basel II’nin tüm maddelerinin teker teker Türk Bankacılık ve finans sektörüne, Türk ekonomisine ve Türk reel sektörüne uygun ve yararlı hale gelecek şekilde düzeltmeler yapılarak uygulamaya konulmasına özellikle özen gösterilmesi çok önemlidir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ve yüksek büyüme hızını yakalamış ülkelerde, Basel II uzlaşısı ya da bunun eklentisi olan, bankaların sermaye ve borçluluk oranlarında bazı değişiklikler yapılmasını öngören Basel III ek düzenlemeleri uygulamaya konurken, bunların kredi arzını daraltıcı etkisini minimize edecek önlemlerin de alınması, düzenleme şartlarının ona göre şekillendirilmesi gerekmektedir.

Basel II’nin Türk Bankacılık sektörüne uygulanmasının sektörde profesyonel bir risk yönetimi oluşturulmasına, risk bilincinin artırılmasına ayrıca sektörün sağlamlığına

⁴⁶⁰Kane (2007). p.43

⁴⁶¹ KPMG (2011). The internal capital adequacy assessment program in Europe, *May Report*, Germany. www.kpmg.com. (Erişim Tarihi: 11.11.2011)

olumlu katkı sağlayacağı aşıkardır ancak diğeryandan bu çalışmada tespit edilen ve en yüksek öncelik değeryine sahip zayıf noktaların, bir başkayıfade ile ;

- Basel II sermaye yeterliliğı düzenlemelerinin tek başına risk yönetiminde yetersizliğı
- Basel II'nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi
- Basel II'nin sermaye gerekliliğı hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması

gibi hususlarının sektörün lehine olacak şekilde düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır. Basel II düzenlemelerinin yanında makroihtiyati tedbirleri de içerecek ek politika önlemlerinin alınması da gerekmektedir. Konjonktürel devrelerin derinleşmesini engelleyecek ekonomik ve finansal istikrarı sağlayacak yaklaşımların benimsenerek Basel II'nin hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Basel II içerisinde tek tek kredi alıcılarının risklerinin iyi hesaplanması ve bu risklerin denetim otoritelerine şeffaf bir şekilde açıklanması önemli bir esastır. Ancak bunlar yapılırken, kredinin içinde bulunduğu portföyün toplam risk ağırlığı göz ardı edilmektedir. Türk Bankacılık sektörüne Basel II uyarlanırken, bankaların kredi ve finansal araçlara yatırım ve iştirakler portföylerine bütünsel bir bakış açısı ile yaklaşacak ve portföylerdeki toplam risklerin de izlenmesine yardımcı olacak ek maddeler ve düzenlemeler getirilmesi elzemdir.

Bunlardan başkayı, AB bankacılık sektörü üzerine Basel II'nin etkileri analizinden elde edilen en zayıf noktalar:

- İleri içsel derecelendirme yaklaşımının ve Temel içsel derecelendirme yaklaşımının karmaşıklığının bankalar arasında eşitsizliğeyol açması
- Basel II de kullanılan risk modellerinin anlaşılammaması ve yetersizliğı,

konuları da ayrıca özen gösterilmesi gereken konular olup Basel II ülkemizde uygulanırken bu zayıflıkları minimize edecek şekilde düzenlemeler yapılması gerekmektedir. İleri içsel derecelendirme yaklaşımı daha hassas ve bankanın kendi kriterlerine göre risk ölçümlemesini dolayısıyla doğru hesaplama yaklaşımı ile daha düşük sermaye elinde bulundurabilmesini teşvik eden bir yaklaşım olmasına rağmen, bankaların içsel derecelendirme yaklaşımını benimsemesi için oldukça profesyonel bir risk yönetim birimine sahip olması gerekmektedir. Risk yönetimi hesaplamaları için ayrılacak personel, yapılacak çalışmalar, veri toplanması ve verilerin güncellenmesi gibi

konuların bankalara yüksek maliyetler getirmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle daha çok sektörde büyük ölçekli bankalar içsel derecelendirme yaklaşımını kullanmak için avantaja sahip olacaklardır. Küçük ölçekli bankalar ise söz konusu yüksek maliyetlere katlanamayacaklar dolayısıyla genelleme yapan risk hesaplamaları ile daha yüksek sermaye bulundurulmasını gerektiren standart yaklaşımı benimseyeceklerdir. Bu da küçük ve büyük ölçekli bankalar arasında haksız rekabete yol açabilecektir.

Basel II uygulamalarının Türk Bankacılık sektöründe uygulanması halinde ortaya çıkabilecek en önemli tehditlerden bir tanesi de - ki bu durum AB bankacılık sektörü için de geçerlidir- Basel II içerisinde makroihtiyati bakış açısının eksikliğidir. Ülkemizde Basel II uygulamasının bu tehdit unsurunu bertaraf edecek şekilde tüm bankacılık sektöründeki ve global finansal sistem içerisinde oluşabilecek ya da oluşan sistemik riski de izleyebilecek şekilde yönlendirilmesi, gerekirse bu konuda ek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Maalesef ülkemizde Basel II'nin bankacılık sektörüne etkileri konusundaki çalışmalar sayıca çok az, yetersiz ve de konunun tümünü kavramaktan oldukça uzaktır. Ne yazık ki ülkemizde Basel II düzenlemelerinin ne olduğu, neleri kapsadığı ve hangi sektöre yönelik olduğu konusunda bile yanlış anlama ve yanlış yönlendirmeler bulunmaktadır. Ülkemizde Basel II hakkında yapılan çalışmaların büyük bir kısmı “Basel II'nin KOBİ'lere etkisi” konusundadır.

Türkiye ekonomisinde önemli yeri olan KOBİ'lerin herhangi bir düzenlemeden ne şekilde etkileneceğinin tartışılması elbette önemlidir. Ancak bu tartışmalar bazen yanlış algıların oluşmasına da sebep olabilmektedir. Özellikle asgari sermaye yeterliliğini düzenleyen bir yönetmeliğin bankaların kredi kullandırım süreçlerini hangi teminatları kabul edip edemeyecekleri gibi konuları düzenliyor olarak vurgulanması en önemli yanlış algılardandır. Bu bakımdan bankaların sermaye yeterliliğine ilişkin BDDK'nın yaptığı ve yapacağı düzenlemelerin sadece bankaların asgari sermaye gereksinimini düzenlediği unutulmamalıdır. Bir diğer yanlış algı ise Basel II'nin kayıtdışılığı önleyecek sihirli bir değnek olarak görülmesidir. Taslak düzenlemeler dikkatli bir biçimde incelendiği zaman bu düzenlemelerin kobiler üzerindeki dolaylı etkisinin çok sınırlı olacağı anlaşılmaktadır. Nitekim BDDK'nın yaptığı sayısal etki çalışmalarının sonuçları bu anlayışı destekler niteliktedir.⁴⁶²

⁴⁶² E.Sağkol (2011), Basel II'nin Türkiye'de kobilere etkisi: Doğru bilinen yanlışlar, *Active*, Ocak-Şubat Sayısı, s.25.

Yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı Basel II'nin etkileri konusunda en açıklayıcı bilgiler BDDK'nın sayısal etki çalışmaları ile ortaya konulmaktadır. Ancak bu çalışmalar da genellikle adının da tam anlamıyla ifade ettiği gibi, düzenlemelerin sermaye rasyolarını ne kadar düşüreceği, risk ağırlıklı varlık rakamlarına etkisi, banka portföylerine göre risk ağırlıklı varlıkların yüzdesine etkisi vb. gibi Basel II'nin bilânçolar üzerindeki rakamsal etkilerini tahmin etmeyi ve ölçmeyi amaçlamaktadır. Akademik anlamda Basel II'nin sektöre muhtemel etkileri konusundaki makro bakış açılı analizler eksik kalmaktadır. Bu bakımdan çalışmamızın literatüre yapmış olduğu katkı oldukça önemlidir.

Basel II uygulamaları konusunda en önemli tehditlerden bir diğeri de kredi derecelendirme kuruluşlarına olan aşırı bağılıktır. Küresel kriz ve finansal piyasalardaki çalkantılar kredi derecelendirme kuruluşlarının (KDK) faaliyetlerini ve konumlarını yeniden sorgulanır hale getirmiştir. Zira KDK'lar piyasalar ve yatırımcılar açısından önemli bilgiler sağlamakla birlikte, krizlerin derinlemesine yol açtıkları yönünde önemli eleştirilere maruz kalmaktadırlar. 1997-98'de yaşanan Asya krizi, 2001 yılında patlak veren Enron skandalı ve 2002-2003 yıllarında WorldCom ve Parmalat gibi büyük ABD firmalarının çöküşüyle birlikte itibar kaybeden KDK'lar, 2008 yılında ABD'de başlayıp tüm dünyaya yayılan eşik altı konut kredileri krizinde ve AB'de yaşanmakta olan mali krizde hatalı ve eksik değerlendirmede bulunmakla suçlanmışlardır. Finansal piyasaların daha sağlıklı bir şekilde işlemesi için KDK'ların önemi açıktır. Ancak, bugüne kadar yaşanan kriz tecrübeleri bu kuruluşların mevcut konumları ve işleyiş şekillerinden kaynaklı sorunların krizin derinlemesine ve finansal istikrarsızlığa bir şekilde katkıda bulunduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda, son dönemde bu kuruluşların merkezi bir konumda yer almamaları yönünde gerçekleştirilen düzenleme ve çalışmaların olumlu bir gelişme olduğu düşünülmektedir⁴⁶³. Şu an dünya piyasasında bulunan 3 kredi derecelendirme kuruluşu piyasanın yaklaşık %95'ine hakim durumdadır. Bu üç firma da ABD kökenli olup piyasaları verdikleri kredi notları ile istedikleri şekilde yönlendirebilmektedirler. Avrupa Birliği ve Avrupa parlamentosu kredi derecelendirme piyasasındaki bu hakimiyeti kırmak için AB çapında bir uluslararası derecelendirme kuruluşu kurulması için çağrıda bulunmuştur. Halen yoğun bir şekilde ulusal ve uluslararası otoriteler Basel III çalışmalarında da kredi

⁴⁶³ TCMB (2010). Aralık . s.57

derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağılılık sorununu çözmek için çalışmalarını sürdürmektedirler.

Sermaye yeterliliği ölçümünde geçerli olacak esasların ilgili bankanın niteliğine bağlı olarak bankalar bazında dahi önemli ölçüde farklılaşabildiği Basel-II Uzlaşısı'nın ülkelerin kendilerine has yapılarını yansıtacak şekilde uygulanması gerektiği açıktır. Basel-II'nin en verimli bir biçimde uygulanması için BDDK'nın Türk bankacılık sektörünün ve ülkenin ihtiyaçlarını ve ekonomideki ve sektördeki sınırlılıkları dikkate alarak Türk bankacılık sektörünün özellikleri çerçevesinde ihtiyatla hareket etmesi gerekmektedir.

Türk Bankacılık sektöründe Basel-II'ye geçiş ve uygulama stratejilerlerinde izlenecek yol, Basel-II'nin fayda ve maliyetleri ile ulusal öncelikler arasındaki dengenin kurulması ve ulusal inisiyatif kullanılacak alanların sektörün işleyiş ve istikrarına göre şekillendirilmesi elzemdir.

Sonuç olarak, her ne kadar Türk Bankacılık Sektörü şu anda Dünyadaki en iyi işleyen bankacılık sektörlerinden birisi olsa da, sektörün uluslararası düzeyde sağlamlığının bir anlamda akredite edilmesi yani uluslararası kabul görmüş bir Uzlaşıya göre de güvenli olduğunun ve riskleri optimum şekilde yönetiyor olduğunun tescil edilmesi açısından Basel II uygulamalarının sektörde uygulanması önemlidir. Globalleşen dünyada artık yerel kriterlerden çok herkesçe kabul görmüş kriterler ile ulusal sistemlerin değerlendirilmesi ve finansal düzenlemelerin yakınsaması giderek daha fazla geçerli olan bir kavramdır. Ülkelerin sistemik şeffaflığı da bu yolla sağlanmaktadır.

Bu çalışmada Basel II uygulamaların Türk Bankacılık sektörüne muhtemel etkileri AB bankacılık sektörü ile karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışılmıştır ancak ülkemizde tam anlamıyla Basel II düzenlemeleri uygulamaya konulduğunda ortaya çıkan sonuçlar ışığında gelecekte de gerçekleşen veriler ile tekrar bir etki analizi yapılması, Uzlaşısı'dan en üst düzeyde fayda sağlanması bakımından önemlidir.

Sonuç

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) in bünyesinde bulunan Basel komitesi temelde bankacılıkta denetimin kalitesini artırmak ve bu konuda uluslararası işbirliği sağlamak için küresel bazda profesyonel bir risk yönetimi oluşturmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan Basel-II düzenlemesi, temel olarak, risk duyarlılığı daha yüksek olan, daha esnek bir yapının oluşturulmasını hedeflemektedir. Basel II, sermaye gerekliliği hesaplanmasında risk hassasiyetinin artırılmasını ve bankaların risk yönetiminde profesyonel bir yaklaşım benimsemelerini öngörmektedir.

2004 yılında yayınlanan Basel II Uzlaşısı, 1988 yılında ilan edilen Basel I uzlaşısına göre daha fazla risk hassasiyetine sahip olmuş ve daha kapsamlı olarak hazırlanmıştır. Ancak Uzlaşının en fazla yoğunlaştığı kısım bankacılıkta kredi riskine bağlı olarak hesaplanan sermaye yeterliliğidir. Uzlaşının tüm dünyada en çok tartışılacağı bölümü de uzlaşmadan bankaların sermayesinin ne kadar etkileneceği olmuştur. Banka sermayesi, bankanın ne kadar kredi kullanılabileceğini, kullanılabileceği kaynaklarını, bankanın karlılığını, verimliliğini ve güvenilirliğini etkilediğinden dolayı, bankaları en çok uzlaşının bu yönü ilgilendirmiştir.

Dünyada şu an 100'den fazla ülke Basel II'yi uygulamaya koymuş ya da koyma aşamasındadır. 2007 yılında Avrupa Birliği Basel II Uzlaşısını "Sermaye Yeterliliği Direktifi ile (Capital Requirements Directive -CRD) mevzuatına dâhil etmiş ve hukuki olarak uygulamaya koymuştur. Avrupa Birliği aynı zamanda Basel II'ye eklenen yeni kuralları da kendi direktiflerini eşanlı olarak güncelleyerek uygulamaya koymaktadır. Buna karşın 2008-2009 yıllarında Çin, Hindistan ve ABD gibi ülkeler Basel I'i uygulamaya devam edeceklerini açıklamışken, 2010 yılı sonlarına doğru politikalarını değiştirerek Basel II'yi ve dolayısıyla bunu takiben Basel III'ü uygulayacaklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan ABD, yalnızca uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalarında Basel II'nin uygulanmasını isteyeceğini, yerel ve ulusal bankaların Basel I'i uygulamaya devam edeceğini duyurmuştur. Çin ise ilk etapta en büyük ilk yedi bankasının Basel II'yi uygulamaya koyacağını belirtmiştir.

Türk Bankacılık sektörüne baktığımızda ise, Basel II'ye uyum çalışmaları devam ederken 2010 yılı sonunda Basel II kriterlerinin genişletilmesi olarak da nitelendirebileceğimiz Basel III düzenlemeleri BIS tarafından ilan edilmiştir. Basel III,

Basel II gibi sermaye gereksinimi hesaplanma usulünü tümünden değiştiren bir “yeniden yapılanma” değil ancak Basel II’nin özellikle son global finansal krizde gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan bir “ek kriterler seti” özelliği taşımaktadır. Yeni düzenlemeler setinde, mevcut özkaynak ve sermaye yeterliliği hesaplamasında önem arz eden sermayenin niteliğinin ve niceliğinin artırılmasına ilişkin standartlar ile dönerselliğe bağlı olarak kullanılacak ilave sermaye tamponu oluşturulması gibi başlıklar bulunmaktadır. Söz konusu hususlara ek olarak daha önce Basel II uygulamalarının en büyük eksikliği olarak görölen likidite yeterlilik ve risk bazlı olmayan kaldıraç oranları⁴⁶⁴ gibi hususlarda yeni düzenlemeler getirilmiştir. Basel III uygulama bakımından kademe kademe geçiş prensibiyle 2019 yılına kadar tam anlamıyla uygulamaya konulacaktır.

Türk bankacılık sektöründe Basel II Uzlaşısının uygulanması konusunda BDDK da kademeli bir geçiş planı hazırlamıştır. Buna göre 01.07.2011 tarihi ile 30.06.2012 tarihleri arasında Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar BDDK’nın internet sayfasında yayınlamış olduğu düzenleme taslaklarına göre yalnızca raporlama amaçlı ve idari yaptırım olmaksızın Basel II kriterlerini uygulayacaktır. Bu durum şu anki mevzuat yürürlükten kaldırılmadığı için Basel II’nin Bankalar Kanunu ile birlikte paralel olarak uygulanması anlamına gelmektedir. Belirtilen uygulama sürecinde ortaya çıkan değişiklik ihtiyaçları doğrultusunda söz konusu taslaklar ile diğer düzenleme taslaklarında BDDK tarafından uygun görölen değişikliklerin yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmada yukarıda ifade edilen süreç içerisinde, Basel II Uzlaşısının Türk Bankacılık sektöründe uygulanmaya başlaması halinde, ortaya çıkabilecek etkiler Avrupa Birliği’ne Basel II’nin etkileri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgularda, Türk Bankacılık sektörü için Basel II Uzlaşısının en güçlü yönü sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltması olarak tespit edilmiştir. Bankaların gerçekteşmesi muhtemel şoklara karşı daha dirençli hale gelmesi için Basel II uygulaması yararlı bir düzenleme olacaktır.

Basel II’nin Türkiye için getireceği en büyük fırsat Türk Bankacılık sektöründe profesyonel bir risk yönetimi yaklaşımı oluşturulmasına yardım etmesi olarak

⁴⁶⁴ Kaldıraç oranı: Toplam sermaye / Toplam varlıklar

bulunmuştur. Türk Bankacılık sektöründe özellikle global finansal kriz ile daha da öncelik kazanan, dünyada yaşanan gelişmeler ile birlikte sektörde yerleştirilmesi kaçınılmaz olan ve önümüzdeki dönemde de değişen finansal mimaride mutlaka ihtiyaç duyulacak profesyonel risk yönetimi kültürü ve sistemi kurulmasına Basel II düzenlemelerinin çok büyük bir katkı sağlayacağı aşikardır. Uluslararası piyasalarda da daha çok son on yıla damgasını vuran, yeni ve sürekli gelişen bir kavram olarak karşımıza çıkan profesyonel risk yönetimi yaklaşımının Basel II Uzlaşısı yolu ile Türk Bankacılık sisteminde benimsenmesi ve yerleştirilmesi yararlı olacaktır.

Basel II düzenlemelerinin en zayıf yönü, tek başına sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılıkta risk yönetimi açısından yetersizliği şeklinde bulunmuştur. Bu nedenle banka ve finansal kurumların iflasının temelinde geri dönmeyen krediler ve kötü yatırımlar olduğu unutulmamalıdır. Yüksek sermaye gereksinimleri bankaları verildiklerinde ya da yapıldıklarında iyi gibi görünen kötü kredilerden ya da yatırımlardan korumayacaktır. Bundan dolayı Türk Bankacılık sektöründe riski dağıtmak ve kar elde etmek için yapılan menkul kıymetleştirme standartlarının iyi düzenlenmesi, bankaların iç denetiminin sıkı kontrolü ve makroekonomik istikrar da Türk bankacılık sektöründe başarılı bir risk yönetimi için göz önünde bulundurulması gereken hususlardır.

Uzlaş, Türk bankacılık sektörüne uygulandığında karşılaşılabilecek en önemli tehdit Basel II'nin makro ihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali olarak görülmektedir. Son yaşanan finansal krizin de gösterdiği gibi Basel II'nin istenmeyen sonuçlarından bir tanesi de sistemik riski tetiklemesidir. Bu nedenle Türk bankacılık sisteminde yeniden bir risk yönetimi düzenleme paketi yapılıyorsa, “uluslararası geçerliliği olan düzenleme” ve “2000’li yılların başından bu yana sağlamlığını kanıtlamış ulusal düzenleme” arasında bir seçim yapılmamalıdır. Doğru olan ulusal ve uluslararası düzenlemelerin harmanlanması, sektörün ihtiyaç ve işleyişine uygun, sektör için en güçlü risk yönetimi yapısının kurulmasına çalışılmasıdır.

Çalışmada Avrupa Birliği bankacılık sektöründe Basel II düzenlemelerinin en güçlü etkisi, Basel II'nin 3 yapısal bloktan oluşan çerçevesinin AB bankacılığında üçlü risk koruması sağlayarak güçlü bir etki oluşturması şeklinde bulunmuştur. Ancak Basel II'nin ikinci yapısal bloğundaki denetim otoritesinin gözden geçirmesi ve daha sıkı denetim bölümü halen karmaşıktır. Çünkü Avrupa Birliği içerisinde kendi ülkesi dışında

faaliyet gösteren bankaların risk raporlamalarını kendi ana ülke otoritelerine mi yoksa konuk oldukları ülkelere mi yapacakları konusu halen çözülememiştir.

Avrupa Birliği bankacılık sektörüne Basel II'nin etkileri konusunda AB açısından en büyük fırsat Basel II'nin bankacılıkta şeffaflığı artırarak düzenleyici otoritelerin, kurumların gerçek risk pozisyonları hakkında net bilgi sahibi olmalarını sağlaması olarak bulunmuştur. 27 farklı ülke bankacılık sektöründen oluşan Avrupa Birliği'nde bankaların risk pozisyonları hakkında şeffaflığın sağlanması sistemin sağlamlığı açısından büyük önem taşımaktadır.

Basel II'nin AB bankacılık sektörü açısından en zayıf noktası konjonktürel döngüye etkisinin ekonomideki finansal ve makroekonomik devreleri derinleştirmesi olarak tespit edilmiştir. Bu durum Basel III güncellemelerinde minimum sermaye gereksinimin üzerinde bankaların ekstrasdan sermaye tamponu bulundurmaları şartı getirilerek giderilmeye çalışılmıştır.

AB bankacılık sektörüne Basel II'nin getirebileceği en önemli tehditler Ulusal Denetim otoritelerinin kriterleri farklı yorumlamasının bankacılık sisteminin istikrarını bozabilmesi ve AB'de her ülke için fırsat eşitliği şartları (level playing field) oluşturulmasının zorluğu şeklinde tespit edilmiştir. Halen Avrupa Birliği Basel II kriterlerinin uygulanmasında tüm ülkelerde ortak bir zemin oluşturmak için çalışmalarını sürdürmektedir.

Öte yandan, 2011 yılı itibariyle bile, Avrupa Birliği içerisinde yapılan anketlerin de gösterdiği gibi, Birlik bankacılık sektöründe tüm ülke bankaları yüzde yüz Basel II uzlaşısının tüm bloklarını ve kurallarını tam anlamıyla uygulayamamaktadır. Her ne kadar çıkarılan yasalar ile Basel II uygulaması hukuki zorunluluk haline getirilmiş olsa da, tüm yönleri ve tüm şartları ile Avrupa Birliği bankacılık sektöründe dahi Basel II henüz tam anlamıyla adapte edilememiştir. Bundan dolayı Basel II uzlaşısının Türk bankacılık sektörüne uygulanmasında fayda maliyet analizinin çok titiz ve net bir şekilde yapılması önemlidir. Gerekirse Basel II'nin Türk bankacılık sektörü için fazladan maliyet ve gereksiz bürokratik yük getirecek bölümleri uygulamadan çıkarılmalıdır. Görünüşe göre, şu ana kadar harfiyen Basel II'yi uygulamayı başarabilen bir ülke olmamıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Basel II düzenlemelerinden risk yönetimi adına en yüksek verimin alınabilmesi için kredi derecelendirme kuruluşlarının rolü son

derece önemlidir. Bundan dolayı Türk bankacılık sektöründe sektörün kendi içi dinamiklerini kavrayan, Türk ekonomisini, Türkiye’deki reel sektörün yapısını bilen ve gerekli veritabanına sahip ya da veri tabanı oluşturabilecek birikimi elinde bulunduran bir kredi derecelendirme kuruluşuna ihtiyaç bulunmaktadır. İşte bu noktada önerimiz, BDDK gibi özerk ve bağımsız ancak devlet destekli Türk menşeli bir kredi derecelendirme kuruluşu kurulmasıdır. Bu yeni kurulacak kredi derecelendirme kuruluşunun, Türkiye’de ve uluslararası alanda aktif olarak çalışır hale getirilmesi hem Türkiye hem de AB açısından, Basel II uzlaşısından maksimum yararı sağlama adına son derece önemlidir. Kurulacak olan kredi derecelendirme kuruluşunun uluslararası standartlara göre de akredite olması sağlanmalıdır. Bu durum Avrupa Birliği için de aranan bir durumdur. Çünkü global finansal kriz döneminde Avrupa Parlamentosu Avrupa orijinli yeni bir kredi derecelendirme kuruluşu kurulması çağrısı yapmıştır. Türkiye bahsi geçen nitelikte bir kredi derecelendirme kuruluşuna sahip olmak için gerekli yetişmiş insan gücüne ve alt yapıya sahiptir.

Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuç da Basel II uzlaşısındaki kuralların karmaşıklığının Uzlaşının anlaşılıp uygulanmasını güçleştirdiği yönündedir. O nedenle, Uzlaşının hükümleri Türk Bankacılık sektörüne uyarlanırken, maddeleri ve gereklilikleri mümkün olduğunca sadeleştirilmeli ve kolaylaştırılmalıdır.

Eklenmesi gereken bir diğer nokta, Basel II uzlaşısının küçük ölçekli bankalar için bazı yükümlülüklerinin ağır ve yüksek maliyetli olduğudur. Bu nedenle Türk Bankacılık sektöründe Basel II uygulamalarında, BDDK büyük ve küçük ölçekli bankalar arasında haksız rekabet ortamı oluşmasını engelleyecek bir düzeltme yaparak Türk Bankacılık mevzuatını Basel II’ye göre şekillendirmesi gerekmektedir. Basel II uygulanırken kredi arzı daralmasının dikkatle izlenmesi gerekmektedir. Ayrıca bankacılık işlemlerinde bürokratik işlemlerin gereğinden fazla artırılmamasının da önüne geçilmesi önemlidir.

Şüphesiz minimum sermaye gereksinimi düzenlemeleri gerekli ve önemlidir. Ancak, gereğinden fazla sermaye yükümlülüğü, sermaye tamponu, ekstra sermaye bulundurulması gibi şartlar, sermaye bulundurulmasının maliyeti yüksek olduğu için bankacılıkta karlılığı kısıtlamaktadır. Ayrıca gereğinden fazla sermaye gereksinimi kredi arzını azaltarak ekonomik büyümeyi yavaşlatmakta, reel sektörün kredi maliyetlerini yükseltmektedir. Hatta bazı durumlarda karlılığı artırabilmek için bankaları bilanço dışı riskli işlemlere yönlendirebilmektedir. Sermaye yeterliliği

kriterleri bu unsurlar da göz önünde bulundurularak uygulanmalıdır. Sermaye yeterliliği bankacılıkta risklerin azaltılması için uygun bir araç olmasına rağmen beklenmedik sonuçlar ortaya çıkmaması için dikkatli kullanılmalıdır.

Son finansal kriz sonrası yaşanan gelişmelerin ve Basel II düzenlemelerinin krizin hemen akabinde güncellenmesi ve genişletilmesinin de gösterdiği gibi, Basel Uzlaşıları önümüzdeki dönemlerde de yenilenmeye devam edecektir. Bu da akıllara, bir açıdan da, Basel Komitesi dünya finansal sistemini deney yapılacak bir laboratuvar ortamı olarak mı görüyor sorusunu getirmektedir. Basel II düzenlemelerinin eksik kalan noktalarından bir tanesi de ekonomide ya da finansal sistemde yaşanan beklenmedik gelişmeler karşısında, proaktif önlemler alınması veya nasıl hızlı hareket edilmesi gerektiği konusunda bir açık kapı ya da esnek nokta bırakmamasıdır. Global finansal arenada yaşanan ani bir dönüşümde alınması gereken acil önlemler paketi maddeleri de Basel düzenlemelerini ülkemiz bankacılık sektörüne uygularken 4. yapısal blok olarak mevzuatımıza eklenmelidir.

Basel II düzenlemeleri ile ilgili bir başka temel problem Basel II'nin bankalar bazında ahlaki risk tehlikesini de beraberinde getirmesidir. Çünkü bankalar kendi risk düzeylerini değerlendirmeye ve bulundurulması gerekli zorunlu sermaye miktarını belirlemeye teşvik edilmektedirler. Ancak son finansal krizin de göstermiş olduğu gibi, Basel II kriterlerini hâlihazırda uygulayan bankalarda bile büyük sermaye açıklarının bulunması, bankaların kullandıkları kendi risk modelleri risk hesaplamasında zayıf kalmış ve riskleri olduğundan düşük hesaplamıştır. Bundan dolayı Basel II düzenlemeleri Türk bankacılık sektörüne uygulandığında karşılaşılabileceğimiz bir başka risk de bankaların kendi içsel derecelendirme modellerinde, risk konusunda fazla iyimser davranarak olması gerekenden daha düşük sermaye bulundurabilecek olmalarıdır. Çünkü sermaye bulundurmak banka için maliyet arttırıcı bir unsurdur. Basel II uygulamalarının Türk bankacılık sektörüne uygulanmasından sorumlu merci olan BDDK'nın bu konuda çok sıkı denetimler yapması zorunludur. Bu denetimleri yapabilmek için de Basel II ülkemizde tam olarak uygulanmaya başladığında BDDK'nın yetişmiş personel ihtiyacı bir hayli artacaktır.

Ekler

Ek-1. Türk Bankacılık Sektörü İçin İkili Karşılaştırmalar Anketi

Ek-2. AB Bankacılık Sektörü İçin İkili Karşılaştırmalar Anketi (İngilizce)

Ek-3. Türk ve AB Bankacılık Sektörleri İçin Anket Yapılan Uzmanların Profilleri

Ek-1

İKİLİ KARŞILAŞTIRMALAR ANKETİ

Basel II Uzlaşısı'nın Türk Bankacılık sektörüne uygulanmaya başlanması durumunda, sektöre muhtemel etkileri konusunda SWOT analizi yapılmıştır. SWOT analizinde elde edilen bulguların önceliklendirilmesi için aşağıdaki ikili karşılaştırma anketi düzenlenmiştir.

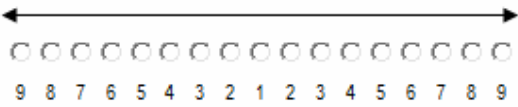
Ankette SWOT faktörleri ikili gruplara ayrılmıştır. Amaç ikili karşılaştırmalar yaparak hangi faktörün değerine göre ne kadar önem taşıdığını bulmaktır.

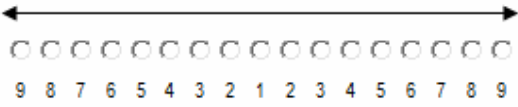
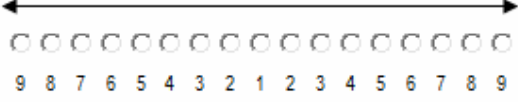
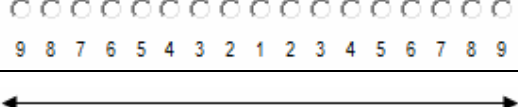
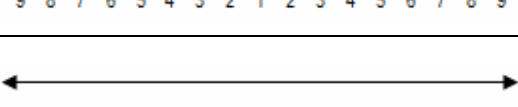
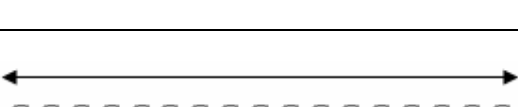
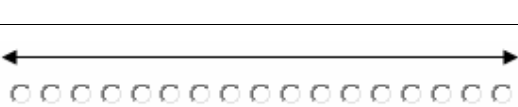
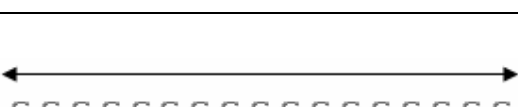
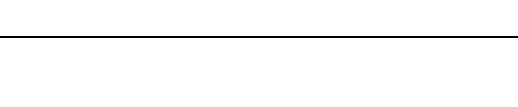
Tablo 1: Göreceli Önem Ölçeği (Saaty Ölçeği)

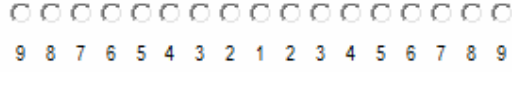
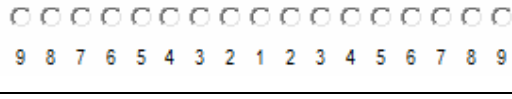
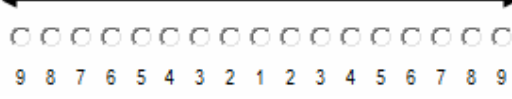
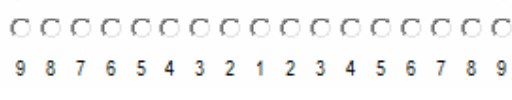
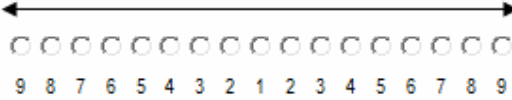
Önem Derecesi	Tanım	Açıklama
1	Eşit Önemli	Amaç için iki faaliyet (seçenek) de eşit öneme sahiptir.
3	Orta Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran biraz daha önemlidir.
5	Yüksek Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran oldukça önemlidir.
7	Çok Yüksek Derece Önemli	Bir seçenek diğerine nazaran çok yüksek biçimde önemlidir.
9	Son Derece Önemli	Bir seçeneğin diğerine nazaran oldukça yüksek biçimde önemi vardır.
2, 4, 6, 8	Ara Değerler	İki seçenek arasında olan bir değer vermek gerektiğinde kullanılır.

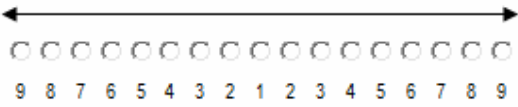
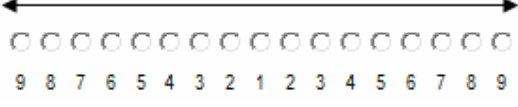
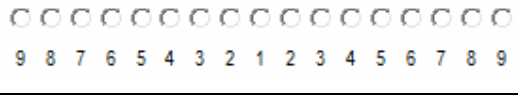
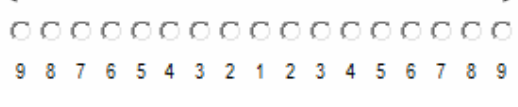
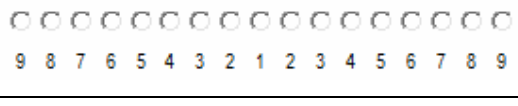
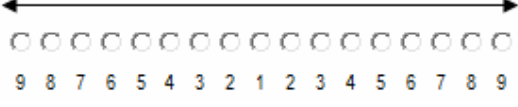
Kaynak: Saaty, 1986: 843

Aşağıdaki ikili unsurları karşılaştırıp, bir unsurun diğerine göre ne kadar önemli olduğunu seçiniz. Her bir çift için tek bir seçenek seçilmesi gerekmektedir. Eğer iki unsurun önem derecesinin eşit olduğunu düşünüyorsanız lütfen 1'i seçiniz.

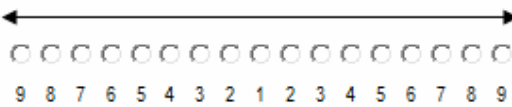
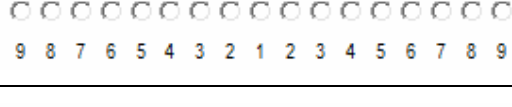
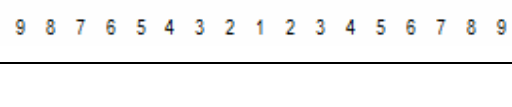
1	S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmada etkili olması		S₂: Basel II nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi
2	S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmada etkili olması		S₃: Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması
3	S₁: Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmada etkili olması		S₄: Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi

4	S₁ : Sermaye yeterliliği düzenlemelerinin krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması		S₅ : Basel II'ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması
5	S₂ : Basel II nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi		S₃ : Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması
6	S₂ : Basel II nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi		S₄ : Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi
7	S₂ : Basel II nin Banka iflas ihtimalini düşürmesi		S₅ : Basel II'ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması
8	S₃ : Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması		S₄ : Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi
9	S₃ : Basel II'nin üç bloğunun bankacılık düzenlemesi açısından çok kapsamlı olması, üçlü koruma sağlaması		S₅ : Basel II'ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması
10	S₄ : Basel II'nin bankacılık sektörü sağlamlığını desteklemesi		S₅ : Basel II'ye uyum arttıkça bankacılık sektörü genel performansının artması
11	W₁ : Basel II'nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması		W₂ : Basel II'nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları
12	W₁ : Basel II'nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması		W₃ : Basel II'nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi

13	W₁ : Basel II'nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması		W₄ : Sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan yaklaşımların opsiyonel olmasının bankalar arasında haksız rekabete yol açması
14	W₁ : Basel II'nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması		W₅ : Basel II sermaye yeterliliği düzenlemelerinin tek başına risk yönetiminde yetersizliği
15	W₁ : Basel II'nin sermaye gerekliliği hesaplamasında portföydeki gerçek risk ağırlıklarını yansıtmaması		W₆ : Denetim otoriteleri için öngörülen karmaşık ve fazla iş yükünün sektörün denetimini zorlaştırması
16	W₂ : Basel II'nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları		W₃ : Basel II'nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi
17	W₂ : Basel II'nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları		W₄ : Sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan yaklaşımların opsiyonel olmasının bankalar arasında haksız rekabete yol açması
18	W₂ : Basel II'nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları		W₅ : Basel II sermaye yeterliliği düzenlemelerinin tek başına risk yönetiminde yetersizliği
19	W₂ : Basel II'nin karmaşık ve anlaşılması güç olan risk hesaplama yaklaşımları		W₆ : Denetim otoriteleri için öngörülen karmaşık ve fazla iş yükünün sektörün denetimini zorlaştırması
20	W₃ : Basel II'nin ekonominin konjonktürel devrelerini derinleştirici etkisi		W₄ : Sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan yaklaşımların opsiyonel olmasının bankalar arasında haksız rekabete yol açması

29	O₁ : Bankacılıkta profesyonel ve güçlü bir risk yönetim sistemi kurulmasını sağlaması		O₅ : Basel II'de öngörülen bilgi sağlama şartlarına uyumun banka sağlamlık derecelendirme notlarını (bank soundness rating) yükseltmesi
30	O₂ : Banka sermaye yeterliliği bankanın kredibilitesinin bir işareti olarak görülmesi		O₃ : Daha fazla şeffaflığın daha iyi risk algılaması getirmesi
31	O₂ : Banka sermaye yeterliliği bankanın kredibilitesinin bir işareti olarak görülmesi		O₄ : Daha sıkı denetim ve daha fazla şeffaflığın banka kar ve maliyet verimliliğini artırması
32	O₂ : Banka sermaye yeterliliği bankanın kredibilitesinin bir işareti olarak görülmesi		O₅ : Basel II'de öngörülen bilgi sağlama şartlarına uyumun banka sağlamlık derecelendirme notlarını (bank soundness rating) yükseltmesi
33	O₃ : Daha fazla şeffaflığın daha iyi risk algılaması getirmesi		O₄ : Daha sıkı denetim ve daha fazla şeffaflığın banka kar ve maliyet verimliliğini artırması
34	O₃ : Daha fazla şeffaflığın daha iyi risk algılaması getirmesi		O₅ : Basel II'de öngörülen bilgi sağlama şartlarına uyumun banka sağlamlık derecelendirme notlarını (bank soundness rating) yükseltmesi
35	O₄ : Daha sıkı denetim ve daha fazla şeffaflığın banka kar ve maliyet verimliliğini artırması		O₅ : Basel II'de öngörülen bilgi sağlama şartlarına uyumun banka sağlamlık derecelendirme notlarını (bank soundness rating) yükseltmesi

36	T₁ : Basel II'nin makroihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali		T₂ : Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağlılığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması
37	T₁ : Basel II'nin makro ihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali		T₃ : Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi
38	T₁ : Basel II'nin makro ihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali		T₄ : Basel II'nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması
39	T₁ : Basel II'nin makro ihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali		T₅ : Finansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması
40	T₁ : Basel II'nin makro ihtiyati yaklaşım eksikliğinin sistemik riski tetikleme ihtimali		T₆ : Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaşmaya itmesi
41	T₂ : Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağlılığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması		T₃ : Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi
42	T₂ : Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağlılığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması		T₄ : Basel II'nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması
43	T₂ : Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağlılığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması		T₅ : Finsansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması

44	T₂ : Basel II'nin kredi derecelendirme kuruluşlarına aşırı bağlılığı ve kurumların çok büyük kısmının rating notunun bulunmaması		T₆ : Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaşmaya itmesi
45	T₃ : Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi		T₄ : Basel II'nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması
46	T₃ : Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi		T₅ : Finansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması
47	T₃ : Basel II düzenlemelerinin kredi arzını azaltma ve kredi maliyetlerini artırma etkisi		T₆ : Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaşmaya itmesi
48	T₄ : Basel II'nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması		T₅ : Finansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması
49	T₄ : Basel II'nin bankaların risk alma güdüsünü azalttığına dair ampirik bir çalışma bulunmaması		T₆ : Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaşmaya itmesi
50	T₅ : Finansal istikrarsızlık riskinin halen çözülmemiş olması		T₆ : Zaten iyi işleyen Türk bankacılık sistemini bürokratik işlemlerle hantallaşmaya itmesi
51	S: Güçlü Yönler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır		W: Zayıf yönler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır
52	S : Güçlü Yönler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır		O : Fırsatlar Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır
53	S : Güçlü Yönler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır		T : Tehditler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır

54	W: Zayıf yönler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır		O : Fırsatlar Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır
55	W: Zayıf yönler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır		T : Tehditler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır
56	O : Fırsatlar Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır		T : Tehditler Basel II'nin Türk bankacılık sektörüne etkilerinde öne çıkmaktadır

Ek-2

PAIRWISE COMPARISON QUESTIONNAIRE

Following the implementation of Basel II in European Union, a detailed SWOT analysis has been conducted on the effects of Basel II Accord on EU Banking System. Strengths, weaknesses, opportunities and threats of the effects have been analyzed. In order to **prioritize** the SWOT factors we have prepared the pair wise comparison questionnaire below.

The purpose of the questionnaire is to determine which SWOT factor is how important over another. For each criterion given below, rate how important each one is when compared to the other criteria. For example when you are asked; in determining the effects of Basel II, to what extent is

"Basel II helps to establish a well functioning banking system throughout EU"

is more or less important than

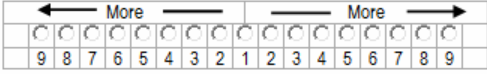
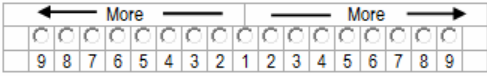
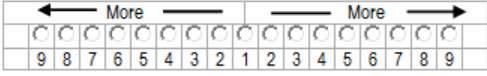
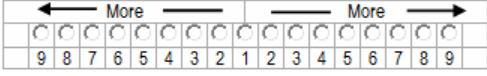
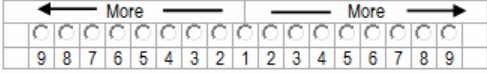
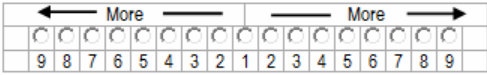
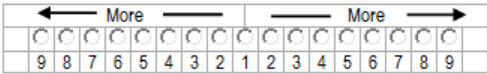
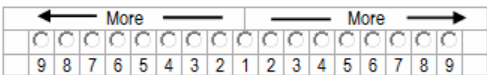
"Basel II ensures effective and efficient cross border banking supervision in EU", if you think that the former is "somewhat more important" over the latter, you mark "3" on the left hand side of the scale. On the contrary, if you think that the latter is "somewhat more important" than the former one, please mark "3" on the right hand side of the scale. Now look at the importance scale below and decide between 1-9 the degree of importance according to your opinion

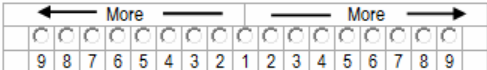
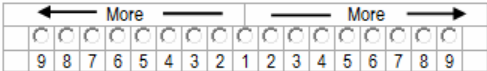
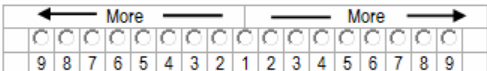
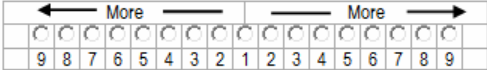
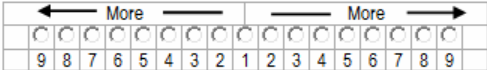
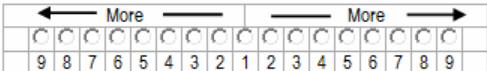
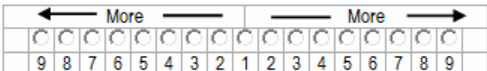
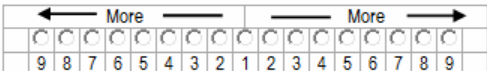
Table 1 The Saaty Rating Scale

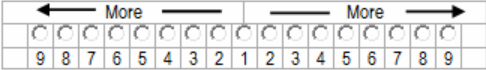
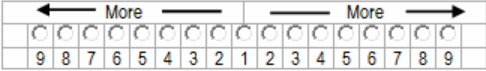
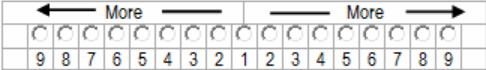
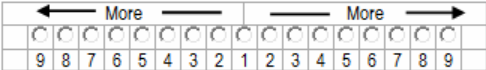
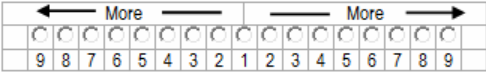
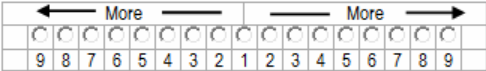
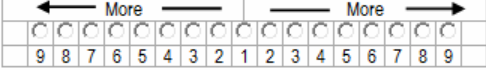
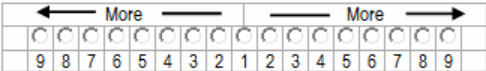
Intensity of importance	Definition	Explanation
1	Equal importance	Two factors contribute equally to the objective
3	Somewhat more important	Experience and judgement slightly favour one over the other.
5	Much more important	Experience and judgement strongly favour one over the other.
7	Very much more important	Experience and judgement very strongly favour one over the other. Its importance is demonstrated in practice.
9	Absolutely more important.	The evidence favouring one over the other is of the highest possible validity.
2,4,6,8	Intermediate values	When compromise is needed

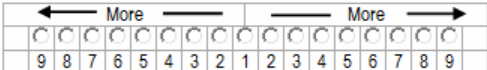
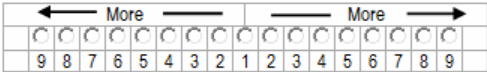
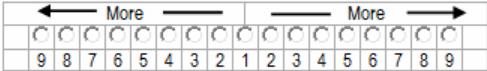
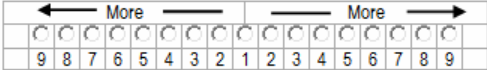
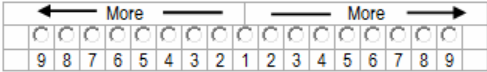
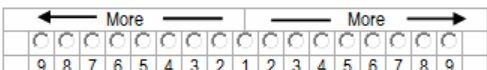
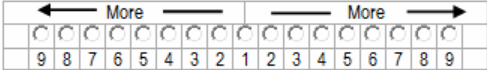
Now, please compare each pair below and choose which one has more importance over another. Only one choice should be made for each pair wise comparison. If you think that the two factors are equally important you should choose "1".

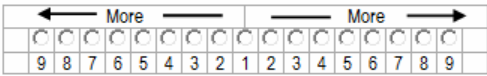
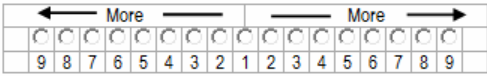
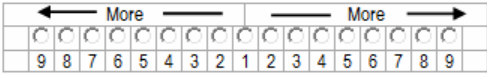
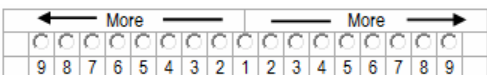
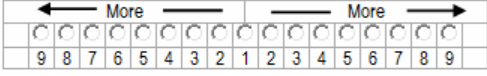
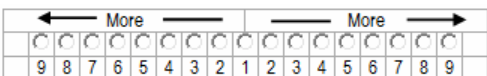
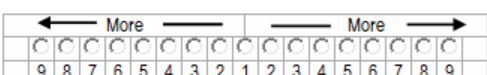
1	S₁: Basel II helps to establish a well functioning banking system throughout EU.		S₂: Basel II ensures effective and efficient cross border banking supervision in EU
2	S₁: Basel II helps to establish a well functioning banking system throughout EU.		S₃: Three pillar framework of Basel II promotes and enhances strong risk management in banking system by triple protection

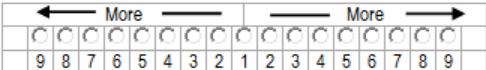
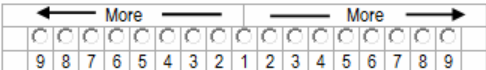
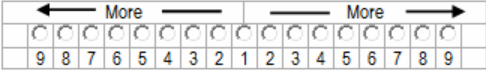
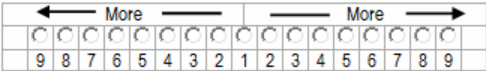
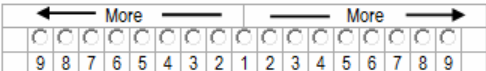
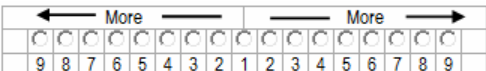
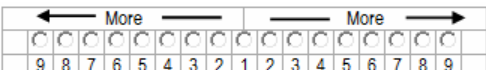
<u>3</u>	S₁: Basel II helps to establish a well functioning banking system throughout EU.		S₄: Basel II provides better governance through emphasis on risk management, risk-based pricing and internal control
<u>4</u>	S₁: Basel II helps to establish a well functioning banking system throughout EU.		S₅: Basel II lessens distortions in credit markets created by the past capital Standards and promotes market discipline
<u>5</u>	S₂: Basel II ensures effective and efficient cross border banking supervision in EU		S₃: Three pillar framework of Basel II promotes and enhances strong risk management in banking system by triple protection
<u>6</u>	S₂: Basel II ensures effective and efficient cross border banking supervision in EU		S₄: Basel II provides better governance through emphasis on risk management, risk-based pricing and internal control
<u>7</u>	S₂: Basel II ensures effective and efficient cross border banking supervision in EU		S₅: Basel II lessens distortions in credit markets created by the past capital Standards and promotes market discipline
<u>8</u>	S₃: Three pillar framework of Basel II promotes and enhances strong risk management in banking system by triple protection		S₄: Basel II provides better governance through emphasis on risk management, risk-based pricing and internal control
<u>9</u>	S₃: Three pillar framework of Basel II promotes and enhances strong risk management in banking system by triple protection		S₅: Basel II lessens distortions in credit markets created by the past capital Standards and promotes market discipline
<u>10</u>	S₄: Basel II provides better governance through emphasis on risk management, risk-based pricing and internal control		S₅: Basel II lessens distortions in credit markets created by the past capital Standards and promotes market discipline

11	W₁: Too much reliance on credit rating agencies, though most EU companies do not have a credit rating.		W₂: Procyclical effects of Basel II deepens financial and macroeconomic cycles in the economy.
12	W₁: Too much reliance on credit rating agencies, though most EU companies do not have a credit rating.		W₃: The complexity of Advanced Internal Rating Based Approach and Foundation Internal Rating Based Approach is leading to inequalities among banks.
13	W₁: Too much reliance on credit rating agencies, though most EU companies do not have a credit rating.		W₄: Difficulty in understanding sophisticated risk models in Basel II and inadequacy of those models.
14	W₁: Too much reliance on credit rating agencies, though most EU companies do not have a credit rating.		W₅: The incomplete, inconsistent and unclear definitions of capital and other parameters in Basel II inactivate the supervisors.
15	W₁: Too much reliance on credit rating agencies, though most EU companies do not have a credit rating.		W₆: Basel II underestimates some important risks (such as portfolio risk) and overestimates banks' ability to handle them.
16	W₂: Procyclical effects of Basel II deepens financial and macroeconomic cycles in the economy.		W₃: The complexity of Advanced Internal Rating Based Approach and Foundation Internal Rating Based Approach is leading to inequalities among banks.
17	W₂: Procyclical effects of Basel II deepens financial and macroeconomic cycles in the economy.		W₄: Difficulty in understanding sophisticated risk models in Basel II and inadequacy of those models.
18	W₂: Procyclical effects of Basel II deepens financial and macroeconomic cycles in the economy.		W₅: The incomplete, inconsistent and unclear definitions of capital and other parameters in Basel II inactivate the supervisors.

19	W₂: Procyclical effects of Basel II deepens financial and macroeconomic cycles in the economy.		W₆: Basel II underestimates some important risks (such as portfolio risk) and overestimates banks' ability to handle them.
20	W₃: The complexity of Advanced Internal Rating Based Approach and Foundation Internal Rating Based Approach is leading to inequalities among banks.		W₄: Difficulty in understanding sophisticated risk models in Basel II and inadequacy of those models.
21	W₃: The complexity of Advanced Internal Rating Based Approach and Foundation Internal Rating Based Approach is leading to inequalities among banks.		W₅: The incomplete, inconsistent and unclear definitions of capital and other parameters in Basel II inactivate the supervisors.
22	W₃: The complexity of Advanced Internal Rating Based Approach and Foundation Internal Rating Based Approach is leading to inequalities among banks.		W₆: Basel II underestimates some important risks (such as portfolio risk) and overestimates banks' ability to handle them.
23	W₄: Difficulty in understanding sophisticated risk models in Basel II and inadequacy of those models.		W₅: The incomplete, inconsistent and unclear definitions of capital and other parameters in Basel II inactivate the supervisors.
24	W₄: Difficulty in understanding sophisticated risk models in Basel II and inadequacy of those models.		W₆: Basel II underestimates some important risks (such as portfolio risk) and overestimates banks' ability to handle them.
25	W₅: The incomplete, inconsistent and unclear definitions of capital and other parameters in Basel II inactivate the supervisors.		W₆: Basel II underestimates some important risks (such as portfolio risk) and overestimates banks' ability to handle them.
26	O₁: Basel II provides an opportunity for supervisory integration in EU		O₂: Basel II provides an opportunity for economic and financial convergence in EU.

27	O₁: Basel II provides an opportunity for supervisory integration in EU		O₃: Basel II enhances the quality of supervision of internationally active banks in EU.
28	O₁: Basel II provides an opportunity for supervisory integration in EU		O₄: Basel II leads to increased transparency in banking and provides more clear guidance for the regulators and supervisors regarding the actual risk position of institutions.
29	O₂: Basel II provides an opportunity for economic and financial convergence in EU		O₃: Basel II enhances the quality of supervision of internationally active banks in EU.
30	O₂ : Basel II provides an opportunity for economic and financial convergence in EU		O₄: Basel II leads to increased transparency in banking and provides more clear guidance for the regulators and supervisors regarding the actual risk position of institutions.
31	O₃: Basel II enhances the quality of supervision of internationally active banks in EU		O₄: Basel II leads to increased transparency in banking and provides more clear guidance for the regulators and supervisors regarding the actual risk position of institutions.
32	T₁: Interventionist supervisory and regulatory policies such as Basel II restrict bank activity and may impede efficient operation of banks in EU.		T₂: Different interpretations of the Basel II regulatory framework by national authorities may cause financial instability.
33	T₁: Interventionist supervisory and regulatory policies such as Basel II restrict bank activity and may impede efficient operation of banks in EU.		T₃: Inexistence of common economic and business cycles among member states in EU prevents to measure the net effect of Basel II on member countries.

34	T₁: Interventionist supervisory and regulatory policies such as Basel II restrict bank activity and may impede efficient operation of banks in EU.		T₄: Differences in national banking systems in EU countries may cause inconsistency in Basel II implementation.
35	T₁: Interventionist supervisory and regulatory policies such as Basel II restrict bank activity and may impede efficient operation of banks in EU.		T₅: Difficulty of providing level playing field for member countries.
36	T₂: Different interpretations of the Basel II regulatory framework by national authorities may cause financial instability		T₃: Inexistence of common economic and business cycles among member states in EU prevents to measure the net effect of Basel II on member countries.
37	T₂: Different interpretations of the Basel II regulatory framework by national authorities may cause financial instability.		T₄: Differences in national banking systems in EU countries may cause inconsistency in Basel II implementation.
38	T₂: Different interpretations of the Basel II regulatory framework by national authorities may cause financial instability.		T₅: Difficulty of providing level playing field for member countries.
39	T₃: Inexistence of common economic and business cycles among member states in EU prevents to measure the net effect of Basel II on member countries.		T₄: Differences in national banking systems in EU countries may cause inconsistency in Basel II implementation.
40	T₃: Inexistence of common economic and business cycles among member states in EU prevents to measure the net effect of Basel II on member countries.		T₅: Difficulty of providing level playing field for member countries.

41	T₄: Differences in national banking systems in EU countries may cause inconsistency in Basel II implementation.		T₅: Difficulty of providing level playing field for member countries.
42	S: Regarding the effects of Basel II on EU banking, STRENGTHs are the most influential.		W: Regarding the effects of Basel II on EU banking, WEAKNESSES are the most influential.
43	S: Regarding the effects of Basel II on EU banking, STRENGTHs are the most influential.		O: Regarding the effects of Basel II on EU banking, OPPORTUNITIES are the most influential.
44	S: Regarding the effects of Basel II on EU banking, STRENGTHs are the most influential.		T: Regarding the effects of Basel II on EU banking, THREATS are the most influential.
45	W: Regarding the effects of Basel II on EU banking, WEAKNESSES are the most influential.		O: Regarding the effects of Basel II on EU banking, OPPORTUNITIES are the most influential.
46	W: Regarding the effects of Basel II on EU banking, WEAKNESSES are the most influential.		T: Regarding the effects of Basel II on EU banking, THREATS are the most influential.
47	O: Regarding the effects of Basel II on EU banking, OPPORTUNITIES are the most influential.		T: Regarding the effects of Basel II on EU banking, THREATS are the most influential.

Ek-3

Türk ve AB Bankacılık Sektörleri İçin Anket Yapılan Uzmanların Profilleri

Türk Bankacılık Sektörü Anket Uygulanan Uzmanlar

1. BDDK uzmanları
2. TCMB finansal sektörde risk yönetimi uzmanı
3. Özel sermayeli banka risk yönetimi daire başkanı
4. Kamu sermayeli banka risk yönetimi daire başkanı
5. Özel sermayeli banka teftiş kurulu başkanı
6. Kamu sermayeli banka teftiş kurulu başkanı
7. Özel bir vergi, denetim ve danışmanlık firması uzmanları
8. Kamu ve özel sermayeli bankaların müfettişleri

AB Bankacılık Sektörü Anket Uygulanan Uzmanlar

1. Basel Komitesi İhtiyati Denetim Komitesi Direktörü
2. Basel Komitesi Finansal İstikrar Dairesi Başkan Yardımcısı
3. Avrupa Bankalar Birliği (European Banking Federation-EBF) Avrupa Finansal Düzenleme ve İstikrar Komitesi Başkanı
4. Uluslararası Finans Enstitüsü Uzmanları (Institute of International Finance-Global Association of Financial Institutions)
5. Fransız menşeli bir bankanın Grup Risk Yönetimi Direktörü
6. Belçika menşeli bir bankanın Risk ve Strateji Direktörü
7. Alman menşeli bir bankanın Likidite ve Hazine Uzmanı
8. Hollanda menşeli bir bankanın Ekonomik Sermaye Uzmanı
9. Polonya menşeli Kredi Riski Yöneticisi
10. AB Bağımsız Finansal Danışmanlık Firmaları Uzmanları
11. Avrupa Merkez Bankası'nın farklı Avrupa ülke ofislerindeki temsilcileri (European Central Bank's (ECB) Front Office, DG Market Operations)

Kaynakça

- Abiad, A. and Mody, A. (2005), Financial reform: what shakes it? What shapes it? *The American Economic Review*, 95 (1), 66-88.
- Acharya, V.V. (2003). Is the international convergence of capital adequacy regulation desirable? *The Journal of Finance*. 58 (6), 2745-2781.
- Aksoy, T. (2007). *Basel II ve İç Kontrol*. Ankara: Ankara SMMM Odası, 53.
- Akyüz, Y. ve Boratav, K. (2003). The making of the Turkish financial crisis, *World Development*, 31 (9), 1549-1566.
- Albayrak, Y.E. (2004). *Hizmet sektöründe performans odaklı çok amaçlı karar verme: Banka performans ölçümünde analitik hiyerarşi süreci uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul:İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği ABD.
- Albayrak, Y.E. ve Erkut H. (2005). Banka performans değerlendirmede analitik hiyerarşi süreç yaklaşımı. *İTÜ dergisi/d mühendislik*, 4 (6), 47-58.
- Alessandrini, P. et al. (2009). Global banking and local markets: a national perspective, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2, 173-192.
- Alexander, G. J. and Baptista, A. M. (2006). Does the Basle Capital Accord reduce bank fragility? An assessment of the value-at-risk approach. *Journal of Monetary Economics*, 53, 1631-1660.
- Alici, A. Ve Ozkoker, U. (2006). Can financial regulations strengthen financial stability in developing countries?: The Case of Turkey, *Conference Paper ECPR/CRI Conference*, 7-8 September, University of Bath, England.
- Allen, F. et al. (2006). The financial system of the EU-25 in *Financial Development, Integration and Stability Evidence from Central, Eastern and South-Eastern Europe*, (edited by Klaus Liebscher et al.) UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- Altunbaş, Y. vd. (2009). *Turkish Banking*. Great Britain: Palgrave Macmillan
- Ananda, J. and Herath, G. (2003). The use of Analytic Hierarchy Process to incorporate stakeholder preferences into regional forest planning. *Forest Policy and Economics*, 5, 13-26.

- Andersen, H. (2011). Procyclical implications of Basel II: Can the cyclicalities of capital requirements be contained? *Journal of Financial Stability*, 7 (3), 138-154.
- Antao, P. and Lacerda, A. (2011). Capital requirements under the credit risk-based framework. *Journal of Banking & Finance*, 35 (6), 1380-1390.
- Arslan, O. and Er, İ.D. (2008), SWOT analysis for safer carriage of bulk liquid chemicals in tankers, *Journal of Hazardous Materials*, 154, 901-913.
- Artus, P. (2005). De Bâle 1 à Bâle 2: Effets sur le marché du crédit. *Revue économique*. 56 (1), 77-97.
- Asarkaya, Y. ve Ozcan, S. (2007), Determinants of capital structure in financial institutions: the case of Turkey, *Journal of BRSA Banking and Financial Markets*, 1 (1), 91-109.
- Ashcraft, A. B. (2001). *Essays in banking and monetary policy*. May. PHD thesis, USA:Massachusetts Institute of Technology.
- Atıcı, G. and Gursoy, G. (2011), Financial crisis and capital buffer: evidence from Turkish banking sector, *Banks and Bank Systems*, 6 (1)
- Ayadi, R. (2005). The new capital requirements directive: What are the missing pieces to the puzzle?. *CEBS Policy Brief*, 82.
- Ayadi, R. and Pujals, G. (2004). Banking consolidation in EU. *Center for European Studies Research Report*. Brussels: CESR.
- Ayan, E. (2007), Bankacılık risklerinin yönetiminde Basel II Uzlaşısı. İstanbul: Beta Basım.
- Aydın, M.F. (2002), Türkiye’de kamu kesimi borçlanması ve bankacılık sektörü bilançolarına ve risklerine olan etkileri, *TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği*, 13, Ankara: TCMB
- Aykut, C. (2008), Basel II standartları, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 30.
- Babuşçu, Ş. (2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Akademi Eğitim Yayıncılık.
- Bakir, C. (2009). Wobbling but still on its feet: The Turkish Economy in the global financial crisis. *South European Society and Politics*, 14 (1), 71-85.

- Bank for International Settlements [BIS] (2010). Enhancements to the Basel II framework. www.bis.org/publ/bcbsl57.htm (Erişim Tarihi: 10.12.2010)
- Bank of International Settlements [BIS] (2008). BIS Review 53/2008, Speech by Dr Nout Wellink, President of the Netherlands Bank and Chairman of the Basel Committee on Banking Supervision, at the 36th Economics Conference 2008, held at the Austrian National Bank, Vienna, 28 April 2008. (<http://www.bis.org/review/r080430a.pdf> Erişim Tarihi: 15.03.2010)
- Bankacılar Dergisi (2009) . Finansal İstikrar İçin Tavsiyeler -G-30, Sayı: 68, (The Group of Thirty, Financial Reform; A framework for Financial Staibility, <http://www.group30.org>, Author: G-30 Working Group'den eviri)
- Barnes, S. et al. (2010). Minimising risks fro imbalances in European banking. *OECD Economics Department Working Papers*, 828, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5km33srnz5nt-en>, (Erişim Tarihi: 15.07.2011)
- Barrell, R. and Davis, E. P (2008). The evolution of the financial market crisis in 2008. *National Institute Economic Review*. 206. England: NIER.
- Barrell, R. et al. (2010). Bank regulation, property prices and early warning systems for banking crises in OECD countries. *Journal of Banking & Finance*,34, 2255-2264.
- Barros, P. P. et al (2005). *Integration of European Banking: The way forward; monitoring European deregulation*, 3, London: CEPR Publications.
- Barth, J.R. et al. (2008). Reassessing the rationale and practice of bank regulation and supervision after Basel II. In *Current Developments in Monetary and Financial Law*. Washington:IMF Publications.
- Barth, J. R. et al.(2008). *Rethinking bank regulation: Till angels govern*. UK: Cambridge University Press.
- Basel 1988 Capital Accord, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, <http://www.bis.org/publ/bcbasc111.htm> (Erişim Tarihi: 19.12.2009)
- Basel III Dokümanı, <http://www.bis.org/press/p100912a.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2010)

- Baum, C.F. et al. (2010). Parliamentary election cycles and the Turkish banking sector, *Journal of Banking & Finance*, 34 (11), 2709-2719.
- BDDK (2001), *Bankacılık sektörü değerlendirme raporu*, Ankara: BDDK yay.
- BDDK (2004). Basel II sayısal etki çalışması değerlendirme raporu, <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1254QIS-TR.pdf> (Erişim Tarihi: 05.03.2010)
- BDDK (2005), *10 soruda yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)*, İstanbul: BDDK Yay.
- BDDK (2008), *Basın açıklaması*, Sayı 2008/15, 25 Haziran 2008
- BDDK (2009a). *Risk bülteni*, Ekim, 04, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2009b), *Bankacılık Sektörü İlerleme Raporu*, Ankara: BDDK yayınları.
- BDDK (2009c), *Bankacılıkta yapısal gelişmeler*, 4, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2009d), *Finansal piyasalar raporu*, 15, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2009e), Krizden istikrara Türkiye tecrübesi, *Çalışma Tebliği*. Ankara: BDDK Yay.
- BDDK (2010). *Bankacılıkta yapısal gelişmeler*, 5, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2010). *Risk bülteni*, Ekim, 10, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2010a), *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Eylül Dönemi, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2010b), *Basın açıklaması*, Sayı 2010/13, 6 Nisan 2010
- BDDK (2010c), *BDDK'nın Yapısı ve Faaliyet Alanları*, Ankara, http://www.bddk.gov.tr/WebSitesi/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/5802BRSA-TR.pdf (Erişim Tarihi: 12.02.2011)
- BDDK (2010d). *Sorularla Basel III*. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf . (Erişim Tarihi: 15.7.2011)
- BDDK (2010e). *Bankacılıkta yapısal gelişmeler*, 5, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2011), *Basın açıklaması*, Sayı 2011/08, 8 Mart 2011

- BDDK (2011a), *Finansal piyasalar raporu*, 23, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2011b), *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Eylül, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2011c), *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*, Mart, Ankara: BDDK yayınları
- BDDK (2011d), *Basel II Üçüncü Sayısal Etki Çalışması QIS-TR3 Değerlendirme Raporu*, Ankara: BDDK yayınları
- Beck, T. et al.(2009). Financial institutions and markets across countries and over time data and analysis. *The World Bank Development Research Group Finance and Private Sector Team Work Paper*, USA:IMF pub.
- Belaisch, A. et al. (2001). Euro-Area banking at the crossroads. *IMF Working Paper*, # 28.
- Benink, H. A. (2000). Europe's single banking market, *Journal of Financial Services Research*. 17 (1), 319-322.
- Benink, H. A., Schmidt, R. H.(2004). Europe's single market for financial services: views by the European Shadow Financial Regulatory Committee. *Journal of Financial Stability*, 1, 157-198.
- Benli, V.F. (2010). *A critical assessment of Basel II, internal rating based approach implementation in emerging markets The case of Turkey*, Switzerland: Haupt Berne.
- Bensoussan, B. E. and Fleisher, C.S. (2008), *Analysis without Paralysis 10 Tools to Make Better Strategic Decisions*, New Jersey: Pearson Education Inc.
- Benvegnu, S. et al.(2005). Aligning regulatory capital with economic capital: An alternative approach to risk weights according to Basel II. in *Risk Management*, (Edt.by Michael Ong), USA: Academic Pres.
- Blundell-Wignall, A. ve Atkinson, P. (2010). Thinking beyond Basel III: Necessary Solutions for Capital and Liquidity. *OECD Journal: Financial Market Trends*, 1, 1-23.
- Bolgün, K.E. ve Akçay, B. (2009). *Risk yönetimi*, İstanbul: Scala Yayıncılık.

- Borio, C. (2009). The macroprudential approach to regulation and supervision, what? How Why? *Presentation to the Banque de France and Toulouse School of Economics Conference on “the future of financial regulation”*. 28 January 2009
- Borio, C. and Zhu, H. (2008). Capital regulation, risk taking and monetary policy: a missing link in the transmission mechanism?. *BIS Working Papers*, 268, Basel: BIS pub.
- Çabukel, R. (2007). *Bankaların kurumsal kredileri açısından kredi riski yönetimi ve Basel II uygulaması*, İstanbul: TBB yay., 250.
- Campbell, T. and Kracaw, W. A.(1980). Information production, market signalling, and the theory of financial intermediation. *Journal of Finance*. 35, 863-882.
- Caprio G. and Jr., D. Klingebiel (1996). Bank insolvencies: Cross country experience. *World Bank Policy Research Paper*, 1620.
- Caprio, G., Jr. And Honohan, P. (2008). Banking crises. *Center for Development Economics Working Paper*, www.williams.edu/cde (Erişim tarihi: 29.12.2009)
- Cebenoyan, A. S. ve Strahan, P. E. (2004). Risk management, capital structure and lending at banks, *Journal of Banking & Finance*, 28, 19-43
- Chakraborty, S. and Ray, T. (2006). Bank-based versus market-based financial systems: A growth-theoretic analysis, *Journal of Monetary Economics*, 53 (2), 329-350
- Chang, H. and Huang , W. (2006).Application of a quantification SWOT analytical method, *Mathematical and Computer Modelling*, 43, 158-169.
- Cheng, E., Li, H. (2002). Construction partnering process and associated critical success factors. *Journal of Management Engineering*, 18,194-202.
- Chernobai, A.S. et al. (2007). *Operational risk: A guide to Basel II capital requirements, models and analysis*. New Jersey: John Wiley&Sons Inc.
- Chiu, Y.H. et al. (2009). Basel II and bank bankruptcy analysis, *Applied Economics Letters*, 16, (18), 1843-1847
- Chiuri, M. C. et al (2002). The macroeconomic impact of bank capital requirements in emerging economies: Past evidence to assess the future, *Journal of Banking & Finance*, 26, 881-904.

- Chorafas, D.N. (2004). *Operational risk control with Basel II: Basic principles and capital requirements*. Great Britain: Butterworth-Heinemann Publications.
- Chorafas, D.N. (2004). *Economic capital allocation with Basel II: Cost, benefit and implementation procedures*. Great Britain: Elsevier Pub.
- Chortareas, G.E. et al. (2010). Bank supervision, regulation and efficiency: Evidence from the European Union. Conference Paper presented at *European Economics and Finance Society 9th Annual Conference 3th-6th June 2010, Athens, Greece*.
- Cihak, M. and Decressin, J. (2007). The case for a European banking charter. *IMF Working Paper*, WP/07/173.
- Civelek Yüce, B. (2009), Küresel finansal kriz ve Türk Bankacılık Sektörü, *Görüş Global Leaders*, November, 32-34.
- Collier, P. (2009), *Fundamentals of Risk Management for Accountants and Managers, Tools and Techniques*; Great Britain: Elsevier Publishing.
- Coval, J.D. et al (2009). The economics of structured finance. *J. Econ. Perspect.* 23, 3-25.
- Daft, R.L. and Weick, K. E. (1984). Toward a model of organizations as interpretation systems, *Academy of Management Review*, 9, 284-296
- Danielsson, et al. (2001). An academic response to Basel II. Financial Markets Group Economic & Social Research Council Special Paper Series.
- Danielsson, J. (2003). On the feasibility of risk based regulation. *CESifo Economic Studies*, 49, 2/2003, 157-179
- Danielsson, J. et al. (2002). Incentives for effective risk management. *Journal of Banking & Finance*, 26, 1407-1425.
- Davies, H. (2005). Review of the review. *Financial Markets, Institutions and Instrument*, 14 (5), 247-252
- Davis, E. P. and Karim, D. (2009). Macroprudential regulation - the missing policy pillar. (Keynote address at the 6th Euroframe Conference on Economic Policy Issues in the European Union). 12th June 2009, entitled *Causes and consequences of the current financial crisis, what lessons for EU countries?*

- De Jonghe, O (2010). Back to the basics in banking? A micro-analysis of banking system stability. *Journal of Finan. Intermediation*, 19, 387-417
- De La Rosiere Report (2009). *The High-Level Group on financial supervision in the EU, chaired by Jacques de Larosiere, Report*, Brussels, 25 February 2009
- De Serres, A et all. (2006). Regulation of financial systems and economic growth. *OECD Economics Department Working Papers*, 506, USA:OECD pub.
- Decamps, J. P. et al. (2004). The three pillars of Basel II: optimizing the mix. *Journal of Financial Intermediation*, 13 (2), 132-155.
- Değirmenci, N. (2003), Sermaye yeterliliği konusundaki basel standartları ve seçilmiş bazı ülkelerdeki uygulamaların değerlendirilmesi, *TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Ankara: TCMB matb.
- Delikanlı, İ.U. (2010), *Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması ve Finansal Raporlaması*, İstanbul: TBB Yayınları 271.
- Demirgüç-Kunt, A and Levine, R. (1999), Bank-based and market-based financial systems:cross-country comparisons,*World Bank Policy Research Working Paper*,WPS 2143.
- Demirgüç-Kunt, A. and Degragiache, E. (2010).Basel core principles and bank soundness:Does compliance matter? *Journal of Financial Stability*, 7 (4), 179-190
- Demirgüç-Kunt, A. and Detragiache, E. (1998). Financial liberalization and financial fragility. *IMF Policy Working Paper*, 1917, May.
- Demirgüç-Kunt, A. and Detragiache, E. (1998). The determinants of banking crises in developing and developed countries. *IMF Staff Papers*, 45 (1), 81-109
- Demirgüç-Kunt, A. et all. (2008). Banking on the principles: Compliance with Basel Core Principles and bank soundness. *Journal of Finan. Intermediation*, 17, 511-542
- Dermine, J. (2002). European banking, past, present and future. Paper presented at the Second Central Banking Conference *The Transformation of the European Financial System*, 24-25 October 2002, Frankfurt.

- Dermine, J. (2006). European banking integration: Don't put the cart before the horse. *Financial Markets, Institutions and Instruments*, 15 (2), 57-106.
- Di Noia, C. and Di Giorgio, G. (1999), Should banking supervision and monetary policy tasks be given to different agencies?, *International Finance*, 2 (3), 361-378
- Diamond, D.W. and Rajan, R. G. (2000). A theory of bank capital. *The Journal of Finance*, LV (6), 2431-2465.
- Dierick, F. et al. (2005). *The new Basel capital framework and its implementation in the European Union*. Brussels: European Central Bank Publication, 42
- Djiwandono, J. S. (2000). Bank Indonesia and the recent crisis. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 36 (1), 47 - 72
- Drumond, I. (2009). Bank capital requirements, business cycle fluctuations and the Basel Accords: a synthesis. *Journal of Economic Surveys*, 23 (5), 798-830.
- Duellmann, K. (2007). Basel II - Achievements and challenges. In *Operations Research Proceedings*, ed. by Karl-Heinz Waldmann and Ulrike M. Stocker, Germany: Springer Verlag Pub.
- Duke, J.M. and Aull-Hyde, R. (2002). Identifying public preferences for land preservation using the analytic hierarchy process. *Ecological Economics*, 42, 131-145
- Duvan, B. (2001), 4389 sayılı bankalar kanununda 4672 sayılı kanunla gerçekleştirilen değişikliklerin değerlendirilmesi, Ankara: DPT Mali Piyasalar Dairesi Bilgi Notu 2001/2
- EBF (2007). *Report on integration of European financial services markets*. December. www.ebf-fbe.eu (Erişim Tarihi: 01.03.2010)
- ECB (2004). *Report on EU banking structure*, Frankfurt: ECB pub. November.
- ECB (2008). *1998-2008 Tenth Anniversary of ECB monthly bulletin*, <http://www.ecb.europa.eu> (Erişim Tarihi: 01.03.2010)
- ECB (2009). *Financial stability review*, December, Part III, www.ecb.int (Erişim Tarihi: 15.02.2010)
- ECB (2010). *EU Banking Structures*, September, Frankfurt: ECB pub.

- ECB (2010). *Structural indicators for the EU banking sector*, January, Frankfurt:ECB pub.
- ECB (2010a). *Report: Financial Integration In Europe*. April, www.ecb.int, (Erişim Tarihi: 06.05.2010)
- ECB (2010b). *European Central Bank Report: EU banking sector stability*, August. www.ecb.int (Erişim Tarihi: 06.05.2010)
- Edwards, F. R. and Mishkin, F.S. (1995). The decline of traditional banking: Implications for financial stability and regulatory policy. *FRBNY Economic Policy Review*, July.
- Eichengreen, B. (2006). A review of Peter Isard's globalization and the international financial system:What is wrong and what can be done?. *Journal of Economic Literature*, XLIV (June), 415-419.
- Eken, M.H. (2006), Basel II ve risk yönetimi, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 43, 507, 9-33.
- El-Gamal, M.A. and Inanoglu, H. (2003), Efficiencies and unobserved heterogeneity in Turkish Banking: 1990-2000 (September 2002), *Rice University Working Paper*, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=331980> or doi:10.2139/ssrn.331980 (Erişim Tarihi: 05.03.2011)
- Elkhoury, M. (2008). Credit rating agencies and their potential impact on developing countries. UNCTAD/OSG/DP/2008/1 http://www.unctad.org/en/docs/osgdp20081_en.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2011)
- EU Directive 2009/111/EC of The European Parliament and of the Council of 16 September 2009.
- European Banking Federation (EBF) (2010). *EU Banking sector facts and figures*, <http://www.ebf-fbe.eu/uploads/Facts%20&%20Figures%202010.pdf> (Erişim Tarihi: 10.11.2011)
- European Central Bank (2009), *EU Banking Sector stability*. www.ecb.int (Erişim Tarihi: 14.08.2010)

- European Parliament (2009). *Directorate General for Internal Policies Policy Department A: Economic and Scientific Policy*, Key Policy Issues in the area of Economic and Scientific Policy, June.
- European Union Commission [EU Commission] (2006), European economy. *Directorate-General for Economic and Financial Affairs Occasional Papers*, No:24, May, p. 16, http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm (Erişim Tarihi: 01.09.2010)
- Evanoff, D. D. et al. (2007). *International financial instability: global banking and national regulation*. Singapore: World Scientific Publishing Co.Pte.Ltd.
- Expert Group on Banking (2004). Financial Services Action Plan: Progress and prospects. *Final Report*, May.
- Fabi, F. et al. (2005). The new Capital Accord and banks' lending decisions. *Journal of Financial Stability*, 1, 501-521.
- Fan, S. (2003). Basel II: Its terms and its implications for Asian banks. *White & Case Part II*, (an Asian Counsel reprint www.pbpress.com, Pacific business press, November) www.whitecase.com (Erişim Tarihi: 15.05.2011).
- Faure, F. (2009). The Turkish banking system: good resistance to the crisis, *Conjoncture BNP Parisbas*, November, 17-22
- Fethi, M.D. et al. (2001). An empirical study of stochastic DEA and financial performance: the case of the Turkish commercial banking industry, *Conference Paper*, INFORMS International Hawaii Conference, Maui, Hawaii, USA, June 17-20.
- Fıkırkoca, M. (2003). *Bütünsel risk yönetimi*, Ankara: Kalder Yayınları.
- Flannerly, M. (1999). Modernising financial regulation: The relation between interbank transactions and supervisory reforms. *Journal of Financial Services Research*, 16, 101-16.
- Frey, B.S. (2009) Economists in the PITS?, *International Review of Economics*, 56, 335-346,

- Fukuyama, H. and Matousek, R. (2011), Efficiency of Turkish banking: Two-stage network system.Variable returns to scale model. *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, 21, 75-91
- Gao, C.Y. and Peng, D.H. (2011). Consolidating SWOT analysis with nonhomogeneous uncertain preference information. *Knowledge-Based Systems*, 24, 796-808.
- Gavin, M. and Hausmann, R. (1996). The roots of banking crises: The macroeconomic context, in *Banking Crises in Latin America*, edited by R. Hausmann and L. Rojas-Suarez. Washington, D.C. , IADB/Johns Hopkins University press.
- Gelos, R.G. and Roldos J. (2004) Consolidation and market structure in emerging market banking systems, *Emerging Markets Review*, 5, 39-59
- Gersbach, H. and Wenzelburger, J. (2007). Sophistication in risk management, bank equity, and stability. *Keele Economics Research Papers*, KERP 2007/08, www.keele.ac.uk/depts/ec/wpapers/kerp0708.pdf (Erişim Tarihi: 15.07.2011)
- Goldstein, M. (1997). *The case for an international banking standard*, USA: Institute for International Economics Publ.
- Goodhart, C. et al. (2004). Bank regulation and macroeconomic fluctuations, *Oxford Review of Economic Policy*, 20 (4), 591-615
- Gordy, M. B. and Howells, B. (2006). Procyclicality in Basel II: Can we treat the disease without killing the patient? *Journal of Financial Intermediation*, 15, 395-417
- Gorton, G.B. and Winton, A. (2000). *Liquidity provision, bank capital, and the macroeconomy* (October 9). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=253849> or doi:10.2139/ssrn.253849 (Erişim Tarihi: 04.01.2010)
- Griffith-Jones, S. and Spratt, S. (2001). *Will the proposed new Basel Capital Accord have a net negative effect on developing countries*. UK: Institute of Development Studies University of Sussex Pub.
- Gual, J. (2004). *Building a dynamic Europe: the key policy debates*, UK: Cambridge University Press.

- Günalp, B. and Çelik, T. (2006). Competition in the Turkish banking industry, *Applied Economics*, 38, 1335-1342.
- Günay, E.N. (2010), Risk management and performance in emerging market banks during The Post- Crisis Period: The Case of Turkey, *Conference Paper*, Conference on the Transformation of the Turkish Economy, December 20th, Bogazici University, İstanbul
- Gup, B.E. (2005), The effect of Basel II on developing countries: A summary of global public goods network eforum on Basel II, in *Capital markets, globalization and economic development* (edt.by B.E. Gup). USA: Springer Science Inc.
- Haber, G. (2007). Basel II: international competition issues, *Atlantic Economic Journal*, 35 (4), 383-389.
- Hakenes, H. and Schnabel, I. (2011). Bank size and risk-taking under Basel II. *Journal of Banking & Finance*, 35 (6),1436-1449.
- Heid, F. (2007). The cyclical effects of the Basel II capital requirements. *Journal of Banking & Finance*, 31(12), 3885-3900.
- Her Majesty's Treasury [HM Treasury] and Financial Services Authority [FSA] (2005) Supervising financial services in an integrated European single market, *Bank of England Discussion Paper*. January, www.hm-treasury.gov.uk (Erişim Tarihi: 10.03.2010)
- Herring, R. (2005) Implementing Basel II: Is the game worth the candle? *Financial Markets, Institutions & Instruments*, 14 (5), 267-288.
- Herring, R. J. (2004). The subordinated debt alternative to Basel II. *Journal of Financial Stability*, 1, 137-155.
- Ho, W. (2008). Integrated analytic hierarchy process and its applications - A literature review .*European Journal of Operational Research*, 186, 211-228.
- Hodgson, G.M. (2009). Commentary: The great crash of 2008 and the reform of Economics, *Cambridge Journal of Economics*, 33, 1205-1221.
- Holmquist, J. (2007). Implementation of Basel II Challenges & Opportunities. (Speech at Institute of International Bankers, 5th March).

- http://ec.europa.eu/internal_market/speeches/docs/2007/jh05032007.pdf. (Erişim: Tarihi: 05.06.2011)
- Honohan, P. (2005). Banking sector crises and inequality. *World Bank Policy Research Working Paper* 3659..
- Honohan, P. and Klingebiel, D. (2000). Controlling fiscal costs of banking crises. *World Bank Policy Research Paper* 2441.
- Honohan, P. and Klingebiel, D. (2003).The fiscal cost implications of an accommodating approach to banking crises. *Journal of Banking & Finance*, 27 (8), 1539-1560.
- Hyun, J.S., Rhee, B.K. (2011). Bank capital regulation and credit supply. *Journal of Banking & Finance*, 35, 323-330
- Illing, M. and Paulin, G. (2005). Basel II and the Cyclicalıty of Bank Capital. *Canadian Public Policy / Analyse de Politiques*, 31 (2), 161-180 Published by: University of Toronto Press on behalf of Canadian Public PolicyStable URL: <http://www.jstor.org/stable/3552627>.
- IMF (2004). *Finances and Development*. September Issue.
- IMF (2009). *Global financial stability report*. October Issue.
- IMF (2010). *Global financial stability report*. October Issue.
- Inter-American Development Bank Working Paper*, 318.
<http://www.claaf.org/documents/Hausmann-roots.pdf> (Erişim Tarihi: 29.12.2009)
- International Money Fund [IMF] (2008). World economic and financial surveys: Regional Economic Outlook Europe: Dealing with schocks. USA: IMF Publications.
- İpeker, M. (2002), Türkiye Cumhuriyeti merkez bankasının finansal sistem istikrarının sağlanmasındaki rolü, *TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Ankara: TCMB matb.
- Işık, I. and Hassan, M.K. (2003), Financial deregulation and total factor productivity change: an empirical study of Turkish commercial banks, *Journal of Banking and Finance*, 27,1455-1485.

- Jackson, S.E. and Dutton, J.E. (1988), Discerning threats and opportunities, *Administrative Science Quarterly*, 33 (3), 370-387.
- Jacobson, T. et al. (2006). Internal ratings systems, implied credit risk and the consistency of banks' risk classification policies. *Journal of Banking & Finance* (30). 1899-1926.
- Jacques, K. T. (2008), Capital shocks, bank asset allocation, and the revised Basel Accord, *Review of Financial Economics*, 17 (2), 79-91.
- John, K. et al. (2000). A theory of bank regulation and management compensation. *The Review of Financial Studies*, 13 (1), 95-125.
- Joint Forum (2003), Trends in risk integration and aggregation, Basel: Bank for International Settlements.
- Jokipii, T. and Milne, A. (2008), The cyclical behaviour of European bank capital buffers, *Journal of Banking and Finance*, 32, 1440-1451.
- Jorion, P. (2001). *Value at risk: The new benchmark for managing financial risk*. New York: McGraw-Hill.
- Kahraman, C. et al. (2007). Prioritization of e-Government strategies using a SWOT-AHP analysis: the case of Turkey. *European Journal of Information Systems*, 16, 284-298.
- Kajanus, M. et al. (2004). The use of value focused thinking and the A'WOT hybrid method in tourism management. *Tourism Management*, 25, 499-506.
- Kane, E. J. (2007). Basel II: A contracting perspective. *Journal of Financial Services and Reserves*, 32.
- Kangas, J et al. (2001), A'WOT: Integrating the AHP with SWOT analysis. *Conference Proceedings ISAHP 2001*, Berne, Switzerland, August 2-4.
- Kashyap, A. K. and Stein, J. C. (2004). Cyclical implications of the Basel II capital standards. *Economic Perspectives*, 28 (1) (FED Chicago Printing)
- Kaufman, G. G. (2000). *Bank fragility and regulation: Evidence from different countries, research in financial services: Private and public policy*, 12, New York: Elsevier Science Inc.

- Kern, A. (2009). (Senior Research Fellow at the University of Cambridge) Towards Basel III? Regulating the banking sector after the crisis: Autumn 2009. *Report of the High-Level Roundtable co-organised by Friends of Europe, the Foundation for European Progressive Studies (FEPS), the Initiative for Policy Dialogue, and the Financial Times*. Brussels, (http://www.feps-europe.eu/fileadmin/downloads/political_economy/2009_FEPS_BaselIIIReport.pdf Erişim Tarihi: 15.04.2010)
- Keskin, E. vd. (2008), *50.Yılında Türkiye bankalar birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, Ankara: TBB Yayınları 262.
- Klein, E. (2005). *Global Banking Issues*. New-York: Nova Science Publishing.
- Klingebiel, D. and Laeven, L. (2002), Managing the Real and Fiscal Effects of Banking Crises, *World Bank Discussion Paper*, 428, Washington: IMF Publications
- Koşan, L. (2007). Basel II sürecinde XBRL gerekliliği. *İSMMMO Mali Çözüm Hakemli Yazılar*, 80, 85-98
- Kotz, H. H. (2009), *Deutsche Bundesbank financial stability review*. <http://www.bis.org/review/r091216g.pdf> (Erişim Tarihi: 05.12.2010) Member of the Executive Board of the Deutsche Bundesbank
- Köylüoğlu H. U. (2001). *TÜSİAD bankacılık çalışma grubu 2000 yılı çalışma raporu*, 82.
- KPMG (2011). The internal capital adequacy assessment program in Europe, *May Report*, Germany. www.kpmg.com. (Erişim Tarihi:11.11.2011)
- KPMG Germany (2011). ICAAP in Europe : Moving in different directions. *Survey Report*. <http://www.kpmg.com/channelislands/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/ICAAP-in-Europe-May-2011.pdf>. (Erişim Tarihi: 05.06.2011)
- Krainer, R. E. (2002). Banking in a theory of the business cycle: a model and critique of the Basle Accord on risk-based capital requirements for banks. *International Review of Law and Economics* 21, 413-433
- Kupiec, P. H. (2007). Financial stability and Basel II. *Annals of Finance*, 3 (1), 107-130

- Kuritzkes, A. et al. (2003). Risk measurement, risk management, and capital adequacy in financial conglomerates. *Brookings-Wharton Papers on Financial Services*, 03-02. (Paper presented at the Netherlands-United States Roundtable on Financial Conglomerates October 23-25, 2002, Washington D.C.)
- Kurttila, M. et al.(2000). Utilizing the analytic hierarchy process (AHP) in SWOT analysis -- a hybrid method and its application to a forest-certification case. *Forest Policy and Economics*, 1, 41-52.
- Lal, R. (2009). Why Basel II failed and why any Basel III is doomed? *Global Economic Governance Working Paper*, 2009/52.
- Lannoo, K. and Casey, J. P. (2005). Capital adequacy vs. liquidity requirements in banking supervision in the EU. *Centre for European Policy Studies CEPS Policy Brief*, 84.
- Large, A. (11.11.2004), Why we should worry about liquidity? *Financial Times*, <http://news.ft.com/home/uk> (Erişim Tarihi: 30.08.2010)
- Lawson, J. et al. (2009). Financial market stability in the European Union: Enhancing regulation and supervision. *OECD Economics Department Working Papers*, 670, USA:OECD Publishing.
- Lawson, T. (2009), The current economic crisis: its nature and the course of academic economics, *Cambridge Journal of Economics*, Vol 33,pp. 759-777;
- Lee, S. and Walsh, P. (2011). SWOT and AHP hybrid model for sport marketing outsourcing using a case of intercollegiate sport. *Sport Management Review* 14. pp. 361-369
- Levich, R. M. et al. (2002). *Ratings, rating agencies and the global financial system*, Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Levine, R. (2004). Finance and Growth: Theory and Evidence. *NBER Working Paper* 10766, USA: National Bureau of Economic Research Publ.
- Liebscher, K. (2006). Financial integration and financial deepening in the EU: mind the gap. *Financial Development, Integration and Stability Evidence from Central*,

- Eastern and South-Eastern Europe*, edited by Klaus Liebscher et al., UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- Lindgren, C.J. et al. (1998). *Bank soundness and macroeconomic policy*, USA: IMF Publishing.
- London's Economist Group (2009), Economic Intelligence Unit, *Country Finance Report Turkey*. UK: EIU publ.
- Lopes, S. D. R. and Nunes, T. (2010). A simulation study on the impact of correlation between LGD and EAD on loss calculation when different LGD definitions are considered. *Journal of Banking Regulation*, 11(2), 156-167.
- Lozano-Vivas, A. ve F. Pasiouras (2010). The impact of non-traditional activities on the estimation of bank efficiency: International evidence. *Journal of Banking & Finance*, 34, 1436-1449.
- Mandacı, P.E., (2003), Türk bankacılık sektörünün taşıdığı riskler ve finansal krizi aşmada kullanılan risk ölçüm teknikleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), 67-84.
- Masozera, M.K. et al. (2006). Assessing the suitability of community-based management for the Nyungwe Forest Reserve, Rwanda. *Forest Policy and Economics*, 8, 206-216.
- Metzger, M. (2006). Basel II-Benefits for developing countries?. *European Journal of Economics and Economic Policies*, 3 (1), 131-150.
- Miller, G.A. (1956). The magical number seven plus or minus two: some limits on our capacity for processing information. *The Psychological Review*, 63, 81-97.
- Mitta, D.A. (1993). An application of the analytic hierarchy process: A rank-ordering of computer interfaces. *Human Factors*, 35 (1), 141-157.
- Mohanty, S. K. (2008). Basel II: challenges and risks. (Accord on the International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 1988). *Academy of Banking Studies Journal*, 7(2), 109-130.
- Murphy, N. B. (2000). European Union financial developments: The single market, the single currency, and banking. *FDIC Banking Review*, 13 (1), 1-18.

- Neyaptı, B. ve Dinçer, N. (2005). Measuring the quality of bank regulation and supervision, with application to transition economies, *Economic Inquiry*, 43 (1), 79-99.
- Nier, E. and Baumann, U. (2006), Market discipline, disclosure and moral hazard in banking, *Journal of Financial Intermediation*, 15, 332-361.
- Nouy, D. (2008). Supervisory Perspectives. *Journal of Financial Stability*, 4, 346-350.
- OECD (2009). *Economic surveys: Euro area*. USA:OECD Pub. 1
- Ojo, M. (2010). The impact of capital and disclosure requirements on risks and risk taking incentives. Online at <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/20404/> MPRA Paper 20404, posted 03. February 2010 / 13:26 (Erişim Tarihi: 10.02.2011)
- Okay, E. (2002), Türk bankacılık sektöründe risk ve kriz, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 123-133.
- Olson, D.L., Courtney, J.F. (1992). *Decision support models and expert systems*. New York: Macmillan.
- Orrella D. and McSharry P. (2009). System economics: Overcoming the pitfalls of forecasting models via a multidisciplinary approach, *International Journal of Forecasting*, 25, 734-743.
- Özçam, M. (2004). Basel II Uzlaşısı, *SPK Araştırma raporu*, 31.08.2004, Ankara:SPK yay.
- Özkan-Gunay E.N. and Ozkan M. (2007). Prediction of bank failures in emerging financial markets: an ANN approach, *The Journal of Risk Finance*, 8 (5), 465-480
- Öztürk, M. ve Aktan, B. (2006/2007). The New Basel Capital Accord: In search of excellence at bank risk management. *Review of Social, Economic & Business Studies*, 2006/2007, 7/8
- Özyıldırım, C. and Özdincer, B. (2008), Risk specifications in risk efficiency analysis, *International Journal of Mathematics and Computers in Simulation*, 2(1), 36-41
- Pahl N. and Richter, A. (2007), SWOT Analysis - Idea, methodology and a practical approach, *A scholarly research paper*, Germany: GrinVerlag

- Pasiouras, F. et al. (2009). The impact of banking regulations on banks' cost and profit efficiency: Cross-country evidence. *International Review of Financial Analysis* 18, 294-302.
- Pauly, L. W. (2008). Financial crisis management in Europe and beyond. *Contributions to Political Economy*, 27, 73-89.
- Pazarbaşıoğlu, C. (2004), *Turkey economic reforms and accession to the European Union*, (Ed: B.M.Hoekman,S.Togan), Washington: Worldbank Publishing.
- Pederzoli, C. and Torricelli, C. (2005). Capital requirements and business cycle regimes: Forward-looking modelling of default probabilities. *Journal of Banking & Finance*, 29, 3121-3140
- Pennacchi, G. (2006). Deposit insurance, bank regulation, and financial system risks. *Journal of Monet. Econ*, 53, 1-30.
- Philip, D. E. and Bandt, O. (1999). A cross-country comparison of market structures in European banking. *ECB Working Paper*, 7, Frankfurt:ECB publications.
- Podpiera, R. (2006). Does compliance with Basel Core Principles bring any measurable benefits?. *IMF Economic Review*, 53 (2), 306-326.
- Poghosyan, T. And Čihák, M. (2009). Distress in European banks: An analysis based on a new data set. *IMF Working Paper*, WP/09/09.
- Pop, A. (2006). Market discipline in international banking regulation: Keeping the playing field level. *Journal of Financial Stability*, 2, 286-310.
- Porter, D. (2003). Basel II: Heralding the rise of operational risk, *Computer Fraud and Security*, July (7), 9-12.
- Quezada, L.E. et al.(2005). A simple tool for the design of strategic maps. *19th International Conference on Production Research*. Department of Industrial Engineering, University of Santiago, USACH Avenida Ecuador 3769 Santiago, Chile. <http://www.icpr19.cl/mswl/Papers/268.pdf> (Erişim Tarihi: 15.07.2011)
- Ramanujam, V., Saaty, T.L. (1981) Technological choice in the less developed countries:an analytic hierarchy approach. *Technological Forecasting and Social Change*, 19, 81-98.

- Ravoet, G. et al. (2010). *Principles for a successful future of banking in Europe*. Brussels : European Banking Federation
- Ray, T. (2006). *Bank-based versus market-based financial systems: A growth-theoretic analysis*, *Journal of Monetary Economics*, 53(2), 329-350.
- Resti, A. and Sironi, A. (2007). The risk-weights in the New Basel Capital Accord: Lessons from bond spreads based on a simple structural model. *J. Finan. Intermediation*, 16, 64-90.
- Risk Yönetimi ve Uygulama Esasları Çalışma Grubu (2004), Bankaların risk yönetimi çalışmalarına ilişkin anket değerlendirmesi, *Bankacılar Dergisi*, 15 (48), 18-27
- Rixtel, A. van et al. (2004). The New Basel Capital Accord and its impact on Japanese Banking: A Qualitative Analysis; in *The New Basel Capital Accord*, ed. By B.E.Gup.USA: South-Western Educational Pub.
- Rochet, J. C. (2004). Rebalancing the three pillars of Basel II. *FRBNY Economic Policy Review*, September.
- Rodoplu, G. ve Ayan, E. (2008). Basel II Uzlaşısında piyasa riski yönetimi ve Türkiye açısından faiz riskine ilişkin bir uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 1-28.
- Roldán, J. M. (2006). Basel II - an opportunity for convergence in the EU. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 14 (1), 24 – 28.
- Saaty, R.W. (1987). The analytic hierarchy process- What it is and how it is used. *Journal of Mathematical Modelling*, 9 (3-5), 161-176.
- Saaty, T.L. (1977). A scaling method for priorities in hierarchical structures. *Journal of Mathematical Psychology*, 15, 234-281.
- Saaty, T.L. (1980). *The Analytical Hierarchy Process: Planning, Priority Setting and Resource Allocation*, New York: McGraw-Hill.
- Saaty, T.L. (1990). *The analytic hierarchy process: planning, priority setting, resource allocation*. USA: RWS Publications.
- Saaty, T.L. (1993). The analytic hierarchy process: a 1993 overview. *Central European Journal of Operation Research and Economics*, 2, 119-137.

- Saaty, T.L. (2008). Decision making with the Analytical Hierarchy Process *Int. J. Services Sciences*, 1 (1), 83-98.
- Saaty, T.L., and Vargas, L.G. (2001). *Models, Methods, Concepts and Applications of the Analytic Hierarchy Process*, Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Sağkol, E. (2011), Basel II'nin Türkiye'de kobilere etkisi: Doğru bilinen yanlışlar. *Active, Ocak-Şubat Sayısı*, 18-25.
- Santos, J.A.C. (2001). Bank capital regulation in contemporary banking theory: A review of the literature. *Financial Markets, Institutions & Instruments*, 10 (2), 41-84.
- Sayar, S. (2010). *Issues in finance: Credit, crises and policies*. Malasia: Blackwell Publishing.
- Sayım, F. ve Er, S. (2009). Risk kavramı ve bankacılıkta risk, *TMSF Çatı Dergisi*, 4 (22), 7-17.
- Schmoldt, D.L. et al. (1994). Developing inventory and monitoring programs based on multiple objectives. *Environmental Management*, 18 (5), 707-727.
- Schmoldt, D.L. et al. (eds.) (2001). *The Analytic Hierarchy Process in Natural Resource and Environmental Decision Making*. Netherlands : Kluwer Academic Publishers, 289-305.
- Schneider, F. and Kirchgässner, G. (2009), Financial and world economic crisis: What did economists contribute?, *Public Choice*, 140, 319-327.
- Schoenmaker, D. and Oosterloo, S. (2007). Cross-border issues in European financial supervision, in: *The Structure of Financial Regulation* (edt by David Mayes and Geoffrey Wood), USA: Routledge Publishing.
- Schüler, M. (2003). How do banking supervisors deal with Europe-wide systemic risk? *Centre for European Economic Research (ZEW) Discussion Paper*, October Version.
- Schwimann, I. and Vandenberg, K. (2006). The Central and Eastern European financial sector: current state and prospects, in *Financial Development*,

- Integration and Stability Evidence from Central, Eastern and South-Eastern Europe*, edited by Klaus Liebscher et al. UK: Edward Elgar Publishing Limited
- Sekitani, K. and Yamaki, N. (1999) A logical interpretation for the eigenvalue method in AHP, *Journal of Operations Research Society in Japan*, 42 (2), 219-232.
- Shiller, R.J. (2008), *The Subprime Solution: How Today's Global Financial Crisis Happened and What to Do About It*, New Jersey: Princeton University Press
- Shinno, H. vd. (2006). Quantitative SWOT analysis on global competitiveness of machine tool industry *Journal of Engineering Design*, 17 (3), 251-258.
- Shrestha, R.K. et al. (2004). Exploring the potential for silvopasture adoption in South-central Florida: an application of SWOT-AHP method. *Agricultural Systems*, 81 185-199.
- Staikouras, C. et al. (2008). An empirical investigation of operating performance in the new European banking landscape, *Global Finance Journal*, 19, 32-45.
- Steinherr, A. et al. (2004). The Turkish banking sector challenges and outlook in transition to EU membership, *Centre for European Policy Studies EU-Turkey Working Papers*, 4.
- Stephanou, C. and Mendoza, J. C. (2005). Credit risk measurement under Basel II: An overview and implementation issues for developing countries. *World Bank Policy Research Working Paper*, 3556.
- Stichele, M. V. (2005). Critical issues in the financial industry. *SOMO Financial Sector Report*. Amsterdam: SOMO publishing.
http://somo.nl/html/paginas/pdf/Financial_sector_report_05_EN.pdf (Erişim tarihi: 15.07.2011)
- Stiglitz, J.E., (2001). Principles of financial regulation: a dynamic portfolio approach. *The World Bank Research Observer*, 16 (1) pp.1-18.
- Staw, B.M., Roderick M. Kramer (2003), Research in Organisational Behaviour, *An annual series of analytical essays and critical reviews*, 25, Netherlands: Elsevier Ltd.

- Strug, M. (2008). Coping with enlargement regulatory reforms and third capital adequacy directive in the polish banking sector. *International Journal of Law and Management*, 50 (5), 226-235.
- Sudupe, A. (2006). *Opportunities and consequences of Basel II in the risk management of small and medium-sized companies*. Unpublished PHD dissertation, Spain: Universidad de Deusto, <http://gradworks.umi.com/32/22/3222272.html> (Erişim Tarihi: 15.07.2011)
- Sullivan, R.N. (2008). Taming Global Village Risk II: Understanding and Mitigating Bubbles, *Journal of PortfolioManagement*, 34 (4),.131-141
- Tahernejad, M.M. et al. (2011), Determining proper strategies for Iran's dimensional Stone mines: a SWOT-AHP analysis, *Arabian Journal of Geosciences*. ISSN:1866-7511, Publisher:Springer Berlin
- Tarullo, D. K. (2008). *Banking on Basel: The Future of International Financial Regulation*. USA: Peter G. Peterson Institute for International Economics, Edwards Brothers Publishing.
- Taşçıoğlu A. (1998). *Cumhuriyet dönemi bankalar kanunları ve ilgili yasal düzenlemeler*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 208.
- TBB (2010), *Bankalarımız 2009*, Yayın No.267, İstanbul: TBB yay.
- TBB (2011), *Bankalarımız 2010*, Yayın No.276, İstanbul: TBB yay.
- TCMB (2010), *2011-2015 Stratejik Plan*, Ankara: TCMB yay.
- TCMB (2010), *Finansal istikrar raporu, 10*, Ankara: TCMB yay.
- TCMB (2010), *Finansal İstikrar Raporu, 11*, Ankara: TCMB yay
- Tertak, E. (2009). (Director of 'Financial Institutions' in the European Commission Directorate General for Internal Market and Services). Towards Basel III? Regulating the banking sector after the crisis: Autumn 2009. *Report of the High-Level Roundtable co-organised by Friends of Europe, the Foundation for European Progressive Studies (FEPS), the Initiative for Policy Dialogue, and the Financial Times*. Brussels, <http://www.feps->

europe.eu/fileadmin/downloads/political_economy/2009_FEPS_BaselIIIReport.pdf (Erişim Tarihi:15.04.2010)

- Toby, A. J. (2008). Monetary policy, capital adequacy regulation and banking system soundness in Nigeria :Empirical research findings. *Journal of Financial Management and Analysis*, 21 (1), 32-46.
- Trueck, S. and Rachev, S. T. (2009). Rating based modeling of credit risk theory and application of migration matrices,USA: Elsevier Inc.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]. 26215 sayılı, 1 Temmuz 2006'da yayımlanan kararı: *2007-2013 Dokuzuncu Kalkınma Planı*, Ankara: TBMM matb.
- Valverde S. C. (2007). Implications of Basel II for different bank ownership patterns in Europe. *Atlantic Economic Journal*, 35, 391-397
- VanHoose, D. (2007). Evaluating the policy implications of the other two pillars of Basel II. *Networks Financial Institute Policy Brief*, PB-08.
- Vives, X.. (2006). Banking and regulation in emerging markets: The role of external discipline. *The World Bank Research Observer*, 21 (2), 179-206.
- Weihrich, H. (1982) The TOWS matrix-a tool for situation analysis. *Long Range Planning*, 15 (2), 54-66.
- Wickramasinghe, V. and Takano, S. (2010). Application of Combined SWOT and Analytic Hierarchy Process (AHP) for Tourism Revival Strategic Marketing Planning: A Case of Sri Lanka Tourism. *Journal of the Eastern Asia Society for Transportation Studies*, 8, 954-969.
- Yayla, M. vd. (2005), Bankacılık sektörüne yabancı girişi: küresel gelişmeler ve Türkiye, *BDDK ARD Çalışma raporları*,6, Ankara: BDDK yay.
- Yayla, M. vd. (2008). Financial stability of the Turkish Banking Sector, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 2 (1),
(www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/BDDK_Dergi/5385Yayla.pdf)
(Erişim Tarihi:10.03.2011)
- Yayla, M. ve Türker Kaya, Y. (2005). Basel II, ekonomik yansımaları ve geçiş süreci. *BDDK ARD Çalışma Raporları*. 2005/3,

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/1272calismaraporu_2005_3.pdf
(Erişim Tarihi: 15.02.2011)

Yetim, S. and Gülhan, O. (2005), Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde Türk bankacılık sektörü, *BDDK ARD Çalışma Raporları*,7, Ankara: BDDK yay.

Yıldırım, K. vd. (2005), *Endüstriyel Ekonomi*, Bursa: Ekin Kitabevi

Yılmaz, E. (2007), A'WOT tekniği kullanarak katılımcı yaklaşımla proje değerlendirmesi, *DOA Dergisi*, 13, 1-16 .

Yılmaz, E. and Muslumov, A. (2008). Deposit insurance and moral hazard problem: the case of Turkish banking system, *Applied Economics*, 40, 2147–2163.

Yücenur, G.N. vd. (2010). SWOT analysis and integrated fuzzy AHP/ANP methodologies for strategic policy selection in Turkish Economy. *Sigma* 28. (Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi), 275-286.

Yurtsever, G. (2008), *Bankacılığımızda iç kontrol*, TBB Yayın No: 256, İstanbul: TBB yay.

Yurtsever, G. (2010). Türk bankacılık sektöründe yönetim beyanı uygulaması ve iç denetime etkisi. *İç Denetim Dergisi*, 28, 34-43.

Zentes, J. and Scholz, C. (2006). *Strategic management: New rules for old Europe*, Germany: Gabler Publishing.

Zhoui, C. (2010). Are banks too big to fail? Measuring systemic importance of financial institutions, *International Journal of Central Banking*, December, 205-250.

http://ec.europa.eu/internal_market/bank/legislation/index_en.htm (Erişim Tarihi: 19.04.2010)

<http://en.wikipedia.org/wiki/Eurozone> (Erişim Tarihi: 12.08.2011)

http://en.wikipedia.org/wiki/Herfindahl_index (Erişim Tarihi: 14.08.2010)

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:302:0097:0119:EN:PDF> (Erişim Tarihi: 01.02.2010)

http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbon_strategy_en.htm, (Erişim Tarihi: 02.08.2010)

<http://www.federalreserve.gov/releases/h8/current/> (Erişim Tarihi: 09.12.2011)

<http://www.fsa.gov.uk/pages/About/What/International/european/lamfalussy/index.shtml> (Erişim Tarihi: 02.08.2010)

<http://www.bfinance.co.uk/content/view/11949/1000242/> (Erişim Tarihi: 14.08.2010)

<http://www.bis.org/about/history.htm> (Erişim Tarihi: 27.12.2009)

<http://www.bis.org/bcbs/history.htm> (Erişim Tarihi: 28.12.2009)

<http://www.bis.org/publ/bcbs12b.htm> (Erişim Tarihi: 26.12.2009)

<http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm> (Erişim Tarihi: 10.12.2010)

<http://www.bis.org/bcbs/jointforum.htm> (Erişim Tarihi: 01.09.2010)

<http://www.bis.org/press/p100912.htm> (Erişim Tarihi: 15.12.2010)

<http://www.bis.org/publ/bcbs09.htm> (Erişim Tarihi: 20.12.2009)

<http://www.bis.org/publ/bcbssc134.htm> (Erişim Tarihi: 19.12.2009)

http://www.ecb.int/pub/pdf/other/escb_en_weben.pdf. (European Central Bank The Euro System and The System of European Central Banks) (Erişim Tarihi: 30.08.2010)

<http://www.investopedia.com/terms/h/hhi.asp> (Erişim Tarihi: 14.08.2010).

www.imf.org (Erişim Tarihi: 10.02.2010)

www.bis.org (Erişim Tarihi: 10.12.2010).

www.riskyönetimi.com (Erişim Tarihi: 06.01.2010).